

Mediální realita

DUHA

Informace
o knihách
a knihovnách
z Moravy

studie/články
veřejné knihovny
medailon
konference/akce
informace pro knihovny
z činnosti MZK
recenze
rozhovor

1 / 2014

Duha online: <http://duha.mzk.cz>

Obsah

Úvodník

Studie/články

Trendy v informačním správání mladých lidí: mediální multitasking – Pavol Rankov	1
Principy strategie rozvoje knihoven oblasti dlouhodobé archivace digitálních informací v České republice: stav v roce 2014 a výhled do roku 2019 – Jan Hutař, Marek Melichar	3
Kampaň skončila, ale Česko mluví o vzdělávání dál – Olga Pohl	9
Výzkum dětského českého čtenářství 2013 – Irena Prázová	15
Spolupráce Městské knihovny Sedlčany se školami – Alena Budková, Blanka Čížková	18
Dvě desetiletí práce se seniory aneb touha po vědění nekončí s přibývajícím věkem – Šárka Kašpárková	22
Rozhovor s Květou Cempírkovou – Tomáš Gec	26
Rozhovor s Věrou Vohlídalovou – Tomáš Gec	28
Začalo to Andersenem ... – Ludmila Prokopová	32
Poznávej místa děl kyjevských autorů – Marie Ježková	40
Čtoucí rodiny v regionu Blansko – Helena Jalová	42
Výroční zpráva z Obecní knihovny Jinačovice za rok 2013 – Šárka Ondrušková, Monika Kratochvílová	45
Knihovnická konference „Kniha ve 21. století“ v Opavě již po desáté – Libuše Foberová	49
Letmý pohled na aktivity Odborné komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách (Komise IVIG) v roce 2014 – Lenka Bělohoubková	52
Koha workshop v Moravské zemské knihovně – Michal Denar	61
Nejrozšířenější open source knihovní systémy a jejich použitelnost – Petra Žabičková	63
Projekt Biblioeduca – Alžběta Strnadová, Michaela Navrátilová	64
Rešeršní strategie a rešeršní služby II. – Vyhledávání informací v elektronických informačních zdrojích z hlediska používaných termínů – Richard Papík	71
České paměťové instituce a digitální data – historický exkurz, současný stav a předpokládaný vývoj – Marek Melichar, Jan Hutař	75
Ústřední knihovnu Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity – Monika Foltánová	78
E-learningový kurz Služby knihoven – Adéla Dilhořová	89
Příručka pro knihovníky veřejných knihoven – Adéla Dilhořová	92
Česká knihovna v roce 2013 – Zdenka Machková	93
Filozof PhDr. Josef Kratochvíl knihovníkem – Jaromír Kubiček	95
Za knihovníkem doc. PhDr. Jiřím Sedlákem, CSc. – Dušan Janák	96
Smích jako projímadlo na zácpu myšlenek a nadýmání frázemi – Medailon Miroslava Skály – Aleš Merenus	98
Životy mezi knihami a s nimi – Pavel Kotrla	99
Průvodce českými loutkami – Vít Závodský	102
O úspěchu knihovny rozhodují její zaměstnanci – Foberová, Libuše a Jašková, Veronika	104
PhDr. Zdeněk Šimeček, CSc. jubilující – Pavel Pešta	106
	116

DUHA. Informace o knihách a knihovnách z Moravy. Ročník 28 (jaro 2013), číslo 1.

Vydává Moravská zemská knihovna v Brně pro potřebu knihoven, knižního obchodu, nakladatelství a literárních pracovišť.

Redakce: Mgr. Jana Nejezchlebová, vedoucí a výkonná redaktorka, Mgr. Jan Lidmila, technický redaktor, Mgr. Barbora Buchtová, redaktorka, Mgr. Monika Kratochvílová, jazyková korektura.

Redakční rada: Mgr. Tomáš Gec (Moravská zemská knihovna), předseda redakční rady, Mgr. Martina Bartáková (Moravská zemská knihovna), PhDr. Libuše Foberová, Ph.D. (Ústav bohemistiky a knihovnictví FPF Slezské univerzity v Opavě), Mgr. Adéla Dilhořová (Moravská zemská knihovna)

Adresa vydavatele a redakce:
Moravská zemská knihovna v Brně
Kounicova 65a, 601 87 Brno
Telefon: 541 646 128
E-mail: duha@mzk.cz
IČ 094943, DIČ CZ00094943.

Foto na přední straně:
Seminář Mediální gramotnost projektu Biblioeduca v Městské knihovně Kyjov dne 8. 1. 2014. Autor fotografie: Mgr. Michaela Navrátilová.

Grafické zpracování: Pavel Václav Vaščák.
Vychází 3x ročně.
Reg. číslo MK E 7312. Duha ISSN 1804-4255.

Vážené čtenářky,
Vážení čtenáři,

první číslo časopisu Duha v roce 2014 dostáváte na závěr měsíce března, měsíce čtenářů a knih, měsíce plného nejrůznějších aktivit knihoven v obcích, malých i velkých městech. Tématem tohoto čísla, knihovny jako vzdělávací instituce, chceme zdůraznit vzdělávací roli knihoven. Připomínáme materiály, které by měly být spolu s Konceptí rozvoje knihoven ČR na léta 2011 – 2015 součástí přípravy a plánování programů knihoven. Jedná se o Strategii celoživotního učení ČR (2007) a návrh Strategie rozvoje vzdělávání do roku 2020 (<http://www.vzdelavani2020.cz>). V těchto materiálech jsou knihovny, jako významné vzdělávací instituce, zmiňovány, počítá se s nimi. Stále mají knihovníci možnost zapojit se do diskusí pokračující kampaně Česko mluví o vzdělávání. Také výsledky průzkumů, projekty a zkušenosti ze spolupráce se školami přináší podněty k rozšíření vzdělávacích aktivit knihoven.

V hlavním bloku **Studie, články** odborný text profesora Rankova Trendy v informačním správání mladých lidí: mediální multitasking shrnuje výsledky dvou průzkumů mezi vysokoškoláky FF Univerzity Komenského v Bratislavě. Průzkumy monitorovaly využívání médií, postoj mladých lidí k množství informací přístupných současně z nejrůznějších zdrojů. Mladí lidé bez problémů získávají více informací ve stejný čas – práce na počítači, současně poslech různých médií. Práce, s jejímiž hlavními poznatky seznamuje text Principy strategie rozvoje knihoven oblasti dlouhodobé archivace digitálních informací v České republice: stav v roce 2014 a výhled do roku 2019, vychází z analýz konaných pro formulování Konceptu rozvoje knihovnictví v ČR. Cílem kampaně, kterou organizovala společnost EDUin (www.eduin.cz) bylo podnítit debatu společnosti, odborníků, učitelů, knihovníků, veřejnosti o vzdělání a vzdělávání u nás. Článek Kampaň skončila, ale Česko mluví o vzdělávání dál přibližuje průběh aktivit a další plány. Jaký směr má vzdělávání mladé generace mít, jaký cíl,

smysl má vzdělání v 21. století. Výstupem kampaně (diskuzí, kulatých stolů, seminářů, konferencí, ohlasů na internetu) byly návrhy pro vytvoření Strategie rozvoje vzdělávání do roku 2020. Výzkum dětského českého čtení 2013 proběhl v minulém roce v garanci Knihovnického institutu NK. Průzkum mimo jiné sledoval podrobně i vztah dětí ke knihovnám a pro knihovníky tak přináší řadu poznatků a podnětů. Městská knihovna v Sedlčanech patří mezi knihovny, které dlouhá léta velmi úzce a cíleně spolupracují se školami. S výsledky této práce, s typy různých programů, které školám knihovna nabízí, seznamuje článek Spolupráce Městské knihovny Sedlčany se školami. Zjišťujeme názory obou stran, navazující článek přináší pohled školy i další náměty na propojení práce obou vzdělávacích institucí. Vzdělávací role knihoven se vztahuje i na další věkovou kategorii, občany, využívající široké nabídky Akademie III. věku. Článek Dvě desetiletí práce se seniory nás seznamuje se zkušenostmi Knihovny Kroměřížska v Kroměříži.

Dvacet let českého knihovnictví. V této rubrice jsou mimořádně zařazeny dva rozhovory.

Ředitel Gec hovořil s knihovnicemi, ředitelkami krajských knihoven, Věrou Vohlídalovou (Krajská vědecká knihovna v Liberci) a Květou Cempírkovou (Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích). Obě se podílely velmi významně na rozvoji knihoven, které řídily. Nová budova krajské knihovny v Liberci se stala vzorem pro knihovny nejen v České republice, umožnila rozvoj služeb, vytvořila zcela nové podmínky pro pracovníky knihovny a především pro uživatele všech věkových kategorií. Rekonstrukce budov Jihočeské krajské knihovny v Českých Budějovicích byla také součástí významného rozvoje knihovnictví v České republice.

Veřejné knihovny. O databance nápadů se mezi knihovníky diskutuje již delší dobu. Vznikla varianta v papírové podobě, ale manipulace s takto zpracovanými materiály byla pochopitelně velmi složitá, texty měly také různou kvalitu apod. S řešením v prostředí

internetu a za finanční podpory SKIP ČR se seznámíme v článku Začalo to Andersenem. Zapojení veřejných knihoven do projektů se stává součástí jejich práce. V článku Čtoucí rodiny v regionu Blansko si přečteme, jak lze v praxi využít a přizpůsobit konkrétním regionálním podmínkám projekt Celé Česko čte dětem. O projektu Poznávej místa děl kyjevských autorů, přibližujícím čtenářům do 15 let regionální tradice i současnost, který připravila Městská knihovna v Kyjově, informuje další text. Výtah z výroční zprávy Obecní knihovny v Jinačovicích uvádíme jako ukázkou dobré práce neprofesionální knihovnice, která si umí získat podporu obecního úřadu i přízeň občanů.

Konference, akce. V článku Knihovnická konference Kniha v 21. století v Opavě již po desáté se zamýšlí dr. Foberová nejen nad obsahovým zaměřením konferencí, ale také nad otázkami metodiky organizace takto náročných akcí. S plánovanými semináři, průzkumy a akcemi seznamuje článek Letmý pohled na aktivity Odborné komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách (IVIG) v roce 2014. Netradiční akci konané v Brně v prosinci 2013 se věnuje článek Koha workshop v Moravské zemské knihovně. Informuje o jednání zástupců managementu knihoven, systémových knihovníků i katalogizátorů z celé ČR, kteří na tuto akci přijeli.

Informace pro knihovny. Rubrika přináší články Nejrozšířenější open source knihovní systémy a jejich použitelnost, Projekt Biblioeduca a pokračování článků z čísla 4/2013, Rešeršní strategie a rešeršní služby II. a České paměťové instituce a digitální data – historický exkurz, současný stav a předpokládaný vývoj (Fáze druhá-ochranná selektivní digitalizace).

Z vysokoškolských knihoven představujeme Ústřední knihovnu Pedagogické fakulty MU v Brně.

Zkušenosti ze zahraničních knihoven. V této nové rubrice přinášíme článek o Městské knihovně v Chemnitz, ve spolkové zemi Sasko. O této knihovně se hodně hovoří mezi českými knihovníky, kteří stále

v její činnosti nachází řadu inspirací pro svou práci. Článek také ukazuje, jak důležitý pro úspěch knihovny je její pracovní kolektiv.

Moravská zemská knihovna. Rubrika je zaměřena na vzdělávání knihovníků. Informuje o zkušenostech ze specializovaného e-learningového kurzu pro pracovníky ve službách veřejných knihoven a o Příručce pro knihovníky veřejných knihoven Jihomoravského kraje. Příručka je velmi dobrým pomocníkem pro pracovníky regionálních služeb knihovnám i pro knihovníky menších knihoven. Poskytuje přehled moderního pojetí odborných činností v knihovnách, o platné legislativě i normách a doporučeních pro odbornou práci knihovníků a další potřebné informace, odkazy.

Výsledky a průběh realizace projektu Česká knihovna shrnuje výroční zpráva za rok 2013.

V tomto čísle přinášíme dva medailony, kterými chceme připomenout **Osobnosti Moravské zemské knihovny**. Každá knihovna má ve své historii takové, které svou činností, pracovním nasazením a zájmem posunuly její odbornou činnost, měly vliv na její rozvoj. K nim patří filozof a určitou dobu i ředitel Státní vědecké knihovny Josef Kratochvíl a odborný knihovník, bibliograf Pedagogické knihovny (součást tehdejší Státní vědecké knihovny) docent Jiří Sedlák.

Medailon je věnován výročí spisovatele Miroslava Skály, který by se v tomto roce dožil 90. let.

Jeho knihy s tolik potřebným humorem a nadhledem nad životními problémy jsou stále oblíbené u čtenářů.

Recenze připomínají dvě publikace. Kniha vydaná Moravským zemským muzeem v Brně Rodinná loutková divadélka autora Pavla Blechy nás provází historií českých loutek a titul Kniha a jejich lidé Jiřího Trávnicka přináší soubor 33 čtenářských životopisů lidí, kteří se podílejí na utváření knižní kultury u nás.

Kavárna se zaměřila na osobnost historika knižní kultury doktora Zdeňka Šimečka. Jeho dílo Knižní obchod v Brně od sklonku 15. do konce 18. století je součástí příruční knihovny oddělení rukopisů a starých tisků Moravské zemské knihovny.

Na závěr ještě připomenutí několika změn v letošním ročníku časopisu. V roce 2013 jsme uzavřeli rubriky Nakladatelství a Knihovnické časopisy a naopak v roce 2014 přinášíme nová témata. V rubrice Zkušenosti ze zahraničních knihoven se budeme snažit čerpat dobré náměty za hranicemi naší republiky

studie/články

Trendy v informačnom správaní mladých ľudí: mediálny multitasking

Pavol Rankov
rankov@fphil.uniba.sk

Príspevok vychádza z výsledkov výskumov realizovaných na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Mediálny multitasking je typickým trendom v informačnom správaní dnešných vysokoškolskákov. Je to dôsledok informačnej explózie. Produkovanie informácií umožňuje aj profil na sociálnych sieťach. Pri počítači sa prekrýva čas na prácu a čas na zábavu.

Úvod

K napísaniu tohto príspevku ma viedli výsledky dvoch výskumov, ktoré sme zorganizovali medzi študentmi Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Oba tieto výskumy síce mali charakter domácej úlohy, ale študenti boli veľmi presne

a také rozširujeme rubriku Z činnosti MZK o Osobnosti MZK. Rubrika Rozhovor zůstává, pouze v tomto čísle, kde jsou zařazeny dva rozhovory v rubrice Dvacet let českého knihovnictví, ji neuvádíme. S časopisem Duha se v roce 2014 setkáte 3x a vždy to bude v elektronické podobě.

Jste-li zvyklí na tištěnou formu časopisu Duha, můžete si každé číslo stáhnout ve formátu pdf. Doufáme, že nám i v tomto roce zachováte přízeň.

Redakce časopisu Duha
Jana Nejezchlebová

upozornení na to, že príslušné hodnotenie dostanú za samotnú participáciu na výskume, bez ohľadu na to, aký bude obsah, ktorý odovzdajú. Respondenti vedeli o tom, že ich výpovede budú vyhodnocované anonymne, preto predpokladám, že nemali dôvod na nepravdivé či zavádzajúce odpovede.

Vzťah vysokoškolákov k televízii

V jeseni 2012 sme realizovali kvalitatívny výskum vzťahu dnešných vysokoškolákov k televízii. Jeho respondentmi bolo 65 bakalárskych študentov v 2. ročníku odboru informačné štúdiá a 3. ročníku odboru marketingová komunikácia. Odpoveď respondentov na hlavnú otázku výskumu (Popíšte svoj vzťah, vzťah

vašich priateľov a všeobecne vašej generácie k televízii, a to ako technológii, tak aj ako nositeľovi konkrétnych obsahov) sme získavali prostredníctvom eseje, ktorú mali respondenti vypracovať.

Metodológiu a súhrnné zistenia výskumu sme už prezentovali (Rankov

2013). Teraz vyberáme iba tie časti, ktoré môžu naznačiť niečo o sociálno-psychologických charakteristikách dnešnej mladšej generácie z hľadiska informačného správania. „Staromódnu“ televíziu sme skúmali, pretože sme predpokladali, že súčasný mladý človek k nej má už laxný až ignorantský postoj. Chceli sme zaznamenať konkrétnu fázu na časovej osi ústupu tohto média. Hoci tento predpoklad sa do značnej miery potvrdil, vo vzťahu vysokoškôľakov k televízii vyplynuli aj niektoré zistenia, ktoré vypovedajú o vzťahu k médiám všeobecne.

Médiá a ticho: televízia proti tichu

Súčasný mladý homo informaticus si už natolko zvykol na nepretržitý prísun informácií, až sa bojí ticha. Televízia vystupuje v pseudosocializačnej úlohe partnera, ktorý toto ticho prehluší. Hoci náš výskum mal kvalitatívny charakter, musíme upozorniť, že na takúto funkciu televízie poukázala takmer štvrtina respondentov. (Citácie zo študentských esejí zostali v pôvodnom znení, aj s prípadnými jazykovými chybami):

Laura: Pre niektorých je televízia každodenným vyplnením času, iní ju majú zapnutú iba, ako sa hovorí, aby nebolo doma ticho.

Michal: Mnohým ľuďom slúži ako pozadie. Blábot politikov naruša stresujúce ticho, ktoré sa v priestore domu môže rozľahnúť.

Petra: Veľa ľudí používa televíziu len ako takzvanú zvukovú kulisu. Nesledujú ju, len ju majú pustenú aby doma nebolo ticho.

Ľudovít: Po príchode domov či už zo školy alebo práce automaticky zapíname televízny prijímač aj keď nevieme čo práve v televízii beží a asi to nie je ani dôležité. Skôr sa jedná len o to aby doma nebolo ticho a podvedome môžeme niečo popri

ostatných činnostiach vnímať. Ticho a vlastné ničím nerušené myšlienky sú pre nás asi už príliš tajomné a desivé.

Zuzana: Napriek tomu, koľko kritiky som v tejto eseji napísala na televíziu, sa priznávam, že aj práve teraz počas písania je zapnutá. Jedným z dôvodov je asi to, že mi vadí ticho v izbe.

Súčasná informačná explózia naučila ľudí nepretržite prijímať mediálne informácie, presnejšie vzruchy. Keď informácie neprichádzajú je to neprirodzené, desivé.

Posledná citácia ukazuje, že respondentka mala televízor zapnutý aj pri písaní eseje.

Tým sa dostávame k téme mediálneho multitaskingu mladých ľudí, na ktorom televízia aktívne participuje. Televízia vytvára pozadie, pred ktorým mladí ľudia pracujú s počítačovými technológiami:

Michaela: Keď si dnes aj TV zapnem, takmer nikdy nie som stopercentne sústredená len na to, čo sa deje na obrazovke. Je takmer zvykom, že popri tom robím milión iných vecí, medzi ktoré patrí napríklad Facebook, prezeranie si stránok na internete, komunikovanie s niekým alebo dokonca práca na veciach do školy.

Natália: Ak je človek v domácnosti, musí byť automaticky pustená televízia, pri ktorej mnohí vykonávajú tie najrôznejšie činnosti... Dnes si nepustíte len notebook, ale k tomu vám v pozadí beží obľúbený seriál či už ho sledujete, alebo nie.

Kristína: Zapnutý je stále, no sústredenému pozorovaniu venujem možno 10 % času, ktorý v tej izbe strávim. Priateľ zhruba rovnako. Obaja máme pred sebou notebooky a televízia je teda väčšinou iba akýsi šum v pozadí.

Dominik: ...sedia za počítačom, majú zapnutú telku a pritom ju vôbec nesledujú. Práve tento problém mám aj ja a neviem sa od neho odnaučiť.

Mediálny multitasking – dôsledok informačnej explózie

Mediálny multitasking je typickým trendom v informačnom správaní dnešných mladých ľudí.

Multitasking súvisí s informačnou explóziou. Pribúda informácií, nepribúda však času na ich vnímanie, a tak sa zdá, že mediálny multitasking je najlepšie riešenie – viac informácií za rovnaký čas.

Dostupnejšie (teda lacnejšie) sú nielen informácie prostredníctvom technológií, ale aj samotné technológie, teda hardvér. Dnes, keď už aj dieťa má k dispozícii viacero obrazoviek (televízor, počítač, tablet, smartfón), multitaskingové návyky sa formujú od skorého veku, zároveň s rozvojom mediálnych záujmov. Mladý človek sleduje televízny program a paralelne získava o tomto programe ďalšie informácie z internetu, na sociálnej sieti program hodnotí, alebo o ňom komunikuje s inými.

Ak to veľkosť obrazovky a operačný systém dovolí, multitasking môže prebiehať na jednom médiu. Aj prepínanie medzi televíznymi programami (zapping) je forma multitaskingu. Ale až „počítač prišiel ako skutočný podporovateľ mediálneho multitaskingu“ (Jacobs 2011, s. 76). Hypertextová štruktúra internetu prijemcu neustále nabáda prekliknúť na inú stránku. Všetky doterajšie nosiče informácií postupne remediujú do počítača, človek pomocou toho istého eklektického zariadenia číta text, počúva hudbu, zdieľa fotografie a baví sa s priateľmi. A keď to robí pomocou jediného média, robí to aj v tom istom čase.

Súčasní študenti a multitasking

V jeseni roku 2013 sme medzi študentmi Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave realizovali ďalšiu výskumnú sondu s názvom *Súčasní študenti a multitasking*. Respondentmi boli opäť poslucháči bakalárskeho štúdia odborov informačné štúdiá (2. ročník) a marketingová komunikácia (3. ročník), a tiež poslucháči magisterského odboru informačné štúdiá (1. ročník). Spolu 76 respondentov. Vypĺňali formulár umiestnený na internete, ktorý bol prístupný len prostredníctvom facebookovej stránky svojho ročníka, a to iba jediný pracovný deň vo večerných hodinách (19.00 do 21.00). Tento pomerne komplikovaných

prístup respondentov k výskumnému formuláru sme zvolili preto, aby sme dosiahli komunikačnú situáciu typickú pre mediálny multitasking. Zrejme sa nám to aj podarilo.

Formulár mal 20 otázok, niektoré bolo možné vyplniť úplne mechanicky (vek, rodová príslušnosť, typ zariadenia, na akom formulár vyplňa), niektoré vyžadovali krátke zamyslenie či rozpomínanie. Vyplňovanie podľa odhadu respondentov trvalo asi 15 až 20 minút.

Za tento krátky čas popri odpovedaní na otázky vo formulári si stihlo 44 respondentov (z celkového počtu 76) prečítať správy zo sociálnych sietí, 26 respondentov takéto správy napísalo, rovnaký počet (26) počas vyplňovania formulára používal svoj počítač aj na inú prípravu do školy alebo štúdium, 15 študentov použilo počítač na plnenie svojich pracovných úloh do zamestnania, 24 respondentov počúvalo počas výskumu hudbu, 13 študentov sledovalo spravodajstvo, 8 študentov sledovalo popri vyplňaní výskumného formulára film alebo seriál, 12 respondentov telefonovalo, 9 respondentov prijala alebo odoslalo SMS,

5 respondenti počúvali rozhlasové vysielanie, 3 hrali počítačové hry a v priebehu uvedených 15 či 20 minút až 17 respondentov vykonávalo na médiách nejaké iné aktivity.

Subjektívne hodnotenie multitaskingu

Takmer všetky otázky vo výskumnom formulári boli otvorené, uzatvorenou otázkou s možnosťou štyroch alternatívnych odpovedí sme sa respondentov pýtali na ich vlastný názor na mieru zasiahnutia mediálnym multitaskingom.

Len jediný respondent tvrdil, že na médiách robí vždy len jednu činnosť. Necelá štvrtina (13 respondentov) zriedkavo robí na médiách viac činností súčasne. Viac ako polovica (29 respondentov) zvyčajne robí na médiách viac činností súčasne. A viac ako pätina (12 respondentov) vždy robí na médiách

viac činností súčasne. Aj toto subjektívne hodnotenie respondentov len potvrdzuje zistenia z iných miest výskumu – mediálny multitasking je obvyklá a štandardná súčasť informačného správania súčasných mladých ľudí.

Informačná explózia na sociálnych sieťach

Ako som už naznačil, mediálny multitasking považujem do značnej miery za dôsledok informačnej explózie. Postmoderný človek však voči explózii informácií nevystupuje len ako príjemca čiže objekt, ale ako pôvodca, tvorca, producent informácií. Digitálne sieťové technológie súhrnne označované ako sociálne médiá (Web 2.0) dávajú každému na internete veľmi dobré možnosti tvoriť a šíriť informácie.

Jedným z východísk pre produkovanie informácií je vytvorenie vlastného profilu na sociálnych sieťach. Spomedzi našich respondentov asi štvrtina má vytvorený svoj profil len na jednej alebo dvoch sociálnych sieťach. Prístup k nášmu výskumnému formuláru bol možný len cez sociálnu sieť Facebook, žiaden respondent však neupozornil, že by si profil na Facebooku vytváral len kvôli výskumu a žiaden respondent nenamietal, že profil na Facebooku nemá, a teda sa výskumu nemôže zúčastniť. Z toho vyplýva, že napriek občasnej kritike na adresu Facebooku, túto sociálnu sieť v súčasnosti využívajú všetci vysokoškooláci (s výnimkou štatisticky nepodstatnej skupinky). Facebook nie je módný, ale je samozrejmy a nevyhnutný.

Asi polovica respondentov má na sociálnych sieťach 3 až 5 profilov. A približne štvrtina mladých ľudí má viac než 6 profilov, pričom viac ako 10 profilov je zriedkavé. Informačná explózia sa prejavuje aj multiplikovanou účasťou súčasného človeka vo viacerých sociálnych sieťach.

Ak má respondent viac než 5 profilov, zvyčajne 1 nevyužíva. Pokiaľ je profil, ktorý respondentom zostal ešte z detstva alebo strednej školy, GooglePlus sa im vytvoril „akoby automaticky“. Naopak, profil na

LinkedIn si založili s perspektívou budúceho využívania, zatiaľ ho používajú málo.

Zriedkavo majú respondenti profil v špecializovaných alebo záujmových komunitách, ak však takýto profil majú, je to v komunitách zameraných na počítačové hry alebo populárnu hudbu, respektíve je to aplikácia, ktorá umožňuje prezentovať vlastnú kreativitu (fotografia, výtvarné umenie). Ak má vysokoškoolák aj profily využívané na elektronické nakupovanie, potom má takýchto profilov niekoľko, a nie len jeden.

Asi desatina respondentov má svoj blog alebo vlastnú webovú stránku, ktoré tematicky nie sú „univerzálne“ (túto funkciu plní zrejme Facebook, ktorý slúži aj ako osobná webová stránka, chat, e-mail a úložisko fotiek), ale špecializované. Vysokoškoolák prostredníctvom nich pracuje (zarába), alebo rozvíja svoje záujmy.

Frekvencia zasielania komunikátov prostredníctvom sociálnych sietí

O participácii na informačnej explózii vypovedá aj počet odoslaných posolstiev prostredníctvom sociálnych sietí. Aby sme získali čo najpresnejšie údaje, respondentov sme sa nepýtali, koľko správ zvyčajne pošlú v priebehu dňa prostredníctvom sociálnych sietí, ale spresnili sme, že nás zaujíma, koľko správ poslali v deň výskumu. Pripomínam, že respondenti vyplňali formulár večer medzi 19.00 a 21.00, takže mali pred sebou ešte niekoľko hodín, kedy mohli odosielať ďalšie správy. Pýtali sme sa na všetky sociálne siete (nielen na Facebook).

Asi jedna desatina respondentov poslala v priebehu tohto ešte neukončeného dňa podľa ich odhadu aj vyše sto správ, statusov, komentárov či iných informácií prostredníctvom sociálnych sietí. Ďalšia desatina poslala desiatky správ. Naopak, asi desatina respondentov neposlala v tento deň ani jednu správu, niektorí z nich deklarovali, že zásadne neprispievajú na sociálne siete. Táto typológia používateľov sociálnych sietí z hľadiska frekvencie tvorby a šírenia komunikátov súvisí napríklad aj s typológiou, ktorú používa Š. Tümová (Tümová 2012, s. 102 a nasl.).

Multimediálny počítač potrebuje multitasking používateľa

Počítač a iné digitálne zariadenia (notebook, tablet, smartfón) sú multitaskingové technológie v dvoch odlišných významoch – a) počítač (procesor) vykonáva súčasne viac úloh, b) počítač umožňuje svojmu používateľovi súčasne vykonávať viac úloh. Multimediálne počítače predpokladajú multitaskingujúceho používateľa. Aj v rámci toho istého programu môže používateľ počítača pracovať na viacerých odlišných úlohách a prepínať medzi oknami. Môže pomocou textového procesora písať či čítať niekoľko dokumentov, alebo pomocou webového prehliadača prezerať viacero internetových stránok.

Aj respondenti nášho výskumu mali v čase vyplňania formulára okrem nevyhnutne otvorenej stránky (Facebook) ešte ďalšie otvorené karty. Zistenia potvrdili, že multitasking je bežná súčasť informačného správania vysokoškoolákov.

Jedna štvrtina respondentov mala otvorených viac než 10 ďalších stránok (maximum bolo 29). Ďalšia štvrtina mala otvorených 5 až 9 stránok. Zvyšná polovica mala otvorené nanajvýš 4 stránky.

Zábava a práca prostredníctvom počítača

Respondentov sme žiadali, aby čo najpresnejšie popísali, čo konkrétne pomocou počítača či iného počítačového zariadenia v čase vyplňania formulára ešte robia. Spomedzi rôznorodých odpovedí (nie všetky bolo možné identifikovať a kategorizovať) sa ukázalo, že okrem vyplňania formulára výskumu viac ako tretina respondentov spolu s inými činnosťami vypracúva aj zadania do školy – referáty, seminárne práce, ba aj bakalársku prácu, respektíve robí niečo do svojho zamestnania. Všetci títo respondenti si teda plnili študijné či pracovné povinnosti v situácii mediálneho multitasking, boli rozptýlení inými impulzmi, podnetmi, informáciami a činnosťami spojenými s počítačovým zariadením. Čas na prácu

s médiom a zábavu s médiom sa nedopĺňajú, ale prekrývajú.

Nepretržitý multitasking môže viesť (a aj vedie) k návyku rozptyľovať sa aj pri serióznej práci, nekoncentrovať sa na jednu úlohu. Dnešný študent pri písaní diplomovej práce sleduje sitkom a na pozadí nepretržite klebetí na sociálnej sieti. A obávam sa, že k písaniu diplomovky a statusov či tweetov s rovnakou ľahkosťou.

Aj zahraničné výskumy (Ellis – Daniels – Jauregui 2010; s. 2–3, Lim 2009) ukázali, že študenti, ktorí si píše domáce úlohy s využitím internetu, sú paralelne aktívni aj na sociálnych sieťach. A výskum zamestnancov ukázal, že na pracovisku používajú chat, Twitter alebo Facebook nielen počas prestávok, ale aj v priebehu svojich odborných činností (Lim 2009).

M. Castells považuje za jeden z globálnych sociokultúrnych trendov zrušenie separácie medzi voľným časom a pracovným časom, čo vedie k multitaskingu a *multilivingu* teda životu vo viacerých „režimoch“ súčasne (Castells 2010, s. XLI).

Tak mediálny multitasking otvára nový kontext pre fenomén informačného preťaženia. Môžeme sa totiž pýtať, prečo sa sami dobrovoľne preťažujeme a čím (akými informáciami) sa vlastne preťažujeme. Napokon, aj v súčasnosti veľmi „populárny“ problém prokrastinácie, teda odkladania dôležitých úloh na neskôr súvisí s multitaskingom v tom zmysle, že informačný guláš na obrazovke počítača nepretržite ponúka aj niečo zábavnejšie ako plnenie povinností, respektíve vždy vyžaduje nejakú promptnú reakciu na drobný podnet.

Jeden výskum síce ukázal, že existujú aj *super-taskeri*, ktorí podávajú špičkové výkony pri riešení úloh v situácii multitasking, ale takto obdarení ľudia predstavujú iba 2,5 % z dospeléj populácie (Watson – Strayer 2010). Zvyšok populácie bez ohľadu na vek, rod či vzdelanie vykazuje signifikantné zhoršenie výkonu, čo potvrdzujú prakticky všetky výskumy multitasking (Barks – Searight – Ratwik 2011; Carr 2010; Jeong – Hwang 2012; Lin 2009; Ophir – Nass – Wagner 2009; Salvucci – Taatgen – Borst 2009).

Prístup k multitaskingu sa však v súčasnosti mení, pretože niektoré mobilné zariadenia s menšími

obrazovkami neumožňujú komfortné paralelné otváraných viacerých okien.

Dostupné informácie a dostupní ľudia

Homo informaticus má vysoké požiadavky na prístup k informáciám z okolia. Ale analogicky rastie tlak spoločnosti na dostupnosť človeka. V sociálnom aj pracovnom živote sa predpokladá a vyžaduje okamžitá reakcia, ju nutné byť nepretržite dostupný online. B. Chen hovorí o „*Always-On Society*“ (Chen 2011). V tomto zmysle je aj multitasking obojsmerný proces – človek prijíma informácie paralelne z rôznych zdrojov, ale rovnako musí aj na ne reagovať smerom k rôznym komunikačným partnerom v paralelnom režime.

Hoci kombinácia dvoch prístrojov – stolného počítača s veľkou obrazovkou a malého prenosného smartfónu by vytvárala zdánlivo optimálne možnosti pre používateľa, jednoznačným trendom v súčasnosti je mať viacero zariadení, a pritom úplne všetky mobilné. *Desktop computer* je pre mladú generáciu zastaraný, reakčný, rodičovský. Náš výskumný formulár vyplňalo 76 respondentov – 58 na notebooku, 4 na tablete, 3 na smartfóne (čo muselo byť nepohodlné) a iba 9 na stolnom počítači. Dvaja respondenti vyplňali formulár na „inom zariadení“. Teoreticky by to azda mohla byť čítačka elektronických kníh s prístupom na web, ale pravdepodobnejšie je, že nejaký horliví *Apple fanboys* nepovažujú svoje iPhone či iPad za obyčajný tablet či smartfón, ale za „iné“, lepšie zariadenia (porovnaj napríklad Bajarín 2011).

Multitasking v kontexte informačného správania

J. Steinerová rozlišuje dva hraničné typy informačného správania – strategický (pragmatický) a analytický, medzi nimi sa nachádza typ prechodný. Strategický typ sa vyznačuje tým, že nie je ochotný vynaložiť maximálne úsilie ani čas na vyhľadávanie informácií,

prieskumový proces pri získavaní informácií chce čo najskôr ukončiť, aj preto uprednostňuje ľahko dostupné a jednoduchšie typy dokumentov. Jeho informačné správanie sa vyznačuje dynamickým prechádzaním medzi zdrojmi a následným mozaikovitým skladaním získaných informácií. Podľa výskumu, ktorý J. Steinerová viedla na našej katedre, spomedzi používateľov akademických knižníc (medzi respondentmi boli teda vysokoškolskí študenti, pedagógovia a výskumní pracovníci) tendenciu k strategickému informačnému správaniu má až 57 % respondentov (Steinerová 2005, s. 122). To znamená, že sklon k povrchnosti pri vyhľadávaní a percepcii informácií je veľmi rozšírený, je prevládajúcim typom informačného správania.

Záver

Čo z tejto všeobecnej dostupnosti služieb a informácií prostredníctvom mobilných zariadení vyplýva pre knižnice? Čítačka elektronických kníh nie je digitalizovaná kniha, ale digitalizovaná vždy a všade dostupná knižnica. Keď sa mladí ľudia majú rozhodnúť medzi kvalitnými hodnovernými informáciami na jednej strane a (kdekoľvek/kedykoľvek) dostupnými informáciami na druhej strane, vo väčšine prípadov si vyberú druhú možnosť. Úlohou knižnice či kvalitnej informačnej služby vo vzťahu k tomuto typu používateľov je byť *always-on* s dobrými informáciami. Vyhovieť trendu, no nezľaviť z kvality.

Pramene

BAJARÍN, T. Is the Apple iPad a Tablet? *PC Magazine* [online], September 5, 2011. [cit. 2014-01-14]. Dostupné na: <http://www.pcmag.com/article2/0,2817,2392263,00.asp>

BARKS, A. – SEARIGHT H. R. – RATWIK, S. Effects of Text Messaging on Academic Performance. *Journal of Pedagogy and Psychology Signum Temporis*, 2011, Vol. 4, Issue 1, p. 4–9.

CARR, N. *The Shallows: How the Internet is Changing the Way We Think, Read and Remember*. London : Atlantic Books, 2010. ISBN 1848872267.

CASTELLS, M. *The Rise of the Network Society. The Information Age: Economy, Society, and Culture. Vol. 1*. 2nd edition. Malden – Oxford: Blackwell Publ. 2010. ISBN 978-1405196864.

CHEN, B. X. *Always On. How the iPhone Unlocked the Anything-Anytime-Anywhere Future – and Locked Us In*. Cambridge: Da Capo Press 2011. ISBN 0306819600.

JACOBSON, H. F. *I Found It on the Internet: Coming of Age Online*. 2nd ed. Chicago: ALA Editions, 2011. ISBN 9780838910665.

ELLIS, Y., DANIELS, B., JAUREGUI, A. Press the Escape key to close.

The Effect of Multitasking on the Grade Performance of Business Students. *Research in Higher Education Journal*, August 2010, Vol. 8, p. 1–10.

JACOBSON, H. F. *I Found It on the Internet: Coming of Age Online*. 2nd ed. Chicago: ALA Editions, 2011. ISBN 9780838910665.

JEONG, S. H. – HWANG, Y. Does Multitasking Increase or Decrease Persuasion? Effects of Multitasking on Comprehension and Counterarguing. *Journal of Communication*, August 2012, Vol. 62, Issue 4, p. 571–587.

LIM, S. S. Home, School, Borrowed, Public or Mobile: Variations in Young Singaporeans' Internet Access and Their Implications. *Journal of Computer-Mediated Communication*, July 2009, Vol. 14, Issue 4, p. 1228–1256.

LIN, L. Breadth-biased versus Focused Cognitive Control in Media Multitasking Behaviors. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* [online], 2009, Vol. 106, Issue 37, p. 5521–5522. [cit. 2013-03-15]. Dostupné na: <http://www.pnas.org/content/106/37/15521>.

OPHIR, E., NASS, C., WAGNER, A. D. Cognitive Control in Media Multitaskers. In: *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* [online],

Principy strategie rozvoje knihoven oblasti dlouhodobé archivace digitálních informací v České republice: stav v roce 2014 a výhled do roku 2019

Jan Hutař, Marek Melichar
jan.hutar@nkp.cz
marekmarek.melichar@gmail.com

Tento článek shrnuje návrhy pro další rozvoj dlouhodobé archivace digitálního informačního obsahu v knihovnách v České republice. Vychází z analýz, které vznikly v rámci práce na koncepci rozvoje knihoven ČR pro léta 2010–2013. V úvodu krátce popisuje situaci posledních cca 5 let a ve druhé části formuluje principy, ke kterým by měl další rozvoj dlouhodobé archivace v knihovnách v ČR směřovat. Od velkých projektů se v současnosti dostáváme do fáze, kdy je podle nás žádoucí diverzifikovat přístupy k dlouhodobé archivaci

2009, Vol. 106, Issue 37. [cit. 2013-03-14]. Dostupné na: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2747164/>

RANKOV, P. Súdrazk televízie očami dnešných študentov: analýza postojov vysokoškolákov. *Súmrak médií. Problematika nardie v médiách. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie 28.11.2012*. Ed. P. Urban. Žilina: Katedra mediatiatiky a kult. dedičstva FHV ŽU, 2013, s. 198–211 [online]. [cit. 2013-20-08]. Dostupné na: http://fhv.uniza.sk/fhv/_dokumenty/sumrak_medii/sumrak_zbornik13.pdf

SALVICCI, D. D., TAATGEN, N. A., BORST, J. P. Toward a Unified Theory of the Multitasking Continuum: From Concurrent Performance to Task Switching, Interruption, and Resumption. *Human Factors in Computing Systems: CHI 2009 Conference Proceedings*. New York: ACM Press, 2009, p. 1819–1828.

STEINEROVÁ, J. *Informačné správanie. Pohľady informačnej vedy*. Bratislava: CVTI, 2005. ISBN 80-85165-90-2

TŮMOVÁ, Š. Co má typologie uživatelů sociálních sítí společného s knihovnamy? *Konference Kniha ve 21. století. Budoucnost knihoven – trendy a směry*. Opava: Slezská univerzita, 2012, s. 101–107.

WATSON, J. M., STRAYER, D. L. Supertaskers: Profiles in Extraordinary

Multitasking Ability. *Psychonomic Bulletin & Review*, 2010, Vol. 17, Numb. 4, p. 479–485.

Príspevok bol vypracovaný v rámci grantovej výskumnej úlohy KEGA 133UK-4/2012 MIRS – Mediálne a informačné kompetencie pre zladenosť spoločnosť.

Úvod

Průzkumy uživatelů knihoven dnes naznačují¹, že především mladší uživatelé stále častěji do knihovny nikdy nechodí, nebo do ní chodí méně často. Uživatelé se tradičně do knihoven vraceli v pokročilejším věku, ovšem je velmi nejisté, že generace dnešních tabletových teenagerů k tomu bude mít nějakou motivaci nebo předchozí zkušenost. K udržení knihoven jako poskytovatelů jedinečných informací by měla přispět i jejich role v oblasti dlouhodobé archivace digitálního informačního obsahu.

Před pěti lety (2008) byla situace v oblasti dlouhodobé archivace v knihovnách zcela jiná než dnes. V České republice byly plánovány velké projekty jako Národní digitální archiv² a Národní digitální knihovna³. Technologie masové digitalizace nebyly snadno dostupné a archivace e-born dokumentů probíhala v knihovnách jen v projektu archivace webu - WebArchiv⁴. Finance dostupné pro digitalizaci, pocházely z několika málo zdrojů, většina digitalizace probíhala formou dodávek externími firmami, digitální reprezentace fyzických dokumentů vznikaly společně s mikrofilmovou verzí, používané standardy dat a metadat byly již překonané, stejně jako některé klíčové systémy používané pro vytváření a zpřístupňování těchto dat. Koncept Národní digitální knihovny⁵, který v této době vznikl, obsahoval představu centrálního digitálního repozitáře Národní knihovny, který měl ukládat a ochraňovat klíčovou část českého digitálního knihovního dědictví a zdroje uložené mimo tento repozitář v institucionálních, oborových nebo regionálních úložištích. Technologie dostupné k zajištění dlouhodobé archivace byly velmi drahé a neexistovala snadno použitelná volně dostupná řešení, která by bylo možné použít, proto se uvažovalo o zajištění logické ochrany digitálních dat

českých knihoven především v centrálním repozitáři v Národní knihovně.

Diverzifikace, snížení bariér a podpora spolupráce

Současná situace (2013/2014) umožňuje již uvažovat o zajištění trvalé ochrany digitálního kulturního dědictví s jiným důrazem. Velké národní projekty probíhají a žijí vlastním životem. Projekt Národní digitální knihovny nastavil především národní standardy pro digitalizaci, což bezpochyby pomůže při budoucí správě dat. V oblasti dlouhodobé archivace mají dnes instituce mnohem více možností, než jen spoléhat na uložení dat v systému Národní knihovny, a úroveň její zralosti není kritická pro schopnost knihoven dlouhodobou ochranu svých digitálních dat zajistit. Odpovídající řešení na logickou dlouhodobou ochranu digitálních dat na centrální úrovni je stále z finančních i organizačních důvodů preferovaná varianta, ale již ne jediná.

Technologie pro zajištění dlouhodobé ochrany digitálního informačního obsahu jsou dnes snáze dostupné, než před pěti lety. Snížení bariér dostupnosti automatických digitalizačních technologií a systémů pro správu digitalizovaného a digitálního obsahu znamená, že se dnes a v následujících letech můžeme soustředit na **diverzifikaci projektů** v oblasti dlouhodobé archivace digitálních dat. Vedle národních projektů tak mohou vznikat projekty menšího významu, které funkčně mohou odpovídat současným příkladům dobré praxe v oblasti dlouhodobé archivace a mohou usilovat o získání statutu důvěryhodného digitálního úložiště v souladu s mezinárodně uznávanými standardy. Vedle digitalizovaných dat můžeme očekávat, že dále poroste význam e-born dokumentů, a také vědeckých dat, geografických dat nebo dalších speciálních dat. Nové možnosti taktéž přináší rozvoj projektů poskytujících HW ukládací technologie vědecké obci (digitální úložiště CESNETu⁶ a další menší projekty), nebo

spolupráce v mezinárodních projektech. Díky oběma národním projektům, konferencím a větší osvětě obecně existuje v knihovnické komunitě daleko větší povědomí o problematice dlouhodobé ochrany, než před pěti lety.

Základním doporučením a motivem pro příštích pět let je tak vytvoření podmínek pro snížení bariér a diverzifikaci přístupu k dlouhodobé archivaci. V příštích letech by se manažeré knihovního systému v České republice měli snažit o:

- systematickou podporu projektů
- zaměřených na archivaci různých druhů materiálu (geografická data, vědecká data, různé typy dat paměťových institucí, audio a audiovizuální dokumenty, e-born data na offline nosičích, e-born data od vydavatelů);
- s různě definovaným rozsahem (geografické omezení, oborové projekty);
- s různě velkými ambicemi (ochrana bitů, replikace bitů mezi více lokalitami, logická ochrana, certifikace existujícího systému, uložení /ochrana jako služba apod.);
- podporu projektů spolupráce všech typů a velikostí institucí a spolupráce přes hranice resortů a oborové hranice;
- využití veřejně financovaných a univerzitních výpočetních center a kapacit, optimalizaci meziinstitucionální spolupráce a sdílení zkušeností, využití kapacit vysokých škol, vytvoření organizačních podmínek pro zajištění dlouhodobé archivace na centrální i lokální úrovni;
- systematickou podporu snižování bariér dostupnosti systémů pro zajištění dlouhodobé archivace třeba formou garantované podpory nějakého volně dostupného řešení, poskytnutí implementačních služeb nebo kustomizace systému, nebo formou poskytnutí nějakého systému jako služby;
- zajištění dlouhodobého financování, podmínkou přidělení musí být dlouhodobý odhad TCO (Total Cost of Ownership, celkové náklady na provoz) a dodržení standardů;
- systematickou podporu projektů certifikace podle Evropských doporučení pro certifikaci

důvěryhodných digitálních repozitářů a ISO norem;

- podporu projektů v oblasti vzdělávání a kvalifikace pro dlouhodobou archivaci digitálních dat
- pokračování rozvoje a implementace standardů – národní standardy pro ukládání, kvalifikace, certifikace v souladu s mezinárodními standardy.

Principy strategie rozvoje knihoven v oblasti dlouhodobé archivace digitálních dat

Níže shrnujeme doporučení vzešlá z analýz, které vznikly v letech 2012–2013 v rámci výzkumné činnosti Moravské zemské knihovny v Brně. Cílem těchto analýz bylo připravit podklady pro Koncept rozvoje knihoven ČR na léta 2010 - 2015⁷, oblast Digitalizace knihovních fondů, ochrana a zpřístupnění, dílčí cíl č. 2 - Dlouhodobá ochrana dokumentů. Analýzy vzniklé v tomto projektu a také podrobnější specifikace níže uvedených cílů jsou dostupné online na webu pracovní skupiny⁸. Níže uvedené cíle považujeme za rozumně ambiciózní. Abychom byli schopni vyhodnotit, jak se nám nějakou strategií daří naplňovat, je nezbytné ji explicitně formulovat, a doprovázet konkrétními měřitelnými cíli, s jasně danými odpovědnostmi a termíny předpokládaného splnění. K jednotlivým cílům v tabulce v kapitole 8 dokumentu "Analýza dostupných technologií a srovnání národních strategií v oblasti dlouhodobé archivace digitálních informací"⁹ lze přidat odpovědné osoby/instituce. Protože zde uvažujeme v časovém horizontu více let, než je pravděpodobná pracovní dráha jednoho zaměstnance knihovny, je nezbytné některé věci formalizovat, standardizovat a formulovat explicitně.

Tento text je pouze podkladem pro Ústřední knihovnickou radu, která by podle našeho názoru

¹ Viz http://knihovnam.nkp.cz/docs/ctenari_2013/Cteni_Vyzkum_2013.pdf

² <http://projekty.osf-mvcr.cz/cz/26/default.aspx>

³ <http://ndk.cz/narodni-dk>

⁴ <http://webarchiv.cz/>

⁵ <http://www.digitalpreservationeurope.eu/publications/presentations/KoncepceStav.pdf>

⁶ <https://du.cesnet.cz/wiki/doku.php>

⁷ Viz http://www.mkc.cz/assets/literatura-a-knihovny/Koncepce_rozvoje_knihoven_2011-2015.pdf

⁸ <https://sites.google.com/a/mzk.cz/koncepce-ltp/koncepce-ltp>

⁹ Jan Hutař, Marek Melichar: Analýza dostupných technologií a srovnání národních strategií v oblasti dlouhodobé archivace digitálních informací (PDF, 2013)

měla explicitně formulovat strategii v oblasti dlouhodobé archivace v českých knihovnách. Některé cíle vyžadují určité změny v organizaci systému knihoven a v jejich financování, ve fungování knihoven jako institucí, jiné vyžadují jen dohodu mezi institucemi a konkrétními osobami nebo mezi resortní spolupráci. Část cílů se splní sama, takřka jíc odspodu, jednotlivé instituce jsou nebo budou nuceny spolupracovat; chtějí-li certifikovat svoje systémy, budou potřebovat formalizovat svoje procesy. Přesto si myslíme, že je třeba naplnění řady cílů podpořit zavedením mechanismu nebo programu financování, který za určitých podmínek podpoří aktivity institucí v této oblasti a pomůže jim hledat cesty, jak spolupracovat, postupně zlepšovat to, jak se o svá digitální data starají.

Do postupné kultivace oblasti dlouhodobé archivace digitálních dat v knihovnách je také nezbytné zapojit univerzity a další instituce. Vlastní finanční mechanismus by měl otevřít cestu aktivitě knihoven, která byla doposud napřena především na digitalizaci. Dnes už není možné obhájit projekt digitalizace nebo získávání digitálních dokumentů, který nekončí plánem dlouhodobé ochrany digitálních dat, protože bariéry dostupnosti technologií dlouhodobé ochrany postupně klesají. Není možné produkovat nebo shromažďovat data bez plánu a technologie na jejich dlouhodobou ochranu.

Zdá se nám také neefektivní financovat projekty v oblasti dlouhodobé archivace v náhradních programech (NAKI apod.) nebo ad hoc. Nesystematické financování vytváří velký prostor pro plýtvání, nepodporuje spolupráci a neotvírá cestu pro všechny možné typy aktivit a zájmů, které v knihovnách existují. Soustředění se na jeden klíčový projekt (byť třeba projekt kastomizace opensource nebo vytvoření systému pro dlouhodobou ochranu jako službu) považujeme z hlediska potřeby zachovat digitální data dlouhodobě za rizikové. Systematický program financování dlouhodobé archivace by měl vytvořit podmínky pro transparentní praktické i výzkumné projekty a měl by reagovat na potřeby jednotlivých institucí. Spíše než diktovat knihovnám, jak se mají o svá data starat, je třeba jim vytvořit podmínky pro

to, aby za ně mohly převzít odpovědnost a měly kapacitu realizovat svoje představy o jejich uložení a zpřístupnění. Ideálně v podmínkách, kde mohou žádat o financování, za předpokladu že jejich projekt nebo řešení vyhoví konkrétním standardům a konceptům (podobně jako VISK7 v oblasti digitalizace).

Oblast 1 - Explicitní a měřitelné plánování

Tato oblast obsahuje dvě linie – jednak explicitní plánování pro systém českých knihoven jako celek a podporu plánování jednotlivých institucí. Na celonárodní úrovni by měla vzniknout explicitní strategie knihoven v oblasti dlouhodobé archivace a měla by být pravidelně aktualizována a vyhodnocována. Součástí strategie by měl být také návrh programu financování, a návrh způsobu hodnocení jednotlivých projektů a hodnocení úspěšnosti programu jako celku.

V oblasti podpory plánování jednotlivých institucí by měly mít knihovny k dispozici doporučení, jak postupovat při budování a certifikaci digitálního repozitáře pro dlouhodobou archivaci, a manuály pro hodnocení kvality digitálního obsahu, pro nastavení různých úrovní ochrany digitálního obsahu.

Konkrétní cíle:

- Vypracovat text strategie knihoven pro oblast dlouhodobé ochrany digitálních dat
- Navrhnout a probrat možnosti financování s MK ČR, audit současných celkových výdajů na archivaci a hodnocení úrovně kvality služeb
- Naturalizace normy Data Seal of Approval (dále DSA) a popularizace certifikace DSA (2014), naturalizace OAIS (2014), ISO 16363 (2014)

Oblast 2 - Organizační podmínky

Předpokladem úspěšnosti dlouhodobé archivace je standardizace procesů a zajištění kvality IT a dalších činností v instituci, která digitální data archivuje. Každá instituce by také měla mít jasně definované cíle a odpovědnosti za správu a ochranu dat. K tomuto účelu považujeme za vhodné, aby instituce měly k dispozici doporučení, popis oddělení pro

dlouhodobou archivaci a popisy pracovních náplní a kvalifikací jednotlivých pracovníků. K dispozici by měly být i obecné plány (policies) pro jednotlivé oblasti, plán správy dat, nástroj na výpočet nákladů archivace apod. Podobný důraz musí být kladen na dokumentaci procesů okolo digitální archivace v knihovnách. Každá by měla mít sadu popisů procesů, s pravidelnou aktualizací a s tím, že tyto procesy jsou následovány. Posílení dlouhodobé archivace digitálních informací by přispělo také vytvoření instituce pro sdílení a koordinaci informací o dlouhodobé archivaci, která by fungovala také jako poradenské centrum, gestor grantového programu pro tuto oblast. Tato instituce by mohla být partnerem pro mediování komunikace mezi státem (ministerstvy) a jednotlivými institucemi, formulovala by požadavky na změny legislativy, vytvářela doporučení a manuály, a zajišťovala asistenci při self auditu.

Konkrétní cíle:

- Vytvoření manuálu pro dlouhodobou archivaci (zásady, vzor organizační jednotky, pracovní profily) pro knihovny
- Vytvoření vzorů dokumentace (data management plán, procesy, obecné policies)
- Založení poradenského centra nebo platformy pro sdílení znalostí v oblasti ochrany a správy digitálních dat (jako je DPP nebo DCC), a certifikace
- Postupné zavedení standardů kvality managementu, dokumentace procesů a standardů informační bezpečnosti v knihovnách
- návrh plánu organizačních úprav v knihovnách pro podporu procesů dlouhodobé ochrany digitálních dat.

Oblast 3 - Spolupráce a sdílení

Cílem v této oblasti je vytvoření podmínek pro sdílení zkušeností i zdrojů mezi knihovnami a podmínek pro spolupráci s dalšími subjekty – archivy, univerzitami, firmami. Spolupráce s univerzitami je žádoucí při formulaci prakticky orientovaných studijních programů pro oblast správy digitálního obsahu nebo podpoře self-auditů a certifikace. Zavedení systému

pro sdílení informací o archivních balíčcích bude nezbytné s tím, jak budou dostupnější mechanismy replikace balíčků do jiných lokalit/institucí.

Druhým cílem v této oblasti je nastavení podmínek, které umožní praktickou spolupráci při sdílení technologií a infrastruktury. Jednak jde o hledání možností replikace archivních balíčků a ukládání n-tých kopií dat, využívání HW a výpočetních center (CESNET, univerzitní výpočetní centra). A jednak o možnost krátkodobého využití výpočetních kapacit pro realizaci ochranných akcí nebo asistenci pro obnovu po havárii. Ambicióznějším cílem může být snaha o vybudování systému pro zajištění dlouhodobé ochrany digitálních dokumentů, které bude fungovat jako služba dostupná menším institucím (Dpaas - Digital preservation as a service), nebo vybudování vládou garantovaného data centra pro ukládání dat paměťových institucí (IaaS).

Konkrétní cíle:

- Návrh národního standardu pro knihovny typu DSA (pro účely lokální certifikace) a vytvoření autority pro organizaci auditu
- Rozšíření registru digitalizace nebo URN resolveru, nebo virtuální depositní knihovny o informace o počtu AIP, místě jejich uložení, a úrovni ochrany
- Vytvoření podmínek pro sdílení systémů a infrastruktury mezi knihovnami, s využití kapacit mimo knihovny. Formalizace sítě knihoven, které sdílí AIP mezi sebou a například v CESNETu.

Oblast 4 - Snížení bariér

Každá instituce by měla mít přístup k řešení nebo službě pro dlouhodobou archivaci. Pro zachování kulturního dědictví je podstatné, aby i malá regionální knihovna měla možnost bezpečně uložit digitální data, které získá a která jsou zajímavá pouze lokálně. I zde platí potřeba podpory sdílení mezi knihovnami i mimo knihovní oblast. Je žádoucí podpora využití volně dostupných řešení a jejich kastomizace, podpora služeb dlouhodobé archivace a ukládání dat. I větší knihovna, pokud se rozhodne se dlouhodobou archivací nezabývat, by měla mít možnost využít veřejně

provozovaný systém jako službu, fungující třeba podobně jako Hathi Trust (DPaaS).

Konkrétní cíle:

- Popularizace OSS Archivematica/RODA, veřejné demo, integrace na používané systémy, vytvoření české verze (distribuce) s dostupnou technickou podporou
- Program kontinuity vědeckých a kulturních dat zajistit dlouhodobé úložiště jako službu pro kohokoli
- Programy ministerstva podpoří jednorázové akce (migrace na nový HW, obnova HW, formátové migrace, revalidace formátů).

Oblast 5 - Financování

Vytvoření **udržitelného a kontrolovatelného finančního nástroje pro financování projektů v oblasti dlouhodobé archivace** včetně jednorázových akcí. Na základě analýzy nákladů na provozování různých řešení pro archivaci v knihovnách navrhnout finanční mechanismus pro financování projektů v oblasti dlouhodobé ochrany digitálních dokumentů. Mechanismus by měl rozlišit prostý nákup HW, implementaci systémů pro správu dat, jednorázové akce ochrany (migrace z HW na HW, formátové migrace), komplexní logickou dlouhodobou ochranu a výzkumné projekty. Součástí finančního mechanismu by měla být měřitelná kritéria efektivity vynaložených prostředků a pravidelný audit jako podmínka přidělení dalších financí v případě dlouhodobého projektu. Stávající mechanismy (VISK) zaměřené na financování digitalizace by měly být doplněny o povinnost předložit finanční rozvahu zajištění dlouhodobé archivace, a strategii ochrany digitalizovaných dat v požadované struktuře. Žadoucí je také podpora menších projektů akvizice a ukládání born digital dokumentů a webových zdrojů, snížení bariér archivace webu.

Konkrétní cíle:

- Finanční mechanismus MK ČR, v rámci kterého lze pořídit a provozovat archivní systém (HW, SW); financovat jednorázové akce (migrace ze systému do

systému); financovat nákup dlouhodobé ochrany jako služby, a který podporuje explicitně meziinstitucionální spolupráci

- Manuál pro archivaci webu – snížení bariér archivace webu pro menší instituce a služby uložení e-publikací.

Oblast 6 - Vzdělávání, kvalifikace

a výzkum

Cílem je dosažení stavu, kdy všechny existující formální univerzitní obory typu „knihovnictví a informační věda“ a některé v oblasti informačních technologií obsahují studijní programy zaměřené na *digital curation* a dlouhodobou archivaci podle doporučení DlgCurV nebo ekvivalentního. Je také podle nás žádoucí specifická podpora projektů spolupráce a výzkumu v oblasti dlouhodobé archivace (knihovny+univerzity), systematická podpora studentských stáží. V oblasti celoživotního vzdělávání by měla existovat dostatečná nabídka.

České knihovny by měly aktivně spolupracovat se zahraničními institucemi, účastnit se projektů dlouhodobé archivace a prezentovat svoje výsledky na mezinárodních fórech.

Konkrétní cíle:

- Nabídka programů správy digitálních dat ve formálním VŠ vzdělávání obsahující digital preservativní on podle doporučení DlgCurV
- Zavést finanční program na podporu publikací a studentských stáží a výzkumu (postdoc a doc) definovaný oblastí „digital curation“
- Podpořit české instituce při účasti na realizaci projektu v oblasti dlouhodobé archivace dat financovaného v EU
- Hledání cest spolupráce se slovenskými a německými institucemi

Oblast 7- Standa dizace

Naturalizace norem relevantních pro dlouhodobou archivaci dat a zavedení národního mechanismu certifikace důvěryhodného dlouhodobého úložiště pro data v knihovnách, například využitím obdoby DSA

nebo Nestor Seal pro knihovny v ČR (sebehodnocení). Vytvoření doporučení pro instituce, jak má vypadat institucionální/sbírková strategie dlouhodobé ochrany, jak postupovat ve snaze dosáhnout statutu důvěryhodného dlouhodobého repozitáře – vzory dokumentace a procesů.

Vytvoření standardů kvality pro webové archivy, nebo naturalizace relevantní ISO normy.

Konkrétní cíle:

- DSA, OAIS, TRAC, ISO 16363 – naturalizace a popularizace, později třeba i návrh národního standardu pro knihovny typu DSA
- Otestování mechanismu zajištění kvality ve WA – Analýza ISO 14873 normy a dalších nástrojů, zavedení manuálu kvality v oblasti WA.

Oblast 8 - Přesah a advokacie

Pro úspěch dlouhodobé archivace jsou podle nás klíčové jak finanční prostředky, tak odhodlání lidí se touto problematikou zabývat. Dlouhodobá archivace potřebuje trvalou advokacii, obhajobu. Podpora

a obrana projektů přijde především od koncových uživatelů, ale je třeba ji umět získat i u těch, kdo projekty financují a hodnotí. Protože dlouhodobá ochrana je činnost probíhající někde v pozadí, často daleko od každodenního provozu digitální knihovny, je třeba tyto činnosti popularizovat a vysvětlovat jejich význam pro zachování služeb knihoven.

Konkrétní cíle:

- podpořit vznik pravidelné konference nebo workshopu řešící problematiku digitální ochrany v České republice
- soustavná spolupráce s archivářskou obcí (Národní archiv, standardy, koncepce, řešení).

Pozn.

Podrobnější popis navrhovaných opatření v jednotlivých oblastech najde případný zájemce v dokumentu Analýza dostupných technologií a srovnání národních strategií v oblasti dlouhodobé archivace digitálních informací (PDF, 2013).

Kampaň skončila, ale Česko mluví o vzdělávání dál

Olga Pohl
olga.pohl@eduin.cz

Kampaň „Česko mluví o vzdělávání“ uspořádala společnost EDUin, která se věnuje prosazování kvality v českém veřejném školství. Kampaň odstartovala loni v lednu a za pět měsíců se pod její hlavičkou odehrálo několik desítek akcí zaměřených na vzdělávání a jeho budoucnost.

Zájemci měli možnost zúčastnit se debat u kulatého stolu i na webových stránkách, regionálních seminářů Víze vzdělávání, několika setkání odborné veřejnosti nebo některé z padesáti dílen a prezentací v rámci dvou denní akce „Zažij vzdělávání jinak“, jež pořádaly školy

a občanská sdružení po celé České republice. Završením kampaně byla konference neziskových organizací působících ve vzdělávání nazvaná „Kvalitní výuka pro každé dítě v každé škole“, kterou spolupořádalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Hlavním cílem kampaně bylo podnítit veřejnou debatu o vzdělávání u nás a jeho budoucím směřování. Společně se zamýšlet nad otázkami týkajícími se témat jako motivace žáků, argumenty pro a proti selekci ve školství nebo společenská prestiž učitelů. „Smyslem kampaně bylo vysvětlit co největší části

veřejnosti, proč vůbec je důležité umět dobře zformulovat, kam má vzdělání směřovat. Bez toho, že si jasně a srozumitelně pojmenujeme cíl, těžko můžeme hledat cestu," upřesnil Tomáš Feřtek ze společnosti EDUin při zahájení kampaně. Kromě účasti na veřejných akcích měli lidé možnost přispět na webových stránkách projektu www.ceskomluvi.cz do různých anket nebo si vyzkoušet on-line hru simulující, jak bude vzdělávání vypadat za pětadvacet let.

Na kampaň navazují nové iniciativy

I když se do kampaně tou či onou formou zapojily stovky účastníků, jednalo se především o lidi, kteří se ve vzdělávání již nějakým způsobem angažují. Velkou část veřejnosti se zasáhnout nepodařilo. I tak si kampaň může započítat jeden podstatný úspěch. Souběžně s ní probíhala veřejná konzultace ministerstva školství, jejímž výstupem je návrh „*Strategie rozvoje vzdělávání do roku 2020*“. Do tohoto dokumentu, který má určit směřování českého školství na příští desetiletí, se promítla i některá zjištění z kampaně „Česko mluví o vzdělávání“, jako například potřeba metodické podpory učitelů a škol hlavního vzdělávacího proudu jako nejrozsáhlejší cesta ve snaze snížit míru selekce v našem vzdělávacím systému.

Tato souhra je velmi významná, a to z několika důvodů. To, co nám v České republice stále chybí, je širší shoda na cílech vzdělávání a kontinuita vzdělávací politiky, která by přesáhla rozpětí jednoho volebního období. Zapojení veřejnosti do debaty je běh na dlouhou trať, ale kampaň „Česko mluví o vzdělávání“ učinila v tomto směru významný krok. Její závěry se staly odrazovými můstky pro další iniciativy.

Čeští učitelé potřebují podporu a ocenění

Významným závěrem kampaně bylo zjištění, že školská reforma z roku 2005 se ubírala správným směrem. Vzniklé programové dokumenty jsou kvalitní

a není důvod chystat reformu jinou. Přínosnější je zhodnocení reformy a doplnění toho, co v ní schází. Tím chybějícím článkem je systematictější podpora učitelské profese.

Na učitele a učitelky jsou kladeny čím dál větší nároky. Musí zvládnout rozmanité vzdělávací potřeby dětí, splnit cíle stanovené ve vzdělávacích plánech i narůstající administrativu. Pro kvalitní výkon své profese proto potřebují průběžnou podporu. Profesní růst pedagogů se neobejde bez pomoci zkušených mentorů. Dále je třeba, aby ředitelé škol byli skutečnými lídry, kteří dokáží motivovat a vést tým k dobrým výsledkům. Jen tak si učitelské povolání získá prestiž v očích společnosti.

Veřejné ocenění vynikajících pedagogů, kterých je u nás celá řada, je záměrem projektu „Chci učit“. Projekt nabídne filmové portréty učitelek a učitelů na českých základních a středních školách, které budou ke zhlédnutí na webu chciucit.cz. Návštěvníci stránek budou moci navrhnout další učitele, kteří by si filmový portrét zasloužili. Zahájení projektu „Chci učit“ se plánuje na letošní březen.

Přispět ke kvalitě škol může každý

Tím však iniciativy, které chtějí rozhybat české vzdělávací vody, nekončí. Dalším projektem, který vzešel z kampaně, je nově připravovaný web „Česko pro vzdělávání“. Projekt staví na přesvědčení, že pro kvalitní veřejného vzdělávání může něco udělat téměř každý: od rodičů školních dětí, přes učitele, vedení škol, zastupitele obcí zřizujících školy, až po knihovníky a pracovníky vzdělávacích organizací.

Členové zastupitelstev se na stránkách dozvědí, jak mohou zkvalitnit výběr vedení školy, kterou jejich obec zřizuje, rodiče tu najdou zdroje informací z oblasti vzdělávání a získají inspiraci, jak začít spolupracovat se školou, kterou navštěvují jejich děti. Prakticky pojatý web bude pamatovat i na novináře, pracovníky neziskových organizací či zaměstnance firem.

V dnešní době se dětem i dospělým nabízí čím dál víc vzdělávacích možností. Kampaň potvrdila

vzdělávací přínos institucí jako knihovny, muzea či domy dětí a mládeže. Děti se mimo školu mohou naučit mnoho užitečného, z jejich vysvědčení se o tom však nedozvíme. Způsob, jak poznatky získané neformální cestou doložit, nabízejí digitální odznaky. Tato novinka si do České republiky našla cestu teprve nedávno. První česká platforma, která udělování odznaků umožňuje, se nazývá **Veriod**. Na tomto projektu se podílí také společnost EDUin, která v digitálních odznacích spatřuje možnost, jak dokladat a ověřovat neformální vzdělání.

Města, kterým záleží na vzdělávání

Také další odnož kampaně, projekt „Města vzdělávání“, vychází ze současného trendu, kdy škola přestává být jediným místem, kde se děti mohou něco naučit. Projekt se rozbíhá ve čtyřech českých městech, která se rozhodla využít výzvy společnosti EDUin: Žďár nad Sázavou, Svitavách, Kutné Hoře a Dvoře Králové. „V projektu nám jde o to, abychom pomohli propojit školy, místní samosprávu, volnočasové organizace, muzea, knihovny, podnikatele a další subjekty. Pokud se jim podaří navázat užší spolupráci v oblasti vzdělávání a vzájemně se podporovat, bude to přínosem pro celé město,“ vysvětluje Iva Tahová, koordinátorka projektu Města vzdělávání.

Společnost EDUin v zúčastněných městech nejprve provedla průzkum mezi místními lidmi, který zjišťoval kvalitu a nabídku vzdělávacích možností a volnočasových aktivit. Dále bude EDUin působit v roli konzultanta, který místním organizacím pomůže stanovit si priority dalšího rozvoje vzdělávání ve městě a vytvořit společnou strategii, která vyjde vstříc potřebám místních obyvatel. Strategické dokumenty jednotlivých měst by měly být hotové letos v červnu.

Důležitým záměrem projektu je podnitit místní organizace k akci, která je propojí na praktické rovině. Takovou akcí může být třeba obnova nějaké místní tradiční akce – hodů, stavění máje, k níž přispěje místní muzeum výstavou o její historii, základní

umělecká škola vystoupením a místní podnikatelé sponzorským darem. Jinde může mít počáteční výstup podobu „mapy“ místních sociálních služeb, která učitele nasměruje na vhodné odborníky a umožní jim včasné řešení situací žáků, kteří se dostali do problémů. Pro sdružení působící na menším městě je vzájemná koordinace a možnost „domluvit se“ klíčová. Velkou pomocí může být například společný plán akcí pořádaných ve městě v průběhu roku. Pokud se na něm organizace dohodnou předem, odpadne jim problém s tím, že by si přetahovaly účastníky.

Máme nakročeno správným směrem

Kampaň „Česko mluví o vzdělávání“ vnesla do debaty o českém školství důležitá témata jako je podpora učitelské profese a její prestiže, význam neformálního vzdělávání a potřeba propojování učení ve škole a mimo školu. Její závěry se promítly do návrhu Strategie 2020, jež je významným dokumentem, který určí směr českého vzdělávání. Ukázalo se, že namísto další vzdělávací reformy potřebujeme debatu, již se budou účastnit odborníci, politici i veřejnost a která povede k širší shodě a sdílené kultuře vzdělávání. Kampaň „Česko mluví o vzdělávání“ ukázala české veřejnosti možnosti, jak k tomuto cíli začít společně směřovat.

Logo

Koordinátorka Měst vzdělávání Iva Tahová na setkání místních organizací ve Žďáru nad Sázavou Foto Jiří Coubal

Při zahájení kampaně se v pražském DOXu sešlo osmdesát zástupců neziskových organizací Foto Vojtěch Hurych

Účastníci zahajovacího setkání kampaně v pražském Centru moderního umění DOX Foto Vojtěch Hurych

Výzkum dětského českého čtenářství 2013

Irena Prázová
prazovai@fsv.cuni.cz

V roce 2013 proběhl pod garancí Knihovnického institutu Národní knihovny ČR první reprezentativní výzkum dětského čtenářství v České republice. Finance poskytl Ministerstvo kultury ČR a realizaci samotného výzkumu provedla agentura Mediaresearch. Na přípravě výzkumu se podíleli odborníci z akademických institucí (Univerzita Karlova, Slezská univerzita, Akademie věd ČR).

Jelikož byl výzkum první tohoto typu u nás, hledali jsme inspiraci u podobných výzkumů dětského čtenářství tuzemských i zahraničních. Nejvíce inspirativní byl kvalitativní výzkum Gabal - Heřusová, Jak čtou české děti (2003), slovenský výzkum Čítanie mládeže ve Slovenskej republike (2011) a kontinuální reprezentativní výzkum čtenářství dospělých (Trávníček, J.). U vybraných okruhů byly použity určité otázky ze jmenovaných výzkumů kvůli komparaci.

Metodika výzkumu:

Bylo potřeba zvolit vhodnou metodiku, včetně zvolení cílové skupiny. Zpočátku byl zvažován kvantitativní sběr dat dotazníkovou formou přímo ve školách s doplňující anketou pro ředitele základních škol, která by mapovala spolupráci s veřejnými knihovnami.

Kvůli kvalitě při sběru dat byl nakonec zvolen smíšený typ výzkumů (kvantitativní i kvalitativní) a rozhovory přímo v rodinách. Výzkum se týkal cílové skupiny dětí od 9 do 14 let.

Kvantitativní, základní výzkum oslovil 1519 respondentů. Jednalo se o kvótní výběr, tedy sociodemografická struktura vzorku odpovídala sociodemografické struktuře naší populace dětí od 9 do 14 let. Proto se jednalo o reprezentativní výzkum. Metodou sběru dat byly standardizované individuální rozhovory „face-to-face“ v rodinách podle připraveného dotazníku.

Kvalitativní výzkum proběhl až po vyhodnocení kvantitativního a jeho hlavním cílem bylo prohloubení, doplnění a případné potvrzení určitých závěrů z kvantitativního výzkumu.

Byla zvolena metoda mini focus group a bylo vybráno 39 respondentů (rozdělených po sedmi skupinových diskuzích).

Základní okruhy zkoumání:

- Čtenářské motivace, frekvence čtení, žánrové preference dětí
- Čtenářské zázemí v rodině
- Volnočasové aktivity dítěte (včetně užití četby v konkurenci jiných médií)
- Elektronické čtečky knih,
- Zdroje informací
- Otázky na knihovny obecně
- Veřejné knihovny

Kromě otázek na vliv rodiny, školy a knihovny, což jsou hlavní činitelé, kteří mají vliv na dětské čtenářství, se snažil výzkum zjistit důvod dětského nečtenářství, specifika čtenářského chování a vliv nových médií na čtení dětí.

Vybrané výsledky:

Výzkum byl velice obsáhlý, proto se v tomto článku zaměřím pouze na dva vybrané okruhy, a to na čtenářské chování dětí a na jejich vztah ke knihovnám.

Čtenářské chování

Stejně jako u dospělé populace se potvrdil genderový rozdíl ve čtení knih a to, že dívky čtou častěji a déle než chlapci, rozdíl s věkem spíše narůstají. S rostoucím věkem klesá vliv rodičů na čtení a chlapci číst přestávají.

Na utváření vztahu dětí ke knize a četbě obecně se potvrdil velký vliv rodiny (pozitivní vliv na četbu má společné předčítání v dětství, vyšší vzdělání rodičů atd.) a školy (důležitý je způsob práce především s povinnou literaturou).

V dnešní době mají velmi silný vliv na děti (a tím přirozeně i na volný čas) nové technologie, internet, facebook, počítačové hry.

Tradiční role knihy jako informačního zdroje již mizí, je nahrazena internetem.

Součástí výzkumu byl i názor dětí na čtení knih, kdy více než polovina si stále myslí, že čtení je zábavné a více než čtvrtina, že je důležité pro vzdělání. Zde se opět projevuje rozdíl mezi díky a chlapci, zhruba 59 % dívek považuje čtení za zábavné, u chlapců je to však pouze 35 %.

S rostoucím věkem děti vnímají důležitost knih pro vzdělání a naopak s rostoucím věkem klesá vliv rodičů v této oblasti (méně je „nutí“ číst).

Čtenářství funguje jako určitý indikátor vzdělanosti. Děti z víceletých gymnázií čtení baví výrazně více než děti ze základních škol a také častěji čtou knížky.

Žánrové preference

Mezi nejoblíbenější dětské žánry patří jednoznačně dobrodružné knihy a knihy o přírodě a zvířatech, preference žánrů je však silně ovlivněna věkem dětí. Z dalších žánrů mají děti ve věku 9–14 let v oblíbenosti pohádky a pověsti, komiksy a příběhy o dětech a mládeži.

Jednoznačně nejoblíbenější knihou českých dětí je stále Harry Potter, ovšem jeho pozice slábne a zastihuje ho Deník malého poseroutky.

Vztah dětí ke knihovnám:

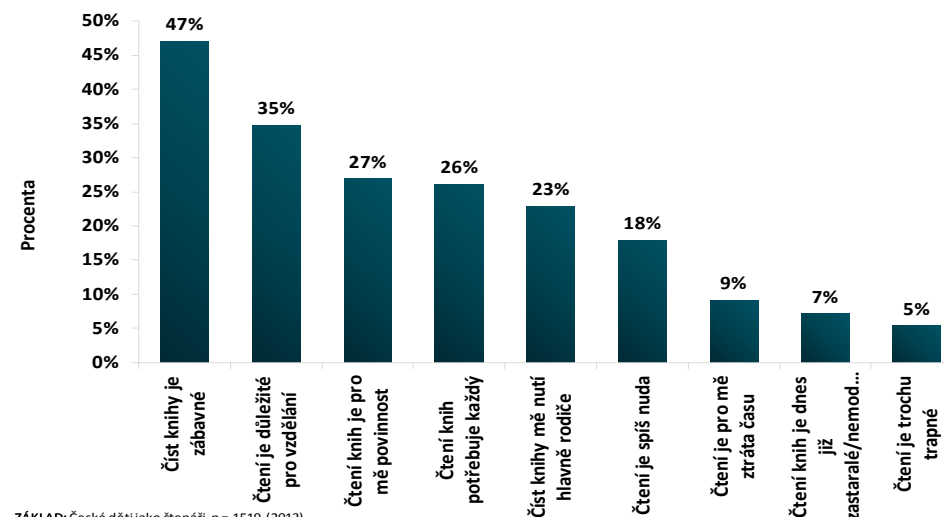
Frekvence návštěvnosti knihoven

Knihovnu navštěvuje zhruba polovina dětí od 9 do 14 let.

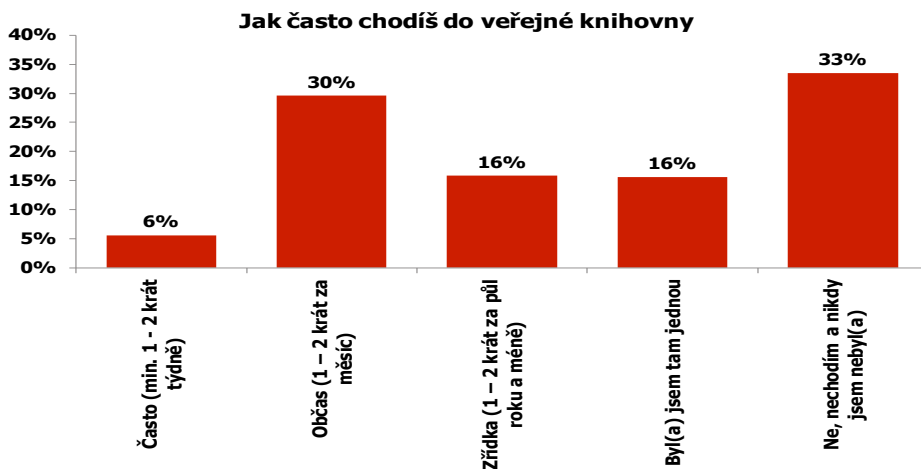
Zhruba třetina dětí uvedla, že nechodí do veřejné knihovny, dalších 16 % uvedlo, že bylo ve veřejné knihovně pouze jednou

- Nejčastěji navštěvují děti knihovnu zhruba 1–2 krát měsíčně (30 % dětí)
- Z dětí, které navštěvují knihovnu, jich většina chodí do knihovny spíše ráda (83 %),

Co si myslíš o čtení knih?

ZÁKLAD: České děti jako čtenáři, n = 1519 (2013)

pouze 17 % dětí, které navštěvují knihovnu, uvádí, že tam chodí nerady.

Aktivity dětí v knihovně

Drtivá většina dětí (93 %), které alespoň občas navštěvují veřejné knihovny, si půjčuje knihy domů. Více než třetina dětí (35 %) navštěvuje v knihovně předem domluvený program (besedy atp.) se školou. Necelá třetina dětí (29 %) se v knihovně baví s kamarády. Zhruba pětina dětí (22 %) také vyhledává informace do školy, nebo v knihovně přímo píše své úkoly.

„Někdy chodím do té knihovny, ale už je docela starší, takže tam ty knížky a tak jsou ve značném rozkladu. Někdy zjistím až doma, že tam chybí 15–20 stránek. Je to tam takové zastaralé.“

Veřejné knihovny dnes nabízejí svým dětským čtenářům:

- Hodné a příjemné knihovníky (90 %)
- Klid (86 %)
- Někoho, kdo poradí co si vypůjčit (80 %)
- Dostatečně širokou nabídku knih (77 %)
- Možnost připojení k internetu (wifi) (76 %)
- Nové knihy, které právě vycházejí (70 %)

Spokojenost dětí s knihovnou a náměty na zlepšení

Podobně jako u výzkumu dospělých, je většina uživatelů dětských knihoven se svojí knihovnou spokojená a nechce nic měnit.

Z věcí, které děti navrhují ke zlepšení své knihovny, nejčastěji jmenovaly možnost půjčování čteček elektronických knih (12 %), dále nové knihy (11 %) a dostatečně širokou nabídku knih (9 %) tak, aby vždy bylo možné vypůjčit to, co dítě chce.

Důvody typické pro ty, kteří do knihovny nechodí:

- Dávají přednost jiné zábavě (54 % těch, kteří do knihovny nechodí)
- Nemají o knihy zájem (47 %)
- Do knihovny se jim prostě nechce (42 %)

Na závěr uvádím výroky dětí z víceletého gymnázia ze skupinových rozhovorů

Proč nechodíte do knihovny častěji...

„Protože většinou nemám čas, nebo se mi tam nechce, nebo se musím učit. Já mám jakoby daleko jet tím autobusem a máma tam se mnou moc nezajede, protože musí pořád pracovat. A než abych jel do

knihovny, tak jdu raději ven. Nebo si půjčím knížky od bráchy nebo od mámy.“

Jak by měla podle vás vypadat knihovna snů ... co by měla mít?

„Kdyby to bylo tak, že by to fyzicky nebylo možné, tak by to bylo tak, že ty knížky tam budou všechny. Když si někdo půjčí něco, tak nikdy nebudou všechny

vypůjčené, každý si tam bude moci půjčit, co bude chtít. A ty knížky by se nerozpadaly.“

„Já bych tam dala barevné stěny, aby to víc bylo pro děti. Třeba ne jen zelenou, ale i kruhy.“

Obsáhlejší článek o tomto výzkumu rozdělený do dvou čísel bude možné nalézt v březnovém a dubnovém čísle časopisu Čtenář, publikace vyjde v nakladatelství Host na konci tohoto roku.

Spolupráce Městské knihovny Sedlčany se školami

Alena Budková, Blanka Čížková
budkova@knihovna-se.cz
blanka.cizkova@1zs-sedlcany.cz

Spolupráce Městské knihovny Sedlčany s místními školami se traduje již od sedmdesátých let 20. století. Tehdy probíhala formou knihovnicko-bibliografických lekcí, které byly připraveny pro všechny ročníky základních škol a pro první ročníky Gymnázia a Středního odborného učiliště v Sedlčanech. Díky této tradici, která nebyla v průběhu let přerušena, se podařilo udržet návyk škol chodit do knihovny a považovat to za samozřejmost. V současné době jsou do systému informačního vzdělávání (IV), jak tyto lekce dnes nazýváme, zapojeny místní základní školy, víceleté gymnázium a první ročníky gymnázia, střední odborné učiliště nechodí do knihovny pravidelně.

Formy spolupráce se školami

Nedílnou součástí naší spolupráce se školami jsou také soutěže, které knihovna vyhlašuje. Soutěže jsou zaměřené na kreativitu dětí, ale také na podporu čtenářství, vyhledávání a třídění informací a jejich zpřístupnění formou prezentace. Pro školy připravujeme besedy se známými a i méně známými spisovateli a ilustrátory, ale také s lidmi se zdravotním handicapem. Vymýšlíme a realizujeme pravidelné programy pro školní družiny a mateřské školky. Reagujeme na přání učitelů ze Základní umělecké školy v Sedlčanech, kteří chtějí program šitý na míru k velkým tématům, kterým se v konkrétním školním roce věnují. Samostatnou kapitolou jsou pořady připravované pro místní základní školu pro děti se specifickými potřebami (bývalá zvláštní škola).

Všechny formy spolupráce se školami mají jedno společné – potřebujete nejen znalosti a dovednosti,

ale také možnost dále se vzdělávat, diskutovat se svými kolegy z oboru, inspirovat se dobrými nápady a postupy z praxe jiných knihoven. Považuji za důležité na tomto místě poděkovat všem kolegyním a kolegům, kteří mi v mnoha ohledech pomáhají, inspirují, dále mě vzdělávají a ovlivňují svými názory. Setkávám se s nimi nejen na půdě domovské knihovny, ale také na seminářích, workshopech, konferencích, při vzdělávacích programech, prostřednictvím internetových stránek, emailu a elektronické konference. Obohacuji mě a jsem za to vděčná.

Nyní zkusím rozebrat jednotlivé formy spolupráce se školami podrobněji.

Informační vzdělávání

O základech, na nichž se dalo stavět, jsem se již zmiňovala. V roce 2009 jsme se rozhodli zavést novou koncepci informačního vzdělávání. Byla nutná obsahová změna lekcí, ale také vyšší časová dotace na jednotlivé lekce. Pro některé ročníky byly připraveny lekce pro první i pro druhé pololetí. Témata jsme volili s ohledem na školní vzdělávací program – tak, aby školy neměly problém zapojit návštěvy knihovny do školních osnov. Předcházela tomu přípravná jednání s řediteli škol, zda jsou této myšlence nakloněni a s jejich souhlasem jsme pak v přípravném týdnu před začátkem školního roku vše prohodili ještě s učiteli, především s češtináři. Při této příležitosti jsme také představili jednotlivé lekce IV. Během tohoto prvního roku jsme učitele, kteří doprovázeli žáky a studenty na jednotlivé lekce, poprosili o hodnocení. Hodnotili obsah lekcí, projev lektora a měli možnost vyjádřit

své postřehy, připomínky a náměty pro případné další lekce IV. Po ukončení pilotního školního roku jsme na základě hodnotících dotazníků od učitelů upravili a doplnili obsah lekcí a také na přání učitelů připravili lekce pro druhé pololetí těm ročníkům, které je zatím neměly. Znovu jsme se sešli s učiteli, abychom ještě ústně zhodnotili uplynulý školní rok a představili nové lekce IV.

Systém informačního vzdělávání máme nastaven konkrétně – pro každý ročník jsou připraveny dvě lekce, pro první i druhé pololetí. Lekce jsme sestavovali s ohledem na jejich návaznost, takže v každém ročníku předpokládáme, že dovednosti získané v předchozích ročnících znají a umí používat. Témata lekcí jsou trvale vystavena na webových stránkách knihovny, v nabídce pro školy.

Téma lekcí je sice dané, ale každý rok se snažíme zařadit do lekcí nové poznatky, znalosti a prvky, takže tvorba lekcí je nikdy nekončící proces. Stále témata konzultujeme s učiteli, ptáme se jich na jejich názor a snažíme se jejich poznámky v úpravě lekcí zohlednit. Je důležité, aby si lektor byl jistý tím, co chce žákům a studentům sdělit, co chce, aby znali a aby se v dané problematice orientoval. Na druhou stranu nikdo neví všechno a za stejně důležité považuji umění přiznat, že něco nevím. Knihovnice se také snaží pracovat na svém projevu a vystupování – velkou pomocí bylo absolvování kurzu lektorských dovedností v Národní knihovně s Josefem Valentou.

Lekce se snažíme tvořit interaktivně, aby zde nebyl jen lektor a posluchači, ale také rovnocenní diskutéři a partneři v dialogu, zapracovávat do lekcí prvky informačního vzdělávání, vycházející z definic informační a čtenářské gramotnosti a z Rámcového vzdělávacího programu, a různé metody práce. Máme zkušenost, že do řady lekcí se zapojují aktivně i učitelé, zkoušejí si to, co žáci, při práci ve skupinkách je obcházejí a snaží se být prospěšní té které skupince, tříbí si názory spolu se žáky a jsou součástí „party“ – pokud sami nechtějí, tak opravdu nebyvají mlčíci rekvizity sedící na židli.

Do informačního vzdělávání patří také projekt „Už jsem čtenář“, který je určen prvňáčkům, a který má

nastavena svá pravidla. Prvňáčci do knihovny přijdou během školního roku celkem šestkrát, témata setkání jsou daná. Knižku pro prvňáčka získávají až na konci školního roku, při tzv. Krčinově slavnosti, při které nám doposud doslova „rytířsky“ pomáhal pan místostarosta. Výhodou tohoto projektu je, že děti považují za samozřejmost, že se do knihovny chodí. Za další samozřejmost považují, že se tu něco děje, že se zapojují do programu a berou jako „jasnou“ věc, že je to takto i v dalších ročnících. Paní učitelky témata dále rozvíjejí při vyučování (lidová pohádka, autorská pohádka a světové abecedy), protože se jim to tematicky hodí do osnov.

Soutěže

Soutěže, které knihovna pro školy vyhlašuje, jsou koncipovány tak, aby děti bavily, ale také je rozvíjely. Dlouholetá anketní soutěž „Malí spisovatelé, Malí ilustrátoři“ rozvíjí jejich kreativitu, ale také soudržnost třídy – společně vymýšlí příběh, který prezentují jako kolektiv, ne jednotlivec. Také se musí shodnout na deseti ilustracích, které k příběhu do soutěže pošlou – takže se musí shodnout na těch, které jejich třídu budou reprezentovat. Hlasý konkrétním příběhům a ilustracím může, po určitý čas, dát kdokoliv z veřejnosti, takže podpořit své kamarády mohou i další třídy ze škol, rodiny nebo náhodní návštěvníci knihovny. Soutěž je určena čtvrtým třídám. Slavnostní vyhodnocení, ke kterému vždy přizveme nějakého spisovatele a pokud je to možné, tak i ilustrátora, probíhá na podzim. Při této příležitosti je vyhlášena další soutěž, tentokrát čtenářská.

„Soutěž sečetlých řízků“ je zaměřena na podporu čtenářství, opět klade důraz na spolupráci třídy, ale zazáří zde i jednotlivci. Na každý měsíc je vyhlášeno téma – žánr, ke kterému žáci čtou knihy a pak je v knihovně zapisují do knihometru. Sčítají se centimetry tloušťky přečtených knih pro třídu, ale vyhodnocen je i největší čtenář jednotlivce s největším počtem „načtených centimetrů“. Součástí

vyhodnocení je Velká řízková párty – nejen děti si přinesou napečené řízky, ale i knihovnice celé ráno pečou zeleninové, sýrové, rybí a jiné řízky. . .

Tyto soutěže jsou učiteli dobře hodnoceny, oceňují motivaci ke čtení a snaží se své žáky podpořit a vést, aby se v konkurenci ostatních tříd dobře umístili. Samozřejmě jsou také odměňováni, takže třídy ani jednotlivci nepřijdou zkrátka.

Soutěž prezentací „Prezentace lehké“ je určena žákům vyšších ročníků a studentům středních škol a je soutěží jednotlivců. Při tvorbě prezentace je nutné najít vhodné zdroje informací, získané informace protřídit a utřídit, vybrat podstatné a doplnit vhodnými obrázky. Důležité je také dodržet zásady správné tvorby prezentací, protože je to jedno z kritérií, které porotci hodnotí. Dalšími hledisky je obsah a grafika. Pro každý rok je stanoveno téma, které nutí k zamyšlení, případně rozšíří obzory vědění, ale také mladé baví.

Prezentace patří jak k výuce výpočetní techniky, tak svým tématem průřezově k dalším předmětům – např. k občanské nauce nebo rodinné výchově. I této soutěže se školy chopily, a i když motivovat žáky z vyšších ročníků je o něco těžší, scházejí se nám výborné práce.

Besedy

Besedy není nutné rozebírat podrobněji, jen bych zmínila cyklus besed „Jak se žije a čte lidem s handicapem“, který probíhá vždy v březnu měsíci čtenářů a je motivován Týdnem čtení. Besedy jsou určeny žákům sedmého ročníku a zveme na ně lidi se specifickými potřebami, kteří mají mnoho co říci o svém aktivním životě. Proběhla setkání s nevidomým, neslyšícím, s vozíčkáři sportovci, s kvadruplegikem malířem, s autistou. Všechna setkání jsou inspirující, žáci jsou na ně dobře připraveni paní učitelkou, která si s nimi o tématu povídá a diskutuje. Všichni besedující jsou silné osobnosti, které se svým handicapem nedávají odradit a naopak stále hledají možnosti dalšího uplatnění a rozšiřují pole svých zájmů.

Tento cyklus besed patří k vyučujícím předmětům, kterým učitelé říkají všeobecně „výchovu“. I tento projekt je dobře zaveden a školou pozitivně hodnocen.

Není záměrem vyjmenovat zde všechny aktivity, programy a cykly, které pro školy připravujeme nebo které jim nabízíme. Je to spíše pokus nabídnout možnosti různých forem spolupráce, které se u nás osvědčily. Vždy se snažíme, aby se k nám žáci a studenti rádi vraceli, aby knihovna pro ně nebyl neznámý a cizí prostor. Naopak aby měli pocit, že se tu sejdou s lidmi, které léta znají, kteří jsou jim ochotni pomoci. Aby věděli, že tu knihovna vždy je a že vždy mohou využít jejích služeb. Vztahy se školami jsou založené na důvěře, vzájemné podpoře a také na dobrých vztazích jak s vedením škol, tak s učiteli.

Hodnocení školy

Spolupráce naší školy, 1. ZŠ Sedlčany /tehdy ještě ZDŠ Sedlčany/, s místní městskou knihovnou začala určitě již před mnoha lety, neboť mám v živé paměti, že coby začínající učitelka 2. stupně jsem již před 33 lety se svými žáky na bibliografickou přípravu do městské knihovny docházela. Zažila jsem proto různé způsoby předávání informací mladé generaci, které jistě odpovídaly tehdejšímu způsobu výchovy a bibliografické přípravy. Dnešní doba však klade důraz na znalost vyhledávání informací, spolupráci, komunikaci, pohotovost reakce a odpovědi. Při tom všem je třeba, aby se žactvo nenudilo, cítilo se uvolněně a navíc získalo nové informace.

A právě všechny tyto požadavky splňuje současná Městská knihovna v Sedlčanech, respektive její obětavý kolektiv pracovníků v čele s paní ředitelkou. Jejich hodiny bibliografické přípravy jsou vždy naplněny zajímavými informacemi a úkoly. Při samostatné či skupinové práci jsou kdykoliv ochotni pomoci jak teoreticky, tak i prakticky. Navíc soustavně vybízejí svým povzbuzováním a radami k usilovnější práci. Pokud musí kritizovat, jsou ohleduplné a jejich připomínky k práci žáků jsou vždy smysluplné a podnětné. Vždy svým přístupem, jemným humorem a přirozenou

autoritou dokážou usměrnit i rozváděnější neukázněnce a vytvářejí tak skvělou pracovní atmosféru. Nemohu nic jiného než chválit, neboť jsem s hodinami bibliografické přípravy skutečně spokojena. Jejich náplň i provedení odpovídají všem nárokům klíčových kompetencí i našemu Školnímu vzdělávacímu plánu.

Každoročně /vždy na začátku nového školního roku/ paní ředitelka přichází mezi nás a zajímá se o naše názory a případné požadavky. Se svým kolektivem je ochotna rozšířit nabídku a neopomene vyjít vstříc i našim vlastním nápadům. Jelikož se v místní knihovně konají také výstavy, proběhla zde například výuka slohu či dějepisu. Nad překrásnými svatebními fotografiemi členů místního fotografického kroužku, Klubu Fotoflegmatiků, si žáci 9. ročníku připravovali proslov k novomanželům a o průběhu Sametové revoluce v našem městě se dozvěděli ze zajímavých dobových materiálů. Z této hodiny dějepisu si odnesli nejen vyplněné pracovní listy, ale především mnoho nových poznatků.

Třiletý projekt s názvem Budoucí čtenář aneb Jak přilákat žáka ke knize vznikl na základě názoru jednoho kopřivnického kolegy, který tvrdí, že jakmile čtenáře nezaujme kniha do 30. strany, má ji odložit a začít číst jinou, protože na knihu, již se mu zalíbí, musí narazit. A tak jsme to zkusily. Knihovnice vybraly na základě svých zkušeností zajímavé tituly knih, vytvořily jejich seznam a žáci po dobu 100 minut museli vybírat a číst. Aby se seznámili s co největším počtem knih, četli pouze prvních 10 stran. Po přečtení každou knihu zhodnotili – líbila, nelíbila, chtěli by ji dočíst – ano, ne. Na závěr vyplnili dotazník zaměřený nejen na způsob výběru knih a jejich hodnocení, ale i na to, zda se jim čas strávený v knihovně líbil a budou sem i nadále docházet. Takto jsme chtěly ověřit slova zkušeného kolegy a pokusily jsme se přesvědčit žáky o kráse psaného slova. Několik nadšenců jsme sice objevily, ale musím podotknout, že jich nebylo mnoho, protože konkurence barevných monitorů počítačů je opravdu velká. Nebyly jsme sice tak úspěšné,

jak jsme očekávaly, ale z tohoto našeho pokusu vzešla další zajímavá spolupráce, tentokrát s Literární akademií Josefa Škvořeckého v Praze. Díky paní ředitelce knihovny a spisovatelce Ivoně Březinové, které se zřejmě nápad se čtením prvních 10 stran knih zalíbil, mohli naši žáci jako první číst začátky nových dobrodružných povídek jejich studentů. Stali se tak vůbec prvními čtenáři a recenzenty nově vznikající knihy. A dokonce byli požádáni o pomoc při vytvoření jejího názvu. Sice žádný z žakovských návrhů nebyl studenty vybrán, ale odměnou za jejich práci se stalo společné setkání při autorském čtení hororových povídek z předcházejícího díla studentů. Kniha s názvem Zuby nehty se stala hitem naší školní knihovny a nejžádanější četbou v hodinách literatury.

Poslední společnou akcí naší letité spolupráce, kterou chci zmínit a která již překročila 13. ročník, je nezapomenutelná přehlídka vítězů recitačních soutěží, jež se konají na všech základních i středních školách v Sedlčanech. Vítězové mají tak znovu možnost předvést své recitační umění v Májovém poetickém podvečeru. Radostné úsměvy posluchačů se při přednesu nejmladších žáčků střídají s dojetím při vystoupeních těch nejstarších a nejzkušenějších – studentů gymnázia. Díky skvělé organizaci knihovnic odcházejí spokojeni nejenom posluchači, hrdí rodiče a prarodiče, ale nakonec i sami vystupující, kteří si vždy odnášejí vzácný a krásný dar – knihu. A tak i touto cestou se snaží sedlčanské knihovnice naučit milovat malé žáčky i skoro dospělé mladé muže a ženy mluvené slovo. A mohu potvrdit, že se jim skutečně daří.

Možná se vám zdají má slova nadnesená, možná si řeknete samá chvála – to je divné, ale já opravdu nemohu napsat nic jiného. Mé zkušenosti s prací místních knihovnic jsou pouze pozitivní, a tak nezbyvá než celému kolektivu pracovníků Městské knihovny v Sedlčanech vedených paní Blankou Tauberovou poděkovat za ochotu a vstřícnost a popřát jim do dalších let především hodně zdraví, mnoho skvělých nápadů, pracovního elánu a nadšení, kterým dosud stále hýří.

Dvě desetiletí práce se seniory aneb touha po vědění nekončí s přibývajícím věkem

Šárka Kašpárková
kasparkova@knihkm.cz

Jistě Vás bude zajímat, co bylo tím prvním impulsem, který odstartoval systematickou práci se seniory v Knihovně Kroměřížska. Námět, aby knihovna organizovala Akademii III. věku v Kroměříži, vznikl koncem roku 1993 v Klubu UNESCO Kroměříž. Měl to být ucelený systém přednášek a akademie nebyla ve městě neznámý pojem. Několik ročníků tehdy probíhalo ještě pod hlavičkou ONV (Okresní národní výbor) před listopadem 1989. Seniorům se tato aktivita líbila a dali podnět k tomu, aby se tohoto vzdělávání někdo ujal. Knihovna zahájila přípravné práce. Bylo nutné připravit pro seniory atraktivní program. Z tohoto důvodu se vytvořila neformální pracovní skupina složená také ze seniorů, která tyto práce zajišťovala. Dalším krokem byla propagace této nabídky programu pro seniory a to zejména oslovením médií, klubů pro seniory a neziskových organizací.

Knihovna Kroměřížska (tehdy ještě Okresní knihovna v Kroměříži) neměla jako dnes takové zázemí, které by mohla těmto vzdělávacím akcím poskytnout. Požádala tedy svého zřizovatele (ONV), zda by mohla využívat kapacitu sálu, který sloužil pro potřeby této organizace. Kapacita sálu byla pro 250 lidí. To ještě nikdo nevěděl, kolik lidí se do akademie přihlásí. Do prvního ročníku se zapsalo na první přednášce 150 seniorů. Po dvacet let až do současnosti pomáhají dvě dobrovolnice seniorky. Potvrdilo se, že vzdělávání pro seniory je tou správnou volbou. Dnes už je situace daleko jednodušší. Jsou dostupné zkušenosti se vzděláváním této cílové skupiny, jsou dokonce organizované konference nebo workshopy. Organizátoři mohou získat informace z různých zdrojů a vybrat si ty relevantní.

To však ještě v roce 1993 nebylo. Vše se muselo vymyslet, vyzkoušet.

Systém musel být dobře zvládnutý tak, aby stačily finanční prostředky. Tento systém využíváme dodnes, např. se neposílají pozvánky. Program je vždy zpracován na celý rok. Má pevný řád a pevně stanovený čas, který si každý zapamatuje. Zápis se koná vždy v lednu. Zapsaní senioři zaplatí zápisné na celý rok a dostávají průkazku, kde se eviduje jejich přítomnost. Když někdo chce navštívit z veřejnosti pouze jednu přednášku, zaplatí vstup na jednu přednášku. Za celých 20 let se žádná přednáška neopakovala. Volili jsme vždy lektory dostupné v místě, známé osobnosti, a volili jsme zajímavá témata, která seniory zajímala.

V roce 1998 jsme již mohli nabídnout seniorům konferenční sál v knihovně. Bylo to jedinečné i v tom, že konečně měli to, co jim knihovna mohla nabídnout a propojit tím vzdělávání s možností trávení volného času dalším studiem. Knihovna nabízela doplňkovou četbu, ať už odbornou pro ty náročnější čtenáře, nebo jen tematicky zaměřenou beletrii. Čtenáři vždy ve fondu naleznou to, co je zajímavé. Akademie byla a je pozitivní v tom, že byla přístupná všem zájemcům o vzdělávání bez ohledu na dosaženou úroveň kvalifikace. A to se drží i v současnosti, kdy akademii navštěvují absolventi VŠ a zároveň i např. vyučení v oboru, všichni, kteří se chtějí dozvědět něco nového a dříve z různých důvodů nemohli studovat nebo si doplňují vzdělání z jiných vědních oborů a jsou také rádi ve společnosti. Důležitá pro tuto skupinu je samozřejmě také **kommunikace**. Vznikaly a vznikají pevné přátelské vazby.

Mezi **oblíbená témata** samozřejmě patří historie regionu, osobnosti, zdravý životní styl. Oblíbené jsou přednášky lékařů i přednášky o cestování do dalekých

zemí. Zahrnujeme přednášky o lécích a lékárnické nabídce, mezigenerační vztahy, navštěvujeme pamětihodnosti ve městě, výstavy a pravidelně chodíme do pamětových institucí – do arcibiskupského zámku, muzea i archivu.

Své zkušenosti jsme předali mnohým, ale bohužel jsme nevedli evidenci. Když jsme se přestěhovali do nové budovy knihovny, navštívilo nás mnoho našich kolegů a ti měli zájem o nové způsoby vzdělávání. Mnohé akademie zaujala natolik, že ji realizují dodnes. Faxem jsme rozesílali programy akademie po celé republice. Senioři se chlubili svým příbuzným a ti se ozývali, že by akademii chtěli realizovat u nich ve městě nebo v obci. První velkou výměnou zkušeností byla konference v knihovně v Havlíčkově Brodě (dnes krajská knihovna).

V nové kroměřížské knihovně byl internet, tehdy samozřejmě rychle se rozšiřující novinka pro veřejnost. Zájem seniorů o internet byl velký. Měli jsme každý týden vyčleněno jedno dopoledne, kdy jsme se ve dvou skupinách scházeli u internetu. Všichni byli perfektní. Nejstarší seniorce bylo 85 let a začala si psát se svým vnukem, který byl v Americe, posílal fotky a ona z toho byla nadšená, protože okamžitě věděla, kde vnuk je a co dělá. Nebyl to vůbec promarněný čas, naučil nás trpělivosti.

Základy počítačové gramotnosti i v současné době učíme stále a nejen seniory v počítačové učebně. Pro seniory, kteří již mají základy dávno za sebou, připravujeme nadstavbové kurzy. Zavedli jsme také konzultační hodiny, kde mohou řešit problémy s lektorem. Kurzy pro seniory – začátečníky organizujeme v malých obcích v rámci projektu Senioři komunikují – Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových. Zájem je velký.

Před deseti lety vznikla **Hudební akademie**. Je to spíše klub, který sdružuje zájemce o vážnou hudbu se zaměřením na rozbor díla, životopis skladatele či operního pěvce a je doplněn historií. Hudební ukázky dokreslují výklad. Několikrát přiblížil dílo i sám dirigent před koncertem. Najednou to nebyla jen známá líbivá hudba, ale vyjádření skladatele, důraz na expresi doby ať už minulé či současné.

Knihovna se začala profilovat jako vzdělávací instituce nejen pro cílovou skupinu seniorů. Zapojila se do řady projektů, mezi nimiž byl nejsystémovější projekt Open Society Fund v Praze pro oblast vzdělávání. Knihovna tak akreditovala některé své kurzy a uspěla také se svým prvním projektem do Evropského sociálního fondu (2005–2007). Tyto zkušenosti také ovlivnily práci se seniory.

Chtěli jsme více prohloubit vzdělávání pro seniory a tak jsme začali spolupracovat se vzdělávací institucí. Nebylo jednoduché přesvědčit Univerzitu T. Bati ve Zlíně, že jsme schopni zvládnout **Univerzitu III. věku** na detašovaném pracovišti v knihovně. Mohli jsme lektorům nabídnout příjemné prostředí knihovny, technicky vybavené a s dobrým knihovním fondem. Sestavili jsme plán pro výuku, který nám univerzita schválila, a podepsali jsme smlouvu o spolupráci. Dodržujeme podmínky dané univerzitou. Výuka probíhá po dobu čtyř semestrů, v každém semestru je sedm dvouhodinových přednášek a závěrem je většinou písemná seminární práce. Opět se potvrdilo, jak je důležité propojení vzdělávání s dostupnou literaturou tedy s knihovnou. Lektor nám předá před semestrem doporučenou literaturu, která je po dobu studia dostupná prezenčně v knihovně. Komunikace seniorů s námi i s lektorem probíhá elektronicky, je zde již předpoklad, že senioři mají zvládnutou počítačovou gramotnost. „Studenti“ se po přednášce schází v oblíbené hospůdce a tam pokračuje živá diskuse někdy i s lektorem. Někteří lektori říkají, že takový zájem a nadšení nezažijí při běžné výuce. Zájem o toto studium je velký. Univerzitní vzdělávání otevíráme jedenkrát za dva roky. „Studenti“ jsou přijati ke studiu v aule Univerzity T. Bati a zde také probíhá jejich vyřazení při ukončení studia. V současné době u nás probíhá poslední semestr, který bude ukončen v červnu. A jaký byl program studia v letech 2012–2014, který byl rozdělen do dvou cyklů:

Cyklus A:

1. Obecná politologie
2. 950 let olomouckého biskupství
3. Pomocné vědy historické

4. Archeologie na Kroměřížsku
Cyklus B:

1. Planeta Země
2. Zlínský region
3. Baťa a Zlín
4. Filmový Zlín

Vedle univerzitního vzdělávání samozřejmě běží obě akademie a další vzdělávací kurzy.

Před patnácti lety jsme začali s další aktivitou – **trénováním paměti**. Využívali jsme vyškolené externisty. Od letošního roku chceme nabídnout trénování paměti s naší lektorkou. „Trénování paměti není jen pro seniory,“ s tímto mottem chceme nabídnout tuto aktivitu veřejnosti. Rozdíl bude pouze v tom, že máme již svého lektora.

Všechny tyto aktivity se již staly trvalou součástí knihovny. Spolu s dalšími kolegy a kolegy

i dobrovolníky se vše daří zvládat. Aktivních seniorů přibývá a chtějí využívat volný čas smysluplně a zde je určitě nezastupitelná role knihoven.

Přibývá rovněž lidí, kteří i ve zralém věku ještě chodí do práce, ale zároveň hledají možnost vyplnění volného času prací pro druhé. Mohou být prospěšní také senioři seniorům. Využívat znalosti a zkušenosti těchto lidí a nabídnout je ostatním ve formě přednášek není tak složité.

Závěrem mi dovoluji malé shrnutí. Výše uvedené aktivity v různých formách může v podstatě dělat každá veřejná knihovna. Spolupracovat při tom může i s dalšími subjekty jako jsou místní spolky nebo školy. Práce pro seniory, tělesně postižené, lidi nad 50 let věku je potřebná a užitečná a zároveň odstraňuje bariéry mezi lidmi. Je to jedna z rolí komunitních knihoven.

dvacet let českého knihovnictví

Rozhovor s Květou Cempírkovou

Jak se stalo, že ses ve dvaceti šesti letech stala ředitelkou Státní vědecké knihovny?

Odcházející ředitelka Krajské knihovny PhDr. Jiřina Houdková si umanula, že její nástupkyní budu já, a tak, přes odpor strany a zástupců zřizovatele (Krajský národní výbor), to vybojovala. A já, holka hloupá, jsem to ve 26 letech vzala. Netušila jsem, co mě čeká. Vysokou školu jsem si dokončila dálkově, neb jsem měla pouze středoškolské vzdělání (střední knihovnická škola 1963–1967).

Jak se ti pracovalo v 90. letech pod Ministerstvem kultury, v období po převzetí SVK ČB do správy Jihočeského kraje a po nástupu ekonomické krize

v JVK z pohledu ředitelky velké knihovny s osobní zkušeností z éry komunismu?

V r. 1991 vědecké knihovny přešly, po vzájemné dohodě tehdejších ředitelů, pod řízení Ministerstva kultury, kde zůstaly do r. 2001. A to fungovalo a dobře. Byl totiž zájem i ze strany MK ČR o nově řízené instituce, o zavádění nových technologií, které jsme do r. 1990 jen tušili, byl zájem prostě všech knihoven i zřizovatele spolupracovat a pracovat pro všechny. Díky těmto, opravdu vynikajícím rovnoprávným vztahům, mohly krajské knihovny již v r. 1995 připojit díky CESNET své knihovny k internetu a zahájit zpracování a pak i půjčování knih atd. A komunikace mezi řediteli krajských knihoven byla opravdu pracovní, přátelská a otevřená. Odcizovat se začala Národní knihovna, kde byla

představa o funkcích a poslání knihovny jako velké národní instituce poněkud vzdálená vzájemné komunikaci a spolupráci “níže postavených knihoven”, byť zřizovatel byl stejný. Ale i to dokazuje, že nastal zcela jiný, složitý demokratický způsob komunikace ve společnosti. Největší problém v přímém řízení knihovny přinesly tzv. Klausovy balíčky, kdy nám byl výrazně snížen rozpočet na provoz a platy, což se řešilo dost obtížně a mnoho let.

Nicméně, přestup pod zřizovatele, kterým byl Jihočeský kraj a kde v čele stál po osm let hejtmán Jan Zahradník, byl velmi dobrý a ku prospěchu naší knihovny. Pan hejtmán i jeho zástupci pro kulturu byli lidé na svém místě, nepletli se ředitelům kulturních institucí do řízení a naopak kulturní instituce a tedy i knihovnu podporovali finančně i morálně. A také služby knihovny pro svoji práci potřebovali a využívali. Teď už to tak opravdu není.

Na začátku 90. let byl postaven nový depozitář pro tehdejší SVK. Proč se nikdy nepodařilo postavit novou budovu knihovny (např. i ve spolupráci s městem či univerzitou)? Podařilo se navázat spolupráci s nově otevřenou Univerzitní knihovnou (případně v jaké podobě) a jaké je podle tvého názoru místo krajské vědecké knihovny vedle ní? Má JVK dlouhodobě budoucnost bez nové budovy?

Depozitář stojící vedle vily, ve které sídlila vědecká část naší knihovny Na Sadech, byl součástí projektu rekonstrukce a dostavby knihovny, kterou jsem plánovala a společně s architekty Jiřím Štříteckým a Martinem Krupauerem nechala i projektovat již v r. 1987. Projekt zahrnoval demolici dvou staveb stojících vedle vily, na těchto místech pak stavbu nových budov a uprostřed zrekonstruovanou Eggertovu vilu postavenou v r. 1859. Vše propojeno např. i podzemním tunelem s přepravníkem knih. Akce byla stavebně zahájena začátkem v r. 1989 právě stavbou depozitáře, který byl kolaudován 1993. Knihovna však získala v r. 1990 budovu bývalého Muzea dělnického revolučního hnutí a tím se uzavřela možnost stavby nové budovy. V té době to ale bylo dobré řešení. Koncem devadesátých

let jsem připravila návrh na výstavbu a provoz velké moderní knihovny, která by fungovala na principu občansko-prospěšné společnosti se třemi zakladateli – Jihočeská univerzita, Jihočeský kraj a Město České Budějovice. Neuspěla jsem, zejména proto, že Jihočeská univerzita neměla zájem o spolupráci a přála si mít jedinou knihovnu a nejlépe s našimi odbornými a historickými knihovními fondy, které by do univerzitní knihovny Jihočeský kraj delimitoval. Alespoň se později povedlo, ve spolupráci s ředitelkou Akademické knihovny dr. Helenou Landovou, že po otevření Akademické knihovny jsou naši společní uživatelé propojeni, ať již možností vyhledávání v elektronických katalogích, nebo respektováním ISIC karet studentů naší knihovnou, či možností vracení našich dokumentů v Akademické knihovně apod. Akademická knihovna má unikátní zahraniční knižní a časopisecké fondy získané pro vědecké pracovníky bývalého Biologického centra Akademie věd a větší finanční prostředky na nákup elektronických zahraničních databází. Jihočeská vědecká knihovna disponuje, vzhledem ke svému historickému vývoji, zase českými knihovními fondy, které nemá a nikdy nemůže získat knihovna univerzitní (Jihočeská univerzita vznikla v r. 1991) a proto existence Jihočeské vědecké knihovny je neoddiskutovatelná a její místo v oblasti vzdělávání a využití volného času obyvateli kraje a studenty je stabilní. Novostavba, nebo dostavba knihovny je prioritou i Ivo Křeše, ředitele JVK a věřím, že jemu se to už povede. Je to z pohledu průběžného zvyšování nároků lidí na prostorové, strojové i obsahové vybavení knihoven nezbytné. Knihovna je zároveň knihovnou městskou, ale město činnost nedotuje žádnou pevnou finanční částkou, maximálně účelovými dotacemi do 40.000 ročně.

Co považuješ za svůj největší úspěch a naopak neúspěch?

Úspěchem bylo zachování spolehlivosti a nemalé rozšíření provozu všech částí naší vědecko-lidové knihovny i po r. 1989 a důvěra většiny zaměstnanců knihovny v moji osobu právě po r. 1989. Neúspěchem

je komplexní nedořešení prostorových problémů knihovny, byť návrhy, podklady a snaha byly veliké.

Jaké jsou dle tvého názoru hlavní trendy knihoven a na co by měly knihovny nejvíce reagovat?

Zachovat si přízeň uživatelů slušným jednáním, čistými mi prostory, milými knihovníky a dobrou technikou.

SVK CB se stala aktivním členem SDRUKu od jeho založení. V čem vidíš hlavní přínos tohoto sdružení?

SDRUK jsem spoluzakládala a ve SDRUKu se realizovaly a realizují možnosti a práva knihoven vzájemně odborně i finančně spolupracovat a dělit se o výsledky této spolupráce.

Jsou známy tvoje veřejné polemiky s dr. Richterem, nyní již čestným předsedou SKIPu. Co bylo gros těchto výhrad (je nutno podotknout, že dr. Květa Cempírková je individuálním členem SKIPu)?

Zřejmě náš rozdílný pohled na Svaz knihovníků, který jsem již od šedesátých let, kdy jsem se stala, ještě před zákazem spolku, členem, vnímala a vnímám jako spolek profesionálních jednotlivců, kteří by neměli zastupovat a jednat za instituce a využívat provozních peněz knihoven ke spolkové činnosti. To jistě umožňovala i kumulace rozhodujících funkcí pracovních i spolkových na jednu osobu. Řada smluv, které SKIP za knihovny a ku prospěchu knihoven podepsal, by měla být výsledkem jednání knihoven zastoupených spíše institucí, jakou byla Národní knihovna. Problémy právní jsou mi známy, ale to tady neřeším.

37 let v řídicí funkci, to je již pořádná porce zkušeností. Vyšlo ti z toho něco jako desatero pro řídicí pracovníky?

Desatero snad ani ne, ale určitě jsem se naučila být připravená a řešit problém, pokud možno

s předstihem. Dobré je necítit se „bohem“ a respektovat názor druhého, snažit se být v realitě a žádat od sebe i druhých maximum. Samozřejmě, můj názor a pravda mnohdy nezvítězily, většinou jsem se ale s lidmi dohodla. A hlavní je pořádkem s lidmi mluvit a poslouchat a naslouchat! Ale také říci nahlas svůj názor jak před kolegy, tak před nadřízenými.

Srovnávat dobu demokratickou s dobou totality je v mnoha aspektech nesmyslné, ale chování lidí se až tak neodvíjí od režimu jako od výchovy v rodině a ve škole. Lze srovnat chování tvých nadřízených v době komunismu a v době po převzetí knihovny do správy kraje?

Měla jsem kliku většinou na slušné lidi, blbce jsem ignorovala a měla jsem jen neuvěřitelné štěstí, že se to neobrátilo proti mně. A knihovna nikdy nebyla a není exponovaná a přísně sledované pracoviště, o které by měl někdo ze zlatokopů zájem, a tak se v knihovně dali a dají zaměstnat skvělí, mnohdy režimu nepohodlní lidé. Dnes je složitější jednat s lidmi, kteří přicházejí do vysokých zřizovatelských funkcí nepoznamenaní prací, jenom politikou a jsou si vědomi toho, že za čtyři roky tam už být nemusí a tak se chovají naprosto pitomě a povýšenecky. Dříve byl v případě jiného názoru, než měl zřizovatel či stranický funkcionář, strach z vězení a pronásledování rodiny, dnes mají lidé zřejmě obavy o práci, zdraví a vlastní existenci. Pociťuji moc a víry, že vše projde bez odplaty, dělá s lidmi divy.

Sleduješ aktuální dění v českém knihovnictví (novou koncepci rozvoje knihoven, velké digitalizační projekty) a jaký je případně tvůj názor na ně?

Znám a souhlasím s trendy - jinudy cesta nevede.

1. Čemu se věnuješ nejvíce po odchodu na odpočinek?

Neodpočívám, na menší úvazek katalogizuji úžasnou sbírku exlibris, kterou knihovně věnoval česko-krumlovský rodák, sběratel Svatopluk Samek. A jako v médiích propagovaná stará větev s belostným

úsměvem a tělem nadopovaným různými doplňky stravy - jezdím na kole, chodím do hor a relaxuji na chatě na Lipně. Druhá část minulé věty je pravdivá!

2. Co ti v poslední době udělalo nejvíce radost?

Upřímně jsem se pobavila výrokem devítiletého vnuka mé sestry, kterému byl půjčen starý psací stroj a po chvíli tūkání se babičky zeptal: „Babi a kde je tady zavináč?!“

3. Jaké knihy tě zaujaly v poslední době?

Já čtu, co mi přijde pod ruku, žánr ani forma nerozhoduje, ale vracím se občas ke knize Milana Šimečky: Konec nehybnosti. A kdo mě zná, ví, že jsem neúnávnou čtenářkou knih Terryho Pratchetta,

Děkuji za rozhovor.

Tomáš Gec

PhDr. Květa Cempírková absolvovala v roce 1967 Střední knihovnickou školu v Praze, dálkově studovala na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, katedra knihovnictví a vědeckých informací (dokončení 1982). V roce 1967 nastoupila do vědeckého oddělení Krajské knihovny v Českých Budějovicích, kde pracovala na různých odborných pozicích (sklad, půjčovna, informační služba, regionální bibliografie, ředitelka v letech 1975–2012). Ke 100. výročí českobudějovické knihovny vydala v Jihočeském nakladatelství dějiny knihovny. Pod jejím vedením Státní vědecká knihovna v roce 2001 při změně zřizovatele změnila název na Jihočeská vědecká knihovna. Za doby jejího působení spravovala knihovna i zrušený klášter cisterciáků ve Zlaté Koruně, kde byla v letech 1979–2001 instalována stálá literární výstava jihočeské literatury a kde byly stavebně opraveny klášterní budovy. Koncem 80tých let a v průběhu 90tých let byla projekčně připravena a vybudována

řada budov, např.: administrativní budova a sklad pro 650 000 knihovních jednotek Na Sadech, sklad pro 1 mil. knihovních jednotek v K. Dvorech, opravena Eggertova vila Na Sadech včetně rozsáhlé zahrady, zrekonstruována a pro potřeby knihovny upravena v roce 2008 bývalá budova Muzea dělnického revolučního hnutí v Č. Budějovicích. V letech 1967–1969 byla Květa Cempírková členkou Svazu knihovníků a nakladatelských pracovníků, od roku 1990 je členkou Svazu knihovníků a spoluzakladatelkou Sdružení knihoven České republiky a Nadace knihoven České republiky. V roce 2004 jí byla na konferenci Knihovny současnosti v Seči udělena čestná cena za celoživotní práci Medaile Z. V. Tobolky.

Zdroj: <http://sck.sdruk.cz/record?id=355>

Rozhovor s Věrou Vohlídalovou

Proč jste se rozhodla po dvacetileté přestávce jít znovu do funkce ředitelky tehdejší SVK (nyní Krajské vědecké knihovny) v Liberci?

Popsala jsem nástup do instituce, kde jsem kdysi těsně po absolutoriu vysoké školy (1964) nastoupila a pobyla pouhé tři roky, v mé vzpomínkové knížce¹. Bylo to pro mne hodně nevšední, nečekané – v dramatické době přeměn ve společnosti, krátce po 17. listopadu 1989 – byla jsem bez ambicí, spokojená tam, kde jsem byla. Několik měsíců mě můj bývalý ředitel tehdejší liberecké knihovny z šedesátých let Libor Mrázek přemlouval. Já se nevracela do funkce ředitelky. Nikdy jsem ji předtím nevykonávala. A do roku 1990 jsem vedla jen tří až čtyřčlenné kolektivy. Liborem Mrázkem jsem byla, jako jedna z pouhých tří „vysokoškoláků“, pověřena zřízením informační služby a vedla jsem půjčovnu a studovnu. Odešla jsem s lítostí mou i ředitele z osobních důvodů na podzim roku 1967 a zakotvila na Vysoké škole strojní a textilní s úkolem dát základ univerzitní knihovně. Tamní působení mi zas „překazily“ mé aktivity jara 1968 a mé veřejné protesty proti okupaci vojsk „spřátelených armád“. Další a nejkrásnější působení v nemocniční knihovně jsem tedy ukončila rozhodnutím, že přijmu výzvu mého obdivovaného ředitele Mrázka (též režimem perzekuovaného). Opustím tak ostrov nemoci a hledání zdraví. Místo, kde jsem byla moc ráda, ale i místo, kde jsem se stále potkávala s bolestmi i strádáním lidí, které jsem často znala, nebo byli mými přáteli. Hlavně tu ale byla nesnesitelná přítomnost bolesti ze ztráty naší dcery. Změna a úkol, který na mne dr. Mrázek naložil, protože sám už pro podlomené zdraví a věk sílu neměl, ač byl rehabilitován, mohly překlenout tuto bolest a dát mi šanci nalézt novou profesní činnost. Mohla to být příležitost pomoci vylepšit podmínky knihovny, kterou jsem si

vybojovala jako první působišťe po studiích. Tak totiž znělo přání „mého“ bývalého ředitele – hodně mi věřil. Tak jsem to tehdy vnímala a neřešila, jak se ten hodně obecný úkol rozroste. Podrobněji, s patřičnými emocemi jsem se s touto kapitolou svého osobního i soukromého života svěřila mé knížce Na houpáče nejen s knihovnou.

Jaké byly hlavní body stavebního programu nové budovy knihovny a které z nich byste doporučila řediteli připravujícímu novostavbu knihovny i nyní?

Naše zadání architektům a stavařům je třeba vnímat v kontextu doby, kdy vznikalo. Byli jsme naprostými nováčky, právě tak jako ti, kterým jsme zadání podávali. I tyto události kolem procesu projektování, hledání filosofie moderní knihovny, naše hledání u kolegů a kolegyn knihovníků z vyspělých zemí Evropy i zámoří jsou popsány v mé knížce v kapitole Ohlédnutí. Těžko to vměstnat do stručné odpovědi na vaši otázku. Ocituji jen to, co pokládám za důležité i dnes a co bych předala i současnému „staviteli“. Dnes už i architekti vědí. Nejsem si však zcela jistá (po zkušenostech z návštěv knihoven i vlivem lehkých archaických „návratů“ forem služeb i snah se opět prostorově oddělit od uživatele), zda již máme všichni tu otevřenost zalezlou pod kůží. A tak tu dvacetiletou potřebu předestřenou architektům, ale i spolupracovníkům trochu připomenu:

„Knihovna musí být schopna reagovat na všechny trendy, ale i schopna odolat všem trendům, které jak v architektuře, filosofii informačních služeb nastanou...“

Budova by měla vyzývat k navštívení již zdláky... motivující k dalšímu vzdělávání, prožitkům – až magické působení – blízkost s psychologií prodeje... doplnit i bytovým zařízením... mezi regály... místa pro odpočinek...“

Knihovna je členěna tak, že prostor uvnitř není uzavřen, je vidět do všech pater.

Důraz na perfektní prostorovou orientaci od samého počátku vstupu do budovy.

Podržujeme se definici jednoho ze základních lidských práv: KAŽDÝ OBČAN MÁ PRÁVO NA INFORMACE – na prvním místě je tedy uživatel, vlastní funkce knihovny je až na místě druhém...

Uživatel má možnost volného bezbariérového pohybu, volby formy obsluhy prostřednictvím služeb nebo samoobsluhy – vše je tu pro něj...

Technika je jen prostředníkem ke zjednodušení, urychlení nutných agend, komunikace s informacemi a jejich přenosu, ale neměla by být dominantní...“

Na tomto místě bych poznamenala jen tolik: málo se myslí na budoucnost – více let dopředu. Já dala zadání architektům, aby knihovna odolala vlivům 200 let! (například kancelář zpracovatelského oddělení, by se mohla po úbytku nepotřebných pracovníků proměnit bez stavebních zásahů na jakýkoli prostor v čase potřebný. Sklady se po digitalizaci celého fondu mohou otevřít uživatelům. Protože výtahy jsou propojeny jak s katalogizací, tak s palubami půjčoven. Protože postupně může být celá knihovna studovnou i půjčovnou zároveň. Jak moc se na to myslí, si netroufám říci. Ale dům je na to připraven předem! Někde se trochu zapomíná, komu knihovny slouží a jak přeprstrá je škála našich uživatelů. Třeba na možnost jejich volby formy obsluhy. Často to v nabídce chybí. V Liberci zrušili šatnu s obsluhou. Už několikrát jsem sledovala zápas starších návštěvníků se skříňkou na „fant“. Už tu není šance pro nevidomé, kterým jsme tu na počátku zřídili prostor pro jejich zvukové knihy, měli návodné elektronické zařízení, aby se snadněji dostali do knihovny. Někdejší vedení jim prostor prostě vzalo. Na vybavení jsme přitom dostali dotaci! Proces vnímání nové role knihoven komplexně stále probíhá. Jde to ztuha, podmínky nejsou vždy lehké, ale v konkurenčním prostředí kulturních, vzdělávacích i pamětových institucí si knihovny důstojné místo už nacházejí.

Nakolik se podle Vás v realizované stavbě podařilo podchytit současné trendy knihoven?

Když jsem odcházela, byli jsme nedostatečně tak asi na 99 procent první. Stali jsme se přece vzorem v pojetí služeb i jejich otevřenosti i ve fyzickém prostoru. Myslím, že i přes drobné, podle mne nedomyšlené, až nekompetentní úpravy, je stavba vzorem dosud. Nicméně moc suverénně si to tvrdit netroufám v této chvíli, protože jsem teď dva roky nemobilní a věnuji se terapii mé zlomené a nehojící se stehenní kosti. Tvrdá zkušenost, musím dodat – vzdaluje mne od aktivit, které jsem dosud měla a učí jiným činnostem a dovednostem. A hlavně trpělivosti. Ta mi chyběla vždy, ač si tróufám tvrdit, že bez ní ve spojení s odvahou a důsledností, kdoví!

Po dokončení stavby Vás čekaly velké peripetie, které jste popsala v knize Na houpáče nejen s knihovnou. Šla byste do toho znovu? Máte zpětně nějaké vysvětlení pro to, co se stalo?

Moc těžká otázka. Odpovědět na ni, za předpokladu, že bych neseděla teď na vozíku a nechodila s oporou berlí, a to zatím stále jen na jedné noze, by bylo snazší. Ohlédnou-li se opatrně, vzpomenu si, že jsem, ač otrepsena nesmyslným bojem s nářčeními, pomluvami, vyrovnáváním se s podivnou zradou mých některých kolegyn, atakem autoimunitní nemoci způsobené víceletým stresem toho stíhání, byla obdivuhodně ještě silná. Bylo to určitě vědomím pravdy na mé straně i pocitem nedokončené práce. A nakonec nešlo o život.

Měla jsem opravdu velký zájem, aby ti, kteří po mně nastoupí, byli z týmu, který se mnou stavbu a její filosofii připravoval i ztvárňoval nové pojetí do reality, a který ji dokončil a provozoval. To na několik let ale nedopustili místní politici na Libereckém kraji a jeho úřadě (možná i „zhrzené“ firmy, jimž unikla velká zakázka – viz mé vzpomínky v knížce). Jejich náhled na funkci knihovny se neslučoval s tím naším a tak do vedení dosadili politiky. Dalších komentářů se zde zdržím. Ohradila jsem se tehdy tvrdě a veřejně. Neúspěšně. Je to minulost a jsem opět svobodná. Ale

¹ Pozn. red.: VOHLÍDALOVÁ, Věra. Na houpáče nejen s knihovnou. Liberec: Bor, 2007. 270 s. ISBN 978–80–86807–48–5.

přiznám se, že tehdy byly sem tam chvíle, kdy jsem cítila, že kdybych mohla, měla bych dost sil dokončit načaté procesy. Odvaha mi nechybí doteď, ale mám (a měla jsem) i dost rozumu na to, abych si uvědomila, že svou roli jsem úspěšně završila i vítězstvím u soudu a že snad přijde s novými volbami jiná šance. A přišla. Ve vedení je Blanka Konvalinková, členka týmu, který se mnou spolupracoval na koncepci.

Odpověď na to, proč se odehrála ta podivná hra na trestní stíhání, nemám dodnes. Snad je to tím, co se obecně říká: Úspěch se neodpouští. Je to za mnou a mne radost z vykonaného díla neopouští.

Jaké změny či změn v knihovně po svém odchodu z funkce ředitelky nejvíce litujete?

Tuto i následující otázku neumím uspokojivě zodpovědět. Pokusím se. Já nelituji žádných změn, ač s nimi nemusím souhlasit. A to taky činím. Ten dům je záměrně koncipován jako proměnlivý. Otázkou je, zda změny jsou ku prospěchu uživatele, jak koncept žádá, nebo inklinují k pohodlí pracovníků. Záleží také i na vyspělosti uživatele, jak se ke změnám postaví. Co bych vytkla, a to nejen liberecké knihovně, je zoufale krátká provozní doba. Podivná stagnace a neochota větších českých knihoven (i některých univerzitních) otevřít do pozdních večerních hodin mne zaráží. Přispívá k tomu i dojem, že většina rodin má doma počítač a přístup k internetu? Ani většina škol ten luxus nemá. Vzpomínám stále na Program Billa Clintona na počátku devadesátých let: „Do každé školy a každé veřejné knihovny internet“. Taky tam klamal odbornou veřejnost mýtus o tom, jak jsou počítače pokryty tamní domácnosti. Včas s programem přišel a u nás? Jak dlouho a ztěžka probíhá „internetizace knihoven“.

Knihovna jako dům se logicky vyvíjí. Jak hodnotíte současné změny v interiéru KVK a doporučila byste nějaké změny současnému vedení knihovny?

Ano, dům je koncipován tak, aby se mohl prostor uvnitř proměňovat a vyvíjet, podle potřeb rozvoje

služeb, nabídky, informačních nosičů i technologií apod. Tak jsme dům připravili. Nemohu říci, že bych byla se současnou podobou zcela spokojena. Zmínila jsem výše, že svou práci na provozní etapě knihovny jsem neměla šanci dokončit, vyzkoušet. Dva ředitelé (ředitel a ředitelka), kteří byli po mém odchodu dosazení, působili poměrně dlouhou dobu, byli v oboru nekompetentní, nezotožnili se s koncepcí (snad ji vůbec neporozuměli) a zasahovali (naštěstí ne až katastroficky) do promyšleně ztvárněných otevřených a pro variabilitu připravených prostorů. Některé zásahy uzavírají, oddělují jednotlivé dílčí služby od uživatelských sice skleněnou, ale stěnou, kopírují tak staré pojetí uspořádání knihoven sedmdesátých let a popírají tak filozofii otevřenosti a možné proměnlivosti prostoru.

Pochopitelně jsem své názory na některé nevratné zásahy vyjadřovala směrem k vedení i zástupcům zřizovatele, není těžké domyslet s jakým úspěchem. Se současným vedením mám dobré kontakty a vztah. Jde o osoby spjaté s procesem příprav moderní knihovny a nemám obavy, že by vývoj zvrátily zpět. Myslím si jen, že jim chybí razance a větší odvaha. Zlobí se proto (ne doopravdy). Kvituji s povděkem tu šíři kulturních i odborných akcí neziskové sféry i samotné knihovny. Myslím si, že knihovny jsou někde, bohužel, závislé na (i inteligenční) úrovni měnících se politických šéfů zřizovatelských úřadů. A vůči nim je třeba být ve střehu, udržet tu latku, kterou jsme v roce 2000 nastavili, to je věru těžké! Kdysi jsme s kolegy napříč republikou uvažovali o případné změně právní subjektivity velkých nebo krajských knihoven z příspěvkových organizací na obecně prospěšné. Měly by větší samostatnost a hospodařily by transparentněji. Bez úspěchu.

Kam se podle Vás posouvá role knihoven v současném světě?

Myslím, že naše knihovny stojí dnes už na roveň těm ve vyspělých demokratických státech. Tam jsme na počátku devadesátých let nedosáhli. (Pamatuji si ale, že ne všude jsem tehdy nacházela vzory, když jsem se

seznámila s vývojem v Německu nebo USA. Tehdy mi např. v Rakousku, Švýcarsku nebyli schopni dát inspiraci.) O to větším překvapením byl pro mnohé kolegy a kolegyně obraz toho, co jsme v Liberci představili. Nestrachují se o to, že by knihovny ztratily krok s vyspělým světem. Pokud mohu sledovat, je i postavení knihoven a jejich role ve společnosti lépe a kompetentněji vnímána už velkou částí zřizovatelů, kteří popírají to, co jsem zmínila výše. To považuji za důležité. Takové podmínky jsme my neměli a každý krok vpřed byl tvrdě „vyšlapán“. Na co se ale dobře vzpomíná, bylo pochopení mnohých poslanců Parlamentu ČR, kde jsem trávila mnoho chvil, zejména kvůli rozpočtu.

Náš zřizovatel (ze sedmi ministrů MK jen Pavel Tigrid a pak jediný náměstek Michal Prokop) tak vstřícný nebyl. Popisují to ve své knize dost podrobně. O co se trochu víc obávám, je plynulý rozvoj úrovně kvalifikovaných sil v knihovnách. Příliv absolventů oboru není zvlášť příznivý.

Jaké novostavby knihoven v ČR se Vám osobně nejvíce líbí a proč?

Neměla jsem v posledních letech moc příležitostí nové nebo rekonstruované knihovny navštívit a nemám tedy možnost srovnávat. Z těch, které jsem mohla vidět nebo dokonce být u zrodu jejich podoby, je mým favoritem Národní technická knihovna. Cítím se tak trochu jako spolukmotra díky účasti v hodnotící komisi architektonické soutěže. Byla to radost. Tato knihovna předstihla mé představy z počátku let devadesátých. Ctí pro mne bylo, že naše knihovna byla pro tehdejší STK při přípravě konceptu (právě tak jako NK) inspirací.

Litujete toho, že se nepostavil blob, a jaký je Váš názor na to, co se kolem něj odehrálo?

K tomuto tématu bych měla dlouhosáhlou výpověď, ale vlastně se mi nechce komentovat věc, která je už drahnou chvílí uzavřená. Patřila jsem mezi ty, kteří usilovali o uskutečnění projektu i po smrti architekta Kaplického. Pokoušeli jsme se o to s několika kolegy

i se zástupci na Ministerstvu kultury. Neúspěšně. Personální zemětřesení v Národní knihovně i na MK a zánik úvah o moderním rozvoji Národní knihovny je jen potvrzením chabé úrovně vnímání role takové instituce u vrcholných politiků, a hlavně těch, jimž je svěřen post ministra kultury. Hodně se to podobá mému příběhu s libereckou knihovnou. Víc k tomu nyní nemám chuť říkat. Je to hodně smutné, protože je to zahozená příležitost na mnoho (ztracených) let! Spíš bych docela ráda byla jednou přítomna diskusi u kulatého stolu, která by se pokusila analyzovat tuto odyseu se všemi, kteří měli nebo mají a budou k takovému problému mít co říci a pro budoucnost nejen Národní knihovny hledat řešení. Nejen my, ale celá společnost to Národní knihovně dluží.

Jak byste zpětně hodnotila uplynulých dvacet let vývoje českých knihoven na základě vlastní osobní zkušenosti z Liberce?

Řekla bych, že to, jak rychle naše knihovny dokázaly najít (a to společně často v úspěšných kooperacích) cestu k modernizaci služeb, využít nejen díky pomoci ze zahraničí (Mellonova nadace) nejmodernějších technologií a hlavně se s nimi naučit zacházet, nezakládá důvod se obávat o jejich budoucnost. Když si vzpomenu na to, co jsem se já sama jako téměř padesátiletá musela naučit za pochodu a se mnou vlastně všichni zaměstnanci, chce se mi říci, klobouk dolů. Kooperační síť, digitalizace fondů stojí na roveň zahraničním. Pokud knihovny budou vždy schopny nabízet to, co uživatelé a hlavně ti potenciální potřebují, nebudou na trhu informací a vzdělávání opomínutelné. Marketing už určitě není v oboru cizím slovem.

Jedna věc je hodně jiná a to poměr vyspělosti a role knihovníka vůči uživateli. Jakou cestu museli za ty dvě desítky let ujit, je z mého pohledu neuvěřitelné. Jsou si teď vlastně partnery. Jeden nabízí, druhý využívá. V minulosti knihovník nabízel, ale i hledal tápajícímu čtenáři, pokud nevěděl přesně, co potřebuje. Troufám si říci, že tehdy byl knihovník často takový vševěd. Myslím si také, že ten dnešní knihovník má (celoživotně) hodně co dělat, chce-li

obstát a požadavkům uživatele dostát. Musela jsem toho hodně (a v cizích řečech) nastudovat, abych byla schopna předložit koncept moderní knihovny jako informační regionální instituce. Stále se ještě učím, abych byla i já poučený uživatel a udržela se v kondici. Bez studia a osobního rozvoje to nešlo vlastně ani za „starých časů“, měl-li člověk odpovědnost k instituci, ve které pracoval. Liberecké zdravotnické informační pracoviště tehdejšího OÚNZ by nebylo tak kvalitní bez našich ambicí sloužit lékařům a zdravotníkům na nejvyšší tehdejší úrovni. Proto přechod tohoto pracoviště do nových podmínek demokratického světa byl lehký. Šlo o odbornou knihovnu a informační středisko – jeho postavení bylo neodmyslitelnou součástí ústavu a týmu jeho pracovníků. Jenže veřejné knihovny tehdy představovaly instrument moci a neměly šanci do čehokoli zasahovat, natož ovlivňovat. Oč je nám teď lépe!

Asi jste zaregistrovala novou Konceptci rozvoje knihoven na léta 2011 – 2015. Jaký je Váš názor na ni?

Nemohu říct, že bych ji studovala podrobně, ale prolétna jsem ji až do konce. Už jen úvodní preambule ladí s tím, co jsme před těmi zhruba dvaceti lety zakotvili my do naší koncepce. My také trochu opisovali „zvenku“. Ministerská strategie určitě vychází z mezinárodních doporučení a je to dobře. Cítuji: „Vize „Konceptce rozvoje knihoven na léta 2011 – 2015“:

V krásné, přívětivé a pohodlné knihovně rychle obsloužen příjemným, kvalifikovaným, očividně spokojeným a motivovaným personálem nebo z pohodlí domova bez ohledu na národnost či handicap, v kteroukoliv denní či noční dobu získám bezplatně požadovanou kvalitní službu.

Vize rozvoje knihoven pro nejbližší období stručně vyjadřuje, že:

zásadní prioritou budoucnosti knihoven je jednoznačná orientace na kvalitní a pohotové služby, které jsou díky využívání informačních technologií v podstatné míře dostupné 24 hodin, sedm dnů v týdnu...

V České republice mělo v roce 2010 přístup k internetu pouze 56 % domácností. Dostupnost internetu i jeho

kvalita zůstává omezena pro větší skupiny obyvatel. Toto omezení je výrazné u seniorů a sociálně a ekonomicky slabších skupin obyvatel. Pro tyto skupiny obyvatel se rozšiřuje digitální propast (digital divide)“.

Víte, co cítím jako důležité? Kdo vždy za tou realizací stojí i to, jak hodně sil a často odvahy je na straně představitelů knihoven, těch, kteří je řídí, a jak dovedou motivovat své spolupracovníky, jak dovedou zaujmout své zřizovatele, jakou mají zpětnou vazbu. (Říkávám v diskusích, že průzkumy se nedělají jen u registrovaných uživatelů, ale i u těch potenciálních, a že kde není nabídka, není poptávka.) A tak i tady připomínám již zmíněný Clintonův program z počátku devadesátých let „Do každé školy a veřejné knihovny internet“. Právě tak je tomu u nás. Rozhodně s tím klamavým dojmem musí počítat školy a knihovny, proto kvitují to, jakou váhu „Strategie“ této roli knihoven věnuje. Vyjádřím se jen k málu. Překvapuje mě malá dávka vůle, otevřít knihovnu do pozdních večerních hodin nebo nonstop i pro ty, kteří on-line díky svému sociálnímu znevýhodnění nemohou knihovnu bez bariéry využívat. Většina krajských knihoven má otevřeno jen do 19 hodin nebo některé větší městské (Brno, Plzeň) dokonce jen do 18 hodin! Stále to nechápu.

Výjimku představuje NTK a tamní pobočka MKP. Ani univerzitní knihovny se nemohou chlubit. Případně mi to nelogické. Poměrně hustá zaměstnanost (často se samoobslužnými automaty) a poměrně řídká provozní doba. Již „stará“ doporučení MK říkají, že např. knihovny v místech nad 50 tisíc obyvatel mají mít 60 hodin. Nová strategie hovoří o nonstop provozní době. Ten rozpor v nárocích, které na knihovny klademe, a v jejích možnostech (probíhající krize, negativní nebo nekompetentní postoje některých zřizovatelů, ale i malá schopnost se prosadit – manažerská nedostatečnost, pohodlnost – stereotypy – nejde to, nemáme peníze) je třeba mít na paměti a neochvějně jej stírat. Je to proces, kterým procházíme a musíme projít.

Zdá se Vám, že se knihovníci v zahraničí chovají či cítí jinak?

Já už hodně dlouho v knihovnách v zahraničí nebyla, ale rozdíl tu někde a někdy v chování určitě byly a dosud jsou. Nejsou však propastné. Vnímala jsem to hned z počátku devadesátých let, při prvních výjezdech a to nejen v knihovnách, ale ve službách obecně. Ještě mezery máme. Čtyřicetiletý mocenský marasmus zanechává stopy dodnes. A probíhající hospodářská krize, podivné čachry politiků a korupční neřešené aféry nebo jejich nedohledání viníci ke klidné atmosféře ve společnosti nepřispívají. Je to jen dva dny, kdy jsem si „skypovala“ se spolužačkou žijící v Anglii. Stěžovala si na neochotu pracovníků místní knihovny. Nejspíš se tam na náladě odráží podobné důvody. Mnohé knihovny se tam zavírají, už nějaký čas lidé neúspěšně reptají, demonstrují. U nás ještě aktivní občané, kteří by se bouřili proti újmám na knihovnách, nějak chybí. Dodnes třeba nestojí mnohokrát přislíbená (dokonce vyprojektovaná) nová ostravská vědecká knihovna. Proč se veřejnost nebouří? Je to ostuda! Ne nadarmo se říká, že je to prostě „o lidech“. Kdo převzal na sebe to nádherné poslání sloužit, slouží rád a dobře! A takových je celá armáda. Nakonec největším oříškem pro nás, kteří jsme budovali otevřené služby, bylo získat pracovníky pro výstup ze zapultové ochrany k uživateli napřímo.

Dát volnost návštěvníkům a uživatelům bez bariér do fondů a prostor. I teď to ještě mnozí pod kůží nemají. Ale nebojím se. I uživatel už je poučenější a ledacos si prosadí. A tak vzájemně nacházíme empatii jeden k druhému.

OSOBNÍ

V Liberci se věnujete i dalším veřejným aktivitám – můžete je stručně přiblížit?

Přece jen jsem občanka, která kouká kolem sebe! Nejenom knihovna potřebovala nahlédnout a vstoupit do civilizovaného světa. I občan se musí „narovnat“, nebát se. Je tu hodně zapomenutých objektů, institucí, které strádají nebo potřebují pomoci rozvíjet bohuľibou činnost a také je třeba „hlídat“ nevyzrálé zastupitele v městské správě, kteří někdy – nebo někteří z nich – zapomínají, komu že má jejich mandát sloužit. A tak někde mi ještě stačí síla být u toho, někde dám jen k dispozici svou zkušenost, někde aktivitu. Rodí se i občanská společnost, přes mračna posílaná některými politiky. A stojí tu parta mladých lidí, kterým fandím, a oni i mně. Dělá mi to radost. Říkáme si nezávislá občanská iniciativa „Je čas nemlčet“. To sedí!

Co se děje? Ve chvíli, kdy usedám dokončit odpovědi na otázky, přichází můj muž a lakonicky sděluje, že upadl. Už přišel od lékaře, navléká si ortézu a žádá mě o francouzské hole, které mne provázely ještě před rokem. Má natrženou šlachy, výron v kotníku a natažený vaz. Tak a jsme teď minimálně do konce roku invalidé oba. Zcela závislí na okolí. Ještě, že už ledacos umím, mohu poradit a už mi dovolili lehce začít našlapovat. Mnoho úvah mi letí hlavou, ale základní zůstává. Teď nic neplánovat, „jedeme“ ze dne na den, na horizontu je v mlze cosi jako jaro a moje nohy šlapou s pomocí trackingových holí do kopečka, na který koukám ze severního okna. To stačí, ne? Stáří mne ještě nedostihlo, to si nemyslím, protože ještě stále mi to myslí. Za tento vstup se omlouvám, ale patří do právě se odehrávajících dějů.

Máte i nějaké další koníčky?

No jéje! Jen kdyby mne ta noha tak nezbrzdila. Leckteré věci ale mohu činit i vsedě, či vleže. Těch knih, co je ke čtení, které na mne v mé knihovně čekaly dost dlouho, a těch, co vyšly a mám je v seznamu „deziderát“! Dělán si radost malováním mandal, což jsem se naučila na Srí Lance, kde jsem se nechala léčit ayurvédskými lékaři. Mandaly dělají radost i kamarádům, na které mám více času (skype nebo telefon nepotřebuje chůzi). Dárky, které nemusím kupovat, ale sama udělat (také pletu, háčkuji jako správná babička). No, a to, co mne odválo od knihovnických aktivit, kterých si užívám jen sporadicky, a co mne také naplňuje, jsou občanské aktivity směřované na rozvoj a zvelebení města, kde pobývám už mnoho desítek let a jehož podoba a vývoj i historie mi leží na srdci. A nejsem sama. Obklopuje mne skupina mladých lidí stejného smýšlení (zminila jsem se o nich výše), nelhostejných k sobě samým ani ke svému okolí. Jsou fajn. Naše stopy občanské leží ve vícero objektech i záležitostech ve městě. Viditelný úspěch měl tlak na záchranu bývalých městských lázní. Jsou zrekonstruované, nebude tam sice zpět bazén, ale oblastní galerie. Vyrostlo tu několik velmi smysluplných občanských aktivit a hnutí i sdružení. Např. Živá paměť Liberce. Přimělo mě to dokončit například započaté pátrání po historii rodinného domu z třicátých let minulého století, do kterého jsme se nastěhovali k synovi, pátrání po předcích obou linií mé původní rodiny. U toho všeho se dá sedět, i když to dlouho nevydržím, ledacos jsem již odkryla. Málem bych zapomněla, že takovým koníčkem by se dalo říct, že je rozvíjet mou rodnou řeč prostřednictvím mých vnoučat. Němčina patřila do mého světa prvních několik let dětství, a přesto, že mi ji skoro násilím vzali, vrátila jsem ji zpět. Vracím ji mamince, která se toho nedožila, v těch vnoučatech. Z toho mám také radost. Společným zájmem mým a mého manžela je dění v naší společnosti a snaha nějak alespoň na regionální úrovni přispět ke kultivaci vztahů na všech úrovních člověčího konání. Jde to ztuhla a komentář k tomu se sem ani nehodí. Nicméně mě to ovlivňuje.

Co Vám v životě nejvíce pomohlo, když jste se cítila nejhůře?

Naučila jsem se po té největší tragédii v naší rodině, že je důležité nebyť sama ve chvílích, kdy se řítíte nebo jen sunete do jakýchkoli chvil. Přátelé jsou nablízku, pomohou společně hledat nadhled, moje mysl už také umí snížit hladinu vnímání a pomalu nabrat sílu. A taky příroda a její léčivé kapky vzpomenuť Viktorem Fischlem a citované v mé knížce Na houpacíce nejen s knihovnou. Beru dnes všechny trable jako zprávu nebo i výzvu pro mne. Prožívám teď jednu takovou. Zlomená noha z února 2012 se ani za rok nezhojila kvůli nekvalitnímu implantátu. Podstoupila jsem komplikovanou reoperaci a žiji od srpna letošního roku na jedné noze v naději, že kost konečně sroste. Hodně mě to omezilo. Jsem závislá na mých blízkých v domě. Kvůli nim mne to hodně mrzí. Pro mne je to hodně těžká, ale užitečná zkouška trpělivosti, které jsem nikdy neměla dost. Netrpělivost mne hnala v produktivním věku dopředu, umanutost vítězila v prosazení ověřených dobrých cílů. Ale teď? Je prostě třeba zvolnit, víc si užívat, rodiny, přátel, darů mého blízkého okolí (dům, zahrada, literatura, nevyužitá dovednost) darů přírody. Vše to, o čem jsem se více méně připravovala celou jednu etapu, tu najednou čeká. Je to tak jiné a vlastně lákavé. Něco z toho přeci znám z let, kdy bylo mnohé z toho, co tu vzpomínám, docela pronikavě krásným unikem před systémem nesvobody let sedmdesátých i osmdesátých. A tak nežehrá. Přijde chvíle, kdy budu těmi našimi kopci ještě s přáteli putovat, kdy na mne dýchne zase vůně zaroseného rána, pokosená tráva, rozhrnutá zem na záhonu karotky tam v tom našem rajském koutě.

Jakých osobností (či osobností) jste si v českém knihovnictví vážila a z jakého důvodu?

Těžko je vyjmenovat všechny. Mnoho jich nechalo a nechává ve mně stopu, jeden dva charakterové rysy, vědomost nebo charisma, energii. Z těch už nežijících je to nesporně již zmíněný Libor Mrázek. Dal mi především mnoho z manažerského umu i schopnost

vydržet. Václav Carva, kolega, který až do vysokého věku byl schopen se učit i nové technologie a byl příkladem spolehlivosti a umu původního knihovnického „řemesla“. Jinak byl „chodící encyklopedie“ a nepřekonatelný znalec fondu liberecké knihovny. Ze žijících jsou to kolegové, kteří se mnou a s námi prosazovali vše, co knihovnám 21. století svědčí. Jejich morálního kreditu si nesmím cením a v mnoha ohledech byli mými „silovými“ soukmenovci. Martin Svoboda, Zlata Houšková, Bohdana Stoklasová, Vít Richter, Jarka Šterbová a mnoho dalších. Každý byl nějakým dílem součástí našeho úsilí o důstojné postavení knihoven a informačních služeb v naší společnosti.

Jaké jste v poslední době četla knihy?

Často si říkám, jestli doženu všechny ty mezery v tom počtu knih, které jsem chtěla přečíst. Přiznám se, že mám dlouhý seznam a doma pak na policiích kupy, které jsem jen prolistovala. Musím zapomenout na to, že jsem za týden kdysi zhltila 4 – 5 knih. Oči mi už tolik neslouží. Takže, protože se snažím „dohánět“, nemám systém – míchám žánry a čtu víc knih najednou. To jsem nikdy předtím nedělala. Takže tady jen některé z posledních dob:

George Crane: Kosti mistra. O cestě buddhistického čínského mnicha s přítelem Američanem, beatnikem, který jejich pouť přes Čínu a Mongolsko popisuje. Je to kniha o „bytí“ velmi poutavá a nutící k přemýšlení.

Sansal Boualem: Němcova vesnice aneb Deník bratří Schillerových. Emotivní, drsný příběh alžírských bratří žijících na pařížském předměstí. Synové německého nacisty a Alžírky hledají pravdu o skrytém životě jejich otce za 2. světové války.

Ivan Klíma: Moje šílené století. Potvrdila jsem si, jak hluboce podobné jsou prožitky mé i mých rodičů z té podivné doby.

Madeleine Albrightová: Pražská zima. Našla jsem hodně podobného v mých vzpomínkách života mých rodičů a mne samotné.

Niklas Frank Moje německá matka. Zrůdnost života matky autora i jeho otce, jímž byl nacistický protektor Polska, mne zaskočila. Sáhla jsem po této biografické knize proto, že před koncem války bydleli dvě z dětí

Frankových v sousedství domu, kde bydlím teď já s mojí rodinou. Zmínku jsem tam nenašla, zato hořkost a stud syna.

Toulky českou minulostí si pouštím do ouška skoro denně z přehrávače před spaním a v neděli z rádia ráno po snídani. U postele probíhá středověk, u stolu se snídání už konec devatenáctého století a začátek dvacátého.

Která z Vašich přání se za posledních dvacet let naplnila a co Vám na vývoji za posledních dvacet let naopak nejvíce vadí?

Řekla bych, že mnoho osobních přání, kromě toho být zdravá, jsem v tom slova smyslu, pochopitelně v době, kdy jsem v liberecké knihovně začínala, neměla. Spíš jsem se snažila dokázat naplnit důvěru, kterou mi dal Libor Mrázek a lidé, kteří mi doporučili do „toho jít“ a taky zkusit být ještě v té nově se rodící svobodě v dosud sešněrované zemi něco platná, překonat bolest, respektive umět zase žít po odchodu naší dcery. Pro rodinu, syna, vyslyšet výzvu revolučních dnů 1989 a 1990 a prosbu „mého šéfa“ a obstát. To se podařilo. Nespokojená jsem ze současného vývoje na politické scéně. Jak odlišná je rétorika a zaujetí politiků od toho z devadesátých let! To tady rozebírat ale nechci. Bylo by to na dlouho. Proces zrodu, zakotvení a růstu demokracie není zdaleka ukončen. Aktuálně mně osobně, díky té zlámané noze, chybí mobilita. Hojení trvá déle, než by mohlo. Vadný materiál implantátu, který lékaři použili, bolesti, nová operace, ztráta spousty krve, transfuze, JIP. Je to znovu výzva. Hodně jiná. Možná zpráva: „Hele, nauč se být trpělivá!“ A tak se učím zase jinému a určitě užitečnému.

Děkuji za rozhovor.

Tomáš Gec

Mgr. Věra Vohlídalová se narodila 8. února 1942 v Londýně. V letech 1959 – 1964 vystudovala Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze – obor knihovnictví. Po ukončení studia jí umístěnková komise vybrala jako první zaměstnání Univerzitní knihovnu v Praze, ale díky pomoci Libora Mrázka,

tehdejšího ředitele liberecké knihovny, nakonec velmi brzy přestoupila do tehdejší Vědecké a lidové knihovny V. Kopeckého v Liberci. Po třech letech začala pracovat jako vedoucí Ústřední knihovny Vysoké školy strojní a textilní (1967–1968). Třináct let pak působila v knihovně Okresního ústavu národního zdraví, kde se zasloužila o vybudování moderního informačního střediska a jeho napojení na dialogové mezinárodní medicínské databáze.

V roce 1990 vyhrála konkurz na ředitele tehdejší Státní vědecké knihovny v Liberci (dnes Krajská vědecká knihovna v Liberci), kde působila až do roku 2001 (odchod do důchodu). Podstatná část jejího působení na ředitelském postu je spojena s výstavbou jedné z nejmodernějších knihovnických budov v České republice, jež byla nazvána „Stavbou smíření“ (stavba knihovny a synagogy – propojující knihovnu nezávisle na sobě s modlitebnou sloužící též jako centrum setkání a kulturního využití pro Židovskou obec a veřejnost). Knihovna byla slavnostně otevřena 9. 11. 2000. Tento počín ji přinesl vedle mnoha nepřijemností také celou řadu ocenění – cenu Polského svazu knihovníků

(1996); cenu saského Svazu knihovníků (2001); Cenu časopisu Architekt (2001); zvolení jednou z osobností Liberecká čtenářů deníku Liberecký den (2001); Kříž za zásluhy 1. třídy Spolkové republiky Německo (2002); Zlatou medaili Technické univerzity Liberec (2003); nominaci na Nobelovu cenu míru v r. 2005, již se mělo hromadně dostat skupině 1000 žen za aktivity ve prospěch mírového života a demokracie. V roce 2002 se stala nositelkou medaile Z. V. Tobolky v kategorii osobností za rozvoj českého knihovnictví.

Publikovala a publikuje řadu časopiseckých článků, prezentovala a přednášela na témata knihovnictví a výstavby knihoven, česko-německých vztahů, lidských práv, postavení menšin aj. Je aktivní členkou SKIP.

V září 2007 vydala úspěšnou knihu „Na houpáče nejen s knihovnou“ rekapitulující vzpomínky na léta strávená se stavbou knihovny. Od roku 2005 je členkou správní rady Institutu rodinné terapie a psychosomatické medicíny v Liberci (od r. 2007 je předsedkyní správní rady).

Zdroj: <http://sck.sdruk.cz/record?id=673>

veřejné knihovny

Začalo to Andersenem ...

Ludmila Prokopová
cdc@kjm.cz

Andersen není jen jméno známého dánského spisovatele, autora řady známých pohádek pro děti. Je to také elektronická konference pro sdílení nápadů, rad a zkušeností. Konference Andersen vznikla v roce 2001 jako odezva na požadavky knihovnic a knihovníků, kteří hledali možnost, jak se svými kolegy sdílet know-how svojí knihovnické práce. Elektronická komunikace byla vítanou možností, „rychlého“ získávání inspirace. Stačí napsat dotaz, a pokud se najde ochotná osoba, pošle odpověď v podobě požadovaných materiálů. I přesto, že tento systém funguje dobře, se

stále objevuje poptávka po možnosti vytvoření místa, kde by bylo možné ukládat knihovnické programy a odkud by se poté daly snadno a kdykoliv získat.

První databanka knihovnických pořadů Klubu dětských knihoven SKIP vznikla v papírové podobě. Tato varianta byla sice krokem kupředu, ale získávání materiálů bylo poněkud zdlouhavé. Konference Andersen sice trochu zrychlila předávání informací, ale stále to nebylo přesně to pravé. Dlouhou dobu se pak diskutovalo, jak by taková databanka knihovnických programů vlastně měla vypadat.

Na začátku roku 2014 byla spuštěna Databanka vzdělávacích programů SKIP ČR Klubu dětských knihoven, která vznikla na základě projektu podaného na Ministerstvo kultury ČR v rámci dotačního programu VISK 2 Mimoškolní vzdělávání knihovníků. Databanku spravuje Centrum dětského čtenářství při Knihovně Jiřího Mahena v Brně. Cílem je nejen usnadnit knihovníkům práci, dát jim prostor k prezentaci vlastní práce a seznámení se s dalšími lidmi a jejich prací, ale zároveň je i vzdělávat, a to především v oblasti využívání informačních a komunikačních technologií, ale i na poli právní způsobilosti. Databanka je určena pro knihovníky, kteří ji mohou využívat po registraci na webové stránce www.knihovnici.kjm.cz. I když je v názvu uvedeno, že se jedná o databanku Klubu dětských knihoven, tak není určena jen pro „děckaře“, ale pro všechny knihovníky, a je tedy snahou, aby se v databance objevovaly i programy určené pro další skupiny – dospělí, seniory, handicapované, příslušníky menšin, prostě pro všechny uživatele knihoven. Každý uživatel databanky může vkládat své programy, stahovat programy ostatních, hodnotit pomocí hvězdiček, psát komentáře.

Abyste databanka vzdělávacích programů nebyla jen krásným novým projektem, který stál skupinu lidí hodně práce a úsilí, ale stala se užitečným pomocníkem všech knihovníků, pracujeme s kolegyněmi na jejím představení knihovnám v regionech. Reakce našeho publika bývají různé. Přes počáteční zaskočenost ředitelskými souhlasy, rámcovými

vzdělávacími programy a nutností správné citace použitých zdrojů až po zjištění, že je to vlastně další

zájímavá možnost, jak se dále rozvíjet a pracovat na sobě. Jak dělat svoji práci třeba ještě o něco lépe. Ruku na srdce, kdo z nás někdy tvořil program tak, že si v lepším případě někde bokem poznačil, odkud čerpal, v tom horším si prostě něco okopíroval, nebo vytiskl a pak už nevěděl odkud. Asi každý máme nějakou takovou zkušenost. Při tvoření programu nemáme čas a po vytvoření už většinou také ne. V takovém případě by nám databanka mohla dodat potřebnou motivaci k tomu, abychom pracovali už od začátku systematicky a zapisovali si potřebné údaje hned. Je to rychlé a nemusíme ztrácet náš drahocenný čas následným dohledáváním. Vytvoříme si rovnou metodiku se všemi potřebnými citacemi a pak už je velmi jednoduché se o ni podělit s ostatními na stránkách databanky.

Z mého pohledu knihovnice začátečnice je databanka vzdělávacích programů výbornou možností, jak se podělit o svoji práci, získat cenné rady od zkušenějších kolegů a hlavně jak si práci i trochu „zjednodušit“. Program, který do databanky nahrajeme, už tam zůstane a ostatní už jen vyhledávají program, který se jim hodí. Je to rychlejší než v konferenci, kde se musí najít někdo ochotný, kdo nám program pošle.

A proto věřím, že si databanka najde své místo nejen u mě, ale i u ostatních kolegů knihovníků. Případné dotazy všech zájemců velmi ráda zodpovím na e-mailové adrese cdc@kjm.cz. Kdo by měl zájem se s databankou seznámit blíže, můžu přijet ji představit i k vám do vaší knihovny.

Poznávej místa děl kyjovských autorů

Marie Ježková

Městská knihovna Kyjov zpracovala v roce 2013 projekt „Poznávej místa děl kyjovských autorů“, který seznámil děti a mládež s literární činností kyjovských spisovatelů, kteří děl svých knih umístili do bezprostředního okolí města Kyjova. Cyklus přednášek a besed byl zaměřen hlavně na děti a mládež do 15 let, přesto tato problematika zaujala převážně starší kyjovské čtenáře a obyvatele města.

Všichni přednášející byli kyjovskými občany nebo v Kyjově dlouhá léta působili a ve svých literárních dílech se vyznali z vřelého vztahu, jak městu Kyjovu, tak i ke svým spolužákům, kamarádům, skautům, významným osobnostem kulturního dění města a hlavně ve vši skromnosti vyjadřovali cit a lásku, porozumění a radost ze setkání s těmi, které mají rádi a mají tímto možnost s nimi zase strávit čas a příjemné chvíle. V rámci projektu se uskutečnily čtyři večery.

První setkání proběhlo 26. 9. 2013 a to s kyjovskou rodačkou **Eliškou Vlasákovou** spisovatelkou a psychologkou. Jmenovaná studovala v Kyjově na střední škole, které se tehdy říkalo jedenáctiletka. Po nepřijetí na vysokou školu z důvodu náboženského vyznání se naše mladá Eliška Vlasáková přestěhovala k příbuzným do Brna, kde dostudovala poslední maturitní ročník. Následně studovala psychologii na Filozofické fakultě v Brně. Cesty do Kyjova byly pro ni inspirací a osvěžením. Psaní se autorka věnuje od dětství, kdy si začala psát deník. Jejím hlavními tématy knih jsou vzpomínky na dětství, které prožila v rodném Kyjově se svou maminkou a tetou. Je evangelického vyznání. Autorka v současné době žije v Praze, kde se stýká s mnoha kyjovskými rodáky, kteří tam žijí. V rámci uskutečněného setkání seznámila přítomné se svou literární činností. Vzpomněla na podněty, které ji inspirovaly k vydání knihy *Jako sen, Jedním okem* a poslední vydané knihy

Byla jsem s našima na procházce. Kniha *Jedním okem* je autobiografická próza kde autorka zachycuje čtyři roky svého života v rodném Kyjově. Tato kniha byla nominována na cenu Magnesie Litera 2008.

V rámci pětadvaceti let provozu knihovny v nové budově a zahájení Týdne knihoven 2013 vystoupila i **Doc. PhDr. Jarmila Bednaříková, CSc.**, česká historička zabývající se dějinami pozdní antiky a raného středověku, či christianizací Evropy. Městská knihovna Kyjov ji v roce 2011 jmenovala garantkou zdejší knihovny. Paní docentka publikovala množství knih a odborných studií, ve kterých se zabývá stěhováním národů, historií Hunů, germánskými státy a sociálními problémy pozdní římské říše. Vystudovala historii, archeologii a klasickou filologii. Pro naši knihovnu si připravila množství pohádek, které napsala a umístila do bezprostředního okolí zdejších Chřibů. Knihovna s paní docentkou dlouhodobě spolupracuje a provádí křty jejích knih v prostorách knihovny. Další její vystoupení se konalo i v knihovně místní části Bohuslavice, kde v rámci tohoto projektu četla své knihy s vánoční tematikou zaměřené na **nejmenší posluchače**. V roce 2013 obdržela paní Bednaříková z rukou starosty města Mgr. Františka Luka, MPA Cenu města Kyjova za celoživotní pedagogickou, publicistickou, vědeckou činnost a působení v oblasti veřejného života. V roce 2003 získala i Cenu vydavatelství Vyšehrad a v roce 2006 Cenu rektora Masarykovy univerzity za významný tvůrčí čin. Pro nás a pro všechny kyjovjaky je **nesmírnou vlastenkou**, což je v současném období vzácností.

Večer věnovaný lékařům, folkloristovi a spisovateli panu **Janu Pavlíkovi** opět patřil mezi lidmi k vyhledávaným. Pan Pavlík působí v Kyjově dlouhodobě nikoliv jen jako spisovatel, ale mnozí jej znají jako lékaře. Jde o iniciativního člověka, který nikdy

Poznávej místa děl kyjovských autorů

Doc. PhDr. Jaroslava Bednaříková

nesedí s rukama založenými v klíně. Napsal *knihy Jen někdy, Dopisy z Nidri, Svarožicův kůň, Kuželov – hornácká dědina pod křídly větrného mlýna, Mezi dvěma světy* a letos vydaná kniha *Sága rodu Chlebakupova*. Jeho neúnavná činnost je i na poli folklorním a divadelním. Spolupracoval s BROLNem, cimbálovými muzikami Antonína Jančíka a Jury Petřů, založil soubor Zavádka a jako režisér místních ochotníků inscenuje a režiruje hry Františka Kožíka. V uvedený den 22. 10. 2013 mu přišli popřát jeho dva velcí kamarádi spisovatelé, folkloristé, kulturní osobnosti tohoto regionu PaDr. Jiří Jilík a JUDr. Josef Holcman. Protože pan Pavlík je spolu se svou paní též významný zpěvák a tanečník, měli možnost posluchači večera zaposlouchat se do vyznění k tomuto regionu v lidových písničkách.

Vyvrcholením celého projektu bylo závěrečné setkání, které proběhlo 21. 11. 2013, setkání se spisovatelem, lékařem, výtvarníkem a publicistou MUDr. Jiřím Dunděrou a to při příležitosti jeho významného životního jubilea osmdesáti let, kterého se spisovatel

dožil ve velmi dobrém zdraví. Jmenovaný vystudoval Klvaňovo gymnázium, lékařskou fakultu a padesát let pracoval jako internista a gastroenterolog v nemocnici v Kyjově. Pan Dunděra je člověk, který se celý život hluboce zajímá o historii a výtvarné umění. Výrazně ovlivňuje život v Kyjově. Výtvarně tvoří, je skaut a celým svým životem prosazuje nekompromisní, mravní a charakterové postoje. Podporuje stále rozvoj osobnosti dětí a mladých lidí, jejich duchovní a intelektuální schopnosti. Stále je připraven plnit povinnosti k sobě samému, ke spoluobčanům, k vlasti, k přírodě. I proto je velmi oblíben jak mezi mladou generací, tak mezi svými vrstevníky. Náš spisovatel sepsal soubory životních osudů osobností, které mají vztah ke kyjovskému Slovácku, lidí, kteří i za mezních okolností dvacátého století, jež krutě zasáhlo do života národů a tím i každého jednotlivce, dovedli vždy zachovat lidskou důstojnost a nebyli ochotni slevit ze svých ideálů. Ve své knize *33 životů* ukazuje a zachycuje příběhy všech našich odbojů, tedy nejen druhého a třetího, ale dokonce i prvního. Pan Dunděra ví,

pro koho tuto knihu vydal. „Vždyť jako malý chlapec za heyrichiády přišel o oba své rodiče. Svého otce renomovaného lékaře MUDr. Vladimíra Dunděru a jeho manželku popravené za pomoc parašutistovi Oldřichu Pechalovi.“ Práce a dílo tohoto neúnavného osmdesátníka vyvolalo velký ohlas nejen doma, ale i u krajanů – exulantů v zahraničí. Další kniha, kterou jmenovaný vydal je *Hrstka osudů*, kam zařadil lidi, kteří v Kyjově nežili, ale do života města výrazně zasáhli. Doktor Dunděra obdržel v roce 2002 Cenu města za rozvoj kultury a v roce 2013 převzal Cenu starosty města za celoživotní zásluhy a přínos v oblasti kulturně společenského dění v Kyjově.

V rámci všech večerů vystoupili kulturní osobnosti města a regionu:

- žáci na kytarové nástroje základní umělecké školy Kyjov pod vedením Mgr. Vítězslava Začala,
- kyjovská presbyterka Mgr. Lydie Cejpková,
- dětská cimbálová muzika Jiřího Petřů,
- hra na kytaru Petr Moudrý,

- JUDr. Stanislava Schmiedová – umělecký přednes,
- žesťový soubor Miloslava Procházky ZUŠ Kyjov,
- taneční pár Tereza Bednaříková a Jaroslav Hejný – swing a charleston.

Projekt „Poznávej místa děl kyjovských autorů“ vznikl za podpory Ministerstva kultury ČR z grantu „Knihovna 21. století“ a byl spolufinancován Svazem knihovníků a informačních pracovníků ČR a regionem 09 – Velká Morava. Záštitu nad všemi večery převzal starosta města Kyjova a ministr pro místní rozvoj ČR Mgr. František Lukl, MPA. V závěru všech večerů proběhlo mnoho blahopřání knihovně za velmi zdařilé večery. Přálo se knihovně také mnoho podobných dalších večerů s nádhernými kyjovjácí, (a že jich je ve městě dost). Zavedená kniha Akce reakce pro posluchače večerů děkuje za úžasné večery a poděkování lidí, že odchází z knihovny naplnění radostí a krásnými zážitky. Tyto akce vyburcovaly kolektiv všech zaměstnanců k další tvořivé práci, které zapracují do některých následujících projektů.

Čtoucí rodiny v regionu Blansko

Helena Jalová
Helena.Jalova@mzk.cz

Od roku 2008 se v knihovnách pověřené-ho obvodu Městské knihovny Blansko čte pod hlavičkou hnutí Celé Česko čte dětem. Není to však čtení tak, jak si je představujete – s knihou v ruce, nejlépe v teple svého domova. My si opravdu čteme v knihovnách. Někde čtou knihovnice, jinde jsou přizváni rodiče či prarodiče, představitelé obcí nebo známé osobnosti. Ale hlavně čteme dětem, i těm starším a snažíme se jim lásku ke čtení spojit se zábavným poznáváním či tvořením.

Naše akce kopírují školní roky a také známkování je zavedeno. V těchto případech ovšem děti známkují své předčitatele, tedy dospělé, kteří jim čtou. Připojili jsme se totiž také do **Školy naruby**, kde si děti zapisují záznamy o knihách do speciálních Čtenářských deníčků. Za tímto úžasným nápadem jsou velmi šikovné knihovnice z Klubu dětských knihoven SKIP 10 Moravskoslezského a Olomouckého kraje. Všechna naše společná setkání se pravidelně organizují v polovině měsíce května, ve středu podvečer. Tento čas se u nás v regionu zavedl a osvědčil. Vždy se najde poměrně velká skupina, pro kterou není

problém se do určeného místa dopravit, většinou za pomoci rodičů.

Během postupně vyhlašovaných ročníků jsme se snažili o jednotné téma ke čtení pro všechny zúčastněné knihovny. Jak to u nás probíhalo, se můžete podívat ve stručném přehledu:

2008/2009

čtení pohádek, účast 6 knihoven.

1. společné setkání se uskutečnilo ve vlídném prostředí Staré školy obce Ráječko. Pozvání přijal ilustrátor Adolf Dudek, uskutečnilo se také největší setkání dudků (všechny děti měly čepičky jako ptáček dudek, aby přivítaly svého oblíbeného ilustrátora).

2009/2010

čtení o vlích a skřítcích z knih spisovatelky a strašidloložky Vítězslavy Klimtové, účast 9 knihoven.

2. společné setkání jsme organizovali opět v obci Ráječko. Pozvání přijala sama autorka knih a přijela

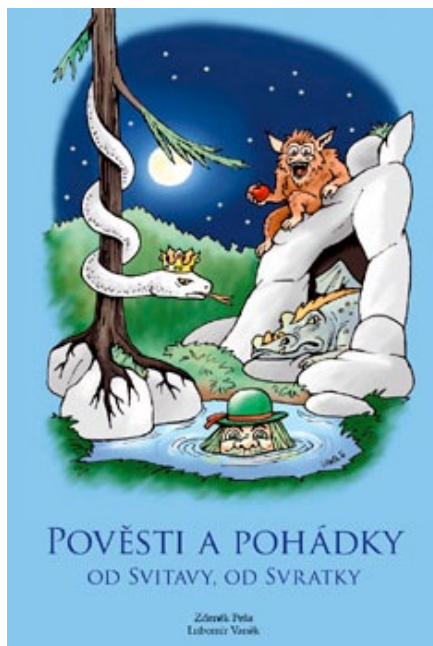
s pořadem, kde se četlo, malovalo i zpívalo. V průběhu tohoto roku se kromě čtení tvořili také skřítki. Na setkání jsme tak mohli na společné výstavě slavnostně přivítat 40 skřítků z různých knihoven. Tyto práce dětí a rodičů jsme potom s velkým úspěchem vystavovali na dalších samostatných výstavách v 10-ti místech našeho regionu.

Bábrdlinka Kníženka (Kněžnice čarodějná blanenská) - patronka čtoucích rodin nás od té doby doprovází na všechny společné akce.

2010/2011

čtení příběhů a pohádek ze života zvířátek, účast 11 knihoven.

3. společné setkání opět díky výborné spolupráci v obci Ráječko. Děti si také vyráběly různá zvířátka (ponožkové kočky, chobotničky, pejsci, zvířátka z džungle), které si donesly s sebou a vznikla tak zajímavá výstavka. Společně jsme si poslechli zajímavé povídání zástupců nakladatelství THOVT o jejich knižní produkci. Na základě jedné z knih si všichni zahráli

dobrodružnou hrou o ceny s názvem: Hledání pokladu kapitána Černovouse.

2011/2012

čtení z místních pověstí a putování za regionální osobností sochaře Stanislava Rolínka, účast 12 knihoven.

4. společné setkání bylo organizováno tentokrát jako autobusový zájezd pro děti do okolí Kunštátu a Rudky. Zde jsme trochu v dešti putovali, poznávali, soutěžili. Hlavní cíl byla návštěva jeskyně Blanických rytířů.

2012/2013 ...

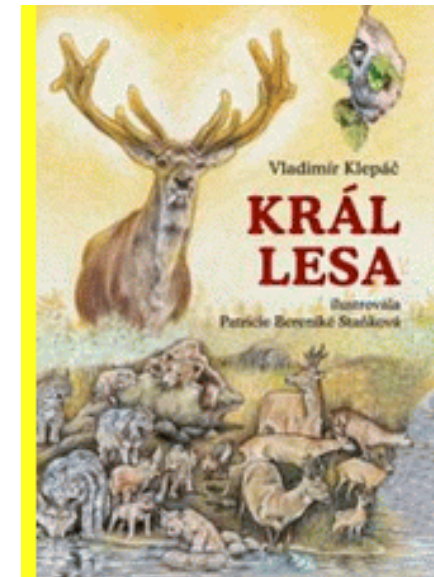
hledání tajemství nad zemí a pod zemí, seznámení s tematikou Moravského krasu, poznání regionálních osobností (objevitelé K. Wankel, J. Absolon), účast 10 knihoven.

5. společné setkání jsme tentokrát organizovali v Městské knihovně Rájec – Jestřebí. Náš host byl současně regionální autor a výborný vypravěč – PadDr. Zeněk Peša, který sesbíral a pro děti převyprávěl pověsti z našeho okolí v knize Pověsti a pohádky od Svitavy od Svatky.

Děti nejen poslouchaly, ale také vyplňovaly znalostní test, který jim připomněl všechno to, co se během setkání mohly dozvědět. Za správné odpovědi nechyběly odměny. Dílka dětí, které vznikaly během roku, budeme prezentovat na výstavách v různých místech regionu.

Tak jak jednotlivé ročníky postupovaly, nám nestačilo jen společné setkání 1x za rok. Rozhodly jsme se proto s kolegyněmi od roku 2010 organizovat literárně-turistické pochody pro zúčastněné knihovny. Scházíme se pravidelně druhou sobotu v září, a opět jsme našly kladnou odezvu:

1. společné putování souviselo s poznáváním regionální osobnosti sochaře Stanislava Rolínka a bylo nachystáno do oblasti Bořitov – Obora, Chlumu. Na pěti zastaveních se účastníci dozvěděli informace o místě

a historii. Správné vyplnění testů zaručilo i drobné odměny, které byly pro všechny nachystány.

2. společné putování jsme organizovaly ve stejném duchu do oblasti Moravského krasu Sloup – Němčice. Opět byly nachystány testy, soutěže a odměny. Na závěr přijel za dětmi regionální autor Vladimír Klepáč, který děti seznámil se svou knihou Král lesa.

3. společné putování

Také v roce 2013 se regionální oddělení zaměřilo na poznávání regionu a regionálních osobností a vyhlásilo společnou soutěž s cílem prezentovat výsledky práce s dětmi v knihovnách. Šestý ročník byl zahájen celodenním putováním v oblasti Lysice – Drnovice a objevováním přírodních krás v chráněném území přírodní rezervace Lysická obora s erudovaným odborníkem panem Šmédkou. Pro děti bylo naplánováno také setkání s paní spisovatelkou, která píše pod jménem Eva Fantová. Představila novou knihu s názvem Příběhy skřítků Kapradinka a přečetla ukázkou. Sešlo se 38 dětí a 13 dospělých z Bořitova, Drnovice, Němčic, Obory, Petrovic, Rájce-Jestřebí a Závisti.

Akce je každoročně pojata jako odměna za celoroční práci dětí, rodičů a knihovníků.

Cílem všech těchto společných aktivit je poznávání regionu, seznamování dětí s pověstmi či zajímavou osobností. Obvykle se schází 45 – 50 účastníků. Organizačně takto náročné akce by nebylo možné pořádat bez spolupráce se zúčastněnými knihovnami a podpory jednotlivých obecních či městských úřadů. Ráda bych takto poděkovala za dlouholetou kvalitní spolupráci všem, kteří se během několika let s námi

na aktivitách pro děti společně podíleli – jsou to kolegyně v knihovnách Bořitov, Černá Hora, Drnovice u Lysic, Kotvrdovice, Kuničky, Lysice, Němčice, Obora, Ostrov u Macochy, Petrovice, Rájec-Jestřebí, Ráječko, Svinošice, Veselice, Závist a Žertovnik. Bez jejich podpory, spolupráce a nadšení by tyto aktivity nebylo možné vůbec organizovat. Věřím, že pokud bude i nadále zájem ze strany dětských čtenářů a jejich rodičů, budeme společně v knihovnách našeho regionu číst i tvořit dál.

Lysickou oborou

Výroční zpráva z Obecní knihovny Jinačovice za rok 2013

Šárka Ondrušková
bemovasarka@gmail.cz

V Obecní knihovně Jinačovice pracuji jako dobrovolná knihovnice od roku 2001. Výroční zprávy jsem psala pravidelně každý rok a od doby, kdy se v knihovně začaly konat akce pro děti, doplňovala jsem zprávy i barevnými fotografiemi. Beru v potaz, že tištěná zpráva se dostává mezi zastupitele, kteří se na web knihovny pravidelně nejdívají, a fotografie mnohdy řeknou více než spousta slov. Od roku 2008 vystavuji výroční zprávu také na web knihovny, kde je ke zhlédnutí všem zájemcům. Zde uvádím příklad výroční zprávy, která je ale velmi stručná oproti té, kterou běžně odevzdávám.

Roční statistika

- počty registrovaných čtenářů – rozdělení též podle věku a bydliště (místní x přespolní) – počet čtenářských návštěv – počet výpůjček – rozdělené procenty na naučnou pro dospělé, naučnou pro děti, beletrii pro dospělé a beletrii pro děti
- počet náhledů na webové stránky (celkem i za konkrétní rok) – počet registrovaných ústních informací – finanční částka vybraná od čtenářů (registrace a upomínky) – počet knihovních jednotek (nárůst, úbytky) s vysvětlením (u nárůstu píši o původu knižních darů). Dále ve zprávě píši o všech významných akcích a událostech, které se v knihovně odehrály, vše doplněné fotografiemi.

Populárně-naučné stezky r. 2013

Po velkém úspěchu s populárně-naučnými stezkami jsme se rozhodli v tomto trendu pokračovat, ale

pořádat již motorizované, do 25 km od obce. Konaly se celkem tři stezky.

Sedmá stezka – 24. 3. 2013:

Vitání jara na Šmelcovně – místo, kudy chodil Petr Bezruč (pamětní cedule, destička, portrét), návštěva Hálova mlýna; největší atrakce: házení zapálené Moreny do řeky, strašná zima – nejchladnější jarní den za posledních 200 let.

Počet dětí a dospělých: 8 + 9.

Osmá stezka – 22. 9. 2013:

Brodění přes říčky v Kutínách, zřícenina hradu Lúčka; největší atrakce: budování přechodu přes řeku, chůze přes dřevěné lávky; skákání do studny u hradeb zříceniny hradu Lúčka.

Počet dětí a dospělých: 11 + 11.

Devátá stezka – 20. 10. 2013:

Babí lom, rozhledna, vrcholový bod, Lelkovadlo, zřícenina lelekovického hradu; největší atrakce: hledání strašidylek na rozhledně, vrcholová kniha na Babím lomu, chytání lelků u Lelkovadla.

Počet dětí a dospělých: 11 + 10.

Desátá stezka byla naplánovaná po skalách kolem Brněnské přehrady, ale díky nevhodnému počasí se již nezrealizovala.

Protože způsob seznamování se s historií a zajímavostmi nejen obce, ale i přilehlého okolí je originální (ač není ojedinělý), byla jsem pozvána na cestovatelský seminář, abych stezky prezentovala širšímu publiku – jednalo se zejména o knihovnice dětských knihoven. Tento seminář

probíhal v Knihovně Jiřího Mahena v Brně dne 29. 5. 2013.

Nominace do soutěže „Knihovna roku 2013“

Za organizaci stezek, těchto organizovaných výletů s programem, soutěžími a odměnami pro děti, byla naše knihovna nominována do soutěže Knihovna roku 2013, v kategorii „Významný počin v poskytování veřejných knihovnických a informačních služeb“. Výhru jsme nezískali, ale i nominace je prestižní záležitostí. Již v roce 2008 jsem měla možnost se slavnostního vyhlášení cen Knihovny roku zúčastnit, a vím, že je to krásný oficiální akt v Klementinu v Praze, nabitý úžasnou atmosférou a předáváním knihovnických zkušeností a nápadů.

Charita

Během roku 2013 proběhla sbírka hraček pro pětiletého chlapce afrického původu, který se svou maminkou žije v těžkých sociálních podmínkách. Také proběhly sbírky víček od pet lahví pro malou Sofinku z Kuřimi, nasbírali jsme společně 32 kg víček a sbírka pokračuje i nadále.

Tvoření na akci „Rozsvěcení vánočního stromu“

V neděli 1. 12. 2013 jsem se zúčastnila akce „Rozsvěcení vánočního stromu“, kde jsem nabídla možnost tvoření pro děti i pro dospělé. Děti mohly zdobit svíčky fixami na sklo, dospělí metodou gravírování, tj. rytím do skla. Celkem se akce zúčastnilo asi 20 dětí za doprovodu rodičů a prarodičů.

Beseda v mateřské školce

V pátek 30. 11. 2013 jsem uspořádala besedu v mateřské školce Hudcova v Brně -Medlánkách. Děti jsem seznámila s panem Zdeňkem Milerem, s jeho nejslavnější postavou Krtka a také s knihou „Krtka a raketa“, kterou jsem částečně četla, částečně vyprávěla a část děje si děti zahrály. Této pěkné akce se zúčastnilo 25 dětí ve věku 3–5 let.

Dobrodružství v knihovně

Letos poprvé se konala akce s názvem „Dobrodružství v knihovně“, v termínu 18. 5. 2013. Děti dostaly možnost účastnit se této akce jako odměnu za účast na naučných stezkách. Účastnilo se 16 dětí ve věku od 5 do 14 let. V čítně bylo pro děti nachystané tvoření – výroba přívěsků ze zapékací fólie, malba na textilní tašky, následovaly drobné soutěže a hry. Potom jsme se už přesouvali po předem domluvené a vytyčené trase do domácností a zahrad rodičů dětí, které se účastnily akce. Tam nás čekala dětská párty s občerstvením, sportovní soutěže, skákací hrad, opičí dráha, pytlíky proti nudě, test na znalosti večerníků, precízně nachystaná cesta za pokladem a zakletou princeznou a závěrečný táborák. Na děti také čekala stezka odvahy a malý komorní ohňostroj. Akce se vydařila i díky spolupráci s obcí, která zařadila posekání a uklizení terénu; díky spolupráci s rodiči dětí a zejména díky krásnému počasí, které nám skutečně přálo. Děti na závěr dostaly krásné odměny – knihy a plyšáky, které hradila obec, a drobnosti a sladkosti od rodičů.

Publikační činnost

Během roku 2013 vyšly 3 články v Kuřimské Zlobici o dění v jinačovské knihovně. Jednalo se o články na téma Dobrodružství v knihovně, Osmá a Devátá populárně-naučná stezka. Všechny tyto články jsou ke zhlédnutí na webové stránce knihovny. Od prvního čísla do současnosti pravidelně přispívám do jinačovského Zpravodaje. Také letos jsem vydávala knihovnický občasník, již pouze v elektronické podobě, ke stažení pro čtenáře a zájemce zdarma. Za rok 2013 byly nepravidelně vydány 4 čísla, a to v měsících březnu, červnu, září a listopadu. Občasník je volně k stažení na webové stránce knihovny.

Výměnný fond

V listopadu 2013 jsme si z Městské knihovny v Kuřimi přivezli nový výměnný fond, ve kterém bylo 160 knih v celkové ceně cca 34 tisíc. Tento byl ke konci roku odvezen do Kuřimi a vyměněn za nový, o objemu 200 knih, v celkové ceně cca 49 tisíc.

Webová stránka a Facebook

Na webovou stránku se celkem podívalo 14 492 čtenářů, za rok 2013 to tedy bylo 2 870 návštěv. Výborná je spolupráce s webmasterem. Během roku ode mě dostal 65 požadavků ke změnám a aktualizacím na webu. <http://www.jinacovice.cz/knihovna/>

Knihovna má též svůj účet na sociální síti Facebook. Zde ukládám fotky i videa z akcí, např. ze stezek a z dílniček. Zatím má knihovna 36 „fanoušků“.

https://www.facebook.com/pages/Obecn%C3%AD-knihovna-Jina%C4%8Dovice/191205880977403?hc_location=timeline

Poznámka redakce

Výroční zpráva patří mezi dokumenty, které informují o činnosti organizace za uplynulý rok s cílem poukázat zejména na úspěchy, kterých se podařilo dosáhnout. Mezi subjekty, které mají povinnost předkládat výroční zprávu, patří podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, v platném znění, státní správa. Mezi další patří příspěvkové organizace ministerstev, měst či krajů, které hospodaří s finančními prostředky svého zřizovatele. Dále vypracovávají výroční zprávu obecně prospěšné společnosti, nadace a nadační fondy či ekonomické subjekty, jejichž účetnictví ověřuje auditor. Výroční zpráva ale nemá jen zákonný rozměr. Je také součástí marketingové komunikace a může podpořit firemní image. Její význam není tedy pouze v rovině

informační, ale současně marketingové a zejména motivační. Motivační ve smyslu dalšího zlepšení dosažených výsledků, ale i motivace směrem ke zřizovateli – k udržení či zlepšení stávající podpory, ať už v rovině finanční či morální.

Zejména z výše uvedených důvodů usilujeme v Jihomoravském kraji o to, aby výroční zprávu o své činnosti zpracovávaly i ty knihovny, které tuto zákonnou povinnost nemají.

Záleží na knihovně, jakou podobu svojí zprávě dá. Vždy se jedná o souhrnné připomenutí činnosti knihovny za uplynulý rok včetně všech pořádaných akcí. Připomenutí nejen svým čtenářům a návštěvníkům, ale také informace pro ty, kteří pravidelně knihovnu nenavštěvují nebo ani neví, jaké služby a aktivity knihovna nabízí. Ale především je to zpráva pro zřizovatele, který tak dostane na jednom místě přehled všeho, co „jeho“ knihovna dělá a čím vším přispívá k rozvoji vzdělanosti a osvěty. Níže předkládáme výroční zprávu, kterou pravidelně zpracovává Šárka Ondrušková, knihovnice z Obecní knihovny v Jinačovicích (okres Brno-venkov), která byla v loňském roce nominovaná paní starostkou obce Jinačovice za vynikající práci na ocenění Knihovna roku v kategorii Informační počin.

Nechejte se inspirovat. Plný text zprávy najdete zde. <http://www.knihovna.jinacovice.cz/knihovna/zprava2013.pdf>

Monika Kratochvílová

Knihovnická konference „Kniha ve 21. století“ v Opavě již po desáté

Libuše Foberová

Úvodem

Na Slezské univerzitě v Opavě Filozoficko-přírodovědecké fakultě Ústavu bohemistiky a knihovnictví se vyučuje studijní program Informační studia a knihovnictví již déle než dvacet let. Oddělení knihovnictví vedli: PhDr. Milan Sobotík; PhDr. Beáta Sedláčková, Ph.D.; doc. PhDr. Milada Písková, CSc. a dnes ho vede prof. Ing. Milan Konvit, Ph.D. Knihovnictví v Opavě má štěstí na mimořádné osobnosti. Od roku 1994 vedl Ústav bohemistiky a knihovnictví prof. PhDr. Jiří Cejpek, CSc., působil zde deset let a zanechal po sobě nesmazatelnou stopu. Profesor Milan Konvit je životodárnou silou oddělení knihovnictví a k němu přibyli další dva významní docenti: docent Richard Papík z Karlovy univerzity v Praze – fundovaný rešeršér a vědec a doc. Jaromír Kubíček – významný bibliograf, pedagog a spisovatel. Domnívám se, že knihovny a univerzity tvoří lidé, jsou hlavní know-how těchto institucí a vdechují jim život. Určují kvalitu výuky a studenti na ně vzpomínají celý svůj pracovní a mnohdy i osobní život. Vidíme to na seznamech účastníků konferencí, ve kterém převládají naši bývalí studenti. Rádi se do Opavy vracejí a alespoň na dva dny zase usednou do univerzitních lavic. Vzpomínají na studium v Opavě rádi. Zastávají významná místa v knihovnickém světě a dělají čest univerzitě. I o tom je opavská konference.

S myšlenkou propojit teorii s praxí a pořádat odborné knihovnické konference přišla docentka Milada Písková, když v roce 2004 zorganizovala

historicky první knihovnickou konferenci pod názvem Kniha ve 21. století. Ta byla jednodenní a nečekaně úspěšná. Podařilo se najít mezeru na knihovnickém trhu a vhodně doplnit řadu jiných a zajímavých knihovnických aktivit. Pořadatele konference fascinoval fenomén kniha natolik, že ho dali do názvu a je leitmotivem po celou dobu. Vždy se nabízelo zajímavé propojení problematiky knihovnictví a literatury, kde řada kolegů z bohemistiky prezentovala své vědecké závěry.

Desátý ročník se konal 5. a 6. února 2014 (středa a čtvrtek) a letos se řada pořadatelů rozšířila. Tradičně s organizací pomáhá (již devět let) SKIP 10 (Svaz knihovníků a informačních pracovníků Moravskoslezský a Olomoucký kraj), k němu se přidala Moravská zemská knihovna v Brně (vydává letošní sborník jako eBook) a Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, která pomáhala zejména s programem a organizací samotné konference. Letošní téma zasvětili pořadatelé veřejným knihovnickým a informačním službám, proto tematický název konference: „Trendy rozvoje veřejných knihovnických a informačních služeb“. Proč služby? Knihovnické služby tvoří hlavní náplň činnosti knihoven. Knihovna je jedna velká služba, knihovníky hodnotí veřejnost právě podle úrovně poskytovaných služeb. Vycházíme z knihovního zákona, máme písemné standardy, ale jsou naše služby „in“, moderní a žádané? Jsou skutečně kvalitní? Děláme je tzv. dobře? Inspiroval nás Pavel Vosoba a jeho kniha Dokonalé služby (co chtějí zákazníci). Přijal pozvání na konferenci, což nás velmi těšilo. Bohužel nakonec nemohl přijet, poněvadž působí pracovní v Moskvě, což je časově

velmi náročné. Oslovili jsme i autory nové publikace „Skvělé služby“, která vyšla v roce 2013 a je první českou knihou o inovacích a designu služeb. Jeden z jejích autorů Adam Hazdra přislíbil účast, avšak těsně před konáním konference oznámil, že nepřijede z pracovních důvodů. Chceme tím jen poukázat na obtížnost tvoření programu, který považujeme na konferenci za klíčový. Uspořádat desetkrát konferenci už něco znamená, pokusíme se ohlédnout zpět a zachytit postřehy z pohledu pořadatelů.

Metodika přípravy a realizace konference

Nejdůležitější je si uvědomit, proč chceme konferenci organizovat. Jaké jsou naše cíle, kdo je cílová skupina. Poté si připravíme návrh. Cíl konference, v našem případě podnázev (nosné téma), termín konání (v Opavě je to již tradičně únor, kdy je zkouškové období, neběží výuka a můžeme využít koleje a další zařízení univerzity). Je nutné si uvědomit, pro kolik hostů akci chystáme apod. Hlavní je sestavit lákavý a zajímavý program. Nesmíme zapomínat i na finanční zajištění, sestavení rozpočtu a oslovení sponzorů. Pokud máme jasno v těchto věcech, je nutné promyslet, jak budeme účastníky informovat, zvat a vůbec celou konferenci vhodně propagovat. Nikdy bychom neměli podceňovat čas na přípravu konference, na její propagaci a na sestavení kvalitního programu. Zvláště, pokud zveme významné hosty, je potřeba se s nimi domlouvat dlouho předem. Není možné zorganizovat úspěšnou konferenci v časovém presu. Příprava kvalitní konference zabere přibližně rok.

Poznámka na okraj: kouzlo úspěchu dobré konference tkví v detailu, nesmí chybět někdo, kdo návštěvníky přivítá, nasměruje k šatně, k registraci atd. Čisté toalety (průběžný úklid), čisté prostory, výzdoba a hlavně fungující technika, kvalitní osvětlení a ozvučení, důstojný

prostor pro kuřáky a další zdánlivé maličkosti hosté vnímají a považují je za samozřejmost.

Konference snů má vypadat jako Maslowova pyramida¹

Přípravný výbor konference

Pokud známe cíle konference, téma a další skutečnosti, je vhodné jmenovat přípravný výbor konference a šéfa týmu, který dohlíží na zdárný průběh konference. Přípravný výbor konference vypracuje detailní scénář akce, v němž největší důraz klade na přípravu programu. Vymyslí motto konference, osloví děkana fakulty (primátora města apod.), aby přezval záštitu nad celou akcí. Jsou jmenování odborní garanti konference, kteří dohlížejí na dodržení odborné úrovně celé akce. Osloví se recenzenti, kteří recenzují sborník z konference. Podporu konference hledáme zejména mezi sponzory, nám letos vyšla vstřícná firma CEIBA. Fundraising je umění transakce.

Program konference je alfou a omegou

Klíčovým prvkem každé konference jsou pochopitelně řečníci. Nejčastěji účastníci kritizují nudný a nepřipravený projev, nekvalitní prezentace (kde převládá množství textu) či přílišnou sebeprezentaci řečníka. Nejhorší jsou řečníci, kteří se objevují na více konferencích, kde prezentují vlastně totéž. Platí zde zásada „mluv, jen když máš co říci“. Organizátoři by měli vsadit na jistotu a pozvat prověřené řečníky, fundované, o kterých vědí, že mají prezentační schopnosti.

Délka a počet referátů

Vybrat klíčové řečníky je jedna věc, ale uspořádat jejich referáty do logických celků tak, aby vhodně navazovaly, jejich délka byla optimální a jejich počet nepřesahoval pozornost hostů, je velmi náročné.

¹ FÁBORSKÝ, Jindřich. Konference snů. *Moderní řízení*. 2013, roč. XLVIII, č. 12 (prosinec), s. 24–26. ISSN 0026–8720.

Většinou pořadatelé zapominají na prostor pro diskusi, které jsou zejména u konferencí velmi cenné. Lidé jezdí na konferenci, protože si chtějí vyměnit zkušenosti, slyšet něco nového, co si nemohou nikde přičíst a zjistit, diskutovat o „palčivých“ problémech apod. Je vhodné, aby každá sekce měla vtipného a zkušeného moderátora, což konferenci ožíví a dodá jí punc profesionality. Zajímavá je i možnost zasílání otázek řečníkům přes Twitter apod. Uvést přednášejícího a moderovat diskuse je vhodné a velmi potřebné. Přednáška by měla trvat 20 – 45 min. (shodují se dotázaní hosté), záleží na tématu, na řečníkovi. Délku referátu je nutné s řečníkem probrat předem, někdy je i vhodné, aby si připravil delší i kratší variantu vystoupení a užít ji podle situace. Je nutné dodržet počet referátů mezi přestávkami na kávu či oběd. Opět se hosté vyslovili, že maximem jsou tři přednášky po sobě.

Podle množství referátů může konference paralelně běžet ve více sálech. Paralelní přednášky je nutné nahrávat na video a zpřístupnit hostům. Hosté mají problém, kterou sekci si vybrat. Pokud máme řečníky ze zahraničí, je slušné zajistit profesionální tlumočení. Můžeme se všichni tvářit, že umíme dobře anglicky, ale ze zkušenosti víme, že to tak není. Letos jsme zvolili studentskou sekci v prvním dni konference večer, po ní následovala číše vína. Domníváme se, že to nebylo

zrovna šťastné. Dopravit se do Opavy ze všech koutů České a Slovenské republiky je náročné. Denní program byl zajímavý, ale hodně nahuštěný a zejména večer byli hosté unaveni a jejich pozornost oslabena. Příští konferenci, kterou zorganizujeme v roce 2016, rozložíme do tří dnů. Hosté přijedou v úterý odpoledne a večer bude následovat studentská sekce. Konference dále poběží ve středu a čtvrtek, ve středu večer nabídneme kulturní program a číši vína.

K samotnému referátu

Referát by měl mít svou logickou strukturu, jasné a jednoduché vyjadřování, pointu a poučení na závěr. Vždy by se mělo jednat o něco zajímavého, co si hosté nemohou opatřit sami jinými kanály z knih, webu apod. Prezentovat bychom měli výsledky z výzkumu, případně osobní a jedinečné zkušenosti z vlastní praxe atd.

Organizace konference

O kvalitě hovoříme, když se nám podaří hosty mile překvapit, když dostanou více, než očekávali. Může to být drink na uvítanou, vtipné reklamní předměty,

zajímavý doprovodný program, fotoatrakce, chillout zóna s relaxační hudbou, doprovodná soutěž atd. Pracovat se dá i s visačkami na krk – balíček, do kterého je možné vložit program, vizitky, stravenky atd. Je možné vše umístit na USB flash disk a ten je zároveň dárkem. Kreativité a nápadům se meze nekladou. Vhodné jsou i reklamní tašky, kde hosté najdou zajímavé dárečky, blok na poznámky, publikace a informace ke konferenci. Konferenci je možné vhodně doplnit nejrůznějšími workshopy, které by měly být maximálně pro 15 osob, mohou navazovat na nosnou přednášku a téma atd.

Stravování hostů konference

V Opavě jsme vsadili na cateringovou službu, kterou pro nás zajistil Ústav lázeňství, gastronomie a turismu a jeho studenti. Coffee break byl ráno a dvakrát v průběhu konference, dopoledne a odpoledne. Doporučuje se, aby byl zorganizován „bez fronty“. Oběd – v prvním dni jsme nabídli hostům kvalitní informace o nabídce okolních restaurací. Zde je nutné dbát na délku přestávky, minimálně hodinu. Druhý den jsme nabídli polévky a pečivo. V prvním dni konference měli hosté možnost strávit společně večer u číše vína. Ke kávě se nabízelo domácí slané a sladké pečivo, což hosté ocenili. Dostatek nápojů a vhodně prostory pro občerstvení jsou samozřejmostí.

Atmosféra konference

Hraje důležitou roli a hodně ji ovlivňují řečníci, moderátoři a hlavně organizátoři akce. Také místo konání hraje svou roli. Konference by neměla být příliš akademická, spíše uvolněná a přátelská. Pozor na nucené socializační aktivity, je vhodné nabídnout hostům večerní kulturní program – návštěva divadla, koncertu apod. Pamatujme, že lidé se nejraději seznamují sami. My jim nabízáme jen příležitost, čas a prostor. Nikdo by neměl postávat v koutě sám, organizátoři mají roli hostitelů, a ti by měli dbát na to, aby se

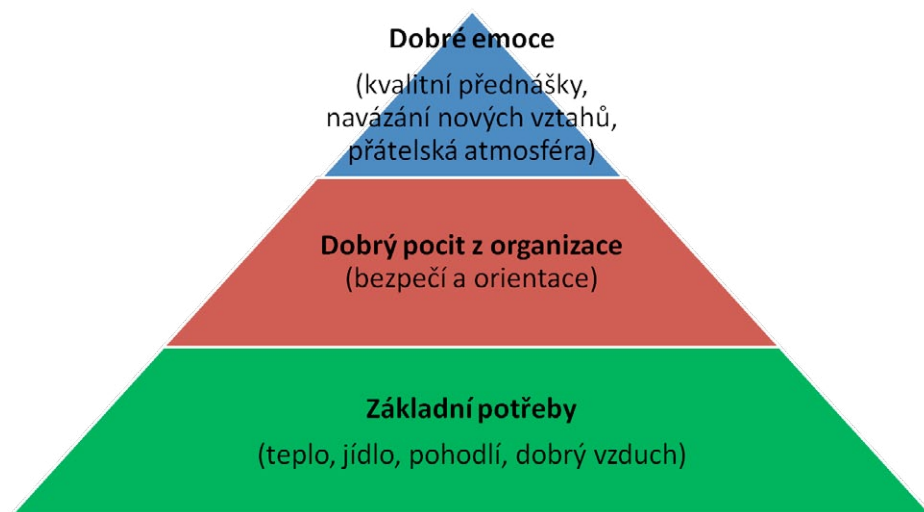
každý host dobře bavil. A vtáhnout do dění konferencí všechny, i ty nesmělé.

Konference a marketing

Nejvhodnější je, když má konference svůj web (<http://k21.fpf.slu.cz/>), na kterém nabízí potřebné informace: program, příspěvky, seznam účastníků, sborníky ke stažení a další užitečné informace. Pozvánky je vhodné zaslat do odborných diskusních skupin, studentům a knihovnám, tedy těm, o kterých si myslíme, že by je akce mohla zajímat. Stanovení konferenčního poplatku je rovněž potřeba věnovat náležitou pozornost, měl by být rozumný, aby pokryl náklady a přitom byl únosný pro účastníky. Nabídnout slevu členům SKIP a studentům je vhodné. Přihlášeným účastníkům je nutné zaslat informační e-mail před odjezdem, aby věděli, jak se na konferenci dostat, informace k ubytování, stravování atd. Po skončení konference je vhodné zaslat účastníkům e-mail s poděkováním za účast, shrnutím akce, statistikou, odkazem na sborník a fotogalerii a s pozváním na další konferenci. Je důležité konferenci propagovat předem, v průběhu i po její realizaci. Spolupracovat s médií, propagovat nejen řečníky, ale i hosty. Důležitá je kvalitní vizitka řečníků a anotace referátů. Kvalitní přednášející, které pozveme, je nutné zaplatit. Po konferenci bychom měli v tisku (zejména odborném) zhodnotit její průběh. Přípravný výbor konference by si měl poznamenat, co se v průběhu konference tzv. nepovedlo, a příště se poučit z těchto chyb.

Závěrem

Shrneme-li tento desátý ročník, můžeme říci, že se vydařil. Podrobné zhodnocení konference najdete v časopise Inflow nebo v Bulletinu SKIP, jen připomenutí vybrané hosty a jejich fundované referáty. Výsledky zajímavého výzkumu dětského čtenářství prezentoval dr. Vít Richter přednáškou „České děti jako čtenáři v roce 2013“. Upozornil například na skutečnost, že

děti raději čtou Poseroutku než Harryho Pottera, čtou méně a literární hrdiny nemají, do knihoven chodí nejčastěji za knihovnicemi a protože je tam klid a poradí jim tam s úkoly a až nakonec pro knihy. Knihu dostávají nejčastěji jako dárek. Čtenářským vzorem je jim rodič a **bez obalu přiznávají, že je čtení nebatvi**. Na trendy v informačním chování studentů upozornil doc. Pavel Rankov z Komenského univerzity v Bratislavě. Svou výzkumnou pozornost zaměřil na mediální multitasking a označil dnešní studenty za multitaskéry. Starší generaci hluk v mládí stresoval, dnešní mladou generaci ne. **Dokážou sledovat několik věcí současně a přitom třeba psát seminární práci, vyplňovat dotazník apod.** Na doc. P. Rankova navázal prof. Milan Konvit, který hovořil o digitálních prostorách a jako příklad uvedl informační prostor Mezinárodní dětské digitální knihovny. Marcela Trýsková z Knihovny města Ostravy uvedla příklady, jak správně nastavit služby pro handicapované uživatele. Problematice knihovních portálů se věnoval Ing. Petr Žabička z Moravské zemské knihovny v Brně a dr. Bohdana Stoklasová představila Centrální portál českých knihoven. Digitální knihovnu Moravskoslezského kraje představila Monika Oravová z Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě. Vysvětlila zajímavý projekt a zejména důležitost kooperace paměťových institucí na tomto projektu. Pro výběr je podstatná obsahová stránka, frekvence žádosti a stav dokumentů (stupeň ohrožení degradací kyselého papíru). Obsahově jsou vybírány dokumenty významné pro poznání historie kraje z politického, hospodářského, sociálního a kulturního hlediska. Digitalizované publikace jsou vystaveny v softwaru Kramereius, verze 4, na serveru Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě. Obsahují cca 500 000 stran, z čehož 300 000 stran bylo pořízeno v rámci projektu Digitalizace a ukládání dat, součástí projektu «E-Government MSK, II.-VI. část výzvy», který byl podpořen Evropským fondem pro regionální rozvoj prostřednictvím IOP (85 % nákladů) a spolufinancován Moravskoslezským krajem (15 %). Jarmila Burešová hovořila o výzkumech uživatelské spokojenosti a o významu služeb v knihovnách. Docent Richard Papík měl zajímavý

referát o informačních službách budoucnosti a o roli veřejných knihoven. Hovořil o informačních službách v kontextu informační společnosti, o stratifikaci informační společnosti a o informační propasti. Přednesl kategorizaci a typologii informačních služeb s ohledem na elektronizaci a digitalizaci knihovnicko-informačního prostředí i celé společnosti. Blanka Tauberová z Městské knihovny v Sedlčanech hovořila velmi fundovaně o komunitní knihovně, jakou roli může knihovna hrát pro celou komunitu a jaké služby volit, aby přispívala ke zlepšení komunitního života v místě. Regionální knihovnu v Karvině v novém pojetí představila její ředitelka doktorka Halina Molinová. Zaměřila se zejména na marketing, hovořila o vhodných marketingových nástrojích a vůbec o významu marketingu pro veřejné knihovny. Zajímavý byl rovněž referát ředitelky Městské knihovny v Českém Těšíně Jany Galášové, která představila možnosti literárních kavárén a jejich kulturně výchovnou činnost. Hovořila o jejich čítárně a kavárně Avion - „Avion|Noiva výjimečný prostor pro výjimečné lidi“. Psycholožka Lenka Janoušková představila zajímavý „Projekt KIDMAP – vývojová psychologie dětí“. Projekt mapuje vývoj a potřeby dětí ve věku dvou až dvanácti let. Přesto jsou cílovou skupinou dospělí, kteří mohou díky stránkám projektu zjistit, co děti chtějí a potřebují a lépe jim tak porozumět. Dětské knihovnické by měli děti velmi dobře znát, pokud je chtějí získat za trvalé uživatele a vytvářet pro ně lákavé a zajímavé služby. Zaznělo celkem 27 referátů, které si vyslechlo 175 hostů konference. Reakce hostů byla pozitivní a my jsme opět o jednu konferenci bohatší a chytřejší. V únoru 2016 chystáme 11. ročník, věříme, že se opět vydaří a najde si své zájemce. Tématu veřejné knihovnické a informační služby zůstaneme věrni, rozdělíme ho na sekce: služby pro dospělé čtenáře, služby pro děti a mládež, informační služby a digitální služby.

Odkaz na informační zdroje

FÁBORSKÝ, Jindřich. Konference snů. *Moderní řízení*. 2013, roč. XLVIII, č. 12 (prosince), s. 24–26. ISSN 0026–8720.

Škrobák, Jiří. Konference „Kniha ve 21. století“ oslavila letos svůj desátý ročník. *Inflow* [online]. 20. 2. 2014, [cit. 2014–03–08]. Dostupný z WWW: <<http://www.inflow.cz/>>

Tabulka shrnující všechny ročníky knihovnické konference Kniha ve 21. století

Rok konání K21	Podnázev a garant konference	Počet referátů	Vybraní přednášející	Počet účastníků	Místo konání, organizátoři a sponzoři
11. 2. 2004	„Papírová kniha versus elektronická“ (Písková, M.)	23	Bornová, Z. Houšková, Z. Hrdinaková, L. Molinová, H. Prchalová, L. Rankov, P. Richter, V. Uhlíř, Z. Urbanec, J. Žemberová, V. ad.	68	SU v Opavě FPF ÚBK Masarykova 37 – učebna M8 (organizátoři: SU v Opavě FPF ÚBK) Tištěný sborník
16. – 17. 2. 2005	„Knihy a knihovny v estetické a etické výchově“ (Písková, M.)	21	Bornová, Z. Lorenz, M. Prchalová, L. Urbanec, J. ad.	82	SU v Opavě FPF ÚBK Masarykova 37 – učebna M8 (organizátoři: SU v Opavě FPF ÚBK + SKIP 10) Elektronická verze sborníku na webu K21
1. – 2. 2. 2006	„Percepce textů, výchova čtenáře – ano, či ne“ (Písková, M.)	29	Bornová, Z. Galášová, J. Molinová, H. Planková, J. Urbanec, J. Žemberová, V.	86	SU v Opavě FPF ÚBK Masarykova 37 – učebna M8 (organizátoři: SU v Opavě FPF ÚBK + SKIP 10) Elektronická verze sborníku na webu K 21
7. – 8. 2. 2007	„Klasická kniha vedle jiných informačních zdrojů“ (Písková, M.)	38	Bartošová, H. Bornová, Z. Fedorowicz, M. Gec, T. Germušková, M. Kruszewski, T. Planková, J. Richter, V. Vrbenská, F. Žemberová, V.	92	SU v Opavě FPF ÚBK Masarykova 37 – učebna M8 (organizátoři: SU v Opavě FPF ÚBK + SKIP 10) Sborník ve formě eBooku

Rok konání K21	Podnázev a garant konference	Počet referátů	Vybraní přednášející	Počet účastníků	Místo konání, organizátoři a sponzoři
13. – 14. 2. 2008	„Knihovna učící (se)“ (Písková, M.)	30	1802–9736. Bornová, Z. Galášová, J. Giebisch, R. Houšková, Z. Konvit, M. Lorenz, M. Richter, V. Sowada, R. Škyřík, P. Vrbenská, F. Wodzniak, K. Žemberová, V.	90	SU v Opavě FPF ÚBK Masarykova 37 – učebna M8 (organizátoři: SU v Opavě FPF ÚBK + SKIP 10) Elektronická verze sborníku na webu K21
4. – 5. 2. 2009	„Společnost a četba“ (Foberová, L.)	28	Giebisch, R. Houšková, Z. Konvit, M. Lorenz, M. Planková, J. Rankov, P. Škyřík, P.	110	SU v Opavě FPF ÚBK Masarykova 37 – učebna M8 (organizátoři: SU v Opavě FPF ÚBK + SKIP 10) Elektronická verze sborníku na webu K21
3. – 4. 2. 2010	„Knihovna jako instituce a vztahová síť budoucnosti“ (Homolová, K.)	21	Bartošová, H. Císař, J. Giebisch, R. Konvit, M. Molinová, H. Planková, J. Prchalová, L.	122	Minoritského klášter v Opavě – Sněmovní sál (organizátoři: SU v Opavě FPF ÚBK + SKIP 10) Elektronická verze sborníku na webu K21
10. – 11. 2. 2011	„Kniha – knihovna – knihovna“ (Matula, J.)	20	Studentský panel (10. 2. 2011) Konvit, M. Rankov, P.	60	SU v Opavě FPF ÚBK – Hradecká ul. – učebna H3 (organizátor: SU v Opavě FPF ÚBK) Elektronická verze sborníku na webu K21
15. – 16. 2. 2012	„Budoucnost knihoven – trendy a směry“ (Foberová, L.)	25	Baránek, T. (vydavatel) Burešová, J. Gajdušková, H. Houšková, Z. Konvit, M. Richter, V.	160	SU v Opavě FPF ÚBK – Hradecká ul. – učebna H3 (organizátoři: SU v Opavě FPF ÚBK + SKIP 10) + GASTROCENTRUM Sponzoři: Elsyst Engineering a Mikrop Čebín, a.s. Tištěný sborník

Rok konání K21	Podnázev a garant konference	Počet referátů	Vybraní přednášející	Počet účastníků	Místo konání, organizátoři a sponzoři
5. – 6. 2. 2014	„Trendy rozvoje veřejných knihovnických a informačních služeb“ (Foberová, L. a Brožovská Onderková, J.)	27	Antolíkova, A. Bornová, Z. Burešová, J. Gábrišová, H. Galášová, J. Janošková, K. Janoušková, L. (psycholožka) Konvit, M. Molinová, H. Oliverius, T. Oravová, M. Rankov, P. Richter, V. Štoklasová, B. Šedá, M. Tauberová, B. Trýsková, M. Žabička, P.	175	SU v Opavě FPF ÚBK – Hradecká ul. – učebna H3 (organizátoři: SU v Opavě FPF ÚBK + SKIP 10 + MZK v Brně + MSVK v Ostravě) + GASTROCENTRUM Sponzoři: CEIBA a Elsynt Engineering Sborník ve formě eBooku

Letmý pohled na aktivity Odborné komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách (Komise IVIG) v roce 2014

Lenka Bělohoubková
belohoub@vse.cz

Byla jsem požádána napsat stručně o letošních plánovaných aktivitách Komise IVIG. Přiznávám, není to pro mne lehké. Je teprve polovina února, a já mám pocit, že sedím v již rozjetém rychlíku a sotva stíhám sledovat krajinu a vše co se kolem mne děje. Ale pokusím se pro vás stručně zachytit to nejdůležitější:

Komise pořádá pro své členy, pro ostatní VŠ knihovníky i pro knihovnickou veřejnost (pokud to kapacita i formát dané akce dovolí) pracovní půldenní semináře na nejrůznější témata. V posledních letech se nám daří uspořádat dva až tři takové semináře za kalendářní rok. Některá témata jsou dlouho dopředu avizovaná, další jsou v režii pracovních týmů Komise. Občas témata vykrystalizují až během každoročního Semináře IVIG v Jinonicích (například loňský podzimní workshop „Kreativní techniky“ s neúspěšnější přednášející semináře IVIG 2013 D. Chytkovou) a jiná se objeví v odpovědích dotazníkových šetření Komise nebo v mailech jejích členů. To byl i případ prvního letošního pracovního semináře.

Pracovní seminář na téma „Jak úspěšně prezentovat na zahraniční konferenci“ proběhl 5. 2. 2014 na VŠE v Praze. Měl netradiční formát. Nebyl složený z přednášek, ale šlo o přátelské, diskusní a jen lehce moderované posezení cca 20 knihovníků. Třetina z nich přišla s čerstvou či dlouholetou zkušeností z aktivních příspěvků na zahraničních konferencích, zbývající dvě třetiny pak byli ti, kdo v blízké době chtějí poprvé vystoupit na odborné akci v zahraničí. V diskusi se probíral především „životní cyklus“ konferenčního příspěvku, tedy vše co se může

vyskytnout od chvíle, kdy se přispívající přihlásí organizátorům se svým zájmem příspěvek podat, až po následnou reflexi. Mluvílo se o tvorbě abstraktu i komunikaci s organizátory, o samotné tvorbě posteru či prezentace (na co si dát pozor a co při přípravě nepodcenit), o spoustě drobností spojených se samotným vystoupením na konferenci i o tom, jak se „bez ztráty květin“ vypořádat s možnou problematickou diskusí.

Podrobně byl diskutován přístup k specifickému formátu příspěvku – tzv. Pecha Kucha – který je v poslední době v zahraničí velmi oblíbený. Kolegyně z VUT a MU z Brna s čerstvými zkušenostmi právě s tímto formátem z podzimní konference ECIL 2013 v Istanbulu (*European Conference on Information Literacy*, <http://www.ecil2013.org/index.php/home>) přivezly na ukázkou své hotové prezentace a okomentovaly jak jejich tvorbu, tak samotné prezentování. Během diskuse se ukázalo, že v knihovnách na dvou vysokých školách nezávisle na sobě již probíhají kurzy pro studenty a doktorandy na téma: „Jak prezentovat na konferenci“ a „Netradiční formy prezentace“. Podle ohlasů účastníků probíraný formát Pecha Kucha a tipy na další vzdělávací kurzy pro studenty spolu se spoustou praktických doporučení pro přednášející byly tím, co si mohli ze semináře vzít domů a za své.

Přesun termínu semináře na počátek roku byl potřebný z řady důvodů: začátek nového semestru dává knihovníkům možnost zařadit do kurzů podobné semináře pro své uživatele, řada zahraničních knihovnických konferencí v prvním čtvrtletí

kalendářního roku uzavírá možnost přihlašování příspěvků, počátkem roku jsou zveřejňovány možnosti finanční podpory zahraničních cest (např. Fond podpory zahraničních cest vyhlašovaný každý rok AKVŠ). V neposlední řadě **uspíšení semináře a improvizovaný brainstorming** jeho účastníků pomohly vyjasnit finální podobu posteru Komise, který se nám podařilo přihlásit na dubnovou konferenci LILAC 2014 v Sheffieldu (*Librarians Information Literacy Annual Conference*, <http://www.lilacconference.com/WP/>).

Příští seminář pod názvem „Aktivní práce s tablety a vybranými aplikacemi“ se konal na počátku března v **Brně v Knihovně na Křižovatce, a jak jeho lektori J. Zikuška a M. Černý** účastníkům slíbili: „Cílem workshopu je představit účastníkům vybrané tablety, se kterými se mohou nejčastěji setkat v běžném i pracovním životě. Každý účastník bude mít možnost si zvolený tablet vyzkoušet, a to především v kontextu zvolených aplikací. Nedílnou součástí workshopu bude diskuze věnovaná sdílení poznatků z uživatelského testování. Důraz bude kladen na aktivní práci účastníků se zvolenými zařízeními.“

Pravidelnou aktivitou Komise jsou i každé dva roky opakované průzkumy stavu informačního vzdělávání ve VŠ knihovnách. Probíhají již od roku 2000 a snaží se mapovat změny ve vzdělávání knihovníků, změnu podpory aktivit knihoven na VŠ i změny v samotných vzdělávacích aktivitách. O průzkumech a jejich výsledcích vyšla již celá řada článků. Naposledy jsme se o nich zmiňovali na loňském Seminári IVIG 2013 (<http://www.ivig.cz/ivig2013.html>). Letošní rok proběhne další takový průzkum, a to na přelomu března a dubna.

Po osmi letech se chceme také vrátit k našemu Projektu pilotního průzkumu stavu informační gramotnosti vysokoškolských studentů (<http://www.ivig.cz/projekt-pruzkum.html>), a změnit ho aby byl - nepilotní a navíc pokud možno celorepublikovým – už v roce 2015. To pro členy pracovního týmu Komise znamená projít a zaktualizovat všechny

potřebné materiály, udělat veškeré potřebné práce předcházející průzkumu, znovu naprogramovat dotazník, získat ke spolupráci sociologa atd.

Letošní celodenní Seminář IVIG, který proběhne v Jinonicích 25. 9. 2014, by se měl především zaměřit na **problematiku vzdělávání doktorandů, postgraduálních studentů, vědců**. Pomalu ale jistě se nám daří oslovovat vhodné potenciální přednášející i domlouvat příspěvky. Jen mu zatím nyní - v polovině února – chybí definitivní název, který je potřebný pro jeho zařazení na stránky plánovaných knihovnických akcí. Také třetí podzimní pracovní seminář nemá pevně určený termín – snad se nám ho podaří uspořádat opět v listopadu. Není ani definitivně dáno, co bude obsahovat. **Komise má již nyní vytipovaná tři zajímavá témata**, ale které z nich bude na podzim to neaktuálnější a knihovníky nejžádanější? Hodně záleží na tom, zda se nám podaří více rozvíjet spolupráci s britským knihovnickým spolkem CILIP (*Chartered Institute of Library and Information Professionals*, <http://www.cilip.org.uk/>), jehož zástupci nás loni po přednášce o aktivitách komise na ECIL 2013 v Istanbulu oslovili a zajímají se o možné společné projekty.

Když k tomu připočtu práci stálých pracovních týmů, které se zabývají aktualizací webových stránek, případně dokončují aktualizaci teoretických materiálů – Standardů IG vysokoškolského studenta a Koncepce IV na VŠ v ČR (<http://www.ivig.cz/dokumenty.html>), spolupráci na společných projektech a účast na akcích našich partnerů ve SKIP, SDRUK, CEINVE, SPRIG, spolupráci se studenty a pedagogy knihovnických oborů – ÚISK a KISK, shromažďování nápadů a tipů od členů Komise a jejich přetvoření na zajímavé projekty, přihlášení a přípravu nových příspěvků na ECIL 2014 v Dubrovniku....

Myslím, že jen díky tomu, že **Komise má tolik aktivních a pro věc zapálených členů**, se mi ten rychlík z mého úvodního **přirovnání nesnaží „ujíždět pod nohama“**. A za to jim moc děkuji.

Koha workshop v Moravské zemské knihovně

michal.denar@ceska-trebova.cz

Dne středu 11. prosince 2013 se v Moravské zemské knihovně konal historicky první český Koha workshop, který pořádal portál OpenSource.knihovna.cz ve spolupráci s MZK a Kabinetem informačních studií a knihovnictví MU (Projekt ERNIE). Dvacítka účastníků, která byla směsicí zástupců managementu knihoven, knihovníků, katalogizátorů a systémových knihovníků, přijela do Brna z celé České republiky.

Dopolední část byla určena především ředitelům knihoven a systémovým knihovníkům. Sekce začala neplánovaně prezentací řešení Obecní knihovna, které využívá otevřených řešení (upravený knihovní systém SLiMS) a je jedním z prvních českých pokusů nabídnout čistě otevřený knihovní systém jako komerční produkt. Filozofie cenového modelu je taková, že zákazník neplatí za software samotný. Jednorázový poplatek se platí za instalaci a prvotní nastavení systému a konverzi dat ze stávajícího systému. Dále se platí již jen měsíční poplatek za provoz systému. Cena se liší podle velikosti knihovního fondu. Protože systém běží v cloudu, odpadá knihovně nutnost investovat do vlastního serveru a spotřeby energie nutné k jeho provozu. Systém je tedy dodáván jako služba (SaaS). Tento model nabízejí i někteří další výrobci knihovnických systémů. Firma Anterix, která za projektem Obecní knihovna stojí, tvrdí, že díky využití virtuálních serverů v kombinaci s otevřeným software je schopna nabízet jejich produkt za zlomek ceny oproti konkurenčním řešením. Názor si můžete vytvořit sami, stačí si prohlédnout jejich ceník. Bude jistě zajímavé sledovat, jak se tomuto produktu podaří prosadit v poměrně konzervativním prostředí menších a středních knihoven, protože především těm je systém určen.

Poté workshop pokračoval již podle programu příspěvkem Michala Denára, který nejprve krátce seznámil přítomné s projektem OpenSource.knihovna.cz

a s tím, jakým způsobem probíhal překlad knihovního systému Koha. Poté hovořil o open-source, jeho historii i jeho využívání v knihovnickém prostředí. Mezi důvody, proč knihovny v zahraničí nasazují otevřená řešení, uvedl například nutnost vyrovnat se s nedostatkem financí, nespokojenost s kvalitou stávajícího řešení. Na tomto místě zdůraznil, že některé komerční systémy přistupují svérázným způsobem ke standardům a tím ztěžují možnost integrace a kooperace s dalšími systémy. Věnoval se také krokům, které je nutné učinit v případě, že knihovna uvažuje o tom, že by přešla na některý z otevřených systémů. Takovému rozhodnutí by měla předcházet hloubková analýza kompatibility procesů knihovny s možnostmi nového systému. Dále by měla být věnována pozornost problematice přenositelnosti dat. Může se totiž stát, že data vyexportovaná například ve formátu MARC21 nebude možné do nového systému importovat, protože nejsou validní. To v mnoha případech není vina samotných systémů, ale částečně jsou to důsledky počátků sdílené katalogizace, nedokonalostí při konverzi mezi UNIMARC a MARC a již zmíněného nedodržování standardů. Blok byl zakončen krátkou diskuzí.

Odpolední blok byl zaměřený prakticky a byl věnován především systémovým knihovníkům a IT pracovníkům. Josef Moravec v průběhu své prezentace nejprve hovořil o instalaci systému Koha v operačních systémech Debian a Ubuntu a jeho prvotnímu nastavení. Později podrobně představil účastníkům administrátorské rozhraní a hovořil také o tom, co mohou uživatelé od systému Koha očekávat. Jmenoval například podporu základních komunikačních protokolů, jako jsou například Z39.50 a OAI-PMH, bez kterých si nelze moderní knihovní systém představit. Osvětlil také, proč je Koha integrovaným knihovním systémem a předvedl konkrétní příklady. Uživatel může plynule například přecházet mezi moduly výpůjčního protokolu ke správě čtenářského konta nebo

opravám bibliografických záznamů. Taková činnost je omezena pouze právy uživatele, ale jinak probíhá v jednotném prostředí a proto nejsou hranice mezi jednotlivými moduly mnohdy vůbec postřehnutelné. Tento koncept výrazně urychluje procesní úkony v každodenním provozu. Josef také pohotově a ochotně odpovídal na dotazy přítomných.

Poté se Michal Denár věnoval praktickým příkladům využití open-source nástroje MarcEdit, který umožňuje pracovat s bibliografickými záznamy ve formátu MARC21. U nich lze provádět validaci, editaci a úpravy. A to jak na úrovni jednotlivých záznamů, tak dávkově. Tento nástroj je nepostradatelným pomocníkem právě při přenosu dat mezi systémy. Hovořil o konkrétních případech z vlastní praxe, kdy se pokoušel dávkově opravovat záznamy ve fondu jeho mateřské knihovny. Při prvním validačním pokusu zjistil, že tisíce záznamů nesplňují požadavky a budou muset být opraveny. Na konkrétních příkladech poté ukazoval nejčastější problémy a možné způsoby jejich řešení.

Posledním přednášejícím byl Bohdan Šmilauer, který se věnoval přenosu dat ze systémů KP-SYS

a TinLib do Koha. Celý proces popsal velmi názorně a srozumitelně. Upozornil i na místa v postupu, která rozhodují o použitelnosti získaných dat. Jeho doporučení vzešla z vlastních zkušeností a opakovaných pokusů, kdy musel vyzkoušet různá nastavení a kombinaci parametrů než získal bibliografické údaje v požadované kvalitě. Velmi zajímavý byl popis postupu přenosu dat z TinLib do MARC21, ke kterému naprogramoval jednoduchý, ale funkční konverzní nástroj.

Hojná účast, v hektickém prosincovém čase, nás jako organizátory příjemně překvapila a lze ji snad považovat za důkaz, že zájem o open-source řešení v českých knihovnách roste. Věříme, že se vznikající česká Koha komunita brzy opět setká na některé z dalších akcí. Pokud vás téma zaujalo, tak věřte, že další možnost dozvědět se o Koha budete mít nejspíše 13. května 2014 v Národní knihovně Praha, kde se uskuteční další workshop. Opět se budeme snažit věnovat se praktickým ukázkám a postřehům z postupu implementace i reálného provozu v produkčním prostředí. Sledujte opensource.knihovna.cz, kde zveřejníme včas podrobnosti.

informace pro knihovny

Nejrozšířenější open source knihovní systémy a jejich použitelnost

Petra Žabičková
Petra.Zabickova@mzk.cz

Úvod

Volně dostupné knihovní systémy s otevřeným zdrojovým kódem existují již řadu let, jejich uživatelské rozhraní bylo díky práci řady dobrovolníků přeloženo

do češtiny a našly si již cestu i do několika českých knihoven. Řada dalších knihoven, které jsou ekonomickou situací tlačeny k co největším úsporám, se pak o open source knihovní systémy zajímá. Na internetu je možné dohledat řadu článků, převážně

v angličtině, zabývajících se open source knihovními systémy, obecnými analýzami počínaje [*SHAIKH*] a srovnávacími studii konče. Většina článků generalizuje a hodnotí pouze přítomnost a nepřítomnost určitých funkcí, aniž by se zabývala detaily toho, jak jsou dané funkce naimplementovány. O aktuální srovnávání funkcí se pokouší projekt Open Source ILS Feature Comparison Tool [*GALECIA*], ale ani ten není zcela spolehlivý, protože někdy dochází buď ke srovnávání nesrovnatelného (stejně pojmenované funkce znamenají v podání jednotlivých systémů odlišné věci nebo naopak jsou shodné funkce jinak pojmenovány a ve srovnávacích tabulkách nejsou pak navzájem srovnávány). Řada těchto článků je navíc již staršího data a nezohledňuje proto funkce nejnovějších verzí daného systému. Jednou ze zajímavých prací na toto téma je i diplomová práce V. Jansy z roku 2010 [*JANSA*], která však bohužel není dostupná online.

S výše uvedenými informacemi je třeba přistupovat i ke čtení tohoto textu, který se zabývá dvěma nejrozšířenějšími systémy - Evergreenem [*EVERGREEN*] a Kohou [*KOHA*] ve verzích z konce roku 2013 (Evergreen verze 2.4 a Koha verze 3.14). Je třeba si přitom uvědomit, že neexistuje nic jako obecně nejlepší řešení, ale vždy je potřeba hledat co nejvhodnější systém určený konkrétním potřebám a požadavkům. Tento text vznikl na základě otestování obou systémů pro potřebu Moravské zemské knihovny v Brně a zohledňuje proto především její potřeby a požadavky, byť do určité míry reflektuje i možné nároky a specifika jiných českých knihoven.

Požadavky na knihovní systém

Obecně lze při hledání vhodného systému pro knihovnu aplikovat tato hlediska:

- robustnost, stabilita, škálovatelnost
- flexibilita, konfigurovatelnost
- bezpečnost - identifikované bezpečnostní díry jsou rychle odstraňovány
- uživatelská přívětivost

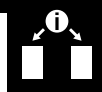
- funkce a vlastnosti systému
- možnost dovyvinutí chybějících funkcí a zajištění jejich podpory v nových verzích systému
- vývoj systému probíhá dle existujícího plánu
- rozšířenost systému, jeho nasazení v obdobných knihovnách
- dostupná komerční podpora, resp. účinná podpora ze strany uživatelské komunity
- lokalizace (alespoň rozhraní pro veřejnost a zaměstnance)

Open source knihovní systémy

Nespokojenost knihoven s nabídkou na trhu knihovních systémů a se závislostí na dodavateli daného systému vedla některé knihovny k zahájení vývoje vlastních systémů. Některé z nich se díky otevřenosti svého vývoje prosadily v širším měřítku a vznikla kolem nich díky tomu komplexnější infrastruktura, jejíž součástí jsou i komerční firmy poskytující podporu a zajišťující do jisté míry i rozvoj daného systému. (Řada těchto firem nabízí podporu oběma těmto systémům zároveň). Paralelně s tímto trendem se rozšiřuje i nabídka komplexních služeb typu SaaS (Software As A Service), obvykle plně webových knihovních systémů, nabízených knihovnám na klíč. Knihovny tak dnes nevybírají jen mezi komerčním a volně dostupným knihovním systémem, ale i mezi knihovním systémem provozovaným na vlastních serverech a systémem provozovaným centrálně pro řadu organizací. Že i takový systém může být založen na open source softwaru dokládá například systém Obecní knihovna, která je založena na open source systému Slims (je však nutno podotknout, že v tomto případě jde o systém provozovatelem značně upravený a bez volné dostupnosti jeho zdrojového kódu).

Nejrozšířenějšími a nejdiskutovatelnějšími open source knihovními systémy tak dnes jsou Koha a Evergreen. Kromě nich je na trhu sice ještě řada dalších (např. Quali Ole, NewGenLib nebo již zmíněný Slims), nicméně tomu, aby se daly v tuto chvíli

považovat za přímou konkurenci Kohy a Evergreenu brání jejich nedostatečná rozšířenost.

Zde je však nutné upozornit speciální případ již zmíněné služby obecní knihovna.cz, kterou sice již nelze prohlásit za open source systém, nicméně cenová politika a způsob provozování tohoto knihovního systému coby webové služby poskytované centrálně velmi silně konkuruje nejen volně dostupným systémům (systém je do značné míry otevřený, na rozdíl od Kohy a Evergreenu je k dispozici komerční uživatelská podpora, tj. není nutné platit vlastního správce systému), ale i systémům komerčním (neplatí se za nákup licence softwaru). Na druhou stranu výhodou volně dostupných open source systémů je to, že pokud systém funguje spolehlivě, nikdo jeho provozovatele nenutí nic platit.

Pokud by ale například MZK měla přejít na jiný knihovní systém, ať už jakýkoli, znamenalo by to nutnost transformovat do tohoto nového systému nejen všechna data, ale také přenést do něj podporu pro všechny stávající procesy nebo tyto procesy upravit na míru novému systému. Tato činnost, která je v případě komerčního systému úkolem dodavatele (být ve spolupráci s pracovníky zákazníka), by v případě open source systému dolehla plně na knihovnu.

Způsobů, jak dosáhnout doplnění potřebných funkcí do libovolného open source systému (včetně systémů popisovaných dále v tomto článku) je celá řada, obecně se ale pohybují mezi dvěma extrémy:

- zajistit úpravu daného systému vlastními pracovníky
- přímo zaplatit požadovanou úpravu někomu z autorů systému.

Kompromisním řešením může být uzavření smlouvy s firmou, která pro daný systém poskytuje komerční podporu, pokud taková firma existuje. Samozřejmě, že z dlouhodobého hlediska je žádoucí, aby se všechny takto vzniklé úpravy (resp. alespoň ty z nich, které by mohly být k užítu ostatním knihovnám) staly standardní součástí systému a bylo tak automaticky zajištěno jejich zachování v nových verzích systému. Je zřejmé, že takto vzniklé funkce nemusejí být

dosavadním uživatelům daného systému po chuti. Proto se obvykle postupuje tak, že je v systému nastaveno, že každá takto vzniklá funkce je neaktivní a je nutné ji nejprve aktivovat například úpravou konfiguračního souboru.

Jak je z předchozího patrné, s provozováním open source systému jsou spojeny nejen určité finanční náklady, ale klade i nároky na vlastní schopnosti a znalosti – přinejmenším je nutné přesně specifikovat své požadavky a dokázat aktivně komunikovat s autory daného systému.

Pro účast MZK v národních kooperačních projektech by přechod na jiný systém než Aleph znamenal komplikaci – zejména by byla ohrožena účast MZK v systému kooperativní katalogizace s Národní knihovnou a Vědeckou knihovnou v Olomouci, protože komunikační protokol, prostřednictvím kterého dochází k aktualizaci zpracovaných záznamů v bázích MZK a VKOL, je proprietární a nezdokumentovaný. Zachování kooperativní katalogizace by tak bylo nejsnazší v případě, že by všechny tři spolupracující knihovny postupovaly koordinovaně a nový systém hledaly společně. Jak bylo výše naznačeno, taková aktivita by byla prospěšná i z obecného hlediska, protože by bylo možné sestavit silnější tým zabývající se novým systémem a dosáhnout i výhodnějších cen v případných výběrových řízeních. Takový koordinovaný přechod by pak pravděpodobně vyústil ve vznik jednoho společně provozovaného systému, který by postupně mohly začít využívat i další české knihovny. Tento článek však si neklade ambice definovat požadavky na takovýto centralizovaný systém a proto ani zkoumané open source knihovní systémy nebudou posuzovány z hlediska vhodnosti jejich využití v této roli.

Koha

systém Koha vznikl v roce 1999 na Novém Zélandě a již od počátku existuje celá řada firem, která nabízí uživatelům systému podporu. V roce 2001 byl systém lokalizován do řady jazyků. V roce 2005 došlo

k zásadnímu vylepšení systému integrací fulltextového systému Zebra dánské firmy IndexData. Systém Koha používá řada knihoven na celém světě, včetně menších konsorcií. Kolem systému Koha existuje funkční komunita, kterou v minulosti dočasně oslabily kontroverzní aktivity firmy Liblime/PTFS, která se pokusila převzít systém Koha včetně nakonec neúspěšného pokusu o registraci jeho názvu jako své ochranné známky.

V současné době proto existují tři verze systému Koha: jednak Koha, kterou podporuje a uznává větší komunita a jednak dvě verze podporované firmou Liblime: Liblime Koha, jejíž zdrojový kód je volně dostupný a která je vyvíjena na základě požadavků zákazníků firmy Liblime a Liblime Academic Koha, která je (včetně zdrojového kódu) k dispozici jen pro knihovny, které za to zaplatí. Zdrojový kód těchto verzí se navzájem liší a není proto možné je považovat za jeden systém. Tento článek je proto zaměřen na systém Koha, vyvíjený komunitou na serveru koha-community.org, který je ve světě nejrozšířenější a který má také aktuální překlad do češtiny pro nejnovější verze. Je sice nutné upozornit na to, že Liblime Koha a hlavně Liblime Academic Koha by mohly mít jisté funkce, které by je pro knihovny typu MZK činily vhodnějšími, jejich nasazení v MZK by znamenalo odtržení se od zbytku vznikající české komunity uživatelů tohoto systému, což by z dlouhodobého hlediska přinášelo komplikace a fakticky by tak jen přibyl v ČR další knihovní systém, který skoro nikdo nepoužívá a jehož dodavatel navíc nemá zastoupení ani v ČR.

Evergreen

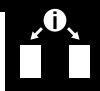
Evergreen byl vyvinut jako systém pro konsorcium více než 270 veřejných knihoven amerického státu Georgia v roce 2006. Od té doby se rozšířil do dalších knihoven ve Spojených státech a Kanadě, ale mimo anglicky mluvící státy jej používá jen několik institucí – mimo pražské knihovny JABOK ještě po jedné instalaci v Mexiku, Nizozemí a Gruzii. Významným impulsem rozvoje systému je rozhodnutí finské

národní knihovny nasadit Evergreen jako národní knihovní systém. To se již nyní pozitivně projevuje nejen na zrychlení řešení problémů Evergreenu s chybami v národních lokalizacích (včetně té české), ale i na větší otevřenosti komunity potřebám knihoven mimo Severní Ameriku.

Vlastnosti systému jsou poznamenány okolnostmi jeho vzniku. Systém má velmi propracovanou podporu pro konsorcia (veřejných) knihoven a i jeho funkčnost je zaměřena především na tento typ knihoven, byť se postupně dostává i do knihoven akademických. Ze zajímavých funkcí, kterými se odlišuje od systému Koha, lze vybrat mimo jiné zobrazení regálu nebo expertní prohledávání obsahu konkrétního pole.

Srovnání

Sice by se dalo obecně říci, že Koha je systém pro samostatné menší knihovny, které hledají snadno nastavitelný systém, a Evergreen je systém určený konsorciím, která jsou schopna zvládnout náročnější konfiguraci, neznamená to ale, že Kohu nelze s úspěchem nasadit pro konsorcium a Evergreen do malé knihovny. Evergreen má výborně propracovanou možnost tvorby hierarchií a v návaznosti na to detailní specifikaci uživatelských oprávnění. Není to ovšem až tak černobílý. Z přehledů uživatelů obou systémů je vidět, že existuje velká řada konsorcií, které daly přednost systému Koha před Evergreenem, také akademické a speciální knihovny používají systém Koha častěji než Evergreen. Na druhou stranu Koha neumožňuje takovou volnost nastavení jako Evergreen, byť je velmi pravděpodobné, že běžná knihovna nenarazí při konfiguraci Kohy na zásadní problémy. Mnohá nastavení ale platí pro celý systém, konsorcia tedy jsou nucena při nasazení Kohy sjednotit svá pravidla a procesy, což ale může být chápáno i pozitivně. Důvodů, které vedly knihovny k volbě jednoho nebo druhého systému byla celá řada, mimo historických důvodů (vlastnosti daného systému v době rozhodování o vhodném systému) mohla hrát významnou roli například podpora jiných jazyků než

angličtiny v uživatelském rozhraní systému. Tím, že oba systémy vznikly primárně jako systémy pro veřejné knihovny, jisté funkce, které bychom čekali od systému pro vědeckou, resp. akademickou knihovnu, nejsou dostatečně propracované, protože byly přidány až dodatečně ale nebyly potřeba primárně pro účely zakládajících knihoven.

Podpora ze strany komunity

Koha i Evergreen mají početnou uživatelskou komunitu - podle služby lib-web-cats (<http://www.librarytechnology.org/libwebcats/>) Kohu ve světě aktuálně používá 2 539 knihoven a Evergreen 1 388, přičemž, jak již bylo zmíněno, Evergreen je koncentrován především na území Severní Ameriky a mimo ni jde o ojedinělé instalace, zatímco Koha je ve světě rozšířená podstatně rovnoměrněji.

Možná i jazykové hledisko přispívá k tomu, že komunita kolem systému Koha působí subjektivně o něco otevřenějším, přátelštějším dojmem. Jinak ale v obou případech jde o aktivně vyvíjené projekty (viz. např. srovnání dle serveru Ohloh (<http://goo.gl/H6Mta7>). Obě komunity postupují přibližně stejně i při řešení chyb a rozvoji systému. Oba systémy používají systém pro hlášení chyb, navrhování chybějících funkcí apod. Pokud takto definovaný problém považuje většina uživatelů za prioritní, je poměrně rychle vyřešen, v opačném případě může trvat delší dobu, než je vyřešen. V obou systémech existuje řada problémů otevřených i několik let a proto se očekává, že když si takový problém jeho zadavatel nedokáže vyřešit sám, nabídne někomu z vývojářů, že potřebný vývoj sponzorsky podpoří (pokud si již neplatí komerční podporu).

Z hlediska podpory obou systémů je v ČR situace problematická. Lokalizace do češtiny vznikla díky práci dobrovolníků a také studentů ÚISKu (Evergreen) a KISKu (Koha). Podporu systému Evergreen poskytují ve volném čase manželé Jansovi, paní Cerniňáková a pan Nič, za systémem Koha stojí pánové Moravec, Denár a Šmilauer, ani jednomu z obou systémů se ale

v ČR zatím systematicky nevěnuje žádná firma. Na podzim 2013 proběhly k oběma systémům semináře, které ukázaly, že rozhodně existuje o oba systémy zájem, ale že knihovna, která by se rozhodla libovolný z těchto systémů zprovoznit, se musí připravit na práci, jejíž objem bude tím větší, čím větší bude daná knihovna.

Uživatelské rozhraní

Systém Koha je plně webový, což znamená, že není potřeba instalovat žádný speciální klient pro zaměstnance, což usnadňuje nasazení a aktualizace systému. Naopak součástí Evergreenu je i aplikace, kterou musí mít knihovník nainstalovanou na svém počítači, aby mohl se systémem pracovat. Podstatné je, že klient je multiplatformní a může být na rozdíl od komerčních systémů provozován mimo Windows i v operačních systémech Linux a Mac OSX. Pro usnadnění přechodu na nové verze nabízí Evergreen možnost automatických aktualizací klienta. Klient umožňuje v případě potřeby off-line cirkulaci, tutéž funkci nabízí i Koha přímo v prohlížeči. Webový klient systému Evergreen je zatím ve vývoji.

Katalogizace

Ani u jednoho ze systémů nedosahuje katalogizační klient, tedy aplikace, ve které má probíhat práce katalogizátora, kvalit Alephu. Knihovny pro které byl vyvinut Evergreen totiž záznamy převážně jen stahují z OCLC a stejně tak i u Kohy je předpoklad, že větší na záznamů vkládaných do systému bude přebírána odjinud. Ačkoli nebyla katalogizačnímu klientu ani v jednom ze systémů věnována taková pozornost, jakou by si zasloužil, snesou rozhodně srovnání s katalogizačními klienty dalších u nás používaných systémů.

U systému Evergreenu je nedostatečná validace ukládaných záznamů v katalogizaci a chybí možnost výběru obsahu polí z nabídky předdefinovaných

textů. Výhodou je možnost manuálního vložení dalšího pole na pozici kurzoru.

Katalogizace systému Koha je propracovanější, nabízí slušné možnosti validace, a vkládání obsahu polí z nabídky. Bohužel systém umožňuje vkládání nových polí pouze přes nabídky šablon a neumožňuje manuální vložení libovolného pole do záznamu na pozici kurzoru, což komplikuje práci, i zobrazení záznamu při katalogizaci je nepřehledné.

Oba systémy umějí pracovat s autoritami, včetně automatické opravy bibliografických záznamů po změně napojené autority.

Další zásadní věc, kterou ani jeden ze systémů nenabízí, je možnost přebírání údajů z rejstříků nenavázaných na autority - a to z toho důvodu, že ani jeden z obou systémů nezná rejstříky tak jak existují v Alephu - existuje jen fulltextové hledání nebo autority. Ze stejného důvodu nenabízí ani jeden z obou systémů prohlížení rejstříků (funkci "browse") ani v rozhraní pro čtenáře.

Pro knihovníky - uživatele Alephu je důležité i to, jak jsou v systémech Koha a Evergreen realizovatelné vzájemné vazby mezi několika záznamy a exempláři, což Aleph realizuje pomocí proprietárního pole LKR. Zatímco systém Koha podporuje jen standardní vazební mechanismy MARCu, Evergreen umožňuje navíc propojovat záznam exempláře s několika bibliografickými záznamy ("conjoined item"), což je podstatné zejména při zpracování knih s přílohami.

Z hlediska kooperace s dalšími českými knihovnami je nutné explicitně uvést, že ani jeden z obou systémů ze zřejmých důvodů nepodporuje proprietární protokoly potřebné pro spolupráci v systému Aleph Cluster, naopak spolupráce na budování a využívání národních autorit, která je koncipována jako otevřený kooperační systém, by měla být v obou systémech bez větších problémů možná.

Meziknihovní (výpůjční) služby

Meziknihovní výpůjčky vlastních knih jiným knihovnám jsou v systémech Koha i Evergreen evidovány

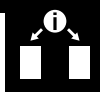
stejně jako v Alephu, tedy prostřednictvím výpůjčního modulu. Na vyřizování požadavků vlastních uživatelů vůči jiným knihovnám, tedy na funkce klíčové pro realizaci meziknihovních služeb, nemá systém Koha vlastní řešení, byť firma PTFS nyní ILL modul pro Kohu vyvíjí. Většina knihoven, které používají systém Koha proto zatím počítá spíše s využitím volně dostupného open source ILL systému Fulfillment, vyvíjeného firmou Equinox. Tento systém, jehož první použitelná verze by se měla objevit v nejbližší době, je založen na systému Evergreen a již od prvních verzí by měl podporovat napojení mimo jiné na systémy Koha a Aleph.

Výpůjčky

Evergreen má oproti systému Koha větší možnosti konfigurace oprávnění. U Kohy je možno narazit u organizačně složitějších knihoven na to, že některá pobočka potřebuje specificky nastavit parametr, který je možné aplikovat pouze globálně pro celou knihovnu. Například aby bylo možné zadávat požadavky na knihy za skladu, je nutné povolit požadavky globálně. Problém pak ale nastane v okamžiku, kdy bychom chtěli zakázat požadavky na knihy ve volném výběru, které nejsou půjčené. Pro jednoduchá konsorcia nebo běžné veřejné knihovny s více pobočkami, které se nechtějí chovat výrazně individuálně ale Koha stačí. Složitější konsorcia mohou také provozovat několik instancí Kohy s různým nastavením, ale pak už bez sdílení čtenářů.

Ani Koha, ani Evergreen neznají prezenční výpůjčky v podobě, v jaké je podporuje Aleph a jak byly v MZK v minulosti implementovány - současný systém prezenčních výpůjček (standardní výpůjčka s platností 1 den) by tedy bylo možné realizovat v kterémkoli z těchto systémů. Prezenční výpůjčky jako takové jsou oběma systémy chápány jen jako statistická evidence přemístění publikace, kterou si čtenář vytáhl z regálu, což je i pro účely MZK dostačující.

Oba systémy podporují selfcheck systémy prostřednictvím protokolu SIP2, Koha má navíc integrovaný

vlastní jednoduchý selfcheck. Systém Evergreen navíc připravuje i podporu protokolu NCIP, který je koncipovaný tak, aby mohl být použitelný i pro Kohu.

Závěr

Vzhledem k chronickému nedostatku financí v oblasti knihoven stojí open-source knihovní systémy za důkladné zvážení. Je přitom nutné zohlednit nejen vlastnosti daných systémů, ale zejména celkové náklady a rizika spojené s přechodem a provozováním takového systému. Neuvážené rozhodnutí může znamenat, že se daná instituce na několik měsíců nebo i let "zaseká" na přechodu na nový systém, přičemž uživatelé knihovny budou zvenčí pozorovat v horším případě řadu různě dlouhých výpadků v kvalitě poskytovaných služeb a v lepším případě nepoznají nic – protože například v případě MZK by jako webový katalog dál sloužil Vufind a uživatelé by nový knihovní systém vlastně ani neviděli a zprostředkovaně by pocítili právě jen případné výpadky.

Přesto je nutné průběžně sledovat vývoj open source knihovních systémů a stabilitu jejich vývojářské a uživatelské obce. Je potřeba počítat s tím, že peníze ušetřené za podporu stávajícího systému bude knihovna muset zaplatit vlastním správcům a programátorům nebo firmě, která jim zajistí podporu – to je ale spíše řešení pro případ kdy je knihovna velmi nespokojena se systémem který používá, nemá ale prostředky na zakoupení licence systému konkurenčního ani na hrazení zvýšených nákladů při zakoupení služby typu SAAS (software jako služba). V každém případě je výhodou open source systémů to, že je možné před rozhodnutím se k přechodu dostupné systémy v praxi plně otestovat. Je také nutno podotknout, že prvních několik knihoven bude mít přechod na nový systém vždy těžší, než ty, které je budou následovat a budou moci využít výsledků práce těch prvních.

Pokud by mělo být závěrem tohoto článku nějaké doporučení, tak pro malé profesionální knihovny stojí za zvážení (ale nejprve důkladné otestování!) služba typu obecníknihovna.cz, nebo její ekvivalent, pokud v budoucnu vznikne ať už na bázi systému Koha, Evergreen nebo libovolného komerčního systému.

Výhodou je zde na jedné straně nízká cena (není nutné odvádět poplatky za licenci, platí se jen za poskytnutou službu) a na straně druhé dotaženost produktu do funkční podoby v našem prostředí (tj. někdo již odvedl celou práci a ručí za ni, nestane se tedy, že dojde k nepříjemným překvapením). Pokud by se pro přechod na některý z volně dostupných knihovních systémů rozhodla knihovna větší, odhodlaná do takového přechodu investovat čas a peníze a jít do rizika, že z různých důvodů, nesouvisejících nutně s kvalitami zvoleného systému neuspěje, měla by si vhodný systém zvolit sama, na základě své vlastní analýzy, dělané lidmi, kteří budou tento přechod realizovat. Pokud tyto lidi nemá, neměla by se do takového dobrodružství pouštět do doby, než u nás vznikne alespoň menší skupina knihoven určitý systém provozující, protože existence takové skupiny už vygeneruje i někoho, kdo je schopen pomoci se zavedením daného systému v dalších knihovnách.

Výše uvedené platí samozřejmě i pro velké knihovny, tedy i pro MZK. Ačkoli je přechod na open source knihovní systém v MZK představitelný, již jen z tohoto článku je zřejmé, že přechod z Alephu na jakýkoli jiný systém by způsobil knihovně řadu velkých problémů a rizika s ním spojená by převažovala nad potenciálním přínosem. Mimo v tomto článku zmíněných problémů lze očekávat značné komplikace při znovuprogramování všech vazeb a procesů, které nyní jsou na Aleph v MZK navázané – zmiňme jen LDAP, MojELD, Shibboleth, online platby, procesy spojené s digitalizací, návaznost na Vufind a budoucí Centrální portál knihoven a další. Práce spojené s přechodem by zaměstnaly na dlouhou dobu i řadu dalších pracovníků knihovny při analýzách a úpravách pracovních procesů, to vše při nutnosti zajistit běžný provoz knihovny. Proto by takový přechod měl smysl jedině při koordinovaném přechodu více knihoven na jeden společný knihovní systém, což ale v nejbližších letech nebude na pořadu dne.

Použitá literatura a informační zdroje

[CERNÍŘÁKOVÁ] CERNÍŘÁKOVÁ, Eva. Knihovní systém Evergreen s otevřeným zdrojovým kódem v Česku: zkušenosti po roce a půl provozu. In: INFORUM 2013: 19. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích Praha, 21.-22. 5. 2013 [online]. [cit.

2014-02-14]. Dostupné z: <http://www.inforum.cz/pdf/2013/cerninakova-eva.pdf>

[DENÁŘ] DENÁŘ, Michal a Josef MORAVEC. <http://opensource.knihovna.cz/> [online]. [cit. 2014-02-14]. Dostupné z: <http://opensource.knihovna.cz/>

[EVERGREEN] Evergreen website (<http://evergreen-ils.org/>), manuály, diskusní fóra

[EVERGREEN 2013] Seminář Evergreen v českých knihovnách. Praha: SKIP a Národní knihovna ČR, 8.10.2013.

[GALECIA] Koha and Evergreen Features Tool Feature Finder. THE GALECIA GROUP. [online]. © 2011-2013 [cit. 2014-02-14]. Dostupné z: <http://features.galecia.com/>

[ILS] ILS evaluation. Open Source ILS: An information portal for librarians [online]. [cit. 2014-02-14]. Dostupné z: <http://opensource-ils.cd.utk.edu/content/ils-evaluation>

[JANSÁ] JANSÁ, Václav. Metodika výběru a implementace OSS na příkladu knihovního systému Evergreen. Praha, 2010. Diplomová práce. Česká zemědělská univerzita v Praze.

[KOHÁ] Koha website (<http://www.koha-community.org/>), manuály, diskusní fóra

[KOHACON] Seminář KohaCon. Brno: MZK a KISK, 11.12.2013.

Projekt BiblioEduca

Alžběta Strnadová (metodička projektu)
alzbeta.strnadova@ktp-qualification.eu
Michaela Navrátilová (odborná garantka)
michaela.navratilova@ktp-qualification.eu

V lednu 2014 tomu byl rok, kdy byl zahájen projekt BiblioEduca, který vzešel ze zajímavé spolupráce neziskové organizace KTP (Společnost pro kvalifikaci na trhu práce) a KISKu (Kabinet informačních studií a knihovnictví Masarykovy univerzity v Brně). KTP se specializuje na metodickou inovaci ve vzdělávání se zaměřením na další vzdělávání dospělých a celoživotní vzdělávání. Zaměření týmu KTP je především na šíření kreativních, inovativních a praktických metod a vzdělávacích produktů pro dospělé. Formou konzultací KTP spolupracuje se vzdělávacími institucemi v České republice i v zahraničí.

Záměrem projektu BiblioEduca je vytvoření vzdělávacího programu pro knihovníky knihoven Jihomoravského kraje s cílem posílit roli knihoven jako komunitních center dalšího vzdělávání. Cesta pro knihovny, které vidí do budoucnosti, to je motto projektu. Co jsme chtěli tímto sloganem vyjádřit?

[MÜLLER] MÜLLER, Tristan. How to Choose an Free and Open Source Integrated Library System. OCLC Systems & Service: International digital library perspectives [online]. 2011, Vol. 27, č. 1, pp. 57-78. [cit. 2014-02-14]. DOI: DOI 10.1108/1065075111106573. Dostupné z: <http://eprints.rdis.org/15387/1/How%20to%20choose%20an%20open%20source%20ILS.pdf>

[NG] NG, Cynthia. Comparing Open Source Integrated Library Systems: Circulation Module of Evergreen & Koha. Learning Libtech: Lib(Tech) Stories from my Life as a Librarian [online]. 2011 [cit. 2014-02-14]. Dostupné z: <http://cynng.wordpress.com/2011/11/29/comparing-open-source-integrated-library-systems-circulation-module-of-evergreen-koha/>

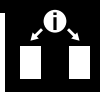
[SHAIKH] SHAIKH, Maha a Tony CORNFORD. Total cost of ownership of open source software: a report for the UK Cabinet Office supported by OpenForum Europe. [online]. 2011, s. 53 [cit. 2014-02-14]. Dostupné z: http://eprints.lse.ac.uk/39826/1/Total_cost_of_ownership_of_open_source_software_%28LSERO%29.pdf

Petra Žabičková

biblio educa

Zejména ochotu knihovníků se zamyslet nad tím, jakým směrem se knihovny budou ubírat za 5-10 let. Budou i nadále brány jako organizace zaštiťující vědění, budou v budoucnu propagátory vzdělávání, anebo budou jen výpůjčními místy, mnohdy s ne moc přívětivým prostředím?

Do pilotní fáze projektu BiblioEduca jsou zapojeny jak obecní knihovny, tak městské. Naším cílem je pomoci nastavit knihovnám ucelenou koncepci vzdělávání dospělých veřejnosti. Knihovnám, jež se na vzdělávání dospělých již řadu let podílejí, poskytneme materiály, které usnadní evaluaci jejich vzdělávacích aktivit. Těm knihovnám, které zatím koncepci vzdělávání dospělých nemají, pomůžeme s jejím zavedením. Naše snahy směřují i politickým směrem, usilujeme o zařazení knihoven do strategických vzdělávacích rámců. Chceme, aby se knihovny dostaly do širšího povědomí české veřejnosti, aby na poli vzdělávacím byly brány jako rovnocenní partneři

jiných vzdělávacích institucí (např. škol, ale zejména neziskových organizací, univerzit, vzdělávacích občanských iniciativ a nositelů vzdělávacích grantů).

Knihovníci společně s týmem KTP prochází sedmi workshopy. Téma seminářů byla pečlivě vybírána podle vzdělávacích záměrů ČR a Evropské komise. Vzdělávací moduly jsou následující:

- Modul 1 – Definice a implementace strategie dalšího vzdělávání v knihovnách
- Modul 2 – Výuka finanční gramotnosti pro dospělé
- Modul 3 – Výuka mediální a internetové gramotnosti pro dospělé
- Modul 4 – Rozvoj cizojazyčných dovedností
- Modul 5 – Rozvoj multikulturního povědomí
- Modul 6 – Začlenění pozitivní psychologie a koučování do vzdělávání dospělých
- Modul 7 – Rozvoj mezigeneračního učení

Velký důraz byl kladen na výběr lektorů a konzultantů jednotlivých modulů. Při jejich hledání jsme usilovali

o propojení akademické a neziskové sféry. Vybraní lektori jsou z řad předních odborníků v dané oblasti. V září 2013 byl odstartován první „nakopávací“, inspirativní seminář, který byl zaměřen na nastavení a udržení strategie vzdělávání v knihovně. Bylo v něm otevřeno a nastoleno několikero témat. Jako nejdůležitější považují uvažování o strategickém směřování knihovny.

Seminář o tom, jak může knihovna pomoci lidem v boji s dluhy, neetickým chováním některých finančních poradců a s výběrem důvěryhodných finančních partnerů, se konal v hodonínské knihovně v listopadu 2013. Cílem semináře bylo zejména poskytnout knihovníkům kontakty na věrohodné vzdělavatele v oblasti finanční gramotnosti. Mluvílo se např. o rodinném rozpočtu, o nedůvěryhodných poskytovatelích půjček, o zadluženosti občanů ČR. Začátkem roku 2014 probíhal v kyjovské knihovně seminář mediální a internetové gramotnosti. Knihovníci společně s odborníky pro danou oblast nahlédli pod pokličku médií. Důležitým tématem byla i prevence online

rizik (kyberšikana a cyberstalking) nebo tipy na to, jak mohou rodiče svou přítomností a podporou pomáhat svým dětem k bezpečnému užívání internetu.

A zatím poslední seminář probíhal v břelavské knihovně a týkal se obávaného tématu cizích jazyků. Knihovníci se dozvěděli, jaké nejpoužívanější metody cizích jazyků mohou v knihovnách využívat, jak využívat stávající zdroje v knihovnách na téma cizí jazyky, jak propojit cizojazyčnou skupinu obyvatel s místní komunitou. A zejména jak pomoci odbourávat český strach z cizích řečí. Na semináři nechyběli hosté, jedním z nich byla Martina Šindelářová Skupeňová, se kterou jsme měli krátkou inspirativní hodinu o čínštině, a druhým hostem byl slovenský Maďar Oláh Gábor, který žije již několik let v Česku a podělil se s námi o svůj dojem z toho, jak česká společnost přijímá cizince a co můžeme pro usnadnění jejich integrace udělat.

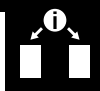
Seminářů se průběžně účastní 30 knihovníků z 22 knihoven Jihomoravského kraje. Semináře jsou celodenní a konají se ve vybraných zúčastněných knihovnách, které se o pořádání seminářů samy přihlášily. To, že se semináře pořádají pokaždé v jiné knihovně, je podle nás skvělou možností vzájemné inspirace a sblížení se knihovnické obce. Proto si

nic neděláme z toho, že nejoblíbenější částí bývají pauzičky na kávu!

Ze zkušeností autorů projektu vyplývá, že ovlivnění cílové skupiny pouhou inspirací na jednotlivých workshopech má sice motivační a inspirační charakter, avšak mnohdy to nestačí k realizaci změny v aktivitách a strategiích, které jsou v dané instituci potřeba. Proto se snažíme, aby v každé podpořené knihovně proběhlo několikero návštěv týmu KTP. Cílem těchto návštěv bude analýza vzdělávacích potřeb daného regionu, mikroregionu či obce. Společně s knihovníky se snažíme definovat dílčí kroky, které povedou k vytvoření ucelené koncepce vzdělávání v dané knihovně. Společně budeme i v následujícím roce shromažďovat kontakty, úkoly a témata, kterými se průběžně budeme zabývat. Díky možnosti návštěv v jednotlivých knihovnách vytvoříme takové metodické materiály, které nebudou jen nudnými brožurami, ale stanou se soubory praktických pomůcek a nástrojů, které usnadní zavádění systematického vzdělávání do knihoven.

Po skončení seminářů nás čeká práce na konečném znění daných metodik a evaluace celého projektu. Na podzim roku 2014 se bude konat závěrečná konference, jak pro knihovníky, tak pro realizační tým

včetně všech lektorů a konzultantů. Při té příležitosti proběhne předání osvědčení o absolvování vzdělávacího programu BiblioEduca úspěšným absolventům. Bonusem pro knihovny je sada vzdělávacích materiálů a nástrojů, která zahrnuje studijní texty ke všem modulům, metodické plakáty a postery, kontaktní listy na vzdělavatele k danému tématu, vzory právních dokumentů pro propojení knihoven s regionálními partnery, evaluační nástroje a rozsáhlou zásobárnu inspirujících zdrojů, podkladů i tipů ze zahraničí.

Nedílnou součástí vzdělávací složky je vznik online vzdělávací databáze. V této databázi v současnosti shromažďujeme podklady vytvořené během projektu – např. videa natočená na jednotlivých workshopech. Finální verze všech produktů budou v databázi umístěné koncem roku 2014. Databáze pak bude sloužit nejen jako úložiště, ale i jako platforma pro individuální vzdělávání formou e-learningu. V databázi zůstanou kontakty na jednotlivé lektory a odborníky, s možností konzultace s nimi a také množství odkazů pro načerpání inspirace.

Za dobu, jež spolupracuji na projektu, jsem měla možnost nahlédnout „pod pokličku“ jednotlivých knihoven a také knihovníků a knihovnic. Je mi umožněno sdílet s nimi jejich radosti i strasti.

Mnohdy až do takové míry, která není požadována v projektu. Společně debatujeme o problémech se zřizovatelem, o daných komunitách, o jejich zájmu, o akcích. Neděláme vzdělání formou návodů, „jak na to“, ale snažíme se knihovníkům zprostředkovávat nejnovější trendy, ze kterých si mohou vybírat podle vlastních preferencí a které mohou být obohacující i pro ně osobně. Co máme v plánu? V květnu 2014 budeme pořádat turné pro ředitelku Howard County Library – Valerie J. Gross. Její přednášky se budou týkat např. těchto okruhů: potřebnost knihoven v ČR, knihovny 21. století, knihovny jako klíč ke vzdělávacím iniciativám v ČR, kdo jsme, co děláme a proč na tom záleží?

Pracujeme za pochodu – snažíme se naplnit konkrétní potřeby našich knihovníků a knihovnic. Projekt je financován z ESF do prosince 2014. Pak bude vzdělávací program zařazen do nabídky vzdělávacích kurzů pro pracovníky knihoven JMK.

Rešeršní strategie a rešeršní služby II.

Vyhledávání informací v elektronických informačních zdrojích z hlediska používaných termínů

Richard Papík

Vyhledávání informací (*information retrieval*) je z pohledu *Wikipedie* chápáno jako odborná disciplína o vyhledávání dokumentů, vyhledávání informací uložených v dokumentech, metadatech o dokumentech, stejně tak jako vyhledávání v databázích, nebo také vyhledávání informací na webu. Existuje zde významné překrývání pojmů *vyhledávání dat*, *vyhledávání dokumentů*, *vyhledávání informací* a *textové vyhledávání*.

Vyhledávání informací je obecně interdisciplinární problematikou, která ve značné míře vychází z výzkumů počítačové vědy, má inspirace z matematických oborů, rovněž z řady jadrových témat informační vědy, také však ze vzdálenějších oborů, jako jsou soubor kognitivních věd, psychologické disciplíny, lingvistika apod.

Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy TDKIV definuje pojem „*vyhledávání informací jako činnost, jejímž cílem je identifikace relevantních dokumentů nebo informací v informačních zdrojích (např. plnotextové nebo bibliografické databáze). Vyhledávání informací probíhá obvykle na základě konkrétního požadavku uživatele za pomoci dotazovacích a selekčních jazyků.*“

Vyhledávání informací v elektronickém prostoru je z hlediska terminologie často nejednoznačné a jednotlivé termíny se mohou překrývat nebo mohou být různými uživateli využívány rozdílně. Pro řadu stejných nebo podobných činností dějících se při vyhledávání informací jsou použity rozdílné pojmy

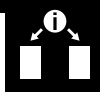
(*information retrieval, information searching, information seeking a information hunting*). Z hlediska informační vědy je pro nejširší použití v procesu **hledání informací** oblíbeně používán anglický termín **information seeking**. Ten odpovídá uživatelské informační potřebě a informačnímu zájmu. Pojí se proto přirozeně k myšlenkovému procesu uživatele, a je proto v tomto kontextu možno hovořit o spjatosti s tzv. *kognitivním modelem uživatele*.

Následující obrázek ukazuje vizualizovaný vztah mezi termíny *hledání informací* (*information seeking*) a *vyhledávání informací* (*information retrieval*). Inspirativní pro současnost i budoucnost je pak vztah k *učení*.

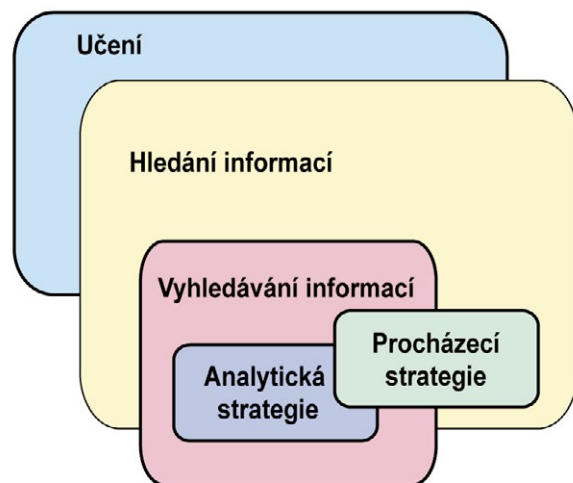
Vztahy mezi klíčovými procesy vyhledávání informací [MARCHIONINI, 1998]

Z hlediska návrhu rozhraní orientovaných na uživatele (*user-centered*, resp. *human-centered*) je termín *information seeking* o něco výstižnější (i když ne preferovaný) než termín *information retrieval*. Je také spojen i s jakousi přirozenou schopností člověka informace hledat, orientovat se v nich a proces vyhledávání příliš neplánovat ve stylu *nějaké pokročilé analytické strategie*. Jde např. o tzv. techniku **prohlížení (browsing strategy)**.

Prohlížecká strategie (browsing strategy) je většinou intuitivní a na první pohled možná bezcílně vypadající technika vyhledávání informací, ale poskytuje

Vztahy mezi procesy vyhledávání informací

velký přehled, a navíc je to přirozená technika uživatelů typu dětí, lidí bez informační a počítačové gramotnosti, uživatelů, kteří chtějí vidět zejména souvislosti a okolí výstupu z informačního systému, seznámit se kontextově s tématem, které hledají. Důležité je, že člověk spouští zároveň asociace s **letmým přehlížením textu** a obrazových informací a problém obsahově zpracovává. **Tato technika má rychlé uplatnění v dnešních hypertextových technologiích.** Tvůrci informačních systémů, multimédií a databází se na tento způsob rozhraní zaměřují také tvorbou speciálních uživatelských rozhraní. Internetové technologie ještě více a celkem přirozeně podpořily tyto tendence přístupů do obsahu dokumentů.

Vyhledávání *metodou prohlížení (browsingu)* je stejně důležité, jako jsou nástroje tzv. *analytického vyhledávání*. Není účelné stavět proti sobě tyto *styly vyhledávání informací*, jsou komplementární, doplňují se. Uživatel je často prostřídává. *Prohlížení* (listování, browsing) je specifické pro určitý typ elektronických informačních zdrojů na jedné straně (často

dnes spojených s hypertextovými odkazy) a na druhé straně se pojí k typickému uživatelskému chování vidět již zmíněný kontext prohledávaných informací, tedy např. ke kategorii seznamujícího se uživatele.

Termíny, které se používají v souvislosti s **vyhledáváním informací**, jsou následující:

- information seeking, je možno chápat jako hledání informací,
- information retrieval, je možno chápat jako vyhledávání informací,
- information acquiring, je možno přeložit jako získávání informací,
- online retrieval, je možno chápat jako dialogové vyhledávání, interaktivní vyhledávání nebo online vyhledávání,
- online searching, je možno přeložit jako dialogové nebo online vyhledávání,
- online hunting, používal se dříve občasně v anglickém jazyce, ale nyní se již nepoužívá, překlad do českého jazyka není obvyklý,
- information gathering, je možno přeložit jako shromažďování informací, ale tento termín

není již tolik používán v souvislosti s vlastním vyhledáváním,

- information surfing má pak blízko k termínu browsing, ale spíše v kontextu používání a trávení času na internetu, a také tedy ve spojení internet surfing.

Všechny tyto pojmy se používaly nebo nadále používají v souvislosti s hlediskem používání elektronických informačních zdrojů. Chápat tyto pojmy hierarchicky je částečně správné, mnozí autoři je chápou rozdílně, ale jiní autoři je chápou zase často synonymicky. Z hlediska zastřešující funkce či nejširšího termínu je to zřejmě oblast termínu **information retrieval**.

Online retrieval a **online searching** jsou termíny pojící se k online (dialogovému) službám. Stejně tak platí, že v posledních letech se již méně používá termín dialogové nebo interaktivní vyhledávání, ale v českém jazyce se již usadil termín **online vyhledávání**.

Současná informační společnost je mj. také charakteristická přístupem k elektronizaci a digitalizaci dokumentů. Již téměř tři desítky let se používá ve vyspělých zemích termín *bezpapírová společnost (paperless society)*.

„Elektronický informační zdroj je informační zdroj, který je uchováván v elektronické podobě a je dostupný prostřednictvím počítačových sítí nebo pomocí jiných technologií distribuce digitálních dat (např. na discích CD-ROM)“. [TDKIV]

Použití termínů v této oblasti je obecně širší a je důsledkem velké rozmanitosti typů dokumentů včetně těch elektronických. Je možno se setkat s označeními *elektronické zdroje*, *elektronické informační zdroje*, *digitální informační zdroje*, ale i takovými termíny jako *elektronické/digitální objekty* [ŠUŠOL, 2003, s.41–43].

Mezi *elektronické informační zdroje (EIZ)* můžeme zařadit jak zdroje volně dostupné na internetu,

tak specializované databáze, elektronické verze odborných periodik, digitální knihovny nebo jiné elektronické dokumenty. Přístup k EIZ je často zprostředkován nějakou institucí, např. knihovnou, vysokou školou, podnikem, institucí státní správy či databázovým centrem [PILECKÁ; PAPÍK, 2008].

Vyhledávání informací v elektronických informačních zdrojích má i terminologické posuny vzhledem k času. Nikdo již nepoužije starý český výraz pro *dialogové systémy* v podobě zastaralého *spřažené systémy*. Také slovo *online* doznalo širšího významu, než jen mělo v počátcích dialogového vyhledávání, a to díky s masivním rozšířením internetu v první (ve světě) a druhé (u nás) polovině 90. let minulého století.

MARCHIONINI, Gary. *Information seeking in electronic environments*. Cambridge : Cambridge University Press, 1998. 224 s. ISBN 0–521–58674–7.

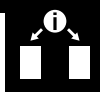
PAPÍK, Richard. *Strategie vyhledávání informací a elektronické informační zdroje*. 1. vyd. Praha : Velryba, 2011. 192 s. ISBN 978–80–85860–22–1.

PILECKÁ, Věra; PAPÍK, Richard. *Elektronické informační zdroje v ČR*. In *Pražská síť podpory elektornického vzdělávání* [online]. Praha : IMA [cit. 2014–03–10]. Dostupný z WWW: <<http://pspev.cvut.cz/>>.

ŠUŠOL, Jaroslav. *Elektronická komunikácia vo vede*. Bratislava : Centrum VTI SR. 156 s. ISBN 80–85165–88–0.

TDKIV : česká terminologická databáze z oblasti knihovnictví a informační vědy (báze KTD). In *Národní knihovna České republiky* [online]. Praha : Národní knihovna, [cit. 2014–03–10]. Dostupný z WWW: <http://www.nkp.cz/o_knihovnach/Slovník/index.htm>.

Wikipedia : the free encyclopedia [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikimedia Foundation, 2001–[cit. 2014–03–10]. Dostupný z WWW: <<http://en.wikipedia.org/>>.

České paměťové instituce a digitální data – historický exkurz, současný stav a předpokládaný vývoj

Marek Melichar
Jan Hutař

Úvodní část textu a literatura k celé práci je dostupná v rubrice Studie/články v Duze číslo 4/2013. Závěrečná třetí část bude zařazena opět do rubriky Informace pro knihovny v Duze číslo 2/2014.

Fáze druhá – ochranná selektivní digitalizace

Časové vymezení: od roku 2002 do roku 2011

Základní charakteristiky fáze

V druhé fázi se z digitalizace jako aktivity několika inovativních jedinců a projektů stává záležitost širšího významu. Začala být považována jako po technické a procesní stránce zvládnutý proces s mnoha best practices a později i jako způsob ochrany dokumentů, které jsou ohroženy bezprostřední degradací. Digitální forma dokumentů byla považována za vhodnou pro zpřístupnění, ale jako archivní médium byly digitální objekty považovány za: „*nestabilní, nedospělé, nevyzkoušené ve větším množství a nespolehlivé z dlouhodobého hlediska*“ [SHENTON, [2004]]. První publikace, která na základě výzkumu uváděla, že digitalizace je odpovídající formou reformátování, stejně jako např. mikrofilmování, byla zpráva americké knihovnické asociace ARL (*The Association of Research Libraries*) z roku 2004 s názvem *Digitization as a preservation reformatting method* [ARTHUR, 2004]. Tato zpráva působila jako „urychlovač“ procesu přijetí digitalizace jako formy ochrany. V následujících letech začala být digitální data považována za odpovídající náhradu fyzické

předlohy i pro budoucnost [WALKER, 2007, s. 514]. Tento proces byl v českém prostředí urychlen povodněmi v roce 2002. Povodně znamenaly obrovský impuls pro rozvoj digitalizace novodobých periodik a rozvoj infrastruktury, jako způsob záchrany a zpřístupnění poničených fondů.

Internetové prostředí pomalu měnilo očekávání klientů paměťových institucí, ale digitalizace a sklizeň digitálního obsahu bylo zatím spíše než na služby masám čtenářů a návštěvníků zaměřeno na újeji vymezené skupiny badatelů. Selektivní digitalizace v knihovnách i archivech se zaměřovala na nejvíce ohrožené dokumenty – „digitalizace pro ochranu“. Zlomem pro české prostředí bylo vytvoření open source content management systému pro zpřístupnění digitálních dat (digitální knihovny) Kramerius pro novodobé dokumenty. V roce 2003 vznikl i dnešní systém Manuscriptorium, a to jako otevřený katalog historických fondů a posléze i jako digitální knihovna s digitálními dokumenty pod názvem Memoria. Ve druhé fázi působí v oblasti knihoven již více digitalizačních center, digitalizační centrum NK ČR bylo již jedním z mnoha – vedle KNAV, MZK, Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě apod. Podobně vznikala digitalizační centra v archivech a muzeích.

Hledisko ochrany formou náhrady fyzického dokumentu za digitální rezonovalo v archivech, které přistoupily k digitalizaci velmi využívaných matričních knih. Reálné výsledky přinesla digitalizace až během roku 2008, kdy jako první zveřejnil matriky v digitální podobě Státní oblastní archiv v Třeboni [ČGHSP, 2011]. Systematicky se začalo v archivech digitalizovat oproti knihovnám dost pozdě. Farkas uvádí, že NA ČR měl až do roku 2005 nedostatečné

vybavení a v roce 2005 bylo zdigitalizováno 2500 skenů kulturních památek pouze díky darovanému skeneru. Problémy byly i s nedostatkem zkušeného personálu. V roce 2009 se digitalizovaly významné fondy (fotoarchiv K. H. Franka), později např. sčítání a evidence obyvatelstva [FARKAS, 2012]. Na rozdíl od knihoven nefungovala (a nefunguje) v českém archivnictví centralizace financování a procesů digitalizace, možnosti uložení v jedné instituci apod., jako to umožňoval např. VÍSK 7. I v oblasti muzeí a galerií se začínaly prosazovat elektronické systémy pro správu sbírek, provádělo se bezpečnostní snímkování. Každá publikace výstavního katalogu už znamenala generování řady digitálních obrazů sbírkových předmětů, galerie stále ale nepomýšlely na jejich ukládání ani dlouhodobé uchování.

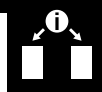
Zároveň s digitalizačním úsilím se objevovaly nové projekty zabývající se tzv. born-digital dokumenty, tedy dokumenty, které od okamžiku vzniku existují pouze v digitální podobě. Jednalo se o archivaci webu v projektu NK ČR WebArchiv; uložení kvalifikačních prací v digitálních repozitářích na univerzitách; oborové repozitáře a digitální knihovny – např. Národní lékařská knihovna začala shromažďovat články v elektronické podobě od vydavatelů nebo sběrem z Internetu.

Významnou změnou v tomto období procházely archivy. Začaly vznikat projekty směřující k elektronizaci veřejné správy, budovaly se jednotlivé komponenty e-governmentu, stále častěji se mluvilo o bezpapírové státní správě. Země jako Velká Británie, Německo a další dospěly záhy k závěru, že je nutné vytvořit podmínky pro dlouhodobé uložení digitálních dokumentů. Že šlo o nutnost i v českém prostředí bylo jasné z nárůstu počtu digitálních dokumentů ve státní správě, nařízení používání elektronických systémů spisových služeb (novela archivního zákona z roku 2009), využívání datových schránek apod. Pokud státní správa zažívá podobný typ změny, je nutno provést změnu také v koncepci zpracování a uložení nových typů dokumentů tak, aby digitální byl celý životní cyklus dokumentů a plně tak odpovídal životnímu cyklu klasických papírových archiválií.

Tuto proměnu se snažil postihnout a řešit NA ČR spolu s Oddělením archivní správy MV ČR.

Ve světových knihovnách se stávala stále více aktuální problematika logické dlouhodobé ochrany, zvláště po roce 2005. Docházelo k reálnému nasazení a rozšíření tzv. ochranných metadat (PREMIS), instituce zároveň začaly dělat opatření ve svých procesech, které měly logické ochráně dat napomoci. Vznikaly první systémy na logickou dlouhodobou ochranu – Národní knihovna Nizozemí měla od roku 2003 funkční systém e-Depot, Národní knihovna Nového Zélandu vytvářela specifikaci systému a vlastní systém Kronos (dnešní Rosetta, zprovozněná roku 2008). Bylo jasné, že novou problematikou je nutno se začít zabývat hlouběji. Vždyť NK ČR byla v té době jednou z mála světových knihoven, která ukládala několik milionů naskenovaných stran. To znamenalo závazek do budoucna a také velké objemy profinancovaných peněz. Přitom záruka použitelnosti těchto informací v budoucnu byla minimální.

Charakteristické jsou pro toto období také mezinárodní projekty. Do evropských projektů se stále častěji zapojovaly i české instituce. Aktivní byly knihovny, které se účastnily projektů věnujících se digitalizaci a později i dlouhodobé ochraně digitálních informací. Archivy a muzea se skoro výlučně zaměřovaly na projekty digitalizace, tedy tvorbu digitálních dat, ne na jejich dlouhodobou ochranu (např. digitalizace středověkých písemností Monasterium). Zpočátku se projekty věnovaly sdílení znalostí a technických řešení, později sdílení dat a metadat. Již prostá účast tak přinášela potřebu ubírat se stejným směrem jako ostatní instituce v jiných státech, tedy adoptce standardů jak pro proces digitalizace, tak pro tvorbu metadat. Ukázalo se to například v projektu TEL (The European Library) a později v European, které mj. agregují metadata ze spolupracujících digitálních knihoven. České knihovny se po roce 2008 začaly více orientovat na využívání běžných standardů metadat (MODS, METS aj.). Podobně archivy a jejich implementace standardů MoReq/MoReq2 a pokusy o využití schématu EAD. V oblasti dlouhodobé ochrany digitálních informací byly pro české instituce určující

evropské projekty z FP6 – DigitalPreservationEurope (DPE 2006–2009), Living Web Archives (LiWA 2008–2011) a sesterské projekty PLANETS (2006–2010) a CASPAR (2006–2009). Prvních dvou jmenovaných se účastnila NK ČR, projektu LiWA rovněž MZK a významně přispěly k vývoji problematiky v NK ČR, potažmo v českých knihovnách i archivech.

Financování digitalizace a správy digitálních sbírek se ve druhé fázi částečně centralizovalo, bylo lépe koordinováno a to především v oblasti knihoven a archivů. Primárně z důvodu zabránění duplicitní digitalizace stejných dokumentů v různých projektech, vznikl projekt celonárodní koordinace digitalizace, jehož výstupem je Registr digitalizace (KNAV a NK ČR). V oblasti muzeí vznikala metodická pracoviště jako CITEM, e-Museum nebo Metodické centrum pro muzea výtvarného umění, která se také snažila podporovat projekty digitalizace a ukládání dat, a projekty související s využíváním informačních technologií do administrace sbírek. Jak ukazuje příklad CITEM, byly projekty v oblasti ukládání dat v muzeích vázány na nadšení několika jedinců a při ztrátách těchto zaměstnanců nebyla zachována kontinuita. Výjimkou může být digitalizační pracoviště Národního technického muzea, které fungovalo v běžném provozu s jedním stálým zaměstnancem od roku 2002 [SCHORGE, 2011]. V knihovnách naopak vznikala oddělení, která měla digitalizaci za hlavní úkol.

Financování z českých rozpočtových zdrojů začaly nově doplňovat zahraniční granty, především evropské projekty a později tzv. Norské fondy. Evropská unie začala podporovat digitalizaci a návazné procesy v projektech jako např. *eContent Plus* (2005–2008) nebo MINERVAplus, která zahrnovala i nově přistupující země EU. Řady knihoven, které dosáhly na finanční prostředky, za které bylo možno digitalizovat, se tak rozšiřovaly. Instituce si pořizovaly vlastní technologie a skenery, a/ nebo využívaly dodavatele z řad soukromých firem. Významným zdrojem financí z ČR byly od roku 2000 čtyři podprogramy VISK. A to i pro knihovny z prostředí muzeí a archivů (např. Knihovna Národního muzea aj.).

- VISK 4 – Digitální knihovna a archiv pro informační služby knihoven; podpora VISK6 a VISK7; vývoj aplikací *Kramerius* a *Manuscriptorium*; od roku

2009 podpora Centrálního datového úložiště NK ČR;

- VISK 5 – Národní program retrospektivní konverze katalogů knihoven v ČR – *RETROKON*;
- VISK 6 – Národní program digitálního zpřístupnění vzácných dokumentů *Memoriae Mundi Series Bohemica*;
- VISK 7 – Národní program mikrofilmování a digitálního zpřístupňování dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru – *Kramerius*; později Národní program digitalizace dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru.

Skutečná situace v digitalizaci v oblasti knihoven po roce 2005 ovšem veselá nebyla. Rozpočty na digitalizaci novodobých fondů byly snižovány, což digitalizaci zpomalilo. VISK jako hlavní zdroj podpory digitalizace měl umožnit naopak podstatné zrychlení, počítalo se i se zavedením digitalizace masové. Bohužel z původně plánovaných zdrojů na financování projektů VISK mezi lety 2000–2005 ve výši 777,6 milionů Kč, byly nakonec skutečně dostupné prostředky pouze ve výši 288,6 milionů Kč, tj. pouhých 37 % [Koncepte trvalého uchování..., 2005, s. 17]. V letech 2005–2010 byla situace obdobná, ke konci tohoto období se financí dostávalo stále méně a méně. Digitalizace v NK ČR i obecně v českém prostředí fungovala určitou setrvačností na zastaralých technologiích a v menších objemech, než bylo plánováno a potřeba. I tak byly programy VISK tahouny veškerého snažení v oblasti digitalizace po celé první desetiletí 21. století. Situace se začala zlepšovat až díky externím zdrojům financování (již uvedené Norské fondy). Celkově lze za obrovský úspěch považovat celkem 10 milionů nasazených stran novodobých periodik a monografií k roku 2011 v projektu VISK 7, i když možnosti zvyšovat produkci digitalizace zůstaly díky nedostatečnému financování nevyužité. Je to škoda, protože v českých institucích byl dostatek odborníků na tuto problematiku a ČR se díky dobrému začátku v 90. tých letech těšila dobré pověsti v zahraničí. Po roce 2005 nás ale začaly okolní země předbíhat v počtu nasazených

stran i v podpoře digitalizace. Bylo to i díky pouze částečně naplněným koncepcím jako např. *Koncepte trvalého uchování knihovných sbírek tradičních a elektronických dokumentů v knihovnách ČR do roku 2010*, kterou vytvořila NK ČR ve spolupráci s Ministerstvem kultury ČR. Odpovídající finanční prostředky a podpora z vlády ČR se nenašly.

Některé z typických projektů

Memoria / Manuscriptorium

Otevřený katalog historických fondů a posléze také digitální knihovna s digitálními dokumenty byla vybudována v roce 2003 pod názvem *Memoria*. Primární zaměření bylo a stále je na rukopisy, inkunábule, staré tisky, historické mapy. Zpřístupňuje údaje o historických fondech jednotlivých spolupracujících institucí, jejich digitální obrazy i plné texty. Obsah dodává nejen NK ČR, ale také další paměťové instituce – knihovny, muzea, archivy z ČR, které digitalizují v rámci VISK 6.

Hlavní změnou v roce 2003, kterou prošla digitalizace v NK ČR, byl přechod ze SGML na XML metadata v *Memorii/Manuscriptoriu* a *Krameriovi*. *Manuscriptorium* začalo používat standard metadat MASTER+, ve kterém byla archivní metadata historických dokumentů vytvářena až do roku 2011. V roce 2005 se uvažovalo o zavedení schématu METS. Jako vnitřní formát databáze *Manuscriptoria* byl METS zaveden v roce 2007, ovšem nikdy nebyl používán jako archivní metadatový standard. Díky EU projektu ENRICH se stalo od roku 2007 *Manuscriptorium* platformou pro zpřístupnění a tedy sdílení dat a metadat z různých digitálních knihoven EU i dalších států. Již na začátku projektu se začalo s vytvářením metadatového standardu postaveného na TEI P5, pozdější ENRICH.DTD. Databáze digitální knihovny *Manuscriptorium* (archiv zůstal v MASTER+) přešla na standard TEI P5 ENRICH v roce 2009. TEI P5 ENRICH funguje dodnes jako její interní formát i formát pro výměnu dat. METS se tak v *Manuscriptoriu* používal pouze v letech 2007–2008. Technická metadata

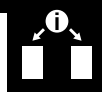
v digitalizaci historických dokumentů vznikala, MASTER+ jich měl ale omezené množství.

Manuscriptorium v časovém období 2003–2011 lze popsat jako úzce specializovanou vyspělou digitální knihovnu a to i v zahraničním měřítku. Lze pozorovat snahu používat standardy metadat tak, aby napomohly sdílení a agregaci informací. Určující byla účast v mezinárodních projektech. Způsob uložení dat a digitalizace se v podstatě neměnil – CD archiv stále v NK ČR fungoval a byl doplňován i po zřízení datového úložiště v NK ČR. Kontroly integrity dat nebyly aplikovány, dodavatelská firma AiP nedodávala ani kontrolní součty jednotlivých souborů, které na CD discích do NK dodávala.

Kramerius

Po povodních v roce 2002 začala vznikat open source SW aplikace (content management systém) *Kramerius* na zpřístupnění digitalizovaných dokumentů na Internetu. Bylo to na popud knihoven, které digitalizovaly v rámci VISK 7 a požadovaly možnost zpřístupnění na lokální síti nebo na Internetu namísto CD-ROM. *Kramerius* byl a je využíván k prezentaci digitalizovaných sbírek periodik, monografií nebo i fotografií v mnoha českých knihovnách i několika archivech a muzeích. Přímou pro *Krameria* vznikly v roce 2003 nové specifikace metadat („DTD monografie“ a „DTD periodika“) na bázi XML. Logicky navazovaly na DOB M SGML. *Kramerius* systém byl od počátku uzpůsoben na práci se zmíněnými XML DTD standardy. To se později ukázalo jeho nevýhodou, kdy byl problém používat jiná schémata nebo standardy, aniž by se muselo sáhnout k podstatné změně systému. Obě DTD se stala povinná pro VISK 7. Všechny dokumenty zdigitalizované ve VISK 7 musely být uloženy na digitálním úložišti NK ČR a také zpřístupněny v instanci *Krameria* v NK ČR.

Digitalizace v rámci *Krameria*, tedy vlastně VISK 7, se rozšiřovala díky daným standardům do více knihoven a institucí. Na program VISK 7 se začaly vázat dodavatelské firmy, které externě skenovaly. Program se

stal největším zdrojem zdigitalizovaných dat v rámci paměťových institucí v ČR. Vývojem prošla i metadata a standardy obecně.

DTD monografie i periodika obsahovala technická metadata v minimalistické podobě. Cílem bylo uchovat informaci o skeneru a nastavení skenování. Administrativní metadata, ve smyslu kdo, kdy a kde obrazy a metadata vytvořil, chyběla v obou DTD specifikacích zcela. Technická metadata nebyla automatickým výstupem nějakého nástroje, který by je z obrazového souboru vyčetl, šlo o přidané údaje, které někdy nesouhlasily s realitou (nebylo kontrolováno). Technický popis již od verze DTD 1.0 byl obsažen ve třech elementech: 1. ScanningDevice (povinný) – druh digitalizace, typ, model, výrobce skeneru, použitý SW, jeho verze a výrobce; 2. ScanningParameters – rozlišení DPI, barevná hloubka, barevná škála; 3. OtherImagingInformation – verze pravidel popisu [NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR, 2009, s. 7]. Během let se tyto elementy plnily různě, od volného textu až po strukturovaný volný text dle pravidel popisu.

Technická a administrativní metadata vytvářena jako podpora logické dlouhodobé ochrany dat, byla přidána v digitalizaci VISK 7 až od roku 2007 [HUTAŘ, 2008]. Použity byly standardy MIX a PREMIS Object. Vznikala také metadata o právech spojených s dokumentem nebo jeho částmi v podobě METS Rights. Nejjednodušší z pohledu Krameria bylo nová metadata uchovávat vedle původního DTD záznamu jako další XML soubor, tj. nerozšiřovat DTD o nové elementy. Takto byla i archivována. XML byla provázána s hlavním DTD, které obsahovalo strukturu a identifikátory. Tato aktivita byla první snahou o tvorbu a následné využití technických a administrativních metadat pro dlouhodobou ochranu v českých knihovnách, a to na dlouhou dobu. Administrativní metadata byla v Krameriovi nakonec využívána pouze na dynamickou tvorbu METS záznamů pro jednotlivé úrovně digitálního dokumentu. Aplikace Kramerius byla od roku 2008 schopna vytvořit na požádání záznam dokumentu ve schématu METS. Administrativní metadata byla od počátku myšlena jako vklad do budoucna,

kdy bude potřeba dělat konkrétní operace dlouhodobé ochrany (např. migrace formátů, přesuny dat) nebo emulace na základě administrativních metadat. K tomu nikdy nedošlo.

Projekt Kramerius byl ve své době mimořádným počinem přinejmenším v rámci Evropy, jak z pohledu organizačního (sdílená aplikace zpřístupnění, sdílené standardy, možnost čerpat peníze pro malé knihovny apod.), tak hlavně z pohledu počtu naskenovaných stran. Až do roku 2011 vzniklo v rámci VISK 7 asi 10 milionů naskenovaných stran.

WebArchiv

WebArchiv je projekt na archivaci veškerých dokumentů z domény .cz. Webové dokumenty jsou významná součást národního kulturního dědictví, která je velmi pomíjivá. WebArchiv vznikl v roce 2000 v rámci programového projektu výzkumu a vývoje „Registrace, ochrana a zpřístupnění domácích elektronických zdrojů v síti Internet“ (Ministerstvo kultury ČR). Projekt byl až do roku 2010 financován téměř výhradně z grantové podpory. NK ČR musela každoročně žádat o finance a čekat, zda je dostane, a to i přesto, že šlo vlastně o běžný provoz NK ČR zajišťovaný konkrétním oddělením. Spoluřešitelem odpovědným za informační technologie byla zpočátku MZK v Brně, externím spolupracovníkem také ÚVT Masarykovy univerzity v Brně. Od roku 2011 si NK ČR veškeré technické věci obstarává sama.

Úlohou projektu je řešení problematiky archivace národního webu, tj. bohemikálních dokumentů zveřejněných v prostředí sítě Internet – shromažďování webových zdrojů, jejich archivace a ochrana a zajištění dlouhodobého přístupu k těmto dokumentům. Provádí se kompletní archivace, tj. automatický sběr „celého“ českého webu. Souběžně probíhá výběrová archivace (na základě URL nejzajímavějších webových zdrojů vybraných na základě selekčních kritérií) a tematické archivace (určité aktuální téma, např. volby, povodně apod.) [WEBARCHIV, 2007]. Projekt je od počátku plně srovnatelný s podobnými projekty

zahraničními. V roce 2006 obdržel projekt WebArchiv cenu INFORUM.

Z technického pohledu je zajímavý nárůst skližených a archivovaných dat. První pokus o „sklizeň“ české domény .cz nedoběhl do konce, i tak se sklídilo asi 110GB dat ze 3 milionů unikátních URL. Nedokončená sklizeň v roce 2002 obsahovala již 10 milionů URL a 315GB dat. V roce 2004 byla množina skližených dat 1.2TB [HUTAŘ, 2007], a v roce 2011 již 10TB. V roce 2012 obsahoval archiv dat celkem 65TB dat.

Monasterium

Monasterium je projekt na vytvoření virtuálního archivu středověkých a raně novověkých listin, který vznikl v roce 2002 v Rakousku. Díky zájmu o dokumenty z dalších zemí střední Evropy se projekt rozrostl o okolní země. Instituce do projektu přispívají dokumenty zdigitalizovanými vlastními silami. Pro mnohé české archivy byla účast v projektu Monasterium jedním z důvodů, aby s digitalizací začaly. V současné době má projekt více než 100 institucionálních účastníků z 10 zemí a zpřístupňuje více než 250 tisíc individuálních dokumentů [MONASTERIUM, 2012a].

Z českých archivů se zdaleka nejvíce zapojil NA ČR v Praze, později se přidaly např. Státní oblastní archivy v Plzni, Třeboni, Litoměřicích, Zámruku, Praze nebo Moravský zemský archiv v Brně, Zemský archiv v Opavě a některé církevní instituce (Arciopatství benediktinů v Břevnově, Cisterciáci z Vyššího Brodu) nebo univerzity (Archiv Univerzity Karlovy). Své dokumenty poskytly také Archiv Pražského hradu a Archiv Národního muzea. V letech 2006–2011 bylo pro potřeby projektu Monasterium v českých archivech zdigitalizováno 25 060 listin, z toho 19 200 v Národním archivu [KŘEČKOVÁ, 2012].

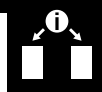
S účastí v projektu se pojí povinnost dodržovat určité standardy digitalizace a tvorby metadat. Metadata jsou postavena na schématech Charters Encoding Initiative (CEI) a EAD. Za obsah a kvalitu zodpovídá dodávající instituce [MONASTERIUM, 2012b]. Projekt

poskytl českým archivům možnost konzultovat a porovnávat digitalizační aktivity, standardy, postupy s podobnými zahraničními pracovišti, což bylo a je výrazné pozitivum. Knihovny tento proces prodělaly mnohem dříve.

Uložení dat z digitalizace si jednotlivé archivy řešily samy, kooperace ve smyslu sdílení technologií nebo ukládání na jedno centrální úložiště byla minimální. Řešení byla různorodá, od běžných datových úložišť až po uložení dat na externích harddiscích nebo optických discích v malých institucích.

Norské fondy v paměťových institucích České republiky

V roce 2004 založily Island, Knížectví Lichtenštejnsko a Norské království Fond Evropského hospodářského prostoru. Norské království založilo i vlastní, Norský fond, na rozvoj spolupráce a výzkum v mnoha odvětvích pro nové členské země EU. Jmenované země nejsou členy EU, neposkytují tedy finance přes evropské programy a dotace. Podpora je rozdělena do 2 období, první v letech 2004–2009, druhé pro léta 2009–2014. V roce 2005 se tak naskytla možnost českým kulturním institucím zpracovat projekt do programu Finančních mechanismů Evropského hospodářského prostoru a Norska v prioritní oblasti „Záchrana evropského kulturního dědictví“. Příležitosti využila např. NK ČR, Městská knihovna v Praze nebo Archiv hlavního města Prahy. Zvláště pro dvě poslední jmenované instituce byly finance z Norských fondů příležitostí vybudovat digitalizační centrum a začít s digitalizací jako s běžnou, ne ad hoc, činností. V NK ČR bylo v letech 2007–2009 díky Norským fondům zdigitalizováno, metadata opatřeno a zpřístupněno 2,4 milionů stran monografií. Projekt *Záchrana neperiodických bohemikálních dokumentů 19. stol. ohrožených degradací papíru* dostal finanční dotaci ve výši 999 960 Euro [ČESKO. MINISTERSTVO FINANČÍ, 2011]. Vše probíhalo podle pravidel a standardů VISK 7, výsledné dokumenty tedy byly ihned přístupné v digitální knihovně Kramerius.

Z Norských fondů byl financován také projekt HISPR (HISTorická PRAgensia, 2007–2010), v rámci kterého v Městské knihovně v Praze probíhala digitalizace pragensií. Celková dotace byla 403 552 Euro [ČESKO. MINISTERSTVO FINANČÍ, 2011]. Knihovna měla zkušenosti s jednotlivými digitalizovanými v rámci VISK 7 (Pražská bible např.), chybělo ale pracoviště, kde by sama knihovna mohla vlastními silami a ve velkých objemech realizovat digitalizaci dokumentů. Cílem bylo vybudovat a vybavit digitalizační pracoviště, vytipovat a zdigitalizovat dokumenty a také je zpřístupnit veřejnosti. To vše se podařilo, zdigitalizováno bylo asi 450 tisíc stran dokumentů. Digitalizace se soustředila především na svazky poškozené degradací papíru a na dokumenty jedinečné svou povahou [MĚŘÍNSKÁ, 2010]. Data byla ukládána/zálohována pouze ve file systému na 3 různých serverech pro větší bezpečnost. Standardy obrazových dat a metadat odpovídaly až na malé odchylky specifikacím VISK 7. Dnes je digitalizace běžnou součástí chodu knihovny.

Dalším příjemcem financí z Norských fondů byl Archiv hlavního města Prahy a jeho projekt Ad Fontes. Probíhal v letech 2007–2010 a byl dotován částkou 483 591 Euro [ČESKO. MINISTERSTVO FINANČÍ, 2011]. Celkové náklady dosáhly 778 855 Euro, rozdíl byl hrazen magistrátem hl. města Prahy. Cílem byla ochrana nejvýznamnějších historických dokumentů města Prahy pomocí digitalizace a jejich zpřístupnění. Bylo vybudováno nové digitalizační centrum, probíhala školení pracovníků a také samotná digitalizace a zpřístupnění na Internetu. Během prvních 3 let bylo digitalizováno asi 230 tisíc stran matrik, rukopisů, listin a fotografií. V projektu byl používán vlastní (proprietární) metadatový standard IDA AMP, který obsahuje popis digitalizace i vlastní archiválie. Vytvářena jsou i technická metadata ve schématu MIX (kontrolní součet, identifikátor, ICC profil, rozměry, barevný model, formát, údaje o skeneru, barevný profil, popis transformací a datum skenování). Uložení dat bylo součástí projektu, využívány byly servery a diskové pole a také archivační zařízení na optická média UDO II (WORM disky). Důraz byl kladen na autenticitu

dokumentů a jejich integritu, která byla kontrolována pomocí kontrolních součtů, které byly součástí metadat [HANOUSEK, 2010, s. 33–35]. Norské fondy tedy pomohly archivu vybudovat pracoviště digitalizace, vyvinout vlastní postupy digitalizace a stát se referenčním pracovištěm pro další archivy.

Acta Publica

Pěknou ukázkou sdíleného projektu na digitalizaci a zpřístupnění matrik v českých archivech může být projekt Acta Publica Moravského zemského archivu v Brně. Webová stránka zpřístupňuje matriky také z oblastních archivů v Praze a Plzni. Projekt se připravoval se od roku 2007 a byl financován jak z EU, tak z rozpočtu archivu. Z prostředků EU bylo financováno diskové pole, záložní páskové mechaniky a úkon skenování matrik. Ostatní provozní náklady byly a jsou po celou dobu hrazeny z vlastních prostředků archivů [SMUTNÁ, 2013]. Podobné systémy na zpřístupnění matrik a jiných archiválií začaly na sklonku prvního desetiletí budovat ve více českých archivech, nejčastěji těch oblastních nebo městských, např. SOA Třeboň a jejich portál <http://digi.ceskearchivy.cz>.

Fáze z hlediska dlouhodobé ochrany digitálních informací

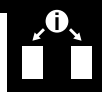
Až do roku 2005 byl obecně kladen hlavní důraz na zpřístupnění analogových dokumentů pomocí digitalizace. Otázka ochrany vlastních digitálních dat nebyla příliš brána v potaz. O zranitelnosti a problémech s digitálními daty se vědělo a s různými typy poškození, nekompatibilitou formátů apod. se instituce setkávaly. Základní formulaci problémů a zásady pro ochranu digitálních objektů, jako zálohy, kontrola integrity, HW migrace apod., lze najít ve výzkumném záměru VaV *Vytvoření virtuálního badatelského prostředí pro zpřístupnění a ochranu digitálních dokumentů*, který řešila NK ČR v letech 2004–2010. Byla popsána i rizika vyplývající ze zastarávání SW a HW a možná řešení

pro NK ČR. Uvedena byla migrace, emulace a technologické muzeum [KNOLL, POLIŠENSKÝ a UHLÍŘ, 2005, s. 9]. I přesto nebyla problematika dlouhodobého ukládání a ochrany digitálních dat dostatečně akcentována, ve výše uvedeném VaV tato část nebyla nakonec řešena. Finanční prostředky na tuto činnost nebyly dostatečné. I když v NK ČR a NA ČR vznikla specializovaná oddělení, jejich činnost spočívala spíše v popularizaci, přípravě standardů dat i metadat.

Ačkoli se Česká republika připojila k deklaracím směřujícím k budování informační společnosti a na jejich základě vznikaly různé dlouhodobé koncepce, v praxi to v paměťových institucích neznamenovalo vyjádření závazku státu pečovat o digitální data a digitální reprezentace sbírek a publikací. Česká republika neměla jasně formulovanou strategii dlouhodobé archivace ani v knihovnách, ani v ostatních paměťových institucích. Stěžejní iniciativou, ke které se ČR prostřednictvím vlády a NK ČR hlásila, byla evropská iniciativa *i2010: Digitální knihovny – Evropská informační společnost pro růst a zaměstnanost*, představená na jaře 2005. Jedním z cílů i2010 byla dlouhodobá ochrana dat ve smyslu dlouhodobého a časem neomezeného zpřístupnění zdigitalizovaných dokumentů [EUROPEAN COMMISSION, 2005a]. Z této části vycházela i *Koncepce trvalého uchování knihovnických sbírek tradičních a elektronických dokumentů v knihovnách ČR do roku 2010*, publikovaná v roce 2005 Ministerstvem kultury a NK ČR. V koncepci se poprvé mluví o potřebě dlouhodobé ochrany digitálních dokumentů (digital born i zdigitalizovaných) v českém prostředí. Koncepce jasně říká, že v podobě digitálních objektů nám uniká velká část kulturního dědictví, které není nikde fixováno a je tímto ztraceno. Konstatuje se v ní také, že i digitální objekty je nutné ochránit (rozuměj získávat a ukládat). K tomuto účelu bude nutné nakoupit a zprovoznit robustní LTP systém. Centrální datové úložiště bylo v roce 2006 sice v NK ČR vybudováno a dále rozvíjeno, ale vždy z ad-hoc přidělených peněz z Ministerstva kultury, když situace uložení dat v NK ČR začala být kritická. Šlo pouze o HW vrstvu, žádný SW na správu digitálních dat, nebo LTP systém, nad ním neexistoval.

V NK ČR vznikl v roce 2005 v NK ČR Referát pro digitální knihovnu NFS z něhož později vznikl Odbor digitální ochrany s deseti plnými úvazky. Jeho pracovníci se podstatně podíleli na uvádění zásad dlouhodobé ochrany digitálních dat do stávající praxe NK ČR a ostatních knihoven pomocí zavádění procesů, tvorbou standardů, účastí na mezinárodních konferencích a projektech. Odbor se stal do jisté míry knihovnickým metodickým centrem pro oblast „digital preservation“.

V archivnictví se řešením nastíněných problémů koncepčně zabýval od roku 2004 NA ČR a Oddělení archivní správy při Ministerstvu vnitra, např. prosazováním technických standardů (formáty, metadata), publikací metodik a také legislativy akcentující proměny a manipulaci s digitálními dokumenty. Pracovníci NA ČR jako jedni z prvních v českém prostředí pojmenovali problém logické dlouhodobé ochrany digitálních dokumentů. První úvahy a výzkumné projekty o digitální archivaci v NA ČR proběhly již mezi lety 2001–2004. Konkrétní podobu pak úvahy dostaly v usnesení vlády č. 11 ze 7. ledna 2004, ve kterém vláda uložila ministru vnitra zpracovat projekt dlouhodobého uchování a zpřístupňování dokumentů v digitální podobě. Naléhavost řešení dlouhodobého uchování byla zdůrazněna rozvojem e-governmentu, který není bez vyřešení digitální archivace možný. Existenci digitálního archivu předpokládá například Národní plán zavedení elektronického zadávání veřejných zakázek pro období let 2006 až 2010 (viz vládní usnesení č. 500 z 10. května 2006). V roce 2005 vzniklo specializované oddělení při NA ČR [KUNT, 2006, s. 33]. Nově založený tým připravil podklady pro výběrové řízení na zpracovatele projektu digitálního archivu. Vybraná firma ICZ v roce 2008 představila podrobný technologický projekt [BERNAS, 2009]. Tento projekt byl prvním uceleným popisem architektury a funkcionality digitálního archivu pro logickou dlouhodobou ochranu digitálních dat v českém prostředí. Bohužel vlastní výběrové řízení na dodávku digitálního archivu bylo vyhlášeno až v roce 2012 (resp. 2013 opakovaně).

Přístup českých archivů k digitálním datům a jejich dlouhodobé ochraně byl koncepčně stejný, využívání formátů metadat, normy OAIS apod. Rozdíl byl v tom, že NK ČR vždy počítala s tím, že nebude omezovat formáty dat, které do digitálního archivu bude ukládat. Naproti tomu archivy od počátku počítaly a počítají s omezenou množinou formátů, které původci budou moci produkovat a budou se poté do digitálního archivu ukládat. Viz např. Vyhláška č. 191/2009 ze dne 23. června 2009 o podrobnostech výkonu spisové služby. Oba přístupy jsou ve světě běžné.

V NK ČR byla v tomto období konsolidována HW rovina archivace, bylo vybudováno virtuální prostředí, nastaveno zálohování, využity páskové knihovny a HSM technologie. Administrátoři obsahu neměli dostatečné nástroje pro management dat archivu, ale bitová rovina ochrany byla zajištěna násobnými zálohami na různých médiích. Přesto docházelo ke ztrátám dat způsobených především neschopností vynutit kvalitní práci dodavatelů služeb nebo nedostatečnou kvalifikací zaměstnanců.

Z pohledu kontroly integrity digitálních objektů je velmi důležité, že od roku 2007 byla data vytvářena v projektu Kramerijs (VISK7) standardně obohacována o kontrolní součty (MD5), ty tak byly součástí archivního balíčku. Bylo tak možné při jakémkoliv přesouvání dat automaticky a hromadně kontrolovat integritu souborů před a po přesunu porovnáním původního a dopočítaného kontrolního součtu. Tento přístup lze využít i na pravidelné kontroly uložených dat v úložišti/archivu. Podmínkou je, aby první kontrolní součet byl vygenerován co nejbližší okamžiku vzniku digitálního objektu, na zcela jistě bezchybných souborech a aby tento součet byl součástí buď balíčku dat, nebo byl zapsán v metadatech ke konkrétnímu objektu. Data vytvořená ve VISK 7 do roku 2007 kontrolní součty neměla, součty byly vytvářeny až při okamžiku uložení do archivu. Docházelo tak k situacím, kdy vznikl kontrolní součet pro soubor pro dokument, který byl z přesunu z digitalizace do archivu poškozený. K digitalizovaným historickým dokumentům z projektu Manuscriptorium začala

firma AiP Beroun dodávat kontrolní součty po naléhání ze strany NK ČR až v roce 2010.

Ve většině institucí nebyla velká část digitalizovaných dat na archivaci připravena. Chyběly průběžné validace obsahu (prázdné obrazové soubory OKb apod.), dokumenty nebyly kompletní (chybějící OCR nebo jednotlivé obrazy), chyběly validace formátů a kompletnosti dat. Data byla mimo kontrolu vlastních, po dlouhá léta zůstávala v provizorních prostorách pracovních úložišť. Často chyběl základní přehled, co kde je, kdo to tam dal a kdy, v jakém je to stavu. O překvapení a ztráty dat, které vyjdou najevo i po několika měsících, nebyla v tomto prostředí nouze. Jako kritický problém se ukázalo oddělení managementu archivních metadat od metadat v digitálních knihovnách. Správci archivu neměli nástroje na to, aby aktualizovali metadata v archivu stejně, jako byla měněna v digitální knihovně, což byl při až 10 miliolech skenovaných stránek velký problém. Existovaly tak dvě verze popisných metadat, nedaly se validovat proti sobě.

Management dat v podstatě neexistoval, byl problém něco najít. Audit procesů, které se se soubory děly, neexistoval taktéž. Nad daty a metadaty ve valné většině případů neexistoval žádný SW na jejich správu. Např. v NK ČR logickou správu dat nahrazovala excelová tabulka. Ta obsahovala identifikátory dokumentů (např. číslo zakázky), jejich lokace, lokaci souvisejících metadat. To umožnilo „najít“ konkrétní dokument. Správa dat v archivu NK ČR byla po celou dobu odkázána pouze na náhradní řešení. Dokumenty byly na páskách „zamrzlé“, ve stavu, v jakém byly před 10 lety uloženy, ačkoli bylo žádoucí obohacovat archivní balíčky o nové informace. Tento způsob archivace dat poskytoval správcům jen velmi omezené možnosti analýzy obsahu úložiště či kontroly kvality dat a metadat [FOJTŮ, HUTAŘ a MELICHAR, 2011, s. 75]. Z tohoto je zřejmé, jakým rizikům byla data v úložišti NK ČR vystavena. Podobná situace byla ve většině českých pamětových institucí.

Situace paradoxně byla rozdílná na mnoha univerzitách, které začaly využívat Digital Asset Management (DAM) systémy jako DSpace, Fedora,

DigiTool apod. Tyto systémy jim pomohly se správou dat a metadat, jejich procesním zpracováním, auditem, kontrolou, centrálním vyhledáváním apod. DAM systémy podporují mj. zavedené standardy metadat, komplexní objekty, verzování dokumentů i metadat, možnosti vytváření virtuálních sbírek, správu a sledování přístupů, autorizací apod. Tento přístup bohužel nefungoval v běžných knihovnách nebo archivech, a to ani v národních institucích, které ukládaly miliony obrazových a jiných souborů na diskových polích pouze ve file systému. Jednou z výjimek byla Státní technická knihovna v Praze, která nasadila systém na správu repozitáře Invenio. To vše v době, kdy velké zahraniční instituce měly fázi DAM systémů za sebou a aktivně řešily logickou dlouhodobou ochranu a budování/nákup Long-term preservation systémů. NK ČR a NA ČR chtěly přeskočit „DAM fázi“ a začaly hledat řešení v podobě dospělého LTP systému. Šance na získání se naskytla v projektech Národní digitální knihovna (NDK) a Národní digitální archiv (NDA), které se připravovaly od roku 2008.

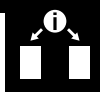
Na začátku této fáze byla již patrná snaha přebírat existující standardy metadat, nebo se jimi alespoň inspirovat (MASTER, DIEPER, NISO MIX v Manuscriptoriu v NK ČR). Po roce 2005 se ve světě a později i v digitalizaci v ČR začínaly používat rozšířené mezinárodní standardy metadat (METS, PREMIS, MIX, MODS, případně EAD, TEI P5 aj.). Tato změna byla patrná v prostředí knihoven, méně již v archivech a muzeích. Velká část z těchto nových standardů metadat cílila na dlouhodobou ochranu. V Krameriovi a Manuscriptoriu byla technická a administrativní metadata omezená. Chyběly základní administrativní údaje, jako datum skenování, datum tvorby metadat, odpovědnost za digitalizaci i za tvorbu metadat. Rozsáhlejší, ale stále omezená, množina technických a administrativních metadat ve standardech PREMIS, MIX a METS v digitalizaci novodobých dokumentů (NK ČR a VISK 7) začala vznikat v roce 2008. Záměrem bylo začít vytvářet alespoň základní technická a administrativní metadata, která se posléze využijí v LTP systému, který NK ČR plánovala získat. V této podobě vznikala metadata do roku 2012. Tak jak vznikla

v digitalizaci, se pak metadata v nezměněné podobě ukládala v archivu ve file systému. Na vstupu do archivu se žádná metadata nepřidávala, neprobíhaly žádné validace. Díky neexistenci LTP systému, který by s nimi dokázal pracovat a stavět na těchto údajích další procesy, nebyla metadata nijak využívána. Dnešní LTP systémy tento typ metadat automaticky vytvářejí na vstupu do systému. I tak byla tato změna přínosná a otevřela dveře dalšímu vývoji.

Historické fondy v této aktivitě zůstaly bokem a technická a administrativní metadata pro ochranu dat PREMIS, MIX do svých procesů nepřevzaly. Technická a do jisté míry i administrativní metadata vznikala v digitalizaci historických dokumentů sice od roku 2003 (v rámci MASTER+), ovšem s cílem poskytnutí maximálně věrného zobrazení obrazů uživateli. Chyběly tak např. kontrolní součty, velikost jednotlivých souborů aj.

V prostředí českých archivů se v zahraničí hojně rozšířené EAD schéma masově neujalo. Od roku 2006 se používá tzv. Standard pro ukládání a zaslání archivních pomůcek druhu inventář a dílčí inventář v digitální podobě. Pro matriky existuje období. V letech 2007–2009 vznikla mj. analýza shody českého standardu pro ukládání archivních pomůcek a EAD a také obsáhlé překlady relevantní k EAD. „Z analýzy vyplynulo, že český technický standard je velmi kvalitní a vzhledem k tomu, že již při jeho vzniku se přihlíželo k standardu EAD, bude možné EAD implementovat.“ [NÁRODNÍ ARCHIV, 2009, s. 2] Český standard bude ponechán a vedle něj paralelně vznikne standard odpovídající EAD.

Přibližně v polovině tohoto období začala EU podporovat projekty zabývající se problémy dlouhodobé ochrany. Projevilo se to v šestém a sedmém rámcovém programu (FP6 a FP7), kde uspěly projekty zaměřené na výzkum (CASPAR, PLANETS, SHAMAN, KEEP, SCAPE) a popularizaci problémů (DigitalPreservationEurope) dlouhodobé ochrany. Zvláště některé z nich znamenaly pro knihovny i pro celou českou komunitu zabývající se ochranou digitálních dokumentů významný posun. Takovým projektem byl DigitalPreservationEurope (DPE,

2006–2009), kterého se účastnila NK ČR. Cílem účasti bylo získat zkušenosti a aplikovat jeden z cílů projektu, tj. zvýšení povědomosti o problému dlouhodobé ochrany, v ČR. Díky DPE se pracovníci NK ČR dostali do komunity odborníků, kteří se logickou ochranou digitálních dat reálně zabývali ve svých institucích. NK ČR tak měla možnost účastnit se řešení aktuálních problémů na mezinárodní scéně. Účast v DPE také vyústila ve spolupráci se dvěma dalšími komunitami okolo evropských projektů CASPAR a PLANETS. V říjnu 2008 proběhl v NK ČR týdenní workshop WePreserve/DRAMBORA, ve spolupráci s odborníky z výše jmenovaných projektů. Workshop měl velký ohlas v komunitě českých paměťových institucí. Během projektu DPE v NK ČR bylo mj. publikováno množství studií v českém jazyce. Vznikla také publikace o plánování digitálních repozitářů PLATTER [ROSENTHAL, BLEKINGE-RASMUSSEN a HUTAŘ, 2009]. V rámci projektu DPE také probíhal vývoj metodiky a nástroje na audit repozitářů DRAMBORA. Vývoje a testování se také účastnili pracovníci NK ČR, jejich repozitář byl v roce 2007 auditu podroben s výsledkem 65 vážných rizik. Právě díky projektu DPE začala problematika ochrany digitálních dat na půdě NK ČR dostávat pevnější obrysy. Testovaly se nástroje, metodiky a byly zaváděny nové procesy v digitalizaci i digitálním archivu.

Jistou dobu se problematikou dlouhodobé archivace zabývalo české sdružení CIANT (International Centre for Art and New Technologies), které se zaměřilo především na výzkum v oblasti archivace audiovizuálního obsahu a umělecké produkce, nových médií atd. CIANT byl partnerem EU projektu CASPAR. V rámci řešení projektu vznikla aplikace CIANT artistic testbed, jejímž cílem bylo ukázat, že lze pro dlouhodobou archivaci popsat a uchovat umělecké výkony využívající nová média [ŠIMKO, MÁŠA a GIARETTA, 2009].

Způsoby uložení dat - vývoj

Období 2003–2011 bylo typické rychlým vývojem v technologiích uložení dat, které české paměťové instituce využívaly různě. Instituce se lišily jak

v dostupnosti odborných IT pracovníků, tak v potřebách, které se odvíjely od množství a typů ukládaných dat. Velké instituce se z různých grantů a projektů dostaly k aktuálním technologiím, malé instituce většinou ne. Ani v tomto období se neřešila problematika uložení digitálních dat kulturních institucí koncepčně. Každá instituce si tak budovala vlastní úložiště, svými prostředky, čerpala ze svých zkušeností; spolupráce nebo případná centralizace, které by se nabízely, byly naprosto minimální. Finance na budování digitálních repozitářů nebyly většinou součástí rozpočtů organizací, žádalo se o granty, projekty a ad hoc finance. I velké instituce měly často problémy být odborných partnerem a protějškem komerčním firmám, které jim dodávaly technická řešení a služby. Tento problém vyústil ve zvýšené snahy o vybudování funkčního IT oddělení s relativně dobře zaplacenými odbornými pracovníky, kteří by poskytovali zázemí pro procesy uložení dat, digitalizaci a později dlouhodobé ochrany dat (NK ČR, NA ČR, KNAV, MZK). Problematické to bylo v malých institucích, které nedosáhly na projekty a neměly možnost pracovníky zaplatit. Data tak často existovala pouze v jedné off-line kopii, správa a kontrola dat neprobíhala. V tomto období docházelo ke ztrátám dat, které se nevyhnuly ani velkým institucím.

Došlo k nárůstu kapacit pevných disků a zároveň k poklesu ceny za 1MB úložného prostoru. Velké objemy dat se začaly ukládat na disková pole, na magnetické pásky nebo na kombinaci obou. Vývoj nakonec směřoval k tomu, že disková pole většinou byla (a stále jsou) používána na uložení dat, která je potřeba mít rychle dostupná (např. uživatelské kopie a metadata) a archivní data jsou uložena v páskových knihovnách, např. s technologií LTO. Nevýhodou pásek zůstává delší dostupnost dat, díky sekvenčnímu přístupu k datům. Výhodou je kapacita, která se v dnešní době rovná hodnotě 3TB na jednu pásku, a také energetická nenáročnost.

Podobným vývojem prošla i např. NK ČR. Objem dat projektů Manuscriptorium, Kramerius a WebArchiv byl již takový, že nemělo smysl ukládat je odděleně. V roce 2007 bylo zprovozněno nové Centrální datové úložiště. Šlo o systém IBM DS4800 s páskovou

knihovnou, který byl umístěn v Hostivaři. V roce 2009 přibyla další pásková knihovna v Klementinu. Všechna data NK ČR tak byla archivována na dvě pásky LTO4 WORM na dvou geograficky vzdálených lokalitách. [KNOLL, POLIŠENSKÝ a UHLÍŘ, 2009, s. 5] Archiv CD disků s daty z digitalizace historických fondů byl v roce 2010 na úložiště převeden. Optické disky přicházející do NK ČR v rámci povinného výtisku byly i nadále archivovány ve fyzickém archivu. Rutinní převod disků z povinného výtisku na datové úložiště probíhal od roku 2007, byl ale často přerušován z nedostatku financí nebo úložného prostoru na úložišti.

Ne všechny instituce ale ukládaly archivní data na online serverech a úložištích. Spousta menších nebo středně velkých institucí stále ukládala data z digitalizace na off-line optická nebo magnetická média. Šlo o finančně nejméně náročnou možnost, média se dala kupovat v případě potřeby. Pěkně je to vidět v průzkumu digitalizace z roku 2009, v jehož rámci bylo osloveno 12 krajských knihoven, 3 městské

a 7 specializovaných. Odpovědi se vrátilo 18, tj. 82 %. DVD nebo CD k archivaci dat používalo 9 z oslovených knihoven, pásky nebo externí harddisk 2 knihovny, disková pole pouze 4 knihovny [SDRUK, 2007, s. 9]. Např. NTM mělo archivní data dvakrát na CD, jednou na SDLT páске. On-line digitální úložiště bylo nasazeno až v roce 2010 (2 kopie na discích, 1 na LTP páске). Nevýhodou CD archivu byla nulová přístupnost pro uživatele a nutnost neustálých kontrol a kopírování na nová média [SCHORGE, 2011].

Datové úložiště ovšem samo o sobě není zárukou odpovídající správy dokumentů. Dokáže ukládat data do file systému, má základní nástroje na zálohování (např. TSM/HSM). Pokud ale není k dispozici systém na správu dat a metadat s připojenou databází, který by uchovával informace o integritě dat; o lokaci souborů; o změnách; umožnil vyhledávání apod., je to velké ohrožení celé snahy o ochranu dat. Správa je pak v okamžiku, kdy má instituce miliony naskenovaných stran (souborů), v podstatě nemožná.

Představujeme Ústřední knihovnu Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity

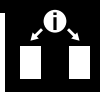
Monika Foltánová
foltanova@ped.muni.cz
<http://www.ped.muni.cz/wlib/>
www.facebook.com/knihovna.pedf

O knihovně

Knihovna vznikla v roce 1947 a svou současnou podobu má od roku 1995, kdy se knihovna přestěhovala do suterénu Pedagogické fakulty na Poříčí 9. Nyní jsou zde umístěny všechny tři provozy – studovna,

půjčovna a knihovna západních jazyků, která se ke knihovně připojila v roce 1996.

V roce 2012 byla zahájena výstavba Centra výzkumných institutů a doktorandských studií, jehož nedílnou součástí bude právě knihovna. V nové knihovně se uživatelé mohou těšit na více počítačů

Obrázek 1: Budova Pedagogické fakulty, v níž se knihovna v současnosti nachází

a studijních míst, prostory pro skupinové i individuální studium, počítačovou učebnu a samoobslužná zařízení pro půjčování a vracení knih (tzv. selfchecky). Knihovna by se do nových prostor měla přestěhovat v průběhu léta roku 2014 a od podzimního semestru 2014 být uživatelům již plně k dispozici. CVIDOS si zatím můžete projít alespoň virtuálně na [tomto odkazu](#).

Služby

Ústřední knihovna slouží studentům, akademikům a zaměstnancům Masarykovy univerzity, rovněž také odborné veřejnosti. Knihovna svým uživatelům nabízí pestrý výběr odborné literatury, skript a učebnic středních i vysokých škol pokrývajících všechny obory, které se na Pedagogické fakultě studují. Najdeme zde výběr z publikací z oborů jako pedagogika, psychologie, speciální pedagogika, filologie, umění, historie, společenské vědy apod. Zároveň nabízíme také českou a světovou beletrii, poezii či dětskou literaturu.

Kromě literatury je možné v knihovně využívat odborné elektronické zdroje Masarykovy univerzity (<http://ezdroje.muni.cz/>), kde uživatelé najdou zejména licencované, odborné a zahraniční databáze, které slouží výhradně pro jejich akademickou potřebu. Databáze poskytují kromě přístupu k elektronickým článkům také elektronické knihy či časopisy.

Naši uživatelé si mohou půjčit rovněž CD, DVD s filmy, audioknihy, čtečky elektronických knih či iPad.

Samozřejmostí je přístup na internet jak ze stálých počítačů v knihovně, tak bezdrátově pro notebooky. Dále knihovna nabízí reprografické služby – tisk, kopírování a skenování na zařízeních nacházejících se ve studovně.

Rovněž nabízíme rešeršní služby, kdy uživatelům vyhotovíme soupis relevantních zdrojů na jimi zadané téma. Alternativou k rešerším je konzultace s uživateli, kde jim ukazujeme odborné volně dostupné i licencované zdroje, v nichž pak mohou vyhledávat sami. Tuto možnost nabízíme zejména proto, aby byli uživatelé v budoucnu schopni správně formulovat téma rešerše a klíčová slova, dokázali efektivně

pracovat se zdroji a uměli nalezené výsledky vyhodnotit.

Studentům a akademikům Pedagogické fakulty poskytujeme také vnitrostátní a mezinárodní meziknihovní výpůjční služby.

Knihovna se snaží neustále reagovat na aktuální potřeby svých uživatelů, proto jim nabízí možnost vzdělávat se v nejrůznějších užitečných oblastech a zlepšit jejich informační gramotnost. Účastníci seminářů zjistí například, jak mají správně citovat, jak vyhledávat v odborných databázích, jak napsat odborný text či jak vytvořit myšlenkovou mapu. Od studentů zároveň sbíráme další podněty na témata seminářů, která by mohli při studiu využít.

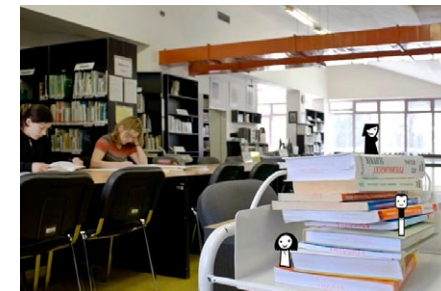
Naše knihovna se snaží uživatelům přiblížit knihy v různých podobách a zatriaktivnit pro ně čtení a čtenářské instituce jako takové. I proto zde na jaře roku 2014 proběhne část čtenářského multižánrového festivalu *I kráva má svou knihu*, v rámci něhož se mohou návštěvníci zúčastnit autorských čtení, kreativních workshopů, odborných přednášek, materiálových laboratoří, divadelních a hudebních představení apod.

Plány do budoucna

Naše knihovna by se chtěla stát partnerem studentů i vyučujících Masarykovy univerzity zejména v oblasti vzdělávání, vědy a výzkumu. Měla by být nejen místem pro studium a soustředěnou práci, ale také místem setkávání, kde uživatelé vždy dostanou pomocnou ruku či dobrou radu. Rovněž chce zabezpečit příjemné prostředí pro nerušené vzdělávání, komunikaci i odpočinek.

V nové knihovně chceme integrovat všechny typy informačních zdrojů (tištěné, audiovizuální, elektronické) a fungovat jako přístupový bod k nim.

Zaměříme se také na kvalitnější zajištění technického zázemí. Nové studovny s volným výběrem, poslechové kabiny a skupinové studovny chceme vybavit moderními informačně komunikačními technologiemi a knihovní prostory dostatečným počtem počítačů s příslušným softwarem.

Studovna

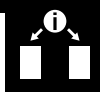
Půjčovna

Budova CVIDOS, jejíž součástí bude také nová knihovna

Nedílnou součástí naší knihovní činnosti je také informační vzdělávání uživatelů, u kterých se snažíme dlouhodobě zlepšovat jejich informační gramotnost především zejména kvůli sílící potřebě využití elektronických informačních zdrojů.

Naše stávající semináře plánujeme rozšířit o nové vzdělávací a kulturní pořady, které chceme účinně propagovat daným cílovým skupinám. Jelikož se snažíme reagovat i na současné vzdělávací trendy,

chceme začít semináře nabízet také online – například v podobě e-learningových kurzů nebo webinářů. Knihovna samotná si klade za cíl více a aktivněji spolupracovat s akademickým prostředím univerzity na výuce studentů.

z činnosti MZK

E-learningový kurz Služby knihoven

Adéla Dilhofová

Adela.Dilhofova@mzk.cz

K e-learningovému Knihovnickému kurzu přibyl v roce 2013 druhý kurz, zaměřený podrobněji na problematiku veřejných knihovnických a informačních služeb. Je určený zejména vedoucím i řadovým pracovníkům služeb z řad veřejných profesionálních knihoven.

Prvního, pilotního ročníku, který běžel od října do prosince 2013, se zúčastnilo celkem 20 posluchačů.

Pro názornost uvádíme přehled modulů (témat) tohoto kurzu.

Barevně vyznačena jsou témata, která nebyla obsažena v e-learningovém Knihovnickém kurzu.

1. Úvod do právního rámce služeb
2. Informační etika a knihovny
3. Meziknihovní služby a jejich zdroje
4. Referenční služby
5. Volné elektronické informační zdroje
6. Licencované elektronické informační zdroje
7. Rešeršní služby
8. Služby specifickým skupinám uživatelů
9. Komunikace s uživateli knihoven
10. Výzkumy uživatelských potřeb

Základem spokojených uživatelů knihovny je určitě dostatečná nabídka fondu a kvalitní služby, proto se rovněž zaměříme na jejich dlouhodobé rozvíjení a budeme flexibilně reagovat na měnící se potřeby uživatelů.

11. Prostorové možnosti knihovny a vybavení knihoven
12. Organizování akcí v knihovnách
13. Benchmarking knihoven

Každý týden byl spuštěn jeden tematický modul. Obsahoval studijní text, případně doplňující materiály (příklady, vzory, doporučené další zdroje). Součástí studia je stručný test, popřípadě malý samostatný úkol k vypracování u každého modulu. Jedná se o rychlé zjištění porozumění tematické. V kurzu probíhala také zajímavá diskuse nad odbornými tématy, s autory textů i účastníky kurzu navzájem.

Na závěr kurzu bylo provedeno jeho **souhrnné zhodnocení posluchačů**. Mini-dotazníky k jednotlivým modulům byly vyplňovány také v průběhu studia. Přinášíme Vám výtaž zjištěných informací:

1. typ dosaženého vzdělání účastníků kurzu:

Z výzkumu vyplynulo, že typ dosaženého vzdělání nemá na studium vliv – studium je atraktivní pro všechny – středoškoláci 67 %, VOŠ 17 % i VŠ 16 %.

2. jaké bylo pracovní zařazení posluchačů kurzu?

Kurzu se zúčastnily knihovnice nejen z přímých služeb (28 %) a jejich vedoucí (28 %), ale také metodičky (28 %), případně také katalogizátoři (16 %). To je dáno tím, že v některých knihovnách vybraní zaměstnanci provádí obě tyto činnosti.

3. Jaká je náročnost studijních textů?

Náročnost studijních textů se ukázala v průměru jako přiměřená, samozřejmě v přímé návaznosti na jejich tematické zaměření.

4. Jak jsou získané dovednosti uplatnitelné v praxi?

Na tuto otázku odpověděli respondenti v rozmezí dle školní klasifikace výborně (39 %), chvalitebně (33 %) až dobře (28 %). Nikdo neodpověděl variantou „dostatečně či nedostatečně“. To je zpětná vazba pro tvůrce kurzu, že jeho obsah má v praxi velmi dobré uplatnění.

5. Splnil kurz Vaše očekávání?

Na tuto otázku odpovídali respondenti obdobným způsobem jako v předchozí – dle školní klasifikace. Polovina dotázaných odpověděla „výborně“ (50 %), 33 % uvedlo „chvalitebně“, 17 % „dobře“.

Příručka pro knihovníky veřejných knihoven

Adéla Dilhofová

Adela.Dilhofova@mzk.cz

Příručka pro knihovníky veřejných knihoven / Adéla Dilhofová, Monika Kratochvílová a Jan Lidmila. – 1. vyd. – Brno : Moravská zemská knihovna, 2013.

ISBN 978–80–7051–199–2.

Publikace s názvem „Příručka pro knihovníky veřejných knihoven“ vznikla nejen z vnitřní potřeby

Závěrem lze konstatovat, že e-learningové kurzy jsou pro knihovníky bohatým zdrojem informací.

Posluchači oceňují zejména:

- Praktické uchování studijních materiálů – v tištěné i elektronické podobě, k archivaci pro potřeby knihovny
- Bohatý souhrn informací k jednotlivým tématům na jednom místě
- Prostor pro diskusi nad odbornými činnostmi
- Možnost vyzkoušet prakticky prostřednictvím samostatných úkolů své dovednosti
- Seznámení s ostatními účastníky – „sítování“ knihovníků
- Nabízená možnost osobní konzultace – tzv. blended learning (kombinovaná výuka)
- Bohatý souhrn informací k jednotlivým tématům na jednom místě

Pro případné zájemce o kurz doporučujeme přihlášení přes registrační formulář – najdete zde:

<http://www.mzk.cz/pro-knihovny/vzdelavani-knihovniku/e-learningovy-kurz-sluzby-knihoven>.

Ve vzdělávacím plánu na rok 2014 máme stanoveny dvě realizace tohoto kurzu: jaro a podzim.

Těšíme se právě i na Vaši účast!

oddělení krajské metodiky MZK, ale také na základě podnětu ze strany metodiků – pracovníků regionálních oddělení pověřených knihoven Jihomoravského kraje.

Je určena zejména pro malé, neprofesionální knihovny obcí, kde je neustálá informační potřeba pro doplnění znalostí a praktických dovedností z oboru.

Jsmo si vědomi toho, že úroveň poskytovaných knihovnických a informačních služeb závisí totiž nejen

na podpoře zřizovatelů a prostorových možnostech knihoven, ale – a to zejména – na zkušenosti či vzdělanosti knihovníků.

Cílem publikace je stát se užitečným rádcem a pomocníkem ke kvalitnější službě knihoven.

Příručka se snaží jednoduchou a praktickou formou seznámit s odbornou problematikou.

Jednotlivé kapitoly příručky Vám přiblíží tato témata:

1. Systém knihoven
2. Knihovnická legislativa
3. Základní dokumenty knihovny
4. Více zdrojové financování v knihovnách
5. Knihovní fond
6. Katalogizace
7. Veřejné knihovnické a informační služby
8. Umístění a vybavení knihoven

9. Propagace knihovny
10. Akce knihovny pro veřejnost
11. Statistické výkaznictví v knihovnách
12. Možnosti využívání regionálních funkcí
13. Užitečné informační zdroje pro inspiraci

Součástí příručky jsou plná znění zřizovací listiny knihovny, statut místní knihovny, vzor knihovního řádu a roční výkaz o knihovně.

Text obsahuje spoustu názorných schémat a obrázků.

Publikaci vydala v závěru roku 2013 Moravská zemská knihovna v tištěné formě.

Najdete ji ale také v plném znění v elektronické podobě v souboru pdf na webových stránkách MZK: <http://www.mzk.cz/pro-knihovny/vzdelavani-knihovniku/prirucka-pro-knihovniky>.

Česká knihovna v roce 2013

Zdenka Machková

Zdenka.Machkova@mzk.cz

V roce 2013 proběhl 15. ročník projektu Ministerstva kultury (dále jen MK) Česká knihovna, který je zaměřen na podporu nákupu nekomerčních titulů uměleckých děl české literatury, české ilustrované beletrie pro děti a mládež, děl literární vědy, kritiky a věd příbuzných. Projekt je určen pro profesionální veřejné knihovny a knihovny vysokých škol literárního zaměření, které jsou veřejně přístupné a musí být zaregistrovány v evidenci knihoven na MK dle zákona 257/2001 Sb.

Celý projekt zajišťuje Moravská zemská knihovna v Brně (dále jen MZK), úsek Česká knihovna. Projekt probíhá ve dvou kolech. V prvním kole dochází k vyhlášení projektu pro nakladatele a druhé kolo je určeno knihovnám.

Dne 21. ledna 2013 vyhlásila MZK z pověření MK nový ročník České knihovny – část pro nakladatele. O zveřejnění projektu byl informován Svaz českých knihkupců a nakladatelů, odkaz byl také zveřejněn na webových stránkách MK. Uzávěrka pro nakladatele k přihlášení knižní produkce z roku 2012 a připravované k vydání 2013 byla 21. února 2013. Do 15. ročníku projektu přihlásilo 58 nakladatelství 454 knižních titulů, z toho bylo 11 titulů vyřazeno v předkole pro nesplnění základních podmínek projektu. Z přihlášených 443 publikací, které splňovaly podmínky přijetí do projektu, mělo 315 titulů v roce 2012 a 128 publikací v roce 2013. 7 titulů bylo nominováno na cenu Magnesia Litera. 14 nakladatelství se do projektu zapojilo poprvé.

Dne 20. března 2013 zasedala Literární rada (dále jen LR), poradní orgán ředitele MZK pro projekt Česká knihovna. Na svém zasedání LR vybrala celkem 148 knižních titulů od 38 nakladatelů, z toho 109 titulů s vrocením 2012 a 39 s vrocením 2013. Z nabídky 20 nakladatelů nebyla vybrána žádná publikace. S výsledky jednání LR byla

seznámena všechna nakladatelství doporučeným dopisem.

Druhá část projektu – část pro knihovny byla zveřejněna na webových stránkách MZK 17. dubna 2013. Veškeré informace o České knihovně pro knihovny byly zveřejněny na webových stránkách MZK, MK a v elektronických konferencích Knihovna, Region a Andersen. Knihovny, které se v předchozích letech projektu zúčastnily, byly osloveny e-mailem, ve kterém jim byly přiděleny konkrétní přihlašovací údaje. Uzávěrka pro knihovny proběhla 10. května 2013.

Z nabídky 148 titulů si knihovny mohly vybrat v základní objednávce publikace do 5 500,- Kč a v rezervě 20 libovolných titulů. Do projektu se zapojilo celkem 656 knihoven, z toho 642 veřejných a 14 vysokoškolských knihoven.

Po sumarizaci požadavků knihoven zaslal úsek Česká knihovna objednávky jednotlivým nakladatelům. Objednávky titulů základní řady byly odeslány v červnu a titulů rezervy byly sumarizovány od srpna. Nestalo se, že by některý titul nebyl objednan. První zásilky knih byly expedovány 17. června 2013. Celkem bylo realizováno 10 expedic a vystaveno 4 582 dokladů.

Z důvodu navýšení finanční částky z MK bylo pro knihovny vyhlášeno 2. kolo. Dne 16. 10. 2013 byl knihovnám, které se do projektu přihlášily na jaře, zaslán e-mail s nabídkou účasti v druhém kole. Knihovny měly možnost objednat si publikace za dalších 6 000,- Kč. Této možnosti využilo 349 knihoven. Knihy objednané pro 2. kolo České knihovny budou rozepisovány v 1. čtvrtletí roku 2014.

V rámci 15. ročníku projektu Česká knihovna obdrželo 656 knihoven bezplatně na obohacení fondů a na rozšíření nabídky pro dětské i dospělé čtenáře 27 792 (o 3 190 svazků více než v loňském roce) publikací původní české literární tvorby.

Filozof PhDr. Josef Kratochvil knihovníkem

Jaromír Kubíček

Ve stejné době, kdy vládla Československé republiky přijala v červenci 1919 první knihovní zákon, byl jmenován do funkce vrchního knihovníka v Moravské knihovně zemské v Brně od 6. června 1919 PhDr. Josef Kratochvil. Získal místo v konkurzním řízení, když k nové práci splňoval odborné předpoklady a měl za sebou ve svých 37 letech již bohatou pedagogickou, publikační a společenskou činnost.

Josef Kratochvil se narodil 9. března 1882 v Dolních Kounicích, v rodině místního podkováře. Otec mu zemřel v deseti letech, kdy z národní školy v rodném městě odešel na gymnázium do Brna a v červenci 1901 maturoval. Sourozenci Josefa zemřeli brzy po narození a maminka se postarala, aby se dostal na vyšší školy a chtěla z něj mít kněze. Ve studiích proto pokračoval na bohosloveckém semináři v Brně, odkud byl po třech měsících vyslán na Gregoriánskou univerzitu v Římě. V červenci 1904 ukončil v Římě studia a po obhájení disertace z tomistické filozofie byl promován doktorem filozofie. Filozofie ho ovšem natolik zaujala, že ještě v roce 1904 se zapsal k jejímu dalšímu studiu na Karlově univerzitě. Z existenčních důvodů však musel studia přerušit a stal se vychovatelem v rodině Šternberků v Častolovicích ve východních Čechách. V roce 1907 se však rozhodl pokračovat ve studiích a vrátil se na Karlovu univerzitu. Vysokoškolská studia ukončil v roce 1909 a získal aprobaci pro vyšší střední školy k výuce němčiny, francouzštiny a filozofie. Jeho profesní kariéra byla spojena s reálkou v Příboře, na kterou nastoupil v únoru 1910 a učil zde až do poloviny roku 1919, do svého odchodu do Brna. V novém státě se Josef Kratochvil ucházel o místo profesora na teologické fakultě bratislavské univerzity a aby k tomu splňoval podmínky, byl po složení rigorózních zkoušek jmenován doktorem filozofie také na Karlově univerzitě. V Praze se ještě v roce 1927 habilitoval pro obor dějiny filozofie.

V roce 1919 docházelo v Zemské knihovně moravské k výměně generací. Od 1. května 1919 byl jmenován ředitelem Hertvík Jarník (1877–1938), když stávající Wilhelm Schram (1850–1925) odešel na zasloužený odpočinek. Zemská správa politická, jako zřizovatel knihovny, povolila novému řediteli navýšit personál knihovny a příchodem Josefa Kratochvila měla knihovna pět zaměstnanců (dosud ředitel, Otokar Charvát, Rajmund Trautmann a Antonín Turek). Znalost jazyků opravňovala Kratochvila zastávat práci spojenou s katalogizací nových přírůstků. Bylo to ovšem v době, kdy v Brně vznikla Masarykova univerzita a její existence bez knihovny byla nepředstavitelná. Po delších jednáních mezi státem jako zřizovatelem univerzity a zemí moravskou, které patřila Zemská knihovna moravská, došlo k dohodě a země předala knihovnu do správy státu. K postátnění došlo v roce 1923 a od té doby již šlo o Zemskou a univerzitní knihovnu v Brně a Kratochvil zastával v ní po řediteli nejvyšší postavení. Stát se zasloužil o personální rozšíření (v roce 1928 měla knihovna již 30 odborných zaměstnanců) a zejména o nákupy rozsáhlých knižních celků, aby vědecké obory na univerzitě měly potřebné zázemí. Také cenné knihovny Matice moravské a Musejního spolku v Brně, které dosud byly v zemské knihovně deponovány, byly těmito spolky předány darem knihovně jako uznání za vznik české univerzity. Knihovna prodělávala netušený rozvoj a zpracování knihovního fondu měl stále na starosti Josef Kratochvil, který ještě ve třicátých letech pracoval sedm hodin denně přesto, že měl i řadu dalších pedagogických povinností.

Když stát převzal zemskou knihovnu, určil pro její novou univerzitní knihovnu za ředitele Jaroslava Sutnara, který do roku 1918 pracoval v Univerzitní knihovně ve Vídni. Hertvík Jarník se stal ředitelem romanistiky na filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Zemská a univerzitní knihovna v Brně měla prostorové problémy, které byly vyřešeny až v roce

1936 získáním dvou podlaží v Zemském domě III po Brychtově kavárně. Také jmenový katalog byl jen služební a veřejnost měla k dispozici jen méně vyhovující věcný listkový katalog. Nárůst personálu nestačil pokrýt potřeby knihovny spojené s nárůstem požadavků na její služby a se zpracováním obrovského nárůstu knihovních sbírek. Ministerstvo školství a národní osvěty dospělo k názoru, že nebylo druhé její organizace, která by mu v té době přinášela tolik problémů jako brněnská knihovna. Také když ředitel Sutnar nabyl důchodový věk a chtěl přesluhovat, byl koncem roku 1934 pensionován a řízením knihovny byl pověřen Josef Kratochvil.

Nový ředitel doc. PhDr. Josef Kratochvil se ujal řízení knihovny s chutí a přišel také s novými nápady. Rozhodl se obnovit publikační činnost, když vydal *Seznam příruční knihovny* pro přírodní vědy. Rozhodl také o vyčlenění všech Masarykových spisů a literatury o něm do zvláštního celku, který dodnes představuje jeden z největších souborů masarykian (cenné jsou vedle knižní tvorby zejména soustředěné časopisecké a novinové články o T. G. Masarykovi). Pro další změny však již Kratochvil neměl prostor, když novým ředitelem se stal po půl roce rozhodnutím ministerstva Karel Randé, dosavadní vrchní knihovní rada ve Veřejné a univerzitní knihovně v Praze. Byla mu dána přednost proto, že Kratochvil měl velmi rozsáhlou společenskou, vědeckou a pedagogickou činnost, která v očích nadřízeného úřadu mohla bránit tomu, aby se knihovnické práci mohl plně věnovat.

Vědecké dílo Josefa Kratochvila naplňuje představy autora vytvořit harmonickou univerzální filozofii, filozofii perennis. Ta uznává křesťanství a tím jsoucnost Boha, původ světa od něj, svobodnou vůli, nesmrtnost lidské duše. V tom smyslu má filozofie hledat soulad mezi vědou a vírou, kulturou a náboženstvím. Sám nevytvořil vlastní filozofickou soustavu, zasloužil se ovšem o uznání jím znovuoobjevené středověké filozofie a zpracoval řadu populárních a vyhledávaných filozofických příruček.

První knižní dílo vydal Kratochvil v roce 1905, je jím *Vývoj problému Boha ve filosofii řecké před Sokratem*. Následovala řada časopiseckým studií i drobnějších

monografií a jeho vrcholným dílem jsou čtyřsvazkové *Meditace věků* (Brno, 1927–1932). Je to první české souborné dílo o dějinách filozofie od starověku po současnost. Vyznačuje se srozumitelným a jasným výkladem, což je charakteristickým rysem jeho prací. Kratochvil je také autorem *Filosofického slovníku* (Brno, 1929) který se pro zájem veřejnosti dočkal v roce 1934 až 4. značně rozšířeného vydání. Poslední ze stěžejních Kratochvilových prací je *Rukověť filozofie* (Brno, 1939), která podává výklad jednotlivých filozofických disciplín, dějin a rozbor filozofických směrů i problémů. Kratochvil je autorem padesáti monografií a jeho příspěvky najdeme v osmnácti časopisech.

Kratochvilův organizační talent se uplatnil také v redaktorské činnosti. Společně s Vilémem Bitnarem se podílel na řízení filozofické revue *Meditace* (Praha, 1908–1911). Od roku 1912 až do své smrti řídil pedagogický měsíčník *Vychovatelské listy*, vydávaný Maticí cyrilometodějskou v Olomouci. Od roku 1932 byl předsedou Spolku katolických profesorů, angažoval se v Československé straně lidové a byl v předsednictvu Cyrilometodějské záložny. Vedle pracovních povinností v knihovně, soustavné vědecké činnosti a společenské aktivity vedl rozsáhlou korespondenci a to vše se podepisovalo i na jeho zdraví.

Na konci první republiky odmítal nacistické postupy proti Židům a stal se v Brně předsedou Ligy proti antisemitismu. Počátkem roku 1940 byl předvolán k výslechům na brněnském gestapu, které se také projevíly na jeho zdraví. Josef Kratochvil 7. dubna 1940 umírá.

Moravská zemská knihovna se k odkazu Josefa Kratochvila vždy hlásila. Příspěvky jeho kolegů najdeme v jubilejních sbornících: *Filosofický sborník věnovaný moravskému filosofu Dru Josefu Kratochvilovi k 50. narozeninám* (Brno, 1932), *Moravský filosof PhDr. Josef Kratochvil* (Brno, 1941), *Nad Meditacemi věků: sborník k 110. výročí narození Josefa Kratochvila* (Brno, 1992). Vnuk Josefa Kratochvila, Jan Kratochvil, sestavil a vydal poslední sborník nazvaný *Novoidealista Josef Kratochvil: philosophus perennis*, který vydalo jím zřizované Muzeum českého a slovenského exilu v Brně ke 130. výročí narození filozofa.

Za knihovníkem doc. PhDr. Jiřím Sedlákem, CSc.

Dušan Janák
dusan.janak2@fvp.slu.cz

Doc. PhDr. Jiří Sedlák, CSc. (16. 4. 1924 v Brně) zesnul 12. 12. 2013 ve věku nedožitých devadesáti let. Vystudoval Filosofickou fakultu v Brně a učil od r. 1951 na Vojenské akademii hlavně filosofii. Po sovětské okupaci 21. 8. 1968, za normalizace, byl na podzim 1969 vyloučen z KSČ, z akademie i armády a dodatečně, v roce 1971, odsouzen na deset měsíců nepodmíněně a degradován z podplukovníka na vojína.

Díky tehdejšímu řediteli Státní vědecké knihovny PhDr. M. Papírníkovi a řediteli Pedagogické knihovny (PK) PhDr. V. Bräunerovi se však od 2. 11. 1969 dostal na místo samostatného odborného knihovníka v Pedagogické knihovně na Solniční ulici. Za vedení prom. knih. D. Kleskeňové rychle pronikl do práce informátora a sestavovatele Novinek, rešerší a bibliografií (mj. Speciální pedagogika, Personální bibliografie Jan Uher, a jiné). Konal i besedy pro posluchače Pedagogické fakulty, seznamoval je s chodem a užíváním PK. Po půlročním „politickém věznění“ na Borech se v r. 1972 sice mohl do PK vrátit, ale byl mu zakázán jakýkoli styk s jejími uživateli. Proto, pod vedením prof. J. Sýkory, předmětově a systematicky popisoval knihy (3 500 ročně), zpracovával anotace z domácích i zahraničních časopisů pro Přehled pedagogické literatury Praha, řadil do katalogů, atd. Postupně do knihovnictví pronikl natolik, že o něm začal publikovat ve Čtenáři – a jeho příloze Knihovnictví a bibliografie (např. Pokus o nárys knihovni etiky), v Čitateli, Duze aj., též ve sbornících Česká bibliografie, Studia

Comenia et historica (zde O českých a slovenských komeniologických bibliografiích z let 1825 až 1984, O zahraničních komeniologických bibliografiích z let 1952 – 1988, aj.). Vícekrát psal o některých brněnských osobnostech, z těch „knihovnických“ zejména o J. Mahenovi a aktivně se zapojoval do organizace besed a pořadů v Mahenově památníku.

Pár let po svém odchodu do důchodu v roce 1986 po téměř 17leté práci v Pedagogické knihovně zúročil své knihovnictví od r. 1990 jako vysokoškolský učitel etiky a částečně i „informační výchovy“ na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity, např. ve skriptech *Úvod do práce s informacemi* (1996), a též ve vzpomínkách na PK nazvaných *Z historie Pedagogické knihovny v Brně, Solniční 12 víceméně humorně až recesně* (1969–1986). Humor mu byl ostatně tak trochu i odborným problémem, neboť poslední léta svého života bavit i učit sebe i okolí, včetně zainteresované veřejnosti, svou „humorologií“, ve které mapoval produkci českých i světových humoristů. Ředitelka PK Mgr. M. Valešová dala na počest Jiřího Sedláka oxeroxovat jeho habilitační spis *I. A. Bláha jako etik do knihovního fondu*, a Mgr. F. Holec sestavil k sedmdesátinám doc. Sedláka jeho *Personální bibliografii Jiří Sedlák* (1994). Od té doby se počet jeho (většinou drobných, ale i několika knižních) publikací dále zvyšoval a koncem roku 2013 se zastavil někde u čísla 2700. Další již nepřibudou. Jeho texty nejen o humoru však budou i nadále přinášet poučení i pobavení jejich čtenářům i bez autorovy přítomnosti.

Smích jako projímadlo na zácpu myšlenek a nadýmání frázemi

Medailon Miroslava Skály

Aleš Merenus
Ales.Merenus@seznam.cz

Prozaik, dramatik, rozhlasový redaktor, filmový a televizní scénárista Miroslav Skála by se v letošním roce dožil devadesátky (nar. 6. 4. 1924). Jeho život byl spojen s Brnem, kde se narodil, působil v redakci místního rozhlasu, spoluzaložil divadlo, a kde také v únoru roku 1989 svůj život předčasně ukončil. Druhou konstantou Skálova života a především pak jeho tvorby byl humor, jemuž se věnoval jak prakticky, tak také teoreticky. Skálovo dílo je tak dokladem a zajímavým dokumentem vývoje české literární a divadelní satiry druhé poloviny dvacátého století.

Vůbec ochotníčení herecké i režijní patřilo už od dob studentských k mým zálibám.“

Toto Skálovo setkání s divadlem se ze zpětného pohledu dá považovat za určující, protože nasměrovalo celou jeho pozdější tvorbu, která často osciluje mezi chápavým intelektuálním humorem opeřeným bohatou slovní komikou na jedné straně a ostrou satirou, která si bere tzv. na paškál společenské nešvary a nekompromisně odhaluje lidskou přetvářku a absurditu mocenských mechanismů na straně druhé.

V mládí ochotníkem

Dětství a mládí strávil Miroslav Skála v Kyjově, kde byl jeho otec ředitelem na tamní měšťanské škole. V Kyjově Skála vystudoval tzv. reálné gymnázium a těsně před maturitou zde byl také totálně nasazen na hornickou práci v hnědouhelném dole. Na kyjovském gymnáziu se seznámil s Vlastimilem Pantůčkem, svým celoživotním kolegou, s nímž ještě za okupace založil amatérský divadelní soubor. Na svůj počáteční kontakt s tzv. autorským bytovým divadlem Skála vzpomíná takto:

„... po večerech jsme s přáteli nastudovali několik vlastních satirických skečů, inspirovaných protektorátní absurdní skutečností. Hrávali jsme v soukromých bytech a ihned po osvobození v květnu jsme je předvedli kyjovské veřejnosti pod názvem Skioptikon.

Studium u Franka Wollmana a ideologie humoru

O tom, že komika, humor a satira byly Skálovou živnou půdou, svědčí i jeho studijní zaměření. Studium filosofické fakulty (1945–1949, obor čeština, ruština a divadelní věda) totiž, pod vedením prof. Franka Wollmana, uzavřel závěrečnou prací nazvanou *Funkce komična v obrozené komediografii*. V témže roce pak ještě publikoval na stránkách brněnského Bloku studii *Funkce nového humoru a satiry*, kde se ostře vymezil proti pivnímu nihilismu Haškova Švejka a v níž také odsoudil skeptický pohled na svět pražského Divadla satiry (v té době úředně zlikvidovaného), a v souladu s dobovou ideologií se zde pokusil vytyčit cestu humoristické literatury v právě se ustavující socialistické společnosti.

„Jsou tu tedy dva základní a velké úkoly socialistické satiry a humoru. Smíchem – touto silnou zbraní – bojovat proti nepříteli dneška a vychovávat člověka zítřka. Je to věc krajně odpovědná a nelehká. Vyžaduje vysoké politické vyspělosti a ovládnutí tvárných prostředků formových, neboť humor a satira je umění a musí tedy uměleckými prostředky a pravidly přisvědčovat.“

Uvedená ukázka ze samotného závěru článku je dokladem dobové mentality i frází, které, jako například útoky proti tzv. formalismu v umění, patřily po únorovém převratu k dobrému tónu kulturně společenské debaty. Naštěstí se však Skála, tento vytrvalý humorista a bojovník proti „nadymaným frázím“, svého tehdejšího postoje úplně nedržel a společně s již zmíněným spolužákem Vlastimilem Pantůčkem a dalším kamarádem a spolupracovníkem z literární redakce Čs. rozhlasu Vladimírem Fuxem (v rozhlasu toto autorské trio proslavilo hodinové pásmo fejetonů, scének a písni *Rozhlasový měsíčník* a *Nashledanou v sobotu*) začal na konci padesátých let v Brně provozovat satiricky zaměřené divadlo, které v tehdejších Československu nemělo srovnání a které rozhodně neodpovídalo představám nového socialistického humoru, jak je sám dříve vymezil.

Ve Večerním Brně

Satirické divadlo Večerní Brno představuje jeden z nejzajímavějších divadelních uměleckých i společenských fenoménů šedesátých let. Miroslav Skála, kromě toho, že patřil k jeho zakladatelům, v něm působil především jako dramatický autor. Jeho první práce, divadelní revue *Pozor, hodný pes* (1960), kterou napsal ve spolupráci s Vladimírem Fuxem, si komediální formou utahovala z dobové představy společenského pokroku a vývoje vědy. Fascinace šedesátých let medikamenty a pilulkami všeho druhu je v této hře záměrně shozena a dovedena ad absurdum, když přirozený smích je nahrazen užíváním tzv. smíchových tabletek, které vlastně likvidují jeden ze základních rysů lidské přirozenosti. O stupeň ostřejší a divácky úspěšnější byla hra *Drak je drak čili Kterak Žužličti k rozumu přišli* (1963, v autorské spolupráci s V. Pantůčkem a V. Fuxem). Tato komunální satira

s písněmi kombinující prvky lidové pohádky s říznými, politicky zabarvenými šlehy vysvlékla do naha tehdejší byrokracii, hluboko ve společnosti zakoreněný alibismus, různé formy dogmatismu i soudobou kulturu povinných průvodů. Motiv draka, který je vlastně také hlavní a přitom neexistující postavou, na niž se svádějí všechny nešvary ve městě, pak autorům umožnil hru vztáhnout k aktuální skutečnosti – přímo k Brnu, které má draka ve svém znaku.

VŠICHNI A už jsme venku z kaše
a Žužlice jsou naše,
my Žužlice nedáme
radši je zbouráme.
Jaképak s drakem fraky,
s tím zatočíme taky,
na pumpy jsou Zigmundi
a Bivoj na draky.
(*Dechovka dělá svoje, pochodující skandují*)

Žužlice zdraví Brno!
Nazdáár!
Vyzýváme Brňáky,
pojdte s námi na draky!
Nazdáár!

Kromě uvedených her má Skála na svém kontě ještě další tři divadelní texty. Dva hudební kabarety *Anděl na střeše* (1961, s Pantůčkem a Fuxem) a *Charleston v šest hodin ráno* (1961, s Pantůčkem) a jedinou ryze vlastní hru, operetu *Angličan na rožni* (1969), jejíž libreto sepsal pro soubor divadla Reduta. I když tyto hry neslavily takový úspěch jako *Drak je drak*, i v nich je patrná typicky humoristicky založená Skálova poetika, jež si dělá legraci například z národních stereotypů či dobových frází.

Cestovatelská trilogie

Konec šedesátých let a nástup normalizace let sedmdesátých představují ve Skálově uměleckém životopise zásadní zlom. V té době končí jeho spolupráce s Večerním Brnem a Skála po těžkém nervovém zhroucení nastupuje dlouhotrvající léčbu. Jeho

deprese byly pravděpodobně také posíleny krátkodobým zákazem publikování, když na počátku sedmdesátých let nesměla vyjít jeho parodie zoologických příruček nazvaná *Strašidlopis*, bohatě ilustrovaná výtvarníkem Milanem Zezulou (knižního vydání se přitom *Strašidlopis* dočkal až téměř deset let po autorově tragické smrti v roce 1998). Do literatury se však Skála brzy vrátil, tentokrát v roli prozaika. Satirický osten však v těchto nových textech nahradila jemná ironie či sofistikovaná hra s literárními žánry, což byly prostředky, které v tehdejší mocensky napjaté atmosféře byly ještě jakž takž tolerované. Sám Skála o tomto posunu říká:

„S prózou jsem začal pozdě a urodily se mi knížky spíš humorné, než satirické. Zloby mládí, které plodí satiru, se asi stářím změnil v humorný nadhled.“

Bez nadsázky se pak dá říci, že teprve humoristická trilogie, která vznikla v rozmezí devíti let, Skálu kapultovala mezi spisovatele tzv. první ligy tehdejší oficiální literatury. První a dozajista nejúspěšnější Skálovou knihou je *Svatební cesta do Jiljí* (1972), která se dočkala v režii Hynka Bočana i filmového zpracování (premiéra 1984). Jde o komorní příběh mladého páru, jenž se vydává na jakousi předsvatební cestu. Ta má sloužit jako poslední zkouška jejich charakterů a má přesvědčit hlavního hrdinu a vypravěče v jedné osobě, že jeho volba celoživotní partnerky je správná. Jak je však pro Skálovy knížky typické, oba hrdinové při své předem do nejmenšího detailu naplánované pouti nakonec zažijí řadu naprosto neočekávaných zážitků a nepředvídaných komických situací. Druhá knížka, *Cesta kolem mé hlavy za 40 dnů* (1979, zfilmována v roce 1984) zase zpracovává humornou formou Skálovy zážitky z pobytu v léčebně psychicky nemocných, kde se uplatňuje řada nových léčebných metod, jež autor jemně ironizuje s nadhledem sobě vlastním. *Uvěřitelné příhody doktora Papula* (1981) pak vypráví příběh dvojice dlouholetých kamarádů, kteří v literární soutěži o nejlepší povídku vyhráli pobyt na chalupě. Jak se však brzy ukáže, celá soutěž je především reklamním tahákem redaktora, který ani pořádně netuší, do jaké šlamastyky oba přátelé i sebe zatáhl. Chalupa je polorozpadlá, celou

dobu se potýkají s akutním nedostatkem jídla a bojují s hlodavci. Samotný příběh, který připomíná jakousi současnou reality show, je samozřejmě opět prosycen komediálními dialogy, vtipnými situacemi a řadou aluzí na dobrodružnou literaturu či parodiemi filosofických systémů. Stejně jako v předcházejících dvou textech i zde Skála pracuje s jazykovou komikou, pohrává si s tradičními literárními žánry a i zde konfrontuje současného moderního člověka s jeho vlastní nemohoucností. Z hlediska současné literatury je zajímavé, že se tato próza odehrává v prostoru Moravských Kopanic, jež proslavila Kateřina Tučková (chata, kde hrdinové prožívají svou „dovolenou“, je bývalým domovem jedné z tzv. žitkovských bohyň).

Kratší prózy

Podobnou cestou se ubírají také jeho další tři knihy. Soubor povídek *Holubník na odvrácené straně měsíce* (1984) je inteligentní parodií detektivních příběhů, sci-fi, mýtů či televizních seriálů. *Tamtamy* (1986) jsou zase sofistikovanou parafrází starozákonního příběhu, na němž Skála, s lehkým nádechem moralismu, ukazuje nebezpečí a nemožnost ekologických projektů, jejichž heslem je tzv. návrat k přírodě. *Moji dvojníci* (1994), v nichž autor uplatnil svůj zájem o psychologii (dvojníky v knize jsou Id a Superego, kteří vedou soubor o Ego ústřední postavy), zase zpracovávají humorné příběhy z dob Skálových studií na filosofické fakultě.

Podobně humorně vzpomínkový charakter pak má i text *Mozkové příhody*, který však bohužel stále zůstává pouze v rukopise a jeho vydání by se například k vzpomínanému autorovu výročí dobře hodilo.

Humor jako životní postoj a jako obrana

„Skála převyšoval průměr dobové humoristické produkce tím, že se nespokojoval s lacinou situační komikou, ale založil svůj styl na intelektuálních dispozicích – na významových paradoxech, verbální vynalézavosti a bystrém psychologickém zájmu.“

Těmito slovy velmi přesně charakterizoval základní rysy Skálovy tvorby Miroslav Petříček. Já k tomu ještě

dodávám, že Skálova poetika, založená na kombinaci jemného humoru a tvrdé satiry, má stále potenciál oslovovat další, nové čtenáře. Svěží humor jeho divadelních textů i próz byl, jak dokládá jeho nervové onemocnění i jeho sebevražda, dlouhou dobu lékem, který mu umožnil překonat řadu nepříjemných životních situací

Životy mezi knihami a s nimi

Pavel Kotrla
pavel@kotrla.com

TRÁVNÍČEK, Jiří. Kniha a jejich lidé: Čtenářské životopisy. Brno: Host, 2013. ISBN 978–80–7294–967–0.

Vzpomínám si na tu radost, když jsem se poprvé setkal s knihami Jiřího Trávnička, které byly věnovány české poezii a její interpretaci. Musím ale přiznat, že autorův následný odklon od poezie k problematice čtenářství mne z těchto důvodů i mrzel. U těchto knih, které následovaly a které byly věnovány výzkumům čtenářských návyků, jsem totiž již příliš nepodléhal emocionálnímu nadšení. Bezesporu jsem ale vnímal především množství shromážděného materiálu a kvantum zodpovědně odvedené tvůrčí práce. Cílené působení na tomto poli ale brzy přineslo výsledky, které byly a jsou po zásluze široce reflektovány. Zvláště pak díky svazkům *Čtenáři a internauti. Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize (2010)* a *Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize (2008)*. Neboť Trávniček je pravděpodobně jediným badatelem, který čtenářské návyky sleduje trvale.

Jeho nový editorský počín *Kniha a jejich lidé*, s podtitulem *Čtenářské životopisy*, je poněkud jiný. V některých ohledech ale právě na výzkumy čtenářství navazuje. Tentokrát však v poněkud komornější podobě. Nejedná o statistické podchycení čtenářství, ale o třiatřicet osobních vypovědí čtenářů knih, kterých se Trávniček dotazoval tři roky. Oslovil nejenom autory, ale i redaktory, editory,

a těžkých depresí. Skála byl jednou z těch uměleckých osobností, jež se pokusily humor povýšit na životní styl a výrazně se tak zapsal do české humoristické literatury druhé poloviny dvacátého století.

Foto: <http://www.slovnikeskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=434&hl=sk%C3%A1la+>

recenzenty, překladatelé, lidé z nakladatelství, knižních obchodů, distribuce, typografa. Chybí snad jen tiskaři. V souhrnu tedy široké společenství osobností, které pokrývá víceméně celou oblast svázanou s knihou od okamžiku jejího vzniku, až do chvíle, kdy se dostane ke čtenáři a dál si žije svým vlastním životem. Mezi respondenty nalezneme nejenom jména obecně známá (Antonín Bajaja, Simona Monyová, J. H. Krchovský), ale i ta, která řeknou více spíše hlouběji obeznamným.

Přistupoval jsem ke knize s jistou dávkou skepse, neboť jsem si říkal, že se bude jednat o další tuctovou knihu rozhovorů. Možná právě proto jsem z ní měl nakonec o to větší radost. Více než pětistránkovou knihu jsem kupodivu (a proti svému očekávání) přečetl na jeden zátah. Jsem sice také tak trochu „insider“, ale předpokládám, že čtenáři Duhy mezi ně patří také, a věřím, že i pro ně bude kniha nejenom čtivá, ale i inspirující, protože reflektuje změny, kterých jsme součástí,

Trávniček je kultivovaný tazatel, který je ve vypovědích sice stále na pozadí přítomen, avšak nerušivě, jaksí dle očekávání a pravidel orální historie. Přesto však vypovědi v případě vhodného okamžiku směřuje mimo očekávání. Každá vypověď je tedy jiná a nedrží se jen schématu. Seznamujeme se s prostředím, ze kterého vypovídající vzešli, a se vztahy tohoto prostředí ke knihám, s individuální historií každého čtenáře od prvních písmen až do

současnosti. Výsledkem je kniha, která má čtivý spád a která nám přináší vypovědi až podivuhodně otevřené, například právě v případě Monyové nebo Krchovského. Někdy padnou i odpovědi na otázky, které jsme si dlouho kladli (jako např. v případě zániku nakladatelství Odeon, kterou odhaluje Jiří Pelán).

Životopisy obsahují i výhledy do budoucna. A nabízí různíci se pohledy. Naši prapradědové se nejprve museli vyrovnat se zachycením obrazu pomocí fotografie. Mnohým se to nelíbilo. Naši pradědové se museli pak vyrovnat se skutečností, že lze zachytit a opakovaně k životu přivést i zvuk i obraz. A mnohým se to také nelíbilo. A zdá se, že naše generace se musí vyrovnat právě s proměnou knihy a čtení. Ještě netušíme, zda půjde pouze o posun technologický nebo zda o zcela jiný. Nastupující elektronizace knihy, měnící se funkce knihoven, proměňující se (nebo zanikající) knihkupectví a distribuční síť, to vše nás ovlivňuje. A možná se nám to nemusí líbit. Že jsme svědky proměny celé knižní kultury a konečků i čtenářů a čtení je ale patrné. Z nejrůznějších úhlů k tomuto přistupují i vyprávěči. A spektrum názorů je široké, od záporných až k těm kladným.

Pokud jsem v knize něco postrádal, tak možná silnější hlas nejmladších čtenářských generací. Pohled některého mladého, byť jen částečně etablovaného autora. Směs názorů by tak mohla být ještě o něco pestřejší. Rozhodně se však nejedná o výtku, spíše jen o poznámku na okraj.

Osobně byla pro mne kniha zajímavá nejenom tím, že zachycuje čtenářské osudy jiných, ale že mne

KNIHY A JEJICH LIDÉ

ČTENÁŘSKÉ ŽIVOTOPISY

Jiří Trávniček /ed./		Jaroslav Med
Antonín Bajaja		Věra Menclová
Dana Blatná		Simona Monyová
Petr Bouda		Jan Novák
Václav Burian		Pavel Kryštof Novák
Jaroslav Císar		Ivo Odehnal
Hana Hanáčková		Jiří Padevět
Markéta Hejkalová		Aleš Palán
Ondřej Horák		Jiří Pelán
Michal Jareš		Tomáš Řehák
Dana Kalinová		Jiří Riha
Jan Kanzelsberger		Helena Stachová
Eva Katrusáková		Jovanka Šotolová
Jan Keller		František Storm
J. H. Krchovský		Filip Tomáš
Ladislav Kůrka		Petr Voít
Martin Machovec		Josef Žák

HOST

po celou dobu nutila ke konfrontaci s mým vlastním čtenářským životopisem. Zde je zajímavé si povšimnout, že po přečtení všech životopisů na povrch vystupuje jakýsi společný základ obecně čteného a určitá jména autorů se průběžně opakují. Jen si nejsem jist, zda ještě nějaký podobný dobově podmíněný a obecně přijímaný kánon máme i nyní. Myslím, že i v tomhle ohledu může být svazek inspirující. Nehledě k tomu, že nabízí i zajímavé tipy k čtení dalšímu. A také doufám, že bude zajímavé otevřít si tuto knihu i s odstupem několika let.

Průvodce českými loutkami

Vít Závodský

BLECHA, Jaroslav. *Rodinná loutková divadélka – herectvo na drátkách*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2013. ISBN 978–80–7028–396–7.

Do skupiny domácích knih, zabývajících se loutkářskou problematikou, přibyl nyní – nedlouho po obsáhlém reprezentativním fasciklu *Česká loutka* (2008) z téhož autorského okruhu – další cenný příspěvek jednoho z našich významných znalců „dřevěné Thálie“ Jaroslava Blechy *Rodinná loutková divadélka – herectvo na drátkách*.

J. Blecha dlouhá léta působí jako kurátor a vedoucí oddělení dějin divadla v MZM, Systematicky se zabývá audiovizuální divadelní dokumentací, koncepčním budováním muzejních fondů a jejich tuzemskou i zahraniční propagací nejen v odborných či akademických kruzích, nýbrž též formou rozličných výstav, veřejných přednášek, rozhlasových a televizních pořadů. Spíše než na literárně dramatickou repertoárovou složku loutkářství zaměřuje se s oblibou na jeho fenomény výtvarné. Novinka volně navazuje (jak náplní a členěním, tak formátem a celkovou sličnou úpravou) na autorovu publikaci *Rodinná loutková divadélka – skromné stánky múz* (MZM, Brno 2009), o níž jsme referovali (Duha [on line]. 2010, roč. 24, č. 4.). Zatímco ta se věnovala historickému vymezení sféry tzv. rodinného (tj. amatérského) loutkového divadla a poté průmyslově vyráběným tištěným divadélkům a dekoracím české provenience (vedle pestrých obrazových ukázek sumarizovala katalogy příslušných firem i jejich produkce), nyníjší svazek (náklad 700 ks.), rovněž finančně podpořený MK ČR, stejně poučeně představuje hlavně tuzemskou industriální produkci stolním scénám určených loutek. S patřičným přehledem přitom čerpá z cílevědomě obohacovaných sbírek brněnského pracoviště, ale také z depozitářů dalších institucí (Praha, Chrudim, Český Krumlov, Opava, Mnichov, Drážďany) i ze zpravidla málo dostupných kolekcí soukromých.

Blechova kniha má znovu promyšlenou a přehlednou kompozici. Úvodní Vzpomínka evokuje badatelskou dětskou okouzlení domácím i kantorským vesnickým divadélkem. Podobným nostalgicky obhajobným tónem vynívají též úseky O knize, Závěrem i děkovné Postscriptum.

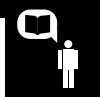
První z pěti klíčových kapitol, *Rodinné loutkové divadlo* – pokrokový žánr českého loutkářství, po stručném ohlédnutí do minulosti vymezuje amatérskou etapu zhruba první polovinou minulého století, a to s kulminací v letech 20. a 30., přičemž po r. 1948 se i zde situace radikálně mění. Náleží sem jak ochotnické soubory spolkové či školní, tak speciálně sledovaný proud rodinných aktivit, u nichž se kriticky konstatují rysy progresivní i méně pozitivní. Třeba zdůraznit, že takové finančně poměrně náročné divadlo nesloužilo jako pouhá dětská hračka, nýbrž je více či méně kreativně používali dospělí. Dominovaly mu vlastenecké výchovné ladění a konzervativní inscenační postupy, k dispozici byly rozmanité, řemeslné kvalitní průmyslové produkty řady firem. Druhá kapitola, nazvaná *Repertoár a loutkářská dramatická literatura*, přechází od teoretických

úvah a vývojové rekapitulace k domácí textové nabídce zhruba od konce 19. st. Už tehdy se objevilo kolem 400 her různé úrovně, adresovaných převážně dětem. Převládaly tedy pohádkové látky, ale vyskytly se i příležitostné buditelské alegorie, reklamní knižnice nebo osvětové zdravotnické agitky typu Drimlova protituberkulózního Bacilinka. Těžiště knihy představuje nejdelší část Aktéři stolních scén. Po proměnlivých vymezeních samotného pojmu „loutka“ a její typologie (české domácí vylékávaly téměř výlučně klasické marionety a řídké experimentální snahy tvůrců nevěly) připomíná J. Blecha hlavní osobnosti (počínaje kreslířem Mikolášem Alšem, který se sám stal předlohou pro loutku), instituce a periodika, jež se u nás o rozvoj tohoto fenoménu přičinily. Podle návrhů mnoha profesionálních výtvarníků (zmiňme alespoň Ondřeje Sekoru nebo Karla Svolinského) je vesměs na kvalitní úrovni sériově (výjimečně na zakázku) vyráběly a komerčně distribuovaly renomované i menší maloměstské firmy (Antonín Münzberg, Modrý & Žanda aj.), působící rovněž v Brně (řezbáři Antonín Gerlich a Josef Rulišek). Z jejich průmyslových podniků a živnostnických dílen vycházely odlišitelné, zpravidla ovšem realisticky navržené artefakty (včetně rozličných polotovarů k dotvoření v domácnostech), které vzápětí stratifikuje a názorně demonstruje obrazová část. V autorově hutném přehledu dobové produkce tu a tam narazíme na zajímavé kuriozity, jako jsou detailně provedené loutečky dvoucentimetrové nebo drak se žárovkami v očích. Základní poznatky autorovy předchozí knižky shrnuje kapitola „Scénografie“ domácích scén; konstatuje, že převážně šlo o bednové konstrukce kukátkového řešení s malovaným portálem, oponou, zadním proscenem, barevnými kulisami a rekvizitami, a to opět za participace desítek předních akademických malířů a architektů. Partie „Zázemí“ – metodické a praktické doplňky pak konkrétně zmiňuje různé návody a rady z tehdejších příruček, které na nás dnes dýchnou cimrmanovsky úsměvným „kouzlem nechtěného“, např. instrukce, kterak po jevištiátku „vléci mrtvolu rytíře a hodit ji do milíře, který vysoko vzplane“.

Méně zasvěcený čtenář nejspíš uvítá, že Blechova publikace na křídovém papíře vědomě preferuje vizuální stránku před textovou. Stovky převážně barevných

fotografií (od velkoformátových po ty nejdrobnější, jichž se na úkor zřetelnosti detailů vměstnají na stránku i dvě desítky) zkušeně pořídl sám badatel a celkovou grafickou úpravu opět svěřil výtvarníkovi Václavu Houfovi, který se na mnohých stránkách „vyřádl“ s nebezpečnou kumštýřskou invencí. Kde to oba editoři považovali za významonosné, estetické nebo atmosférotvorné, začleňují optické dokumenty (nejen fragmenty kulis) přímo k sazbě kapitol; někdy nám nabízejí umně aranžovaná „skupení“, „zátiší“ nebo koláže, v nichž se jednotlivé objekty mohou dostat málem do bizarních surreálných souvislostí. Podstatnou je tu rozsáhlá, mezi 3. a 4. kapitolu včleněná obrazová příloha (s. 36 – 160). Uplatňuje princip zachytit marionetu čelně, zezadu a ještě samotnou hlavičku, což zájemce nutí vždy obrátit list. V časové ose prezentuje loutky (v menší míře také rekvizity, předlohy či stříhy kostýmů atp.) určené rodinným divadlům od sklonku 19. st.: nejprve ty německé provenience a dále pak od oblíbených „alšovek“ z r. 1912 podle jednotlivých přesně identifikovaných firem a výrobců, respektive výtvarníků nebo autorů prototypů; vedle zcela převažujících marionet rovněž loutky porcelánové, papírové, stínové nebo plošné. Vhodně hned u jednotlivých, rozměrově přizpůsobených minikolekcí je vždy připomenuta jejich skutečná velikost (obvykle 15 – 35 cm) a materiál (dřevo, hmota zvaná „massa“), případně další charakteristické znaky. Přesná identifikace loutek zůstává na vnímatelových zkušenostech nebo i fantazii. Typologický vějíř je tu velmi pestrý: pocho-pitelně převažují figury dvorské a šlechtické (králové, princezny, rytíři, komorní), feudální venkovské (sedlák, řemeslník, myslivec, dráb, zámeční úředníci, voják, Žid, poustevník, loupežník), nadpřirozené pohádkové (čaroděj, ježibaba, drak, hejna čertů, vodník, obr, smrtka, Kašpárek a Honza), exotické (Turek, Indián) a také živočišné (od hospodářského zvířectva po vlka a medvěda), posléze se však přidali např. Spejbl a Hurvínek, komické hanácké typy kolem strážáka Křópala etc.

Základní text provázejí bibliograficky poučené náležitosti: petitový poznámkový aparát za jednotlivými kapitolami (uvozenými citátovými, vynalézavě vyhledávanými moty), Jmenný rejstřík, anglické Résumé,

abecední soupis domácí i zahraniční Použité literatury, Prameny, Periodika nebo informace O autorovi. Pravopisné chyby (dedikace, „schovávavým pomocníkům“, „kteříš“, „proslavili ho ... parafráze“, velká písmena, větná interpunkce) či překlady („bramborvému divadlu“) jsou jen ojedinělé.

Kniha Rodinná loutková divadélka – herectvo na drátkách svědčí o autorově zevrubné orientaci v dané problematice, vycházející z vlastní kurátorské praxe, o smyslu pro dobový sociální a kulturní kontext i pro

vývojovou dynamiku a dialektiku loutkářské oblasti, která ve své osobitosti, trvalé inspirativnosti a tajemně magickém rozměru nabízí v konzumní společnosti dneška prostor pro specifickou imaginativní komunikaci s divákem. Výtvarně poměrně exkluzivní publikace má promyšlenou kompozici a stylisticky věcné i čtivé podání. Dospělým i dětem může v textové a obrazové složce poskytnout základní odborné poučení, a současně pootevřít bránu do čarovného světa osvobodivé fantazie.

zahraniční knihovny

O úspěchu knihovny rozhodují její zaměstnanci

Foberová, Libuše a Jašková, Veronika

Úvodem

Otázka angažovanosti zaměstnanců je v současné době globálním problémem. Nelze spoléhat na vnitřní motivaci knihovníků do nekonečna. Touha uspět v očích uživatele byla, je a bude vždy velmi silná, přesto je vnější motivace stejně důležitá. Využíváme v práci svůj potenciál, nebo jen přežíváme do konce směny? Jaký máme vztah ke knihovně, ke kolegům a k uživatelům? Lidem je potřeba naslouchat, vtáhnout je do dění v knihovně, ukázat jim, že na nich záleží, zda knihovna uspěje. Management Městské knihovny v Chemnitz pracuje na zlepšení motivace zaměstnanců, protože ji považuje za klíčovou.

„Das Tietz“

Vyhodnocení devítiletého provozu Městské knihovny v Chemnitz v nové budově „Das Tietz“

Knihovna byla založena v roce 1869 a sídlila v budově Lechlašche Villa, kde působil jako měšťanská

studijní knihovna. Původně měla rozsah fondu 400 knihovních jednotek, podařilo se jí časem získat fond místního lycea, a tak se stalo, že mají ve fondu knihovny dodnes vzácné inkunábule nebo např. pergamenový rukopis ze 13. století. V roce 1998 rozhodlo městské zastupitelstvo o umístění knihovny do obchodního domu TIETZ. Impozantní dům TIETZ byl postaven architektem prof. Wilhelmem Kreisem v letech 1912–1913 na objednávku židovského rodinného podniku TIETZ. V roce 2000 požádala knihovna spolkovou zemi Sasko o grant v rámci programu „Kultura v nových spolkových zemích“ a byla úspěšná. Nyní knihovna sídlí ve dvou patrech (zaujímá 2. a 3. patro) multikulturního centra „Das Tietz“. Společně s knihovnou se do této budovy přestěhovala galerie, lidová univerzita a muzeum přírodních věd. Vstupní atrium zdobí zkamenělý les ze sbírek muzea, stromy jsou staré 290 mil. let. Knihovna zaujímá plochu 5849,11 m² plus společně využívané plochy pro akce. Rozsah fondu je 500 tisíc knihovních jednotek.

Projektanti knihovny sledovali otevřenost, dostatek světla a stálou možnost komunikace. Centrální atrium

prostupuje všemi pěti poschodími domu. Obě podlaží knihovny jsou přístupná pouze přes třetí poschodí, z něhož vedou dvě vnitřní schodiště a výtah do druhého poschodí. Tímto architektonickým řešením byl vytvořen krásný pohled přes tři atria do celé knihovny.

Knihovna změnila nejen svou podobu, ale také styl řízení a v nové budově plně uplatňuje tzv. týmovou práci. Týmy nahradily dřívější oddělení. V ústřední knihovně pracují tři týmy, každý se stará o svůj okruh. Týmy jsou propojeny s výpůjčními pulty a plně zajišťují činnost tzv. okruhů, od koupení knihy, přes její zpracování, půjčování, až po její vyřazení z fondu. Okruhy jsou zvláštní tím, že disponují všemi druhy dokumentů (knihy, CD, časopisy, CD ROM, filmy apod.) k danému tématu: Mládež a hudba, Věda a technika a Kultura a země. Čtvrtý tým se stará o síť poboček. Každý tým má svého vedoucího, který ho vede a prezentuje. Centrální pult je vybaven dopravním zařízením pro vrácení fondu, má plochu 50 m². Knihy je možné si půjčit pomocí dvou samoobslužných výpůjčních stanic. Na centrální pult navazuje „Tržiště“, kde je vždy čtvrtletně prezentováno téma sledující trendy ve společnosti, politice, kultuře či trávení volného času. Zajímavá je tzv. bestsellerová služba, za výpůjčku účtují 2 euro. Tím pokryjí finančně

nákup bestsellerů a čtenáři se tak dostanou rychle a snadno k novinkám. Velmi impozantní je kavárna „Exlibris“, která denně poskytuje aktuální nabídku 140 novin a časopisů. Při knihovně pracuje Spolek na podporu Městské knihovny Chemnitz. Členství je čestné a spolek pomáhá s obstaráváním financí na knihovní fond, pomáhá zajišťovat různé akce apod. Čtenářů je v knihovně registrováno 10 % z obyvatel města (Chemnitz má 250 tisíc obyvatel).

„Das TIETZ“

Organizace multikulturního centra „Das TIETZ“

Současná organizační struktura Interní komunikace

Současná organizační struktura se tvořila postupně. Jednalo se o odstranění zbytečných mezičlánků a o zjednodušení řízení. Vedení klade důraz na správnou interní komunikaci, která je snadnější,

když je organizační struktura štihlá. Využívá různé komunikační nástroje, aby byli zaměstnanci dobře informováni o chodu knihovny. Preferují osobní komunikaci, e-maily, nástěnky a v případě potřeby různé workshopy. Management sleduje náladu v knihovně a nepodceňuje zpětnou vazbu. Domnívá se, že se podařilo vytvořit pozitivní komunikační klima v knihovně. Zaměstnance pravidelně školí v komunikačních kompetencích. Nastavili tři komunikační kanály. Vertikální – vedoucí informují zaměstnance a dbají na zpětnou vazbu. Horizontální – kultura kolegiálních vztahů je pozitivně ovlivněna týmovou prací. V týmech dbají na dobrou komunikaci mezi kolegy. Kanál diagonální – řadoví členové týmu mohou komunikovat přímo s ředitelem.

Knihovna je marketingově řízena

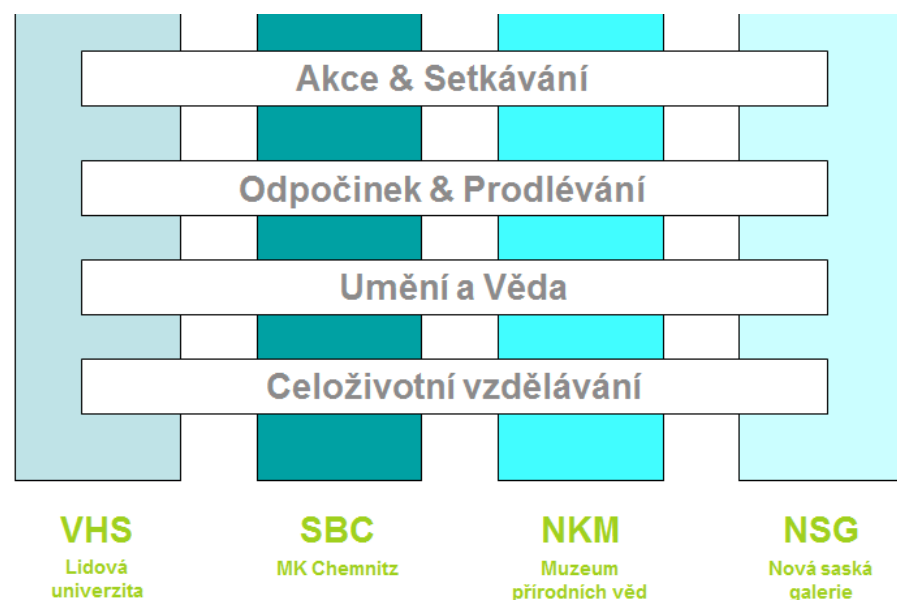
Interní marketing tvoří: kvalitní personální politika, týmová organizační struktura, motivace

zaměstnanců. Externí marketing usiluje o zpětnou vazbu, budování vztahů s veřejností, oslovení uživatelů. Interaktivní marketing sleduje osobní a pracovní schopnosti knihovníků. Vztah mezi uživatelem a knihovníkem úzce ovlivňuje mínění o knihovně.

Dbají na udržení stávajícího uživatele

V centru jejich pozornosti je uživatel. V tomto směru budují koncepci služeb. Definují ji jako „Knihovnu plnou zážitků“ – přitažlivou, podnětnou, inovativní, nekonvenční, přehlednou, jasnou, kreativní a efektivní. Celá proměna knihovny v nové budově vycházela z marketingových výzkumů na relevantním vzorku populace. Na základě zjištění například přestavěli fond tematicky, zavedli bestsellerovou službu, rodné průkazy ad.

Knihovna v nové budově funguje již desátým rokem, zajímalo nás, jak se jí daří, oslovili jsme

Vize multikulturního centra

tedy nejpopulárnější osobu paní ředitelku E. Beer. Předně nás zajímalo, zda má knihovna strategii. Má interní strategii a vlastní plán rozvoje. Knihovna sleduje strategii, kterou je možné definovat mottem „*Dům celoživotního učení a setkávání pro všechny generace*.“ Toto není motto jen pro knihovnu, ale pro celé kulturní centrum Das TIETZ. Strategie knihovny je tedy propojena se strategiemi i dalších institucí, které jsou v centru Das TIETZ zbudovány. Tato strategie, respektive její koncepce pak vychází z několika následujících bodů:

Rozšíření kulturních nabídek a jejich možnosti – širší nabídka podle toho, jaké jsou potřeby a možnosti centra.

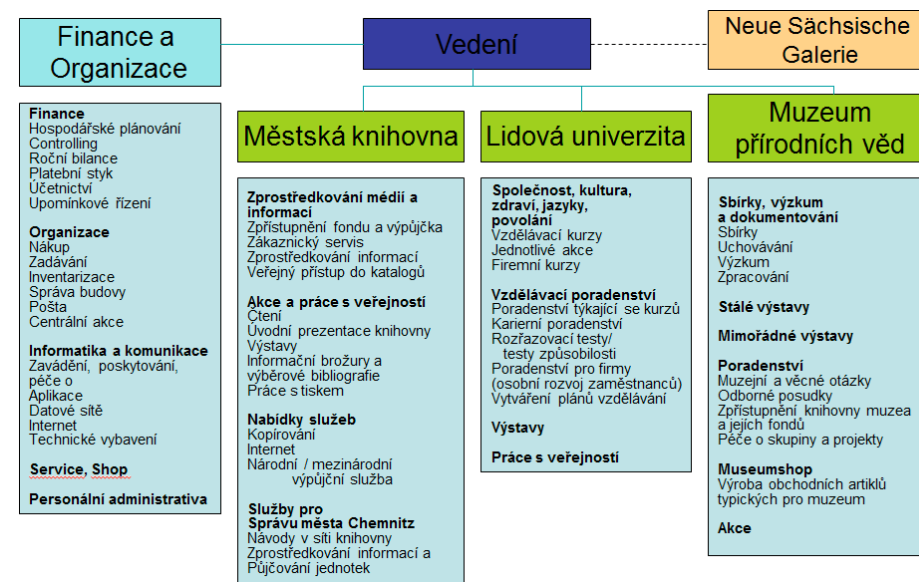
Důraz na celkové vnímání okolí – knihovna a celé centrum by měly samy sebe prezentovat už tím, jak vypadají. Je tedy důležité klást důraz právě na to, jak se instituce prezentují.

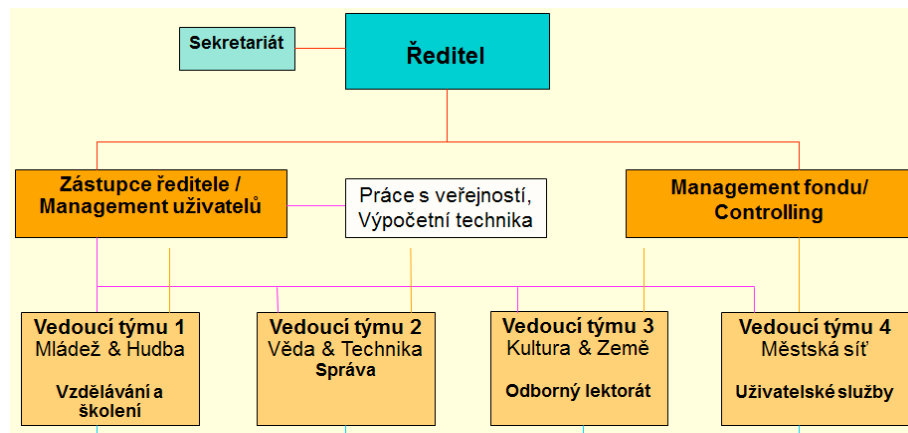
Růst rozmanitosti nabídek (diversifikace) – nejde pouze plnit konkrétní potřeby, ale dbát také o to, aby v lidech byl vytvářen dojem, že právě takové služby, které jsou jim nabízeny, potřebují.

Využití synergického efektu – tím, že budou jednotlivé instituce, které tvoří centrum Das TIETZ postupovat společně, bude jejich rozvoj efektivnější než v případě, že bude každá fungovat jen za sebe.

Pozitivní vlivy na hospodaření centra – společným postupem by mělo dojít k tomu, že budou finanční prostředky využívány efektivněji, než jak je tomu v případě jednotlivých institucí. Strategie současné knihovny je tedy nadále zaměřena na to, že by mělo dojít k co nejefektivnějšímu propojení jednotlivých institucí v Das TIETZ centru. Pro knihovnu a také pro ostatní instituce je důležité, že si uvědomují výhody spolupráce, které pramení právě ze synergického efektu, jenž může mezi jednotlivými institucemi vzniknout.

Dále nás zajímalo, jaké marketingové nástroje knihovna využívá a proč. Jak fungují korporátní (firemní) identita, rozšířený marketingový mix a virální marketing. V tomto směru se knihovna snaží o to, aby se prezentovala jako značka. Materiály, které jsou s knihovnou spojené (brožury, letáky, jiné tištěné, ale i reklamní předměty), mají jednotnou grafiku,

to se projevuje i na internetových stránkách a na designu knihovny. Knihovna využívá marketingové nástroje komplexně jako celek a vytváří si vlastní marketingový mix, podle něhož je pak možné volit komunikační nástroje. Díky marketingovému mixu se knihovně daří dosahovat marketingových cílů na trhu. Knihovna využívá i virální marketing, jehož pomocí se snaží sdělovat veřejnosti hodnotu svých produktů. Využívá internet jako mocného marketingového

nástroje. Snaží se navázat bližší kontakt s uživatelem, hlavním cílem je budování virtuální identity. Dbá na zákaznickou podporu online a snaží se poznat chování svých uživatelů. Knihovna se zabývá rovněž netradičním marketingem, připravuje například guerillové marketingové kampaně.

Další otázka se týkala řízení knihovny, zda je správně nastaveno, případně čemu by bylo lepší se vyhnout. Ukázalo se, že přechod na týmovou

organizační strukturu se vyplatil. Bohužel myšlenka společného hospodaření se ukázala nešťastná. Celý podnik „Das Tietz“ je v současné době v platební neschopnosti, což negativně ovlivňuje i dobře prosperující knihovnu. Rostoucí ceny energií a další náklady spojené s provozováním budovy jsou neúnosné. Město se jen těžce smiřuje s tím, že myšlenka samostatně hospodařícího kulturního centra je nerealizovatelná. Hledají se nové možnosti příjmů, a především se šetří. Bohužel i na personálním

obsazení. Už když se knihovna stěhovala do nové budovy, musela redukovat počty zaměstnanců a upravit tak svůj provoz. Podmínky provozu nebyly smluvně ošetřeny, a to se dnes ukazuje jako velký problém. Šetření se bohužel dotkne služeb, omezí se provozní doba poboček, zredukuje personál a zvýší poplatky ad. Prioritou zůstává práce s mládeží, na které se šetřit nebude. Bohužel se nedostává ani na plánování investic, což je z dlouhodobé perspektivy špatné.

Ekonomické údaje v EUR (2012)

Výdaje, finance	2012
Běžné výdaje celkem	5 570 378
z toho: Výdaje na pořízení (vč. licencí)	411 000
z toho: Personální výdaje	3 142 312
z toho: Ostatní běžné výdaje	2 017 066
Investiční výdaje	69 374
CELKOVÉ VÝDAJE	5 639 752
Vlastní zdroje	4 500 288
Cizí zdroje	10 868
Vlastní příjmy	409 569

Zdroj: Městská knihovna v Chemnitz (2013)

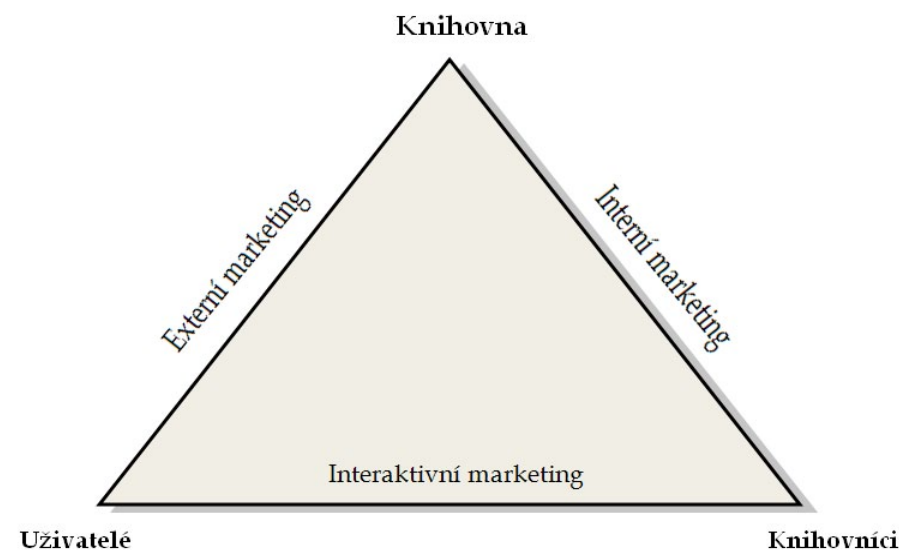
Zajímala nás i statistika knihovny. Zda nová budova splnila očekávání a zvedla například procento registrovaných uživatelů. Ve velkých městech bývá registrovaných čtenářů v průměru 10 % z obyvatel města, protože velká města nabízejí různé možnosti a lidé si

mohou vybrat, kde trávit volný čas. Příklady komunitních knihoven z Anglie, USA a ze Skandinávie však ukazují, že toto procento může být velmi vysoké (až 60 %) i ve velkých městech.

Vývoj počtu čtenářů ve vybraných letech

	2002	2004	2009	2012
Registrovaní čtenáři	23 718	26 535	30 220	29 039
Stav oproti roku 2002 (v %)	100 %	112 %	127 %	122 %

Zdroj: Městská knihovna v Chemnitz (2013)

Počet registrací se zvýšil, ale málo výrazně. Zejména kvůli současným finančním problémům, zvláště zvýšeným poplatkům aj. souvisejícím omezením. To je také

důvod, proč se naplno věnují práci s mládeží (budoucí klientela) a v této oblasti nemíní šetřit. Posilují zejména hudební fond, protože hudba mládež zajímá nejvíce.

Statistické údaje o čtenářích (2012)

Čtenáři nad 60 let	2012
Aktivní čtenáři	29 039
Čtenáři do 12 let	3 201
Čtenáři nad 60 let	4 903
Nově registrovaní	5 901
Celkem zaznamenaných návštěv	691 164

Zdroj: Městská knihovna v Chemnitz (2013)

Ptali jsme se, jak pracují na zpětné vazbě od svých uživatelů, veřejnosti vůbec. Jak se snaží ovlivňovat veřejné mínění a zda zkoumají, co si lidé o knihovně a jejích službách myslí. Pracují klasicky s knihou přání

a stížností, s metodou karet a schránek, s nástěnkami, ale uznávají, že nejlepší je komunikace knihovníka s uživatelem. Rovněž se věnují výzkumům na relevantním vzorku populace. V roce 2008 realizovali

rozsáhlý výzkum „Uživatelé nad 50 let.“ Zjišťovali, co je zajímavá a co od knihovny očekávají, případně proč knihovnu nepotřebují ke svému životu, jak se o službách knihovny dozvěděli apod.

transparentní systém odměn, uvažujeme o novém knihovním systému a pracujeme na změně systému hospodaření. Je třeba vyřešit financování a investice do budoucnosti atd.

Na čem pracuje management v současné době, co řeší. Odpověď zněla: motivaci zaměstnanců,

Jak vypadá současná personální politika knihovny:

Úvazky v ústřední knihovně v jednotlivých letech:

Rok 2002	65
Rok 2004	60,49
Rok 2012	58,88
Rok 2013	57,5

Hodně pomáhá spolek podporující knihovnu a dobrovolníci, kteří předčítají, zajišťují aktivity knihovny,

donáškovou službu atd.

Statistické údaje o zaměstnancích (2012)

Zaměstnanci	2012
Počet přepočítaných pracovních úvazků	58,88
Počet zaměstnanců	91,00
Počet dobrovolníků	35,00
Počet stážistů	3,00
Počet vzdělávacích hodin zaměstnanců	2 554

Zdroj: Městská knihovna v Chemnitz (2013)

Jaká jsou ocenění knihovny, její úspěchy během těch devíti let.

Knihovní index BIX 2011: 3. místo

Mezi nejvýznamnější ocenění knihovny patří:

Knihovna se v roce 2004 vydala správným směrem, po devíti letech provozu si to myslí nejen zřizovatel, zaměstnanci, ale i veřejnost.

Knihovna roku 2006 – 2. místo

Knihovní index BIX (knihovní index pro hodnocení kvality veřejných a vědeckých knihoven v Německu) 2010: 2. místo

V čem spočívá budoucnost knihoven. V RFID technologii, v digitálních výpůjčkách a v komunitní práci. Zejména potom ve spolupráci s obsahově blízkými institucemi. Ve spojení je netušená síla.

Statistické údaje o fondu a výpůjčkách (2012)

Výpůjčky	2012
Celkový počet knih	455 485
Celkový počet výpůjček knih za rok	2 105 721
Celkový počet tiskovin	216 090
Celkový počet výpůjček tiskovin za rok	1 226 504
Celkový počet digitalizovaných knih	4 711
Celkový počet výpůjček digitalizovaných knih za rok	24 945
Celkový počet ostatních médií	68 761
Celkový počet výpůjček ostatních médií za rok	850 704

Zdroj: Městská knihovna v Chemnitz (2013)

Statistické údaje o službách (2012)

Služby	2012
Počet pracovních stanic pro čtenáře	402
z toho: počítačová pracovní místa	81
z toho: internetové terminály	45
Počet akcí za rok	912
z toho: Úvod do používání knihovny	528
z toho: Akce pro děti	154
z toho: Akce pro dospělé	101
z toho: Výstavy	105
z toho: Ostatní	24

Zdroj: Městská knihovna v Chemnitz (2013)

Městská knihovna v Chemnitz má v současné době poměrně velké spektrum služeb, které jsou poskytovány, a to jak v případě služeb přímo v knihovně samotné, tak i v případě přednášek a prezentací, které

jsou knihovnou poskytovány. Za rok je knihovnou zajištěno více než devět set akcí, což znamená v podstatě tři akce v jeden pracovní den.

Srovnání let 2003 a 2012 podle vybraných kritérií

	2003	2012
Počet obyvatel města	247 723	241 403
Počet organizačních složek knihovny	1 centrální knihovna 6 poboček 3 výpůjční místa	1 centrální knihovna 3 pobočky
Velikost knihovního fondu	481 766	455 485
Počet návštěvníků	391 133	691 164
Počet výpůjček	1 548 799	2 105 721
Počet akcí	282	279
Počet úvodů do používání knihovny	142	528
Počet zaměstnanců	64	58,88
BIX index knihovny	26. místo	2. místo (v roce 2011)

Zdroj: Městská knihovna v Chemnitz (2013)

Závěrem

Problémy mají knihovny všude. Záleží na tom, jak jsou schopné je řešit. Zda se nevzdají a jak pracují se strategickými cíli, s motivací zaměstnanců, se svou minulostí, a tak bychom mohli pokračovat. Paní ředitelka E. Beer je úspěšná manažerka, která má vizi a dokáže pro ni získat druhé. Definovat strategii je jedna věc, ale pokud ji zaměstnanci nenaplní, ztrácí význam. Manažer je ten, kdo určuje směr, kterým se dát a uspět. Manažer vytváří podmínky a má přímý vliv na spokojenost zaměstnanců. Ta je velmi důležitá, jedině spokojení zaměstnanci dokážou produkovat spokojené klienty. Na lidech paní ředitelce velmi záleží. Uvědomuje si, že jsou hlavní know-how knihovny a vdechují jí život.

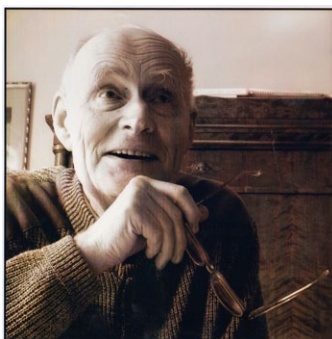
PhDr. Zdeněk Šimeček, CSc. jubilující

Pavel Pešta
Pavel.Pesta@mzk.cz

Letos 28. února oslavil PhDr. Zdeněk Šimeček, CSc., rodák z pražských Nuslí, již 85. narozeniny. Na reálné gymnázium docházel do pražské části Michle a na něm v roce 1948 složil maturitní zkoušku. Následně pak studoval archivnictví a historii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Při studiu navštěvoval i přednášky předních odborníků, kterými byli například doc. Z. V. Tobolka (knihovnický seminář) nebo prof. V. Vojtíšek (archivnictví), jenž vyzvedl Šimečkovy studijní kvality tím, že jej pověřil přednáškou o Českomoravském diplomataři v programu České společnosti nauk.

Diplomatika ho velmi přitahovala, a tak po absolvování Karlovy univerzity jako archivář nastoupil do Městského archivu v jihočeském Táboře. Zároveň se v tomto období připravoval na rigorózní zkoušky a doktorát z filozofie. Po nějaké

době narukoval k základní vojenské službě, kde sloužil jako ženista. Po skončení základní vojenské služby se ocitl na území jižních Čech. Tentokrát zamířil do Okresního archivu v Českých Budějovicích, ve kterém působil do roku 1955, kdy odešel zpět do Prahy. Tam zakotvil v Novinářském studijním ústavu jako knihovník a odborný bibliograf. Zdejší jeho doménou byly počátky dějin novinářství a časopisectví v Českých zemích. Je autorem mnoha statí, které jsou považovány za základní literaturu v oblasti dějin žurnalistiky. Jeho bádání vedlo například i k vydání monografie o brněnských novinách a časopisech a také k vybudování odborného renomé nejen u nás, ale i v zahraničí. Od roku 1969 byl dopisujícím členem Gesellschaft für deutsche Pressforschung.

Po sedmi letech přešel Šimeček do Československo-sovětského institutu Československé akademie věd. V tomto institutu došlo v následujících letech k mnohým změnám – i v názvu. Výsledným názvem byl Ústav slavistiky. Zde působil Zdeněk Šimeček jako dokumentátor. Následně, v roce 1965, přešel do brněnské pobočky tohoto ústavu jako vědecký pracovník. Také tady se připravil k obhajobě disertační práce o městské diplomatie. V tomto ústavu se díky

vědeckým úkolům dostával do nových oblastí, zejména do slavistiky. Sám ale byl pořád aktivní v problematice diplomatiky, archivnictví, bibliografie a dějin žurnalistiky. V roce 1972 sestavil s Milanem Kudělkou biograficko-bibliografický slovník Československé práce o jazyce, dějinách a kultuře slovanských národů od roku 1760. Další jeho významnou prací je trojdielná mono-

grafie s názvem Československá slavistika od jejích počátků až do roku 1939. Na tomto díle spolupracoval například s M. Kudělkou, R. Večerkou a V. Šťastným.

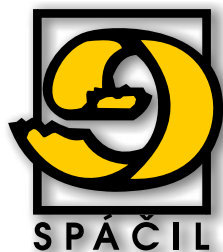
Ve slavistice se Zdeněk Šimeček zaměřoval hlavně na její dějiny a význam slavistiky v habsburské monarchii. Rovněž usiloval o její prosazení na vysoké školy a do vědeckých institucí. Svoje bádání zaměřoval též na osobnosti slavistiky – mj. na Josefa Dobrovského. Vydal i korespondenci tohoto velikána s mnoha osobnostmi, např. s J. V. Hormayerem.

Roku 1993 přešel Zdeněk Šimeček z výše zmiňovaného Ústavu slavistiky Akademie věd do brněnské pobočky Historického ústavu AV ČR, kde působil jeden rok, protože následně odešel do důchodu. Dr. Zdeněk Šimeček však zůstal vědecky i nadále velmi

činný. V roce 1997 vydal Historický ústav AV ČR výběrovou bibliografii Šimečkových prací k jeho 45. výročí vědecké činnosti; ta obsahuje 250 položek jeho prací od časopiseckých studií po samostatně vydané publikace. Některé novější bibliografie však bohužel nejsou úplně aktuální, protože neuvádějí práce tohoto našeho jubilanta vydané na přelomu tisíciletí. Jedná se například o monografii Geschichte des Buchhandels in Tschechien und in der Slowakei, která vyšla ve Wiesbadenu v roce 2000 jako 7. svazek řady Geschichte des Buchhandels. Tuto publikaci jsem hledal v bibliografiích marně. V důchodovém věku se dr. Šimeček zabýval rovněž dějinami knižního obchodu v Brně a Olomouci. Slavistickým tématům se věnoval v různých studiích, které vyšly v mnoha sbornících – např. ve sborníku Češi a Němci. I nadále se zabýval osobností Josefa Dobrovského, jemu se v roce 2004 věnoval v referátu s názvem Zájem Dobrovského o dějiny Židů v Čechách. Doktor Šimeček se souběžně věnoval novinovému zpravodajství a rozvoji časopisů v Českých zemích. V roce 2011 vyšla další jeho obsáhlejší práce s názvem Počátky novinového zpravodajství

a novin v českých zemích. Téma je precizně rozebráno od počátku novinářství (2. polovina 16. století) až do 90. let 18. století. Publikaci vydala Matice Moravská za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky a Statutárního města Brna. Rok 2011 byl pro tohoto vědeckého autora velmi plodný. V uvedeném roce vyšlo také dílo o knižním obchodě v Brně s názvem Knižní obchod v Brně od sklonku 15. do konce 18. století vydané Archivem města Brna za finanční dotace Statutárního města Brna.

PhDr. Zdeněk Šimeček, CSc., je mimořádná vědecká osobnost, která svými bohatými znalostmi pokrývá mnoho odborných úseků. Svoji práci odkryl mnohé dřívější nejasnosti v daných oblastech. Takto všestranných vědců není u nás mnoho. Přitom je to člověk velmi skromný a jemný. Bylo mi ctí, když jsem se s ním poprvé setkal v půjčovně Moravské zemské knihovny v Brně a následně jsem s ním mohl diskutovat o různých historickovědních tématech. Přejí jubilantovi pravou radost z vykonané práce, kterou nás všechny obohatil.

Nábytek pro knihovny, studovny a učebny

STAVEBNICOVÝ VÝPUJČNÍ PULT

Výpůjční pult lze sestavit dle dispozičních možností z několika samostatných modulů:

- pracovní stůl
- skříňka na šanon
- skříňka s policemi
- nástavec na horní plochu
- zásuvková skříňka (+ na kolečkách)
- rohová skříňka

ŠESTIPOLICOVÝ KNIŽNÍ REGÁL

Samostatný knižní regál vhodný pro volný výběr a všechny druhy příručních fondů.

KNIŽNÍ REGÁL S KOVOVÝMI STOJINAMI

Konstruován jako samostatný nebo pro složení do řady regálů.

DODAVATEL:

Oldřich Spáčil, Školní 254, 683 52 Křenovice, Česká republika
Tel./Fax: +420 544 223 114, E-mail: spacil-stolar@volny.cz

Navštivte nás na:

www.spacil-stolar.cz

